నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

సంయుత్తనికాయే

నిదానవగ్గ-అట్ఠకథా

౧. నిదానసంయుత్తం

౧. బుద్ధవగ్గో

౧. పటిచ్చసముప్పాదసుత్తవణ్ణనా

౧. **ఏవం మే సుతన్తి** – నిదానవగ్గే పఠమం పటిచ్చసముప్పాదసుత్తం. తత్రాయం అనుపుబ్బపదవణ్ణనా – **తత్ర ఖో భగవా భిక్ఖూ ఆమన్తేసీతి**, ఏత్థ **తత్రాతి** దేసకాలపరిదీపనం. తఞ్హి “యం సమయం విహరతి, తత్ర సమయే, యస్మిఞ్చ జేతవనే విహరతి, తత్ర జేతవనే”తి దీపేతి. భాసితబ్బయుత్తే వా దేసకాలే దీపేతి. న హి భగవా అయుత్తే దేసే కాలే చ ధమ్మం భాసతి. “అకాలో ఖో తావ బాహియా”తిఆది (ఉదా. ౧౦) చేత్థ సాధకం. **ఖోతి** పదపూరణమత్తే, అవధారణే ఆదికాలత్థే వా నిపాతో. **భగవాతి** లోకగరుదీపనం. **భిక్ఖూతి** కథాసవనయుత్తపుగ్గలవచనం. అపిచేత్థ “భిక్ఖకోతి భిక్ఖు, భిక్ఖాచరియం అజ్ఝుపగతోతి భిక్ఖూ”తిఆదినా (పారా. ౪౫; విభ. ౫౧౦) నయేన వచనత్థో వేదితబ్బో. **ఆమన్తేసీతి** ఆలపి, అభాసి, సమ్బోధేసి, అయమేత్థ అత్థో. అఞ్ఞత్ర పన ఞాపనేపి హోతి. యథాహ – “ఆమన్తయామి వో, భిక్ఖవే, పటివేదయామి వో, భిక్ఖవే”తి. పక్కోసనేపి. యథాహ – “ఏహి త్వం, భిక్ఖు, మమ వచనేన సారిపుత్తం ఆమన్తేహీ”తి (అ. ని. ౯.౧౧). **భిక్ఖవోతి** ఆమన్తనాకారదీపనం. తఞ్చ భిక్ఖనసీలతాదిగుణయోగసిద్ధత్తా వుత్తం. భిక్ఖనసీలతాగుణయుత్తోపి హి భిక్ఖు, భిక్ఖనధమ్మతాగుణయుత్తోపి భిక్ఖనే సాధుకారితాగుణయుత్తోపీతి సద్దవిదూ మఞ్ఞన్తి. తేన చ తేసం భిక్ఖనసీలతాదిగుణయోగసిద్ధేన వచనేన హీనాధికజనసేవితవుత్తిం పకాసేన్తో ఉద్ధతదీనభావనిగ్గహం కరోతి. “భిక్ఖవో”తి ఇమినా చ కరుణావిప్ఫారసోమ్మహదయనయననిపాతపుబ్బఙ్గమేన వచనేన తే అత్తనో అభిముఖే కరోన్తో తేనేవ కథేతుకమ్యతాదీపకేన నేసం వచనేన సోతుకమ్యతం జనేతి, తేనేవ చ సమ్బోధనత్థేన సాధుకం మనసికారేపి నియోజేతి. సాధుకం మనసికారాయత్తా హి సాసనసమ్పత్తి.

అపరేసుపి దేవమనుస్సేసు విజ్జమానేసు కస్మా భిక్ఖూయేవ ఆమన్తేసీతి చే? జేట్ఠసేట్ఠాసన్నసదాసన్నిహితభావతో. సబ్బపరిససాధారణా హి భగవతో ధమ్మదేసనా, పరిసాయ జేట్ఠా భిక్ఖూ పఠమం ఉప్పన్నత్తా, సేట్ఠా అనగారియభావం ఆదిం కత్వా సత్థుచరియానువిధాయకత్తా సకలసాసనపటిగ్గాహకత్తా చ, ఆసన్నా తత్థ నిసిన్నేసు సత్థుసన్తికత్తా, సదాసన్నిహితా సత్థుసన్తికావచరత్తాతి. అపిచ తే ధమ్మదేసనాయ భాజనం యథానుసిట్ఠం పటిపత్తిసబ్భావతో. విసేసతో చ ఏకచ్చే భిక్ఖూయేవ సన్ధాయ అయం దేసనాపీతి ఏవం ఆమన్తేసి.

కిమత్థం పన భగవా ధమ్మం దేసేన్తో పఠమం భిక్ఖూ ఆమన్తేసి, న ధమ్మమేవ దేసేసీతి? సతిజననత్థం. భిక్ఖూ అఞ్ఞం చిన్తేన్తాపి విక్ఖిత్తచిత్తాపి ధమ్మం పచ్చవేక్ఖన్తాపి కమ్మట్ఠానం మనసికరోన్తాపి నిసిన్నా హోన్తి. తే అనామన్తేత్వా ధమ్మే దేసియమానే "అయం దేసనా కింనిదానా కింపచ్చయా కతమాయ అట్ఠుప్పత్తియా దేసితా"తి సల్లక్ఖేతుం అసక్కోన్తా దుగ్గహితం వా గణ్హేయ్యుం, న వా గణ్హేయ్యుం, తేన నేసం సతిజననత్థం భగవా పఠమం ఆమన్తేత్వా పచ్ఛా ధమ్మం దేసేతి.

భదన్తేతి గారవవచనమేతం, సత్థునో పటివచనదానం వా. అపిచేత్థ "భిక్ఖవో"తి వదమానో భగవా భిక్ఖూ ఆలపతి. "భదన్తే"తి వదమానా తే భగవన్తం పచ్చాలపన్తి. తథా హి "భిక్ఖవో"తి భగవా ఆభాసతి, "భదన్తే"తి పచ్చాభాసన్తి. "భిక్ఖవో"తి పటివచనం దాపేతి, "భదన్తే"తి పటివచనం దేన్తి. **తే భిక్ఖూ**తి యే భగవా ఆమన్తేసి, తే. **భగవతో పచ్చస్సోసు**న్తి భగవతో ఆమన్తనం పతిఅస్సోసుం, అభిముఖా హుత్వా సుణింసు సమ్పటిచ్ఛింసు పటిగ్గహేసున్తి అత్థో. **భగవా ఏతదవోచా**తి, భగవా ఏతం ఇదాని వత్తబ్బం సకలసుత్తం అవోచ. ఏత్తావతా యం ఆయస్మతా ఆనన్దేన అత్థబ్యఞ్జనసమ్పన్నస్స బుద్ధానం దేసనాఞాణగమ్భీరభావసంసూచకస్స ఇమస్స సుత్తస్స సుఖావగాహణత్థం కాలదేసదేసకపరిసాపదేసప్పటిమణ్డితం నిదానం భాసితం, తస్స అత్థవణ్ణనా సమత్తా.

ఇదాని **పటిచ్చసముప్పాదం వో**తిఆదినా నయేన భగవతా నిక్ఖిత్తస్స సుత్తస్స సంవణ్ణనాయ ఓకాసో అనుప్పత్తో. సా పనేసా సుత్తవణ్ణనా యస్మా సుత్తనిక్ఖేపం విచారేత్వా వుచ్చమానా పాకటా హోతి, తస్మా సుత్తనిక్ఖేపం తావ విచారేస్సామ. చత్తారో హి సుత్తనిక్ఖేపా – అత్తజ్ఝాసయో, పరజ్ఝాసయో, పుచ్ఛావసికో, అట్ఠుప్పత్తికోతి. తత్థ యాని సుత్తాని భగవా పరేహి అనజ్ఝిట్ఠో కేవలం అత్తనో అజ్ఝాసయేనేవ కథేతి, సేయ్యథిదం – దసబలసుత్తన్తహారకో చన్దోపమ-వీణోపమ-సమ్మప్పధాన-ఇద్ధిపాద-ఇన్ద్రియబల-బోజ్ఝఙ్గమగ్గఙ్గ-సుత్తన్తహారకోతి ఏవమాదీని, తేసం **అత్తజ్ఝాసయో** నిక్ఖేపో.

యాని పన "పరిపక్కా ఖో రాహులస్స విముత్తిపరిపాచనీయా ధమ్మా. యంనూనాహం రాహులం ఉత్తరిం ఆసవానం ఖయే వినేయ్య"న్తి (సం॰ ని॰ ౪.౧౨౧; మ॰ ని॰ ౩.౪౧౬) ఏవం పరేసం అజ్ఝాసయం ఖన్తిం నిజ్ఝానక్ఖమం మనం అభినీహారం బుజ్ఝనభావఞ్చ అపేక్ఖిత్వా పరజ్ఝాసయవసేన కథితాని, సేయ్యథిదం – చూళరాహులోవాదసుత్తం, మహారాహులోవాదసుత్తం, ధమ్మచక్కప్పవత్తనం, అనత్తలక్ఖణసుత్తం, ఆసీవిసోపమసుత్తం, ధాతువిభఙ్గసుత్తన్తి, ఏవమాదీని, తేసం **పరజ్ఝాసయో** నిక్ఖేపో.

భగవన్తం పన ఉపసఙ్కమిత్వా చతస్సో పరిసా చత్తారో వణ్ణా నాగా సుపణ్ణా గన్ధబ్బా అసురా యక్ఖా మహారాజానో తావతింసాదయో దేవా మహాబ్రహ్మాతి ఏవమాదయో "బోజ్ఝఙ్గా బోజ్ఝఙ్గాతి, భన్తే, వుచ్చన్తి – (సం॰ ని॰ ౫.౨౦౨) నీవరణా నీవరణాతి, భన్తే, వుచ్చన్తి – ఇమే ను ఖో, భన్తే, పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా, కింసూధ విత్తం పురిసస్స సేట్ఠ"న్తిఆదినా (సం॰ ని॰ ౧.౨౪౬; సు॰ ని॰ ౧౮౩) నయేన పఞ్హం పుచ్ఛన్తి. ఏవం పుట్ఠేన భగవతా యాని కథితాని బోజ్ఝఙ్గసంయుత్తాదీని, యాని వా పనఞ్ఞానిపి దేవతాసంయుత్త, మారసంయుత్త, బ్రహ్మసంయుత్త, సక్కపఞ్హ, చూళవేదల్ల, మహావేదల్ల, సామఞ్ఞఫలఆళవక, సూచిలోమ, ఖరలోమసుత్తాదీని, తేసం **పుచ్ఛావసికో** నిక్ఖేపో.

యాని పన తాని ఉప్పన్నం కారణం పటిచ్చ కథితాని, సేయ్యథిదం – ధమ్మదాయాదం. చూళసీహనాదసుత్తం పుత్తమంసూపమం దారుక్ఖన్ధూపమం అగ్గిక్ఖన్ధూపమం ఫేణపిణ్డూపమం పారిచ్ఛత్తకూపమన్తి ఏవమాదీని, తేసం **అట్ఠుప్పత్తికో** నిక్ఖేపో.

ఏవమేతేసు చతూసు నిక్ఖేపేసు ఇమస్స పటిచ్చసముప్పాదసుత్తస్స పరజ్ఝాసయో నిక్ఖేపో. పరపుగ్గలజ్ఝాసయవసేన హిదం భగవతా నిక్ఖిత్తం. కతమేసం పుగ్గలానం అజ్ఝాసయవసేనాతి? ఉగ్ఘటితఞ్ఞూనం. చత్తారో హి పుగ్గలా ఉగ్ఘటితఞ్ఞూ విపఞ్చితఞ్ఞూ నేయ్యో పదపరమోతి. తత్థ యస్స పుగ్గలస్స సహ ఉదాహటవేలాయ ధమ్మాభిసమయో హోతి, అయం వుచ్చతి పుగ్గలో **ఉగ్ఘటితఞ్ఞూ**. యస్స పుగ్గలస్స సంఖిత్తేన భాసితస్స విత్థారేన అత్థే విభజియమానే ధమ్మాభిసమయో హోతి, అయం వుచ్చతి పుగ్గలో **విపఞ్చితఞ్ఞూ**. యస్స పుగ్గలస్స ఉద్దేసతో పరిపుచ్ఛతో యోనిసో మనసికరోతో, కల్యాణమిత్తే సేవతో, భజతో, పయిరుపాసతో, అనుపుబ్బేన ధమ్మాభిసమయో హోతి, అయం వుచ్చతి పుగ్గలో **నేయ్యో**. యస్స పుగ్గలస్స బహుమ్పి సుణతో, బహుమ్పి ధారయతో, బహుమ్పి వాచయతో న తాయ జాతియా ధమ్మాభిసమయో హోతి, అయం వుచ్చతి పుగ్గలో **పదపరమో**. ఇతి ఇమేసు చతూసు పుగ్గలేసు ఉగ్ఘటితఞ్ఞూపుగ్గలానం అజ్ఝాసయవసేన ఇదం సుత్తం నిక్ఖిత్తం.

తదా కిర పఞ్చసతా జనపదవాసికా భిక్ఖూ సబ్బేవ ఏకచరా ద్విచరా తిచరా చతుచరా పఞ్చచరా సభాగవుత్తినో ధుతఙ్గధరా ఆరద్ధవీరియా యుత్తయోగా విపస్సకా సణ్హం సుఖుమం సుఞ్ఞతం పచ్చయాకారదేసనం పత్థయమానా సాయన్హసమయే భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా, వన్దిత్వా, రత్తకమ్బలసాణియా పరిక్ఖిపమానా వియ దేసనం పచ్చాసీసమానా పరివారేత్వా నిసీదింసు. తేసం అజ్ఝాసయవసేన భగవా ఇదం సుత్తం ఆరభి. యథా హి ఛేకో చిత్తకారో అపరికమ్మకతభిత్తిం లభిత్వా, న ఆదితోవ రూపం సముట్ఠాపేసి, మహామత్తికలేపాదీహి పన భిత్తిపరికమ్మం తావ కత్వా , కతపరికమ్మాయ భిత్తియా రూపం సముట్ఠాపేతి, కతపరికమ్మం పన భిత్తిం లభిత్వా, భిత్తిపరికమ్మబ్యాపారం అకత్వా, రఙ్గజాతాని యోజేత్వా, వట్టికం వా తూలికం వా ఆదాయ రూపమేవ సముట్ఠాపేతి, ఏవమేవ భగవా అకతాభినివేసం ఆదికమ్మికకులపుత్తం లభిత్వా నాస్స ఆదితోవ అరహత్తపదట్ఠానం సణ్హం సుఖుమం సుఞ్ఞతం విపస్సనాలక్ఖణం ఆచిక్ఖతి, సీలసమాధికమ్మస్సకతాదిట్ఠిసమ్పదాయ పన యోజేన్తో పుబ్బభాగపటిపదం తావ ఆచిక్ఖతి. యం సన్ధాయ వుత్తం –

> “తస్మాతిహ త్వం, భిక్ఖు, ఆదిమేవ విసోధేహి కుసలేసు ధమ్మేసు. కో చాది కుసలానం ధమ్మానం? సీలఞ్చ సువిసుద్ధం దిట్ఠి చ ఉజుకా. యతో ఖో తే, భిక్ఖు, సీలఞ్చ సువిసుద్ధం భవిస్సతి దిట్ఠి చ ఉజుకా. తతో త్వం, భిక్ఖు, సీలం నిస్సాయ సీలే పతిట్ఠాయ చత్తారో సతిపట్ఠానే తివిధేన భావేయ్యాసి. కతమే చత్తారో? ఇధ త్వం, భిక్ఖు, అజ్ఝత్తం వా కాయే కాయానుపస్సీ విహరాహి ఆతాపీ సమ్పజానో సతిమా వినేయ్య లోకే అభిజ్ఝాదోమనస్సం. బహిద్ధా వా కాయే…పే॰… అజ్ఝత్తబహిద్ధా వా కాయే…పే॰… ధమ్మేసు ధమ్మానుపస్సీ విహరాహి ఆతాపీ సమ్పజానో సతిమా వినేయ్య లోకే అభిజ్ఝాదోమనస్సం. యతో ఖో త్వం, భిక్ఖు, సీలం నిస్సాయ సీలే పతిట్ఠాయ ఇమే చత్తారో సతిపట్ఠానే ఏవం తివిధేన భావేస్ససి, తతో తుయ్హం, భిక్ఖు, యా రత్తి వా దివసో వా ఆగమిస్సతి, వుద్ధియేవ పాటికఙ్ఖా కుసలేసు ధమ్మేసు, నో పరిహానీ”తి (సం॰ ని॰ ౫.౩౮౯).

ఏవం ఆదికమ్మికకులపుత్తస్స సీలకథాయ పరికమ్మం కథేత్వా, అరహత్తపదట్ఠానం సణ్హం సుఖుమం సుఞ్ఞతం విపస్సనాలక్ఖణం ఆచిక్ఖతి.

పరిసుద్ధసీలం పన ఆరద్ధవీరియం యుత్తయోగం విపస్సకం లభిత్వా, నాస్స పుబ్బభాగపటిపదం ఆచిక్ఖతి, ఉజుకమేవ పన అరహత్తపదట్ఠానం సణ్హం సుఖుమం సుఞ్ఞతం విపస్సనాలక్ఖణం ఆచిక్ఖతి. ఇమే పఞ్చసతా భిక్ఖూ పుబ్బభాగపటిపదం

పరిసోధేత్వా ఠితా సుధన్తసువణ్ణసదిసా సుపరిమజ్జితమణిక్ఖన్ధసన్నిభా, ఏకో లోకుత్తరమగ్గోవ నేసం అనాగతో. ఇతి తస్సాగమనత్థాయ సత్థా తేసం అజ్ఝాసయం అపేక్ఖమానో ఇదం సుత్తం ఆరభి.

తత్థ **పటిచ్చసముప్పాద**న్తి పచ్చయాకారం. పచ్చయాకారో హి అఞ్ఞమఞ్ఞం పటిచ్చ సహితే ధమ్మే ఉప్పాదేతి. తస్మా పటిచ్చసముప్పాదోతి వుచ్చతి. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన విసుద్ధిమగ్గతో గహేతబ్బో.

వోతి అయం వో-సద్దో పచ్చత్త-ఉపయోగకరణ-సమ్పదాన-సామివచన-పదపూరణేసు దిస్సతి. "కచ్చి పన వో అనురుద్ధా సమగ్గా సమ్మోదమానా"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩౨౬; మహావ॰ ౪౬౬) హి పచ్చత్తే దిస్సతి. "గచ్ఛథ, భిక్ఖవే, పణామేమి వో"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౨.౧౫౭) ఉపయోగే. "న వో మమ సన్తికే వత్థబ్బ"న్తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౨.౧౫౭) కరణే. "వనపత్థపరియాయం వో, భిక్ఖవే, దేసేస్సామీ"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౧౯౦) సమ్పదానే. "సబ్బేసం వో, సారిపుత్త, సుభాసిత"న్తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩౪౫) సామివచనే. "యే హి వో అరియా పరిసుద్ధకాయకమ్మన్తా"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౧.౩౫) పదపూరణమత్తే. ఇధ పనాయం సమ్పదానే దట్ఠబ్బో. **భిక్ఖవే**తి పతిస్సవేన అభిముఖీభూతానం పున ఆలపనం. **దేసేస్సామీ**తి దేసనాపటిజాననం. **తం సుణాథా**తి తం పటిచ్చసముప్పాదం తం దేసనం మయా వుచ్చమానం సుణాథ.

సాధుకం మనసి కరోథాతి ఏత్థ పన సాధుకం సాధూతి ఏకత్థమేతం. అయఞ్చ సాధుసద్దో ఆయాచన-సమ్పటిచ్ఛన-సమ్పహంసన-సున్దర-దళ్హీకమ్మాదీసు దిస్సతి. "సాధు మే, భన్తే, భగవా సంఖిత్తేన ధమ్మం దేసేతూ"తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౪.౨౫౭; సం॰ ని॰ ౪.౬౫; ౫.౩౮౧) హి ఆయాచనే దిస్సతి. "సాధు, భన్తేతి ఖో సో భిక్ఖు భగవతో భాసితం అభినన్దిత్వా అనుమోదిత్వా"తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౩.౮౬) సమ్పటిచ్ఛనే. "సాధు సాధు, సారిపుత్తా"తిఆదీసు (దీ॰ ని॰ ౩.౩౪౯) సమ్పహంసనే.

"సాధు ధమ్మరుచీ రాజా, సాధు పఞ్ఞాణవా నరో;
సాధు మిత్తానమద్దుబ్భో, పాపస్స అకరణం సుఖ"న్తి. –

ఆదీసు (జా॰ ౨.౧౮.౧౦౧) సున్దరే. "తేన హి, బ్రాహ్మణ, సాధుకం సుణాహీ"తిఆదీసు (అ॰ ని॰ ౫.౧౯౨) సాధుకసద్దోయేవ దళ్హీకమ్మే ఆణత్తియన్తిపి వుచ్చతి. ఇధ పనాయం ఏత్థేవ దళ్హీకమ్మే ఆణత్తియా చ అత్థో వేదితబ్బో, సున్దరత్థేపి వట్టతి. దళ్హీకరణత్థేన హి "దళ్హం ఇమం ధమ్మం సుణాథ, సుగ్గహితం గణ్హన్తా", ఆణత్తిఅత్థేన "మమ ఆణత్తియా సుణాథ" సున్దరత్థేన "సున్దరమిమం భద్దకం ధమ్మం సుణాథా"తి ఏతం దీపితం హోతి. **మనసి కరోథా**తి ఆవజ్జేథ. సమన్నాహరథాతి అత్థో. అవిక్ఖిత్తచిత్తా హుత్వా నిసామేథ, చిత్తే కరోథాతి అధిప్పాయో.

ఇదానేత్థ **తం సుణాథా**తి సోతిన్ద్రియవిక్ఖేపనివారణమేతం. **సాధుకం మనసి కరోథా**తి మనసికారే దళ్హీకమ్మనియోజనేన మనిన్ద్రియవిక్ఖేపనివారణం. పురిమఞ్చేత్థ బ్యఞ్జనవిపల్లాసగాహనివారణం, పచ్ఛిమం అత్థవిపల్లాసగాహనివారణం. పురిమేన చ ధమ్మస్సవనే నియోజేతి, పచ్ఛిమేన సుతానం ధమ్మానం ధారణూపపరిక్ఖాసు. పురిమేన చ "సబ్యఞ్జనో అయం ధమ్మో, తస్మా సవనీయో"తి దీపేతి, పచ్ఛిమేన "సాత్థో, తస్మా మనసి కాతబ్బో"తి. సాధుకపదం వా ఉభయపదేహి యోజేత్వా, "యస్మా అయం ధమ్మో ధమ్మగమ్భీరో చ దేసనాగమ్భీరో చ, తస్మా సుణాథ సాధుకం. యస్మా అత్థగమ్భీరో చ పటివేధగమ్భీరో చ, తస్మా సాధుకం మనసి కరోథా"తి ఏవం యోజనా వేదితబ్బా. **భాసిస్సామీ**తి దేసేస్సామి. "తం

సుణాథా”తి ఏత్థ పటిఞ్ఞాతం దేసనం సంఖిత్తతోవ న దేసేస్సామి, అపిచ ఖో విత్థారతోపి నం భాసిస్సామీతి వుత్తం హోతి. సఙ్ఖేపవిత్థారవాచకాని హి ఏతాని పదాని. యథాహ వఙ్గీసత్థేరో –

“సంఖిత్తేనపి దేసేతి, విత్థారేనపి భాసతి;

సాళికాయివ నిగ్ఘోసో, పటిభానం ఉదీరయీ”తి. (సం॰ ని॰ ౧.౨౧౪; థేరగా॰ ౧౨౪౧);

ఏవం వుత్తే ఉస్సాహజాతా హుత్వా **ఏవం, భన్తేతి ఖో తే భిక్ఖూ భగవతో పచ్చస్సోసుం** సత్థు వచనం సమ్పటిచ్ఛింసు, పటిగ్గహేసున్తి వుత్తం హోతి.

అథ నేసం **భగవా ఏతదవోచ** – ఏతం ఇదాని వత్తబ్బం “కతమో చ, భిక్ఖవే, పటిచ్చసముప్పాదో”తిఆదిం సకలం సుత్తం అవోచ. తత్థ **కతమో చ, భిక్ఖవే, పటిచ్చసముప్పాదో**తి కథేతుకమ్యతాపుచ్ఛా. పఞ్చవిధా హి పుచ్ఛా అదిట్ఠజోతనాపుచ్ఛా దిట్ఠసంసన్దనాపుచ్ఛా విమతిచ్ఛేదనాపుచ్ఛా అనుమతిపుచ్ఛా కథేతుకమ్యతాపుచ్ఛాతి, తాసం ఇదం నానత్తం –

కతమా **అదిట్ఠజోతనా పుచ్ఛా** (మహాని॰ ౧౫౦; చూళని॰ పుణ్ణకమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౧౨)? పకతియా లక్ఖణం అఞ్ఞాతం హోతి అదిట్ఠం అతులితం అతీరితం అవిభూతం అవిభావితం. తస్స ఞాణాయ దస్సనాయ తులనాయ తీరణాయ విభూతాయ విభావనత్థాయ పఞ్హం పుచ్ఛతి. అయం అదిట్ఠజోతనాపుచ్ఛా.

కతమా **దిట్ఠసంసన్దనాపుచ్ఛా**? పకతియా లక్ఖణం ఞాతం హోతి దిట్ఠం తులితం తీరితం విభూతం విభావితం. సో అఞ్ఞేహి పణ్డితేహి సద్ధిం సంసన్దనత్థాయ పఞ్హం పుచ్ఛతి. అయం దిట్ఠసంసన్దనాపుచ్ఛా.

కతమా **విమతిచ్ఛేదనాపుచ్ఛా**? పకతియా సంసయపక్ఖన్దో హోతి విమతిపక్ఖన్దో ద్వేళ్హకజాతో – “ఏవం ను ఖో, న ను ఖో, కథం ను ఖో”తి, సో విమతిచ్ఛేదనత్థాయ పఞ్హం పుచ్ఛతి, అయం విమతిచ్ఛేదనాపుచ్ఛా.

కతమా **అనుమతిపుచ్ఛా**? భగవా భిక్ఖూనం అనుమతియా పఞ్హం పుచ్ఛతి – “తం కిం మఞ్ఞథ, భిక్ఖవే, రూపం నిచ్చం వా అనిచ్చం వా”తి, అనిచ్చం, భన్తే. యం పనానిచ్చం దుక్ఖం వా తం సుఖం వాతి, దుక్ఖం, భన్తే. యం పనానిచ్చం దుక్ఖం విపరిణామధమ్మం, కల్లం ను తం సమనుపస్సితుం – “ఏతం మమ ఏసోహమస్మి ఏసో మే అత్తా”తి, నో హేతం భన్తేతి (సం॰ ని॰ ౩.౭౯). అయం అనుమతిపుచ్ఛా.

కతమా **కథేతుకమ్యతాపుచ్ఛా**? భగవా భిక్ఖూనం కథేతుకమ్యతాయ పఞ్హం పుచ్ఛతి – “చత్తారోమే, భిక్ఖవే, సతిపట్ఠానా. కతమే చత్తారో”తి? అయం కథేతుకమ్యతాపుచ్ఛాతి.

తత్థ బుద్ధానం పురిమా తిస్సో పుచ్ఛా నత్థి. కస్మా? బుద్ధానఞ్హి తీసు అద్ధాసు కిఞ్చి సఙ్ఖతం అద్ధావిముత్తం వా అసఙ్ఖతం అదిట్ఠం అజోతితం అతులితం అతీరితం అవిభూతం అవిభావితం నామ నత్థి. తేన నేసం అదిట్ఠజోతనాపుచ్ఛా నత్థి. యం పన భగవతా అత్తనో ఞాణేన పటివిద్ధం, తస్స అఞ్ఞేన సమణేన వా బ్రాహ్మణేన వా దేవేన వా మారేన వా బ్రహ్మునా వా సద్ధిం సంసన్దనకిచ్చం నత్థి. తేనస్స దిట్ఠసంసన్దనాపుచ్ఛా నత్థి. యస్మా పనేస అకథంకథీ తిణ్ణవిచికిచ్ఛో సబ్బధమ్మేసు

విహతసంసయో. తేనస్స విమతిచ్ఛేదనాపుచ్ఛా నత్థి. ఇతరా పన ద్వే పుచ్ఛా భగవతో అత్థి. తాసు అయం కథేతుకమ్యతా పుచ్ఛాతి వేదితబ్బా.

ఇదాని తావ పుచ్ఛాయ పుట్ఠం పచ్చయాకారం విభజన్తో **అవిజ్జాపచ్చయా, భిక్ఖవే, సఙ్ఖారా**తిఆదిమాహ. ఏత్థ చ యథా నామ "పితరం కథేస్సామీ"తి ఆరద్ధో "తిస్సస్స పితా సోణస్స పితా"తి పఠమతరం పుత్తమ్పి కథేతి, ఏవమేవ భగవా పచ్చయం కథేతుం ఆరద్ధో "అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా"తిఆదినా నయేన సఙ్ఖారాదీనం పచ్చయే అవిజ్జాదిధమ్మే కథేన్తో పచ్చయుప్పన్నమ్పి కథేసి. ఆహారవగ్గస్స పన పరియోసానే "పటిచ్చసముప్పాదఞ్చ వో, భిక్ఖవే, దేసేస్సామి పటిచ్చసముప్పన్నే చ ధమ్మే"తి (సం॰ ని॰ ౨.౨౦) ఉభయం ఆరభిత్వా ఉభయమ్పి కథేసి. ఇదాని **అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా**తిఆదీసు పన అవిజ్జా చ సా పచ్చయో చాతి అవిజ్జాపచ్చయో. తస్మా అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా సమ్భవన్తీతి ఇమినా నయేన అత్థో వేదితబ్బో. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారేన పన సబ్బాకారసమ్పన్నా అనులోమపటిచ్చసముప్పాదకథా విసుద్ధిమగ్గే కథితా, తస్మా సా తత్థ కథితవసేనేవ గహేతబ్బా.

పటిలోమకథాయం పన **అవిజ్జాయ త్వేవా**తి అవిజ్జాయ తు ఏవ. **అసేసవిరాగనిరోధా**తి విరాగసఙ్ఖాతేన మగ్గేన అసేసనిరోధా. **సఙ్ఖారనిరోధో**తి సఙ్ఖారానం అనుప్పాదనిరోధో హోతి. ఏవంనిరోధానం పన సఙ్ఖారానం నిరోధా విఞ్ఞాణాదీనఞ్చ నిరోధా నామరూపాదీని నిరుద్ధానియేవ హోన్తీతి దస్సేతుం **సఙ్ఖారనిరోధా విఞ్ఞాణనిరోధో**తిఆదీని వత్వా, **ఏవమేతస్స కేవలస్స దుక్ఖక్ఖన్ధస్స నిరోధో హోతీ**తి ఆహ. తత్థ **కేవలస్సా**తి సకలస్స, సుద్ధస్స వా, సత్తవిరహితస్సాతి అత్థో. **దుక్ఖక్ఖన్ధస్సా**తి దుక్ఖరాసిస్స. **నిరోధో హోతీ**తి అనుప్పాదో హోతి. ఇతి భగవా అనులోమతో ద్వాదసహి పదేహి వట్టకథం కథేత్వా తమేవ వట్టం వినివట్టేత్వా పటిలోమతో ద్వాదసహి పదేహి వివట్టం కథేన్తో అరహత్తేన దేసనాయ కూటం గణ్హి. దేసనాపరియోసానే తే పఞ్చసతా ఆరద్ధవిపస్సకా ఉగ్ఘటితఞ్ఞూపుగ్గలా సూరియరస్మిసమ్ఫుట్ఠాని పరిపాకగతాని పదుమాని వియ సచ్చాని బుజ్ఝిత్వా అరహత్తఫలే పతిట్ఠహింసు.

ఇదమవోచ భగవాతి ఇదం వట్టవివట్టవసేన సకలసుత్తం భగవా అవోచ. **అత్తమనా తే భిక్ఖూ**తి తుట్ఠచిత్తా తే పఞ్చసతా ఖీణాసవా భిక్ఖూ. **భగవతో భాసితం అభినన్దు**న్తి కరవీకరుతమఞ్జునా కణ్ణసుఖేన పణ్డితజనహదయానం అమతాభిసేకసదిసేన బ్రహ్మస్సరేన భాసతో భగవతో వచనం అభినన్దింసు, అనుమోదింసు చేవ సమ్పటిచ్ఛింసు చాతి అత్థో. తేనేతం వుచ్చతి –

"సుభాసితం సులపితం, సాధు సాధూతి తాదినో;
అనుమోదమానా సిరసా, సమ్పటిచ్ఛింసు భిక్ఖవో"తి.

పఠమపటిచ్చసముప్పాదసుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. విభఙ్గసుత్తవణ్ణనా

౨. దుతియేపి వుత్తనయేనేవ సుత్తనిక్ఖేపో వేదితబ్బో. అయం పన విసేసో – పఠమం ఉగ్ఘటితఞ్ఞూపుగ్గలానం వసేన సఙ్ఖేపతో దస్సితం, ఇదం విపఞ్చితఞ్ఞూనం వసేన విత్థారతోతి. ఇమస్మిఞ్చ పన సుత్తే చతస్సో వల్లిహారకపురిసూపమా వత్తబ్బా, తా విసుద్ధిమగ్గే వుత్తా ఏవ. యథా హి వల్లిహారకో పురిసో వల్లియా అగ్గం దిస్వా తదనుసారేన మూలం పరియేసన్తో తం దిస్వా వల్లిం మూలే ఛేత్వా ఆదాయ కమ్మే ఉపనేయ్య, ఏవం భగవా విత్థారదేసనం దేసేన్తో పటిచ్చసముప్పాదస్స

అగ్గభూతా జరామరణా పట్ఠాయ యావ మూలభూతం అవిజ్జాపదం, తావ దేసనం ఆహరిత్వా పున వట్టవివట్టం దేసేన్తో నిట్ఠపేసి.

తత్రాయం జరామరణాదీనం విత్థారదేసనాయ అత్థనిచ్ఛయో – జరామరణనిద్దేసే తావ **తేసం తేస**న్తి అయం సఙ్ఖేపతో అనేకేసం సత్తానం సాధారణనిద్దేసోతి విఞ్ఞాతబ్బో. యా దేవదత్తస్స జరా, యా సోమదత్తస్సాతి ఏవఞ్హి దివసమ్పి కథేన్తస్స నేవ సత్తా పరియాదానం గచ్ఛన్తి. ఇమేహి పన ద్వీహి పదేహి న కోచి సత్తో అపరియాదిన్నో హోతి. తస్మా వుత్తం, “అయం సఙ్ఖేపతో అనేకేసం సత్తానం సాధారణనిద్దేసో”తి. **తమ్హి తమ్హీ**తి అయం గతిజాతివసేన అనేకేసం సత్తనికాయానం సాధారణనిద్దేసో. **సత్తనికాయే**తి సాధారణనిద్దేసేన నిద్దిట్ఠస్స సరూపనిదస్సనం. **జరా జీరణతా**తిఆదీసు పన **జరా**తి సభావనిద్దేసో. **జీరణతా**తి ఆకారనిద్దేసో. **ఖణ్డిచ్చ**న్తిఆదయో తయో కాలాతిక్కమే కిచ్చనిద్దేసా, పచ్ఛిమా ద్వే పకతినిద్దేసా. అయఞ్హి **జరా**తి ఇమినా పదేన సభావతో దీపితా, తేనస్సాయం సభావనిద్దేసో . **జీరణతా**తి ఇమినా ఆకారతో, తేనస్సాయం ఆకారనిద్దేసో. **ఖణ్డిచ్చ**న్తి ఇమినా కాలాతిక్కమే దన్తనఖానం ఖణ్డితభావకరణకిచ్చతో. **పాలిచ్చ**న్తి ఇమినా కేసలోమానం పలితభావకరణకిచ్చతో. **వలిత్తచతా**తి ఇమినా మంసం మిలాపేత్వా తచవలిభావకరణకిచ్చతో దీపితా. తేనస్సా ఇమే ఖణ్డిచ్చన్తిఆదయో తయో కాలాతిక్కమే కిచ్చనిద్దేసా. తేహి ఇమేసం వికారానం దస్సనవసేన పాకటీభూతా పాకటజరా దస్సితా. యథేవ హి ఉదకస్స వా వాతస్స వా అగ్గినో వా తిణరుక్ఖాదీనం సంభగ్గపలిభగ్గతాయ వా ఝామతాయ వా గతమగ్గో పాకటో హోతి, న చ సో గతమగ్గో తానేవ ఉదకాదీని, ఏవమేవ జరాయ దన్తాదీసు ఖణ్డిచ్చాదివసేన గతమగ్గో పాకటో, చక్ఖుం ఉమ్మీలేత్వాపి గయ్హతి న చ ఖణ్డిచ్చాదీనేవ జరా. న హి జరా చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యా హోతి.

ఆయునో సంహాని ఇన్ద్రియానం పరిపాకోతి ఇమేహి పన పదేహి కాలాతిక్కమేయేవ అభిబ్యత్తాయ ఆయుక్ఖయ-చక్ఖాదిఇన్ద్రియ-పరిపాకసఙ్ఖాతాయ పకతియా దీపితా. తేనస్సిమే పచ్ఛిమా ద్వే పకతినిద్దేసాతి వేదితబ్బా. తత్థ యస్మా జరం పత్తస్స ఆయు హాయతి, తస్మా జరా “ఆయునో సంహానీ”తి ఫలూపచారేన వుత్తా. యస్మా చ దహరకాలే సుప్పసన్నాని సుఖుమమ్పి అత్తనో విసయం సుఖేనేవ గణ్హనసమత్థాని చక్ఖాదీని ఇన్ద్రియాని జరం పత్తస్స పరిపక్కాని ఆలులితాని అవిసదాని, ఓళారికమ్పి అత్తనో విసయం గహేతుం అసమత్థాని హోన్తి, తస్మా “ఇన్ద్రియానం పరిపాకో”తి ఫలూపచారేనేవ వుత్తా.

సా పనాయం ఏవం నిద్దిట్ఠా సబ్బాపి జరా పాకటా పటిచ్ఛన్నాతి దువిధా హోతి. తత్థ దన్తాదీసు ఖణ్డాదిభావదస్సనతో రూపధమ్మేసు జరా **పాకటజరా** నామ, అరూపధమ్మేసు పన జరా తాదిసస్స వికారస్స అదస్సనతో **పటిచ్ఛన్నజరా** నామ. తత్థ య్వాయం ఖణ్డాదిభావో దిస్సతి, సో తాదిసానం దన్తాదీనం సువిఞ్ఞేయ్యత్తా వణ్ణోయేవ, తం చక్ఖునా దిస్వా మనోద్వారేన చిన్తేత్వా “ఇమే దన్తా జరాయ పహటా”తి జరం జానాతి ఉదకట్ఠానే బద్ధాని గోసిసాదీని ఓలోకేత్వా హేట్ఠా ఉదకస్స అత్థిభావం జాననం వియ. పున అవీచి సవీచీతి ఏవమ్పి దువిధా హోతి. తత్థ మణి-కనక-రజత-పవాళచన్దసూరియాదీనం వియ మన్దదసకాదీసు పాణీనం వియ చ పుప్ఫఫలపల్లవాదీసు చ అపాణీనం వియ అన్తరన్తరా వణ్ణవిసేసాదీనం దువిఞ్ఞేయ్యత్తా జరా **అవీచిజరా** నామ, నిరన్తరజరాతి అత్థో. తతో అఞ్ఞేసు పన యథావుత్తేసు అన్తరన్తరా వణ్ణవిసేసాదీనం సువిఞ్ఞేయ్యత్తా జరా **సవీచిజరా** నామాతి వేదితబ్బా.

ఇతో పరం **తేసం తేస**న్తిఆది వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. **చుతి చవనతా**తిఆదీసు పన **చుతీ**తి చవనకవసేన వుచ్చతి, ఏకచతుపఞ్చక్ఖన్ధసామఞ్ఞవచనమేతం. **చవనతా**తి భావవచనేన లక్ఖణనిదస్సనం . **భేదో**తి చుతిక్ఖన్ధానం

భఙ్గప్పత్తిపరిదీపనం. **అన్తరధానన్తి** ఘటస్సేవ భిన్నస్స భిన్నానం చుతిక్ఖన్ధానం యేన కేనచి పరియాయేన ఠానాభావపరిదీపనం. **మచ్చు మరణన్తి** మచ్చుసఙ్ఖాతం మరణం, తేన సముచ్ఛేదమరణాదీని నిసేధేతి. కాలో నామ అన్తకో, తస్స కిరియా **కాలకిరియా**. ఏవం తేన లోకసమ్ముతియా మరణం దీపేతి.

ఇదాని పరమత్థేన దీపేతుం **ఖన్ధానం భేదో**తిఆదిమాహ. పరమత్థేన హి ఖన్ధాయేవ భిజ్జన్తి, న సత్తో నామ కోచి మరతి. ఖన్ధేసు పన భిజ్జమానేసు సత్తో మరతి, భిన్నేసు మతోతి వోహారో హోతి. ఏత్థ చ చతుపఞ్చవోకారవసేన ఖన్ధానం భేదో, ఏకవోకారవసేన కళేవరస్స నిక్ఖేపో. చతువోకారవసేన చ ఖన్ధానం భేదో, సేసద్వయవసేన కళేవరస్స నిక్ఖేపో వేదితబ్బో. కస్మా? భవద్వయేపి రూపకాయసఙ్ఖాతస్స కళేవరస్స సబ్భావతో. అథ వా యస్మా చాతుమహారాజికాదీసు ఖన్ధా భిజ్జన్తేవ, న కిఞ్చి నిక్ఖిపతి, తస్మా తేసం వసేన ఖన్ధానం భేదో, మనుస్సాదీసు కళేవరస్స నిక్ఖేపో. ఏత్థ చ కళేవరస్స నిక్ఖేపకారణతో మరణం "కళేవరస్స నిక్ఖేపో"తి వుత్తన్తి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో. **ఇతి అయఞ్చ జరా ఇదఞ్చ మరణం, ఇదం వుచ్చతి, భిక్ఖవే**తి ఇదం ఉభయమ్పి ఏకతో కత్వా జరామరణన్తి కథీయతి.

జాతినిద్దేసే **జాతి సఞ్జాతీ**తిఆదీసు జాయనట్ఠేన **జాతి,** సా అపరిపుణ్ణాయతనవసేన యుత్తా. సఞ్జాయనట్ఠేన **సఞ్జాతి,** సా పరిపుణ్ణాయతనవసేన యుత్తా. ఓక్కమనట్ఠేన **ఓక్కన్తి,** సా అణ్డజజలాబుజవసేన యుత్తా. తే హి అణ్డకోసఞ్చ వత్థికోసఞ్చ ఓక్కమన్తా పవిసన్తా వియ పటిసన్ధిం గణ్హన్తి. అభినిబ్బత్తనట్ఠేన **అభినిబ్బత్తి,** సా సంసేదజఓపపాతికవసేన యుత్తా. తే హి పాకటాయేవ హుత్వా నిబ్బత్తన్తి. అయం తావ వోహారదేసనా.

ఇదాని పరమత్థదేసనా హోతి. ఖన్ధాయేవ హి పరమత్థతో పాతుభవన్తి, న సత్తో. తత్థ చ **ఖన్ధానన్తి** ఏకవోకారభవే ఏకస్స, చతువోకారభవే చతున్నం, పఞ్చవోకారభవే పఞ్చన్నమ్పి గహణం వేదితబ్బం. **పాతుభావో**తి ఉప్పత్తి. **ఆయతనానన్తి** ఏత్థ తత్ర తత్ర ఉప్పజ్జమానాయతనవసేన సఙ్గహో వేదితబ్బో. **పటిలాభో**తి సన్తతియం పాతుభావోయేవ. పాతుభవన్తానేవ హి తాని పటిలద్ధాని నామ హోన్తి. **అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, జాతీ**తి ఇమినా పదేన వోహారతో పరమత్థతో చ దేసితాయ జాతియా నిగమనం కరోతీతి.

భవనిద్దేసే **కామభవో**తి కమ్మభవో చ ఉపపత్తిభవో చ. తత్థ కమ్మభవో నామ కామభవూపగకమ్మమేవ. తఞ్హి తత్థ ఉపపత్తిభవస్స కారణత్తా "సుఖో బుద్ధానం ఉప్పాదో (ధ॰ ప॰ ౧౯౪) దుక్ఖో పాపస్స ఉచ్చయో"తిఆదీని (ధ॰ ప॰ ౧౧౭) వియ ఫలవోహారేన భవోతి వుత్తం. ఉపపత్తిభవో నామ తేన కమ్మేన నిబ్బత్తం ఉపాదిణ్ణక్ఖన్ధపఞ్చకం. తఞ్హి తత్థ భవతీతి కత్వా భవోతి వుత్తం. సబ్బథాపి ఇదం కమ్మఞ్చ ఉపపత్తిఞ్చ ఉభయమ్పేతమిధ "కామభవో"తి వుత్తం. ఏస నయో రూపారూపభవేసూతి.

ఉపాదాననిద్దేసే **కాముపాదానన్తి**ఆదీసు వత్థుకామం ఉపాదియన్తి ఏతేన, సయం వా తం ఉపాదియతీతి **కాముపాదానం,** కామో చ సో ఉపాదానఞ్చాతి కాముపాదానం. **ఉపాదానన్తి** దళ్హగ్గహణం వుచ్చతి. దళ్హత్థో హి ఏత్థ ఉపసద్దో ఉపాయాసఉపకట్ఠాదీసు వియ. పఞ్చకామగుణికరాగస్సేతం అధివచనం. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. విత్థారతో పనేతం, "తత్థ కతమం కాముపాదానం? యో కామేసు కామచ్ఛన్దో"తి (ధ॰ స॰ ౧౨౨౦; విభ॰ ౯౩౮) వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

తథా దిట్ఠి చ సా ఉపాదానఞ్చాతి **దిట్ఠుపాదానం**. అథ వా దిట్ఠిం ఉపాదియతి, ఉపాదియన్తి వా ఏతేన దిట్ఠిన్తి దిట్ఠుపాదానం. ఉపాదియతి హి పురిమదిట్ఠిం ఉత్తరదిట్ఠి, ఉపాదియన్తి చ తాయ దిట్ఠిం. యథాహ – "సస్సతో అత్తా చ లోకో చ ఇదమేవ సచ్చం మోఘమఞ్ఞ"న్తిఆది (మ॰ ని॰ ౩.౨౭). సీలబ్బతుపాదానఅత్తవాదుపాదానవజ్జస్స సబ్బదిట్ఠిగతస్సేతం అధివచనం. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారతో పనేతం, "తత్థ కతమం దిట్ఠుపాదానం? నత్థి దిన్న"న్తి (ధ॰ స॰ ౧౨౨౧) వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

తథా సీలబ్బతముపాదియన్తి ఏతేన, సయం వా తం ఉపాదియతి, సీలబ్బతఞ్చ తం ఉపాదానఞ్చాతి వా **సీలబ్బతుపాదానం**. గోసీలగోవతాదీని హి "ఏవం సుద్ధీ"తి (ధ॰ స॰ ౧౨౨౨; విభ॰ ౯౩౮) అభినివేసతో సయమేవ ఉపాదానానీతి. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారతో పనేతం, "తత్థ కతమం సీలబ్బతుపాదానం? ఇతో బహిద్ధా సమణబ్రాహ్మణానం సీలేన సుద్ధీ"తి వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

ఇదాని వదన్తి ఏతేనాతి వాదో, ఉపాదియన్తి ఏతేనాతి ఉపాదానం, కిం వదన్తి ఉపాదియన్తి వా? అత్తానం. అత్తనో వాదుపాదానం **అత్తవాదుపాదానం**. అత్తవాదమత్తమేవ వా అత్తాతి ఉపాదియన్తి ఏతేనాతి అత్తవాదుపాదానం. వీసతివత్థుకాయ సక్కాయదిట్ఠియా ఏతం అధివచనం. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారతో పనేతం, "తత్థ కతమం అత్తవాదుపాదానం? ఇధ అస్సుతవా పుథుజ్జనో అరియానం అదస్సావీ"తి వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం.

తణ్హానిద్దేసే **రూపతణ్హా...పే॰... ధమ్మతణ్హాతి** ఏతం చక్ఖుద్వారాదీసు జవనవీథియా పవత్తాయ తణ్హాయ "సేట్ఠిపుత్తో బ్రాహ్మణపుత్తో"తి ఏవమాదీసు పితితో నామం వియ పితిసదిసారమ్మణతో నామం. ఏత్థ చ రూపారమ్మణా తణ్హా, రూపే తణ్హాతి **రూపతణ్హా**. సా కామరాగభావేన రూపం అస్సాదేన్తీ పవత్తమానా **కామతణ్హా,** సస్సతదిట్ఠిసహగతరాగభావేన "రూపం నిచ్చం ధువం సస్సత"న్తి ఏవం అస్సాదేన్తీ పవత్తమానా **భవతణ్హా,** ఉచ్ఛేదదిట్ఠిసహగతరాగభావేన "రూపం ఉచ్ఛిజ్జతి వినస్సతి పేచ్చ న భవతీ"తి ఏవం అస్సాదేన్తీ పవత్తమానా **విభవతణ్హాతి** రూపతణ్హా ఏవం తివిధా హోతి. యథా చ రూపతణ్హా, తథా సద్దతణ్హాదయోపీతి ఏవం తాని అట్ఠారస తణ్హావిచరితాని హోన్తి. తాని అజ్ఝత్తరూపాదీసు అట్ఠారస, బహిద్ధారూపాదీసు అట్ఠారసాతి ఛత్తింస. ఇతి అతీతాని ఛత్తింస, అనాగతాని ఛత్తింస, పచ్చుప్పన్నాని ఛత్తింసాతి ఏవం అట్ఠసతం తణ్హావిచరితాని హోన్తి. "అజ్ఝత్తికస్స ఉపాదాయ అస్మీతి హోతి, ఇత్థస్మీతి హోతీ"తి (విభ॰ ౯౭౩) వా ఏవమాదీని అజ్ఝత్తికరూపాదినిస్సితాని అట్ఠారస, "బాహిరస్స ఉపాదాయ ఇమినా అస్మీతి హోతి, ఇమినా ఇత్థస్మీతి హోతీ"తి (విభ॰ ౯౭౫) వా ఏవమాదీని బాహిరరూపాదినిస్సితాని అట్ఠారసాతి ఛత్తింస, ఇతి అతీతాని ఛత్తింస, అనాగతాని ఛత్తింస, పచ్చుప్పన్నాని ఛత్తింసాతి ఏవమ్పి అట్ఠసతం తణ్హావిచరితాని హోన్తి. పున సఙ్గహే కరియమానే రూపాదీసు ఆరమ్మణేసు ఛళేవ తణ్హాకాయా తిస్సోయేవ కామతణ్హాదయో హోన్తీతి. ఏవం –

> "నిద్దేసత్థేన నిద్దేస, విత్థారా విత్థారస్స చ;
> పున సఙ్గహతో తణ్హా, విఞ్ఞాతబ్బా విభావినా"తి.

వేదనానిద్దేసే **వేదనాకాయాతి** వేదనాసమూహా. **చక్ఖుసమ్ఫస్సజా వేదనా...పే॰... మనోసమ్ఫస్సజావేదనాతి** ఏతం "చక్ఖుసమ్ఫస్సజావేదనా అత్థి కుసలా, అత్థి అకుసలా, అత్థి అబ్యాకతా"తి ఏవం విభఙ్గే (విభ॰ ౩౪) ఆగతత్తా చక్ఖుద్వారాదీసు

పవత్తానం కుసలాకుసలాబ్యాకతవేదనానం “సారిపుత్తో మన్తాణిపుత్తో”తి ఏవమాదీసు మాతితో నామం వియ మాతిసదిసతో వత్థుతో నామం. వచనత్థో పనేత్థ – చక్ఖుసమ్ఫస్సహేతు జాతా వేదనా చక్ఖుసమ్ఫస్సజా వేదనాతి. ఏసేవ నయో సబ్బత్థ. అయం తావేత్థ సబ్బసఙ్గాహికా కథా. విపాకవసేన పన చక్ఖుద్వారే ద్వే చక్ఖువిఞ్ఞాణాని, ద్వే మనోధాతుయో, తిస్సో మనోవిఞ్ఞాణధాతుయోతి ఏతాహి సమ్పయుత్తవసేన వేదనా వేదితబ్బా. ఏసేవ నయో సోతద్వారాదీసు. మనోద్వారే మనోవిఞ్ఞాణధాతుసమ్పయుత్తావ.

ఫస్సనిద్దేసే **చక్ఖుసమ్ఫస్సో**తి చక్ఖుమ్హి సమ్ఫస్సో. ఏస నయో సబ్బత్థ. **చక్ఖుసమ్ఫస్సో...పే.... కాయసమ్ఫస్సో**తి ఏత్తావతా చ కుసలాకుసలవిపాకా పఞ్చవత్థుకా దస ఫస్సా వుత్తా హోన్తి. **మనోసమ్ఫస్సో**తి ఇమినా సేసబావీసతిలోకియవిపాకమనసమ్పయుత్తా ఫస్సా.

సళాయతననిద్దేసే **చక్ఖాయతన**న్తిఆదీసు యం వత్తబ్బం, తం విసుద్ధిమగ్గే ఖన్ధనిద్దేసే చేవ ఆయతననిద్దేసే చ వుత్తమేవ.

నామరూపనిద్దేసే నమనలక్ఖణం **నామం.** రుప్పనలక్ఖణం **రూపం.** విభజనే పనస్స **వేదనా**తి వేదనాక్ఖన్ధో, **సఞ్ఞా**తి సఞ్ఞాక్ఖన్ధో, **చేతనా ఫస్సో మనసికారో**తి సఙ్ఖారక్ఖన్ధో వేదితబ్బో. కామఞ్చ అఞ్ఞేపి సఙ్ఖారక్ఖన్ధసఙ్గహితా ధమ్మా సన్తి, ఇమే పన తయో సబ్బదుబ్బలేసుపి చిత్తేసు సన్తి, తస్మా ఏతేసంయేవ వసేనేత్థ సఙ్ఖారక్ఖన్ధో దస్సితో. **చత్తారో చ మహాభూతా**తి ఏత్థ **చత్తారో**తి గణనపరిచ్ఛేదో. **మహాభూతా**తి పథవీఆపతేజవాయానమేతం అధివచనం. యేన పన కారణేన తాని మహాభూతానీతి వుచ్చన్తి, యో చేత్థ అఞ్ఞో వినిచ్ఛయనయో, సో సబ్బో విసుద్ధిమగ్గే రూపక్ఖన్ధనిద్దేసే వుత్తో. **చతున్నఞ్చ మహాభూతానం ఉపాదాయా**తి ఏత్థ పన **చతున్న**న్తి ఉపయోగత్థే సామివచనం, చత్తారి మహాభూతానీతి వుత్తం హోతి. **ఉపాదాయా**తి ఉపాదియిత్వా, గహేత్వాతి అత్థో. నిస్సాయాతిపి ఏకే. “వత్తమాన”న్తి అయఞ్చేత్థ పాఠసేసో. సమూహత్థే వా ఏతం సామివచనం, చతున్నం మహాభూతానం సమూహం ఉపాదాయ వత్తమానం రూపన్తి ఏత్థ అత్థో వేదితబ్బో. ఏవం సబ్బథాపి యాని చ చత్తారి పథవీఆదీని మహాభూతాని, యఞ్చ చతున్నం మహాభూతానం ఉపాదాయ వత్తమానం చక్ఖాయతనాదిభేదేన అభిధమ్మపాళియమేవ వుత్తం తేవీసతివిధం రూపం, తం సబ్బమ్పి రూపన్తి వేదితబ్బం.

విఞ్ఞాణనిద్దేసే **చక్ఖువిఞ్ఞాణ**న్తి చక్ఖుమ్హి విఞ్ఞాణం, చక్ఖుతో వా జాతం విఞ్ఞాణన్తి **చక్ఖువిఞ్ఞాణం**. ఏవం సోతఘానజివ్హాకాయవిఞ్ఞాణాని. ఇతరం పన మనోయేవ విఞ్ఞాణన్తి **మనోవిఞ్ఞాణం.** ద్విపఞ్చవిఞ్ఞాణవజ్జితతేభూమకవిపాకచిత్తస్సేతం అధివచనం.

సఙ్ఖారనిద్దేసే అభిసఙ్ఖరణలక్ఖణో **సఙ్ఖారో**. విభజనే పనస్స **కాయసఙ్ఖారో**తి కాయతో పవత్తసఙ్ఖారో. కాయద్వారే చోపనవసేన పవత్తానం కామావచరకుసలతో అట్ఠన్నం, అకుసలతో ద్వాదసన్నన్తి వీసతియా కాయసఞ్చేతనానమేతం అధివచనం. **వచీసఙ్ఖారో**తి వచనతో పవత్తసఙ్ఖారో, వచీద్వారే వచనభేదవసేన పవత్తానం వీసతియా ఏవ వచీసఞ్చేతనానమేతం అధివచనం. **చిత్తసఙ్ఖారో**తి చిత్తతో పవత్తసఙ్ఖారో, కాయవచీద్వారే చోపనం అకత్వా రహో నిసీదిత్వా చిన్తేన్తస్స పవత్తానం లోకియకుసలాకుసలవసేన ఏకూనతింసమనోసఞ్చేతనానమేతం అధివచనం.

అవిజ్జానిద్దేసే **దుక్ఖే అఞ్ఞాణ**న్తి దుక్ఖసచ్చే అఞ్ఞాణం, మోహస్సేతం అధివచనం. ఏస నయో **దుక్ఖసముదయే అఞ్ఞాణ**న్తిఆదీసు. తత్థ చతూహి కారణేహి దుక్ఖే అఞ్ఞాణం వేదితబ్బం అన్తోగధతో వత్థుతో ఆరమ్మణతో పటిచ్ఛాదనతో చ. తథా హి తం దుక్ఖసచ్చపరియాపన్నత్తా దుక్ఖే అన్తోగధం, దుక్ఖసచ్చఞ్చస్స నిస్సయపచ్చయభావేన వత్థు, ఆరమ్మణపచ్చయభావేన ఆరమ్మణం, దుక్ఖసచ్చం ఏతం పటిచ్ఛాదేతి తస్స యాథావలక్ఖణపటివేధనివారణేన ఞాణప్పవత్తియా చేత్థ అప్పదానేన.

దుక్ఖసముదయే అఞ్ఞాణం తీహి కారణేహి వేదితబ్బం వత్థుతో ఆరమ్మణతో పటిచ్ఛాదనతో చ. నిరోధే పటిపదాయ చ అఞ్ఞాణం ఏకేనేవ కారణేన వేదితబ్బం పటిచ్ఛాదనతో. నిరోధపటిపదానఞ్హి పటిచ్ఛాదకమేవ అఞ్ఞాణం తేసం యాథావలక్ఖణపటివేధనివారణేన తేసు చ ఞాణప్పవత్తియా అప్పదానేన. న పన తం తత్థ అన్తోగధం తస్మిం సచ్చద్వయే అపరియాపన్నత్తా, న తస్స తం సచ్చద్వయం వత్థు అసహజాతత్తా, నారమ్మణం, తదారబ్భ అప్పవత్తనతో. పచ్ఛిమఞ్హి సచ్చద్వయం గమ్భీరత్తా దుద్దసం, న తత్థ అన్ధభూతం అఞ్ఞాణం పవత్తతి. పురిమం పన వచనీయత్థేన సభావలక్ఖణస్స దుద్దసత్తా గమ్భీరం, తత్థ విపల్లాసగాహవసేన పవత్తతి.

అపిచ "దుక్ఖే"తి ఏత్తావతా సఙ్గహతో వత్థుతో ఆరమ్మణతో కిచ్చతో చ అవిజ్జా దీపితా. "దుక్ఖసముదయే"తి ఏత్తావతా వత్థుతో ఆరమ్మణతో కిచ్చతో చ. "దుక్ఖనిరోధే దుక్ఖనిరోధగామినియా పటిపదాయా"తి ఏత్తావతా కిచ్చతో. అవిసేసతో పన "అఞ్ఞాణ"న్తి ఏతేన సభావతో నిద్దిట్ఠాతి ఞాతబ్బా.

ఇతి ఖో, భిక్ఖవేతి ఏవం ఖో, భిక్ఖవే. **నిరోధో హోతీ**తి అనుప్పాదో హోతి. అపిచేత్థ సబ్బేహేవ తేహి నిరోధపదేహి నిబ్బానం దేసితం. నిబ్బానఞ్హి ఆగమ్మ తే తే ధమ్మా నిరుజ్ఝన్తి, తస్మా తం తేసం తేసం నిరోధోతి వుచ్చతి. ఇతి భగవా ఇమస్మిం సుత్తే ద్వాదసహి పదేహి వట్టవివట్టం దేసేన్తో అరహత్తనికూటేనేవ దేసనం నిట్ఠపేసి. దేసనాపరియోసానే వుత్తనయేనేవ పఞ్చసతా భిక్ఖూ అరహత్తే పతిట్ఠహింసూతి.

విభఙ్గసుత్తం దుతియం.

౩. పటిపదాసుత్తవణ్ణనా

౩. తతియే **మిచ్ఛాపటిపద**న్తి అయం తావ అనియ్యానికపటిపదా. నను చ అవిజ్జాపచ్చయా పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారోపి అత్థి ఆనేఞ్జాభిసఙ్ఖారోపి, సో కథం మిచ్ఛాపటిపదా హోతీతి. వట్టసీసత్తా. యఞ్హి కిఞ్చి భవత్తయసఙ్ఖాతం వట్టం పత్థేత్వా పవత్తితం, అన్తమసో పఞ్చాభిఞ్ఞా అట్ఠ వా పన సమాపత్తియో, సబ్బం తం వట్టపక్ఖియం వట్టసీసన్తి వట్టసీసత్తా మిచ్ఛాపటిపదావ హోతి. యం పన కిఞ్చి వివట్టం నిబ్బానం పత్థేత్వా పవత్తితం, అన్తమసో ఉళుఙ్కయాగుమత్తదానమ్పి పణ్ణముట్ఠిదానమత్తమ్పి, సబ్బం తం వివట్టపక్ఖియం వివట్టనిస్సితం, వివట్టపక్ఖికత్తా సమ్మాపటిపదావ హోతి. అప్పమత్తకమ్పి హి పణ్ణముట్ఠిమత్తదానకుసలం వా హోతు మహన్తం వేలామదానాదికుసలం వా, సచే వట్టసమ్పత్తిం పత్థేత్వా వట్టనిస్సితవసేన మిచ్ఛా ఠపితం హోతి, వట్టమేవ ఆహరితుం సక్కోతి, నో వివట్టం. "ఇదం మే దానం ఆసవక్ఖయావహం హోతూ"తి ఏవం పన వివట్టం పత్థేన్తేన వివట్టవసేన సమ్మా ఠపితం అరహత్తమ్పి పచ్చేకబోధిఞాణమ్పి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణమ్పి దాతుం సక్కోతియేవ, న అరహత్తం అప్పత్వా పరియోసానం గచ్ఛతి. ఇతి అనులోమవసేన మిచ్ఛాపటిపదా, పటిలోమవసేన సమ్మాపటిపదా దేసితాతి వేదితబ్బా. నను చేత్థ పటిపదా పుచ్ఛితా, నిబ్బానం భాజితం,

నియ్యాతనేపి పటిపదావ నియ్యాతితా. న చ నిబ్బానస్స పటిపదాతి నామం, సవిపస్సనానం పన చతున్నం మగ్గానమేతం నామం, తస్మా పుచ్ఛానియ్యాతనేహి పదభాజనం న సమేతీతి. నో న సమేతి, కస్మా? ఫలేన పటిపదాయ దస్సితత్తా. ఫలేన హేత్థ పటిపదా దస్సితా. "అవిజ్జాయ త్వేవ అసేసవిరాగనిరోధా సఙ్ఖారనిరోధో"తి ఏతం నిరోధసఙ్ఖాతం నిబ్బానం యస్సా పటిపదాయ ఫలం, అయం వుచ్చతి, భిక్ఖవే, సమ్మాపటిపదాతి అయమేత్థ అత్థో. ఇమస్మిఞ్చ అత్థే అసేసవిరాగనిరోధాతి ఏత్థ విరాగో నిరోధస్సేవ వేవచనం, అసేసవిరాగా అసేసనిరోధాతి అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో. యేన వా విరాగసఙ్ఖాతేన మగ్గేన అసేసనిరోధో హోతి, తం దస్సేతుం ఏతం పదభాజనం వుత్తం. ఏవఞ్హి సతి సానుభావా పటిపదా విభత్తా హోతి. ఇతి ఇమస్మిమ్పి సుత్తే వట్టవివట్టమేవ కథితన్తి. తతియం.

౪. విపస్సీసుత్తవణ్ణనా

౪. చతుత్థే **విపస్సిస్సాతి** తస్స కిర బోధిసత్తస్స యథా లోకియమనుస్సానం కిఞ్చిదేవ పస్సన్తానం పరిత్తకమ్మాభినిబ్బత్తస్స కమ్మజపసాదస్స దుబ్బలత్తా అక్ఖీని విప్ఫన్దన్తి , న ఏవం విప్ఫన్దింసు. బలవకమ్మనిబ్బత్తస్స పన కమ్మజపసాదస్స బలవత్తా అవిప్ఫన్దన్తేహి అనిమిసేహి ఏవ అక్ఖీహి పస్సి సేయ్యథాపి దేవా తావతింసా. తేన వుత్తం – "అనిమిసన్తో కుమారో పేక్ఖతీతి ఖో, భిక్ఖవే, విపస్సిస్స కుమారస్స 'విపస్సీ విపస్సీ'త్వేవ సమఞ్ఞా ఉదపాదీ"తి (దీ॰ ని॰ ౨.౪౦). అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో – అన్తరన్తరా నిమిసజనితన్ధకారవిరహేన విసుద్ధం పస్సతి, వివటేహి వా అక్ఖీహి పస్సతీతి **విపస్సీ**. ఏత్థ చ కిఞ్చాపి పచ్ఛిమభవికానం సబ్బబోధిసత్తానం బలవకమ్మనిబ్బత్తస్స కమ్మజపసాదస్స బలవత్తా అక్ఖీని న విప్ఫన్దన్తి, సో పన బోధిసత్తో ఏతేనేవ నామం లభి.

అపిచ విచేయ్య విచేయ్య పస్సతీతి **విపస్సీ**, విచినిత్వా విచినిత్వా పస్సతీతి అత్థో. ఏకదివసం కిర వినిచ్ఛయట్ఠానే నిసీదిత్వా అత్థే అనుసాసన్తస్స రఞ్ఞో అలఙ్కతపటియత్తం మహాపురిసం ఆహరిత్వా అఙ్కే ఠపయింసు. తస్స తం అఙ్కే కత్వా పలాళయమానస్సేవ అమచ్చా సామికం అస్సామికం అకంసు. బోధిసత్తో అనత్తమనసద్దం నిచ్ఛారేసి. రాజా "కిమేతం ఉపధారేథా"తి ఆహ. ఉపధారయమానా అఞ్ఞం అదిస్వా "అట్టస్స దుబ్బినిచ్ఛితత్తా ఏవం కతం భవిస్సతీ"తి పున సామికమేవ సామికం కత్వా "ఞత్వా ను ఖో కుమారో ఏవం కరోతీ"తి? వీమంసన్తా పున సామికం అస్సామికమకంసు. పున బోధిసత్తో తథేవ సద్దం నిచ్ఛారేసి. అథ రాజా "జానాతి మహాపురిసో"తి తతో పట్ఠాయ అప్పమత్తో అహోసి. తేన వుత్తం "విచేయ్య విచేయ్య కుమారో అత్థే పనాయతి ఞాయేనాతి ఖో, భిక్ఖవే, విపస్సిస్స కుమారస్స భియ్యోసోమత్తాయ 'విపస్సీ విపస్సీ'త్వేవ సమఞ్ఞా ఉదపాదీ"తి (దీ॰ ని॰ ౨.౪౧).

భగవతోతి భాగ్యసమ్పన్నస్స. **అరహతోతి** రాగాదిఅరీనం హతత్తా, సంసారచక్కస్స వా అరానం హతత్తా, పచ్చయానం వా అరహత్తా అరహాతి ఏవం గుణతో ఉప్పన్ననామధేయ్యస్స. **సమ్మాసమ్బుద్ధస్సాతి** సమ్మా నయేన హేతునా సామం పచ్చత్తపురిసకారేన చత్తారి సచ్చాని బుద్ధస్స. **పుబ్బేవ సమ్బోధాతి** సమ్బోధో వుచ్చతి చతూసు మగ్గేసు ఞాణం, తతో పుబ్బేవ. **బోధిసత్తస్సేవ సతోతి** ఏత్థ **బోధీతి** ఞాణం, బోధిమా సత్తో **బోధిసత్తో**, ఞాణవా పఞ్ఞవా పణ్డితోతి అత్థో. పురిమబుద్ధానఞ్హి పాదమూలే అభినీహారతో పట్ఠాయ పణ్డితోవ సో సత్తో, న అన్ధబాలోతి బోధిసత్తో. యథా వా ఉదకతో ఉగ్గన్త్వా ఠితం పరిపాకగతం పదుమం సూరియరస్మిసమ్ఫస్సేన అవస్సం బుజ్ఝిస్సతీతి బుజ్ఝనకపదుమన్తి వుచ్చతి, ఏవం బుద్ధానం సన్తికే బ్యాకరణస్స లద్ధత్తా అవస్సం అనన్తరాయేన పారమియో పూరేత్వా బుజ్ఝిస్సతీతి బుజ్ఝనకసత్తోతిపి **బోధిసత్తో**. యా చ ఏసా చతుమగ్గఞాణసఙ్ఖాతా బోధి, తం పత్థయమానో పవత్తతీతి బోధియం సత్తో ఆసత్తోతిపి **బోధిసత్తో**. ఏవం గుణతో

ఉప్పన్ననామవసేన బోధిసత్తస్సేవ సతో. **కిచ్ఛన్తి** దుక్ఖం. **ఆపన్నోతి** అనుప్పత్తో. ఇదం వుత్తం హోతి – అహో అయం సత్తలోకో దుక్ఖం అనుప్పత్తోతి. **చవతి చ ఉపపజ్జతి చాతి** ఇదం అపరాపరం చుతిపటిసన్ధివసేన వుత్తం. **నిస్సరణన్తి** నిబ్బానం. తఞ్హి జరామరణదుక్ఖతో నిస్సటత్తా తస్స నిస్సరణన్తి వుచ్చతి. **కుదాస్సు నామాతి** కతరస్మిం ను ఖో కాలే.

యోనిసో మనసికారాతి ఉపాయమనసికారేన పథమనసికారేన. **అహు పఞ్ఞాయ అభిసమయోతి** పఞ్ఞాయ సద్ధిం జరామరణకారణస్స అభిసమయో సమవాయో సమాయోగో అహోసి, "జాతిపచ్చయా జరామరణ"న్తి ఇదం తేన దిట్ఠన్తి అత్థో. అథ వా **యోనిసో మనసికారా అహు పఞ్ఞాయాతి** యోనిసో మనసికారేన చ పఞ్ఞాయ చ అభిసమయో అహు. "జాతియా ఖో సతి జరామరణ"న్తి, ఏవం జరామరణకారణస్స పటివేధో అహోసీతి అత్థో. ఏస నయో సబ్బత్థ.

ఇతి హిదన్తి ఏవమిదం. **సముదయో సముదయోతి** ఏకాదససు ఠానేసు సఙ్ఖారాదీనం సముదయం సమ్పిణ్డేత్వా నిద్దిసతి. **పుబ్బే అననుస్సుతేసూతి** "అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారానం సముదయో హోతీ"తి. ఏవం ఇతో పుబ్బే అననుస్సుతేసు ధమ్మేసు, చతూసు వా అరియసచ్చధమ్మేసు. **చక్ఖున్తి**ఆదీని ఞాణవేవచనానేవ. ఞాణమేవ హేత్థ దస్సనట్ఠేన **చక్ఖు,** ఞాతట్ఠేన **ఞాణం,** పజాననట్ఠేన **పఞ్ఞా,** పటివేధనట్ఠేన **విజ్జా,** ఓభాసనట్ఠేన **ఆలోకోతి** వుత్తం . తం పనేతం చతూసు సచ్చేసు లోకియలోకుత్తరమిస్సకం నిద్దిట్ఠన్తి వేదితబ్బం. నిరోధవారేపి ఇమినావ నయేన అత్థో వేదితబ్బో. చతుత్థం.

౫-౧౦. సిఖీసుత్తాదివణ్ణనా

౫-౧౦. పఞ్చమాదీసు **సిఖిస్స, భిక్ఖవేతి**ఆదీనం పదానం "సిఖిస్సపి, భిక్ఖవే"తి న ఏవం యోజేత్వా అత్థో వేదితబ్బో. కస్మా? ఏకాసనే అదేసితత్తా. నానాఠానేసు హి ఏతాని దేసితాని, అత్థో పన సబ్బత్థ సదిసోయేవ. సబ్బబోధిసత్తానఞ్హి బోధిపల్లఙ్కే నిసిన్నానం న అఞ్ఞో సమణో వా బ్రాహ్మణో వా దేవో వా మారో వా బ్రహ్మా వా ఆచిక్ఖతి – "అతీతే బోధిసత్తా పచ్చయాకారం సమ్మసిత్వా బుద్ధా జాతా"తి. యథా పన పఠమకప్పికకాలే దేవే వుట్ఠే ఉదకస్స గతమగ్గేనేవ అపరాపరం వుట్ఠిఉదకం గచ్ఛతి, ఏవం తేహి తేహి పురిమబుద్ధేహి గతమగ్గేనేవ పచ్ఛిమా పచ్ఛిమా గచ్ఛన్తి. సబ్బబోధిసత్తా హి ఆనాపానచతుత్థజ్ఝానతో వుట్ఠాయ పచ్చయాకారే ఞాణం ఓతారేత్వా తం అనులోమపటిలోమం సమ్మసిత్వా బుద్ధా హోన్తీతి పటిపాటియా సత్తసు సుత్తేసు బుద్ధవిపస్సనా నామ కథితాతి.

బుద్ధవగ్గో పఠమో.

౨. ఆహారవగ్గో

౧. ఆహారసుత్తవణ్ణనా

౧౧. ఆహారవగ్గస్స పఠమే **ఆహారాతి** పచ్చయా. పచ్చయా హి ఆహరన్తి అత్తనో ఫలం, తస్మా ఆహారాతి వుచ్చన్తి. **భూతానం వా సత్తానన్తి**ఆదీసు **భూతాతి** జాతా నిబ్బత్తా. **సమ్భవేసినోతి** యే సమ్భవం జాతిం నిబ్బత్తిం ఏసన్తి గవేసన్తి. తత్థ చతూసు యోనీసు అణ్డజజలాబుజా సత్తా యావ అణ్డకోసం వత్థికోసఞ్చ న భిన్దన్తి, తావ సమ్భవేసినో నామ, అణ్డకోసం వత్థికోసఞ్చ భిన్దిత్వా బహి నిక్ఖన్తా భూతా నామ. సంసేదజా ఓపపాతికా చ పఠమచిత్తక్ఖణే సమ్భవేసినో నామ, దుతియచిత్తక్ఖణతో పభుతి భూతా నామ. యేన వా ఇరియాపథేన జాయన్తి, యావ తతో అఞ్ఞం న పాపుణన్తి, తావ

సమ్భవేసినో నామ, తతో పరం భూతా నామ. అథ వా **భూతా**తి జాతా అభినిబ్బత్తా, యే భూతా అభినిబ్బత్తాయేవ, న పున భవిస్సన్తీతి సఙ్ఖం గచ్ఛన్తి, తేసం ఖీణాసవానం ఏతం అధివచనం. సమ్భవమేసన్తీతి **సమ్భవేసినో**.
అప్పహీనభవసంయోజనత్తా ఆయతిమ్పి సమ్భవం ఏసన్తానం సేక్ఖపుథుజ్జనానమేతం అధివచనం. ఏవం సబ్బథాపి ఇమేహి ద్వీహి పదేహి సబ్బసత్తే పరియాదియతి. **వా**సద్దో చేత్థ సమ్పిణ్డనత్థో, తస్మా భూతానఞ్చ సమ్భవేసీనఞ్చాతి అయమత్థో వేదితబ్బో.

ఠితియాతి ఠితత్థం. **అనుగ్గహాయా**తి అనుగ్గహత్థం. వచనభేదోయేవ చేస, అత్థో పన ద్విన్నమ్పి పదానం ఏకోయేవ. అథ వా **ఠితియా**తి తస్స తస్స సత్తస్స ఉప్పన్నధమ్మానం అనుప్పబన్ధవసేన అవిచ్ఛేదాయ. **అనుగ్గహాయా**తి అనుప్పన్నానం ఉప్పాదాయ. ఉభోపి చేతాని “భూతానం వా ఠితియా చేవ అనుగ్గహాయ చ, సమ్భవేసీనం వా ఠితియా చేవ అనుగ్గహాయ చా”తి ఏవం ఉభయత్థ దట్ఠబ్బానీతి.

కబళీకారో ఆహారోతి కబళం కత్వా అజ్ఝోహరితబ్బకో ఆహారో, ఓదనకుమ్మాసాదివత్థుకాయ ఓజాయేతం అధివచనం. **ఓళారికో వా సుఖుమో వా**తి వత్థుఓళారికతాయ ఓళారికో, సుఖుమతాయ సుఖుమో. సభావేన పన సుఖుమరూపపరియాపన్నత్తా కబళీకారో ఆహారో సుఖుమోవ హోతి. సాపి చస్స వత్థుతో ఓళారికతా సుఖుమతా చ ఉపాదాయుపాదాయ వేదితబ్బా. కుమ్భీలానఞ్హి ఆహారం ఉపాదాయ మోరానం ఆహారో సుఖుమో. కుమ్భీలా కిర పాసాణే గిలన్తి, తే చ నేసం కుచ్ఛిప్పత్తా విలీయన్తి. మోరా సప్పవిచ్ఛికాదిపాణే ఖాదన్తి. మోరానం పన ఆహారం ఉపాదాయ తరచ్ఛానం ఆహారో సుఖుమో. తే కిర తివస్సఛడ్డితాని విసాణాని చేవ అట్ఠీని చ ఖాదన్తి, తాని చ నేసం ఖేళేన తేమితమత్తానేవ కన్దమూలం వియ ముదుకాని హోన్తి. తరచ్ఛానం ఆహారం ఉపాదాయ హత్థీనం ఆహారో సుఖుమో. తే హి నానారుక్ఖసాఖాదయో ఖాదన్తి. హత్థీనం ఆహారతో గవయగోకణ్ణమిగాదీనం ఆహారో సుఖుమో. తే కిర నిస్సారాని నానారుక్ఖపణ్ణాదీని ఖాదన్తి. తేసమ్పి ఆహారతో గున్నం ఆహారో సుఖుమో. తే అల్లసుక్ఖతిణాని ఖాదన్తి. తేసం ఆహారతో ససానం ఆహారో సుఖుమో. ససానం ఆహారతో సకుణానం ఆహారో సుఖుమో. సకుణానం ఆహారతో పచ్చన్తవాసీనం ఆహారో సుఖుమో. పచ్చన్తవాసీనం ఆహారతో గామభోజకానం ఆహారో సుఖుమో. గామభోజకానం ఆహారతో రాజరాజమహామత్తానం ఆహారో సుఖుమో. తేసమ్పి ఆహారతో చక్కవత్తినో ఆహారో సుఖుమో. చక్కవత్తినో ఆహారతో భుమ్మానం దేవానం ఆహారో సుఖుమో. భుమ్మానం దేవానం ఆహారతో చాతుమహారాజికానం. ఏవం యావ పరనిమ్మితవసవత్తీనం ఆహారా విత్థారేతబ్బా. తేసం పనాహారో సుఖుమోత్వేవ నిట్ఠం పత్తో.

ఏత్థ చ ఓళారికే వత్థుస్మిం ఓజా పరిత్తా హోతి దుబ్బలా, సుఖుమే బలవతీ. తథా హి ఏకపత్తపూరమ్పి యాగుం పీతో ముహుత్తేనేవ జిఘచ్ఛితో హోతి యంకిఞ్చిదేవ ఖాదితుకామో, సప్పిం పన పసతమత్తం పివిత్వా దివసం అభోత్తుకామో హోతి. తత్థ వత్థు కమ్మజతేజసఙ్ఖాతం పరిస్సయం వినోదేతి, న పన సక్కోతి పాలేతుం. ఓజా పన పాలేతి, న సక్కోతి పరిస్సయం వినోదేతుం. ద్వే పన ఏకతో హుత్వా పరిస్సయఞ్చేవ వినోదేన్తి పాలేన్తి చాతి.

ఫస్సో దుతియోతి చక్ఖుసమ్ఫస్సాది ఛబ్బిధోపి ఫస్సో ఏతేసు చతూసు ఆహారేసు దుతియో ఆహారోతి వేదితబ్బో. దేసనానయో ఏవ చేస, తస్మా ఇమినా నామ కారణేన దుతియో తతియో చాతి ఇదమేత్థ న గవేసితబ్బం. **మనోసఞ్చేతనా**తి చేతనావ వుచ్చతి. **విఞ్ఞాణ**న్తి చిత్తం. ఇతి భగవా ఇమస్మిం ఠానే ఉపాదిణ్ణకఅనుపాదిణ్ణకవసేన ఏకరాసిం కత్వా చత్తారో ఆహారే దస్సేసి. కబళీకారాహారో హి ఉపాదిణ్ణకోపి అత్థి అనుపాదిణ్ణకోపి, తథా ఫస్సాదయో. తత్థ సప్పాదీహి

గిలితానం మణ్డూకాదీనం వసేన ఉపాదిణ్ణకకబళీకారాహారో దట్ఠబ్బో. మణ్డూకాదయో హి సప్పాదీహి గిలితా అన్తోకుచ్ఛిగతాపి కిఞ్చి కాలం జీవన్తియేవ. తే యావ ఉపాదిణ్ణకపక్ఖే తిట్ఠన్తి, తావ ఆహారత్థం న సాధేన్తి . భిజ్జిత్వా పన అనుపాదిణ్ణకపక్ఖే ఠితా సాధేన్తి. తదాపి ఉపాదిణ్ణకాహారోతి వుచ్చన్తీతి. ఇదం పన ఆచరియానం న రుచ్చతీతి అట్ఠకథాయమేవ పటిక్ఖిపిత్వా ఇదం వుత్తం – ఇమేసం సత్తానం ఖాదన్తానమ్పి అఖాదన్తానమ్పి భుఞ్జన్తానమ్పి అభుఞ్జన్తానమ్పి పటిసన్ధిచిత్తేనేవ సహజాతా కమ్మజా ఓజా నామ అత్థి, సా యావపి సత్తమా దివసా పాలేతి, అయమేవ ఉపాదిణ్ణకకబళీకారాహారోతి వేదితబ్బో. తేభూమకవిపాకవసేన పన ఉపాదిణ్ణకఫస్సాదయో వేదితబ్బా, తేభూమకకుసలాకుసలకిరియవసేన అనుపాదిణ్ణకా. లోకుత్తరా పన రుళ్హీవసేన కథితాతి.

ఏత్థాహ – “యది పచ్చయట్ఠో ఆహారట్ఠో, అథ కస్మా అఞ్ఞేసుపి సత్తానం పచ్చయేసు విజ్జమానేసు ఇమేయేవ చత్తారో వుత్తా”తి? వుచ్చతే – అజ్ఝత్తికసన్తతియా విసేసపచ్చయత్తా. విసేసపచ్చయో హి కబళీకారాహారభక్ఖానం సత్తానం రూపకాయస్స కబళీకారో ఆహారో, నామకాయే వేదనాయ ఫస్సో, విఞ్ఞాణస్స మనోసఞ్చేతనా, నామరూపస్స విఞ్ఞాణం. యథాహ – “సేయ్యథాపి, భిక్ఖవే, అయం కాయో ఆహారట్ఠితికో ఆహారం పటిచ్చ తిట్ఠతి, అనాహారో నో తిట్ఠతి (సం॰ ని॰ ౫.౧౮౩), తథా ఫస్సపచ్చయా వేదనా, సఙ్ఖారపచ్చయా విఞ్ఞాణం, విఞ్ఞాణపచ్చయా నామరూప”న్తి (సం॰ ని॰ ౨.౧; విభ॰ ౨౨౫).

కో పనేత్థ ఆహారో కిం ఆహరతీతి? కబళీకారాహారో ఓజట్ఠమకరూపాని ఆహరతి ఫస్సాహారో తిస్సో వేదనా, మనోసఞ్చేతనాహారో తయో భవే, విఞ్ఞాణాహారో పటిసన్ధినామరూపన్తి.

కథం? కబళీకారాహారో తావ ముఖే ఠపితమత్తేయేవ అట్ఠ రూపాని సముట్ఠాపేతి, దన్తవిచుణ్ణితం పన అజ్ఝోహరియమానం ఏకేకం సిత్థం అట్ఠట్ఠరూపాని సముట్ఠాపేతియేవ. ఏవం కబళీకారాహారో ఓజట్ఠమకరూపాని ఆహరతి. ఫస్సాహారో పన సుఖవేదనీయో ఫస్సో ఉప్పజ్జమానోయేవ సుఖం వేదనం ఆహరతి, దుక్ఖవేదనీయో దుక్ఖం, అదుక్ఖమసుఖవేదనీయో అదుక్ఖమసుఖన్తి ఏవం సబ్బథాపి ఫస్సాహారో తిస్సో వేదనా ఆహరతి.

మనోసఞ్చేతనాహారో కామభవూపగం కమ్మం కామభవం ఆహరతి, రూపారూపభవూపగాని తం తం భవం. ఏవం సబ్బథాపి మనోసఞ్చేతనాహారో తయో భవే ఆహరతి. విఞ్ఞాణాహారో పన యే చ పటిసన్ధిక్ఖణే తంసమ్పయుత్తకా తయో ఖన్ధా, యాని చ తిసన్తతివసేన తింస రూపాని ఉప్పజ్జన్తి, సహజాతాదిపచ్చయనయేన తాని ఆహరతీతి వుచ్చతి. ఏవం విఞ్ఞాణాహారో పటిసన్ధినామరూపం ఆహరతీతి. ఏత్థ చ “మనోసఞ్చేతనా తయో భవే ఆహరతీ”తి సాసవకుసలాకుసలచేతనావ వుత్తా. “విఞ్ఞాణం పటిసన్ధినామరూపం ఆహరతీ”తి పటిసన్ధివిఞ్ఞాణమేవ వుత్తం. అవిసేసేన పన తంసమ్పయుత్తతంసముట్ఠానధమ్మానం ఆహరణతోపేతే “ఆహారా”తి వేదితబ్బా.

ఏతేసు చతూసు ఆహారేసు కబళీకారాహారో ఉపత్థమ్భేన్తో ఆహారకిచ్చం సాధేతి, ఫస్సో ఫుసన్తోయేవ మనోసఞ్చేతనా ఆయూహమానావ, విఞ్ఞాణం విజానన్తమేవ. కథం? కబళీకారాహారో హి ఉపత్థమ్భేన్తోయేవ కాయట్ఠపనేన సత్తానం ఠితియా హోతి. కమ్మజనితోపి హి అయం కాయో కబళీకారాహారేన ఉపత్థద్ధో దసపి వస్సాని వస్ససతమ్పి యావ ఆయుపరిమాణా తిట్ఠతి. యథా కిం ? యథా మాతుయా జనితోపి దారకో ధాతియా థఞ్ఞాదీని పాయేత్వా పోసియమానో చిరం తిట్ఠతి, యథా చ ఉపత్థమ్భేన ఉపత్థమ్భితం గేహం. వుత్తమ్పి చేతం –

“యథా, మహారాజ, గేహే పపతన్తే అఞ్ఞేన దారునా ఉపత్థమ్భితం సన్తం ఏవ తం గేహం న పతతి. ఏవమేవ ఖో, మహారాజ, అయం కాయో ఆహారట్ఠితికో ఆహారం పటిచ్చ తిట్ఠతీ”తి.

ఏవం కబళీకారో ఆహారో ఉపత్థమ్భేన్తో ఆహారకిచ్చం సాధేతి.

ఏవం సాధేన్తోపి చ కబళీకారో ఆహారో ద్విన్నం రూపసన్తతీనం పచ్చయో హోతి ఆహారసముట్ఠానస్స చ ఉపాదిణ్ణకస్స చ. కమ్మజానం అనుపాలకో హుత్వా పచ్చయో హోతి, ఆహారసముట్ఠానానం జనకో హుత్వాతి. ఫస్సో పన సుఖాదివత్థుభూతం ఆరమ్మణం ఫుసన్తోయేవ సుఖాదివేదనాపవత్తనేన సత్తానం ఠితియా హోతి. మనోసఞ్చేతనా కుసలాకుసలకమ్మవసేన ఆయూహమానాయేవ భవమూలనిప్ఫాదనతో సత్తానం ఠితియా హోతి. విఞ్ఞాణం విజానన్తమేవ నామరూపప్పవత్తనేన సత్తానం ఠితియా హోతీతి.

ఏవం ఉపత్థమ్భనాదివసేన ఆహారకిచ్చం సాధయమానేసు పనేతేసు చత్తారి భయాని దట్ఠబ్బాని. సేయ్యథిదం – కబళీకారాహారే నికన్తియేవ భయం, ఫస్సే ఉపగమనమేవ, మనోసఞ్చేతనాయ ఆయూహనమేవ, విఞ్ఞాణే అభినిపాతోయేవ భయన్తి. కిం కారణా? కబళీకారాహారే హి నికన్తిం కత్వా సీతాదీనం పురక్ఖతా సత్తా ఆహారత్థాయ ముద్దాగణనాదికమ్మాని కరోన్తా అనప్పకం దుక్ఖం నిగచ్ఛన్తి. ఏకచ్చే చ ఇమస్మిం సాసనే పబ్బజిత్వాపి వేజ్జకమ్మాదికాయ అనేసనాయ ఆహారం పరియేసన్తా దిట్ఠేవ ధమ్మే గారయ్హా హోన్తి, సమ్పరాయేపి, “తస్స సఙ్ఘాటిపి ఆదిత్తా సమ్పజ్జలితా”తిఆదినా లక్ఖణసంయుత్తే (సం॰ ని॰ ౨.౨౧౮) వుత్తనయేన సమణపేతా హోన్తి. ఇమినా తావ కారణేన కబళీకారే ఆహారే నికన్తి ఏవ భయన్తి వేదితబ్బా.

ఫస్సం ఉపగచ్ఛన్తాపి ఫస్సస్సాదినో పరేసం రక్ఖితగోపితేసు దారాదీసు భణ్డేసు అపరజ్ఝన్తి, తే సహ భణ్డేన భణ్డసామికా గహేత్వా ఖణ్డాఖణ్డికం వా ఛిన్దిత్వా సఙ్కారకూటే ఛడ్డేన్తి , రఞ్ఞో వా నియ్యాదేన్తి. తతో తే రాజా వివిధా కమ్మకారణా కారాపేతి. కాయస్స చ భేదా దుగ్గతి తేసం పాటికఙ్ఖా హోతి. ఇతి ఫస్సస్సాదమూలకం దిట్ఠధమ్మికమ్పి సమ్పరాయికమ్పి భయం సబ్బమాగతమేవ హోతి. ఇమినా కారణేన ఫస్సాహారే ఉపగమనమేవ భయన్తి వేదితబ్బం.

కుసలాకుసలకమ్మాయూహనే పన తమ్మూలకం తీసు భవేసు భయం సబ్బం ఆగతమేవ హోతి. ఇమినా కారణేన మనోసఞ్చేతనాహారే ఆయూహనమేవ భయన్తి వేదితబ్బం.

పటిసన్ధివిఞ్ఞాణఞ్చ యస్మిం యస్మిం ఠానే అభినిపతతి, తస్మిం తస్మిం ఠానే పటిసన్ధినామరూపం గహేత్వావ నిబ్బత్తతి. తస్మిఞ్చ నిబ్బత్తే సబ్బభయాని నిబ్బత్తానియేవ హోన్తి తమ్మూలకత్తాతి ఇమినా కారణేన విఞ్ఞాణాహారే అభినిపాతోయేవ భయన్తి వేదితబ్బోతి.

కింనిదానాతిఆదీసు నిదానాదీని సబ్బానేవ కారణవేవచనాని. కారణఞ్హి యస్మా ఫలం నిదేతి, “హన్ద నం గణ్హథా”తి అప్పేతి వియ, తస్మా **నిదాన**న్తి వుచ్చతి. యస్మా తం తతో సముదేతి జాయతి పభవతి, తస్మా **సముదయో జాతి పభవో**తి వుచ్చతి. అయం పనేత్థ పదత్థో – కింనిదానం ఏతేసన్తి **కింనిదానా**. కో సముదయో ఏతేసన్తి **కింసముదయా**. కా జాతి ఏతేసన్తి **కింజాతికా**. కో పభవో ఏతేసన్తి **కింపభవా**. యస్మా పన తేసం తణ్హా యథావుత్తేన అత్థేన నిదానఞ్చేవ సముదయో చ జాతి చ పభవో చ, తస్మా “తణ్హానిదానా”తిఆదిమాహ. ఏవం సబ్బపదేసు అత్థో వేదితబ్బో.

ఏత్థ చ ఇమే చత్తారో ఆహారా తణ్హానిదానాతి పటిసన్ధిం ఆదిం కత్వా అత్తభావసఙ్ఖాతానం ఆహారానం పురిమతణ్హానం వసేన నిదానం వేదితబ్బం. కథం? పటిసన్ధిక్ఖణే తావ పరిపుణ్ణాయతనానం సత్తానం సత్తసన్తతివసేన, సేసానం తతో ఊనఊనసన్తతివసేన ఉప్పన్నరూపబ్భన్తరం జాతా ఓజా అత్థి, అయం తణ్హానిదానో ఉపాదిణ్ణకకబళీకారాహారో. పటిసన్ధిచిత్తసమ్పయుత్తా పన ఫస్సచేతనా సయఞ్చ చిత్తం విఞ్ఞాణన్తి ఇమే తణ్హానిదానా ఉపాదిణ్ణక-ఫస్సమనోసఞ్చేతనా-విఞ్ఞాణాహారాతి ఏవం తావ పురిమతణ్హానిదానా పటిసన్ధికా ఆహారా. యథా చ పటిసన్ధికా, ఏవం తతో పరం పరమభవఙ్గచిత్తక్ఖణాదినిబ్బత్తాపి వేదితబ్బా.

యస్మా పన భగవా న కేవలం ఆహారానమేవ నిదానం జానాతి, ఆహారనిదానభూతాయ తణ్హాయపి, తణ్హాయ నిదానానం వేదనాదీనమ్పి నిదానం జానాతియేవ, తస్మా **తణ్హా చాయం, భిక్ఖవే, కింనిదానా**తిఆదినా నయేన వట్టం దస్సేత్వా వివట్టం దస్సేసి. ఇమస్మిఞ్చ పన ఠానే భగవా అతీతాభిముఖం దేసనం కత్వా అతీతేన వట్టం దస్సేతి. కథం? ఆహారవసేన హి అయం అత్తభావో గహితో.

తణ్హాతి ఇమస్సత్తభావస్స జనకం కమ్మం, వేదనాఫస్ససళాయతననామరూపవిఞ్ఞాణాని యస్మిం అత్తభావే ఠత్వా కమ్మం ఆయూహితం, తం దస్సేతుం వుత్తాని, అవిజ్జాసఙ్ఖారా తస్సత్తభావస్స జనకం కమ్మం. ఇతి ద్వీసు ఠానేసు అత్తభావో, ద్వీసు తస్స జనకం కమ్మన్తి సఙ్ఖేపేన కమ్మఞ్చేవ కమ్మవిపాకఞ్చాతి, ద్వేపి ధమ్మే దస్సేన్తేన అతీతాభిముఖం దేసనం కత్వా అతీతేన వట్టం దస్సితం.

తత్రాయం దేసనా అనాగతస్స అదస్సితత్తా అపరిపుణ్ణాతి న దట్ఠబ్బా. నయతో పన పరిపుణ్ణాత్వేవ దట్ఠబ్బా. యథా హి చక్ఖుమా పురిసో ఉదకపిట్ఠే నిపన్నం సుంసుమారం దిస్వా తస్స పరభాగం ఓలోకేన్తో గీవం పస్సేయ్య, ఓరతో పిట్ఠిం, పరియోసానే నఙ్గుట్ఠమూలం, హేట్ఠా కుచ్ఛిం ఓలోకేన్తో పన ఉదకగతం అగ్గనఙ్గుట్ఠఞ్చేవ చత్తారో చ హత్థపాదే న పస్సేయ్య, సో న ఏత్తావతా "అపరిపుణ్ణో సుంసుమారో"తి గణ్హాతి, నయతో పన పరిపుణ్ణోత్వేవ గణ్హాతి, ఏవంసమ్పదమిదం వేదితబ్బం.

ఉదకపిట్ఠే నిపన్నసుంసుమారో వియ హి తేభూమకవట్టం. తీరే ఠితో చక్ఖుమా పురిసో వియ యోగావచరో. తేన పురిసేన ఉదకపిట్ఠే సుంసుమారస్స దిట్ఠకాలో వియ యోగినా ఆహారవసేన ఇమస్సత్తభావస్స దిట్ఠకాలో. పరతో గీవాయ దిట్ఠకాలో వియ ఇమస్సత్తభావస్స జనికాయ తణ్హాయ దిట్ఠకాలో. పిట్ఠియా దిట్ఠకాలో వియ యస్మిం అత్తభావే తణ్హాసఙ్ఖాతం కమ్మం కతం, వేదనాదివసేన తస్స దిట్ఠకాలో. నఙ్గుట్ఠమూలస్స దిట్ఠకాలో వియ తస్సత్తభావస్స జనకానం అవిజ్జాసఙ్ఖారానం దిట్ఠకాలో. హేట్ఠా కుచ్ఛిం ఓలోకేన్తస్స పన అగ్గనఙ్గుట్ఠఞ్చేవ చత్తారో చ హత్థపాదే అదిస్వాపి "అపరిపుణ్ణో సుంసుమారో"తి అగహేత్వా నయతో పరిపుణ్ణోత్వేవ గహణం వియ యత్థ యత్థ పచ్చయవట్టం పాళియం న ఆగతం, తత్థ తత్థ "దేసనా అపరిపుణ్ణా"తి అగహేత్వా నయతో పరిపుణ్ణాత్వేవ గహణం వేదితబ్బం. తత్థ చ ఆహారతణ్హానం అన్తరే ఏకో సన్ధి, తణ్హావేదనానం అన్తరే ఏకో, విఞ్ఞాణసఙ్ఖారానం అన్తరే ఏకోతి ఏవం తిసన్ధిచతుసఙ్ఖేపమేవ వట్టం దస్సితన్తి. పఠమం.

౨. మోళియఫగ్గునసుత్తవణ్ణనా

౧౨. దుతియే **సమ్భవేసీనం వా అనుగ్గహాయా**తి ఇమస్మింయేవ ఠానే భగవా దేసనం నిట్ఠాపేసి. కస్మా? దిట్ఠిగతికస్స నిసిన్నత్తా. తస్సఞ్హి పరిసతి మోళియఫగ్గునో నామ భిక్ఖు దిట్ఠిగతికో నిసిన్నో. అథ సత్థా చిన్తేసి – "అయం ఉట్ఠహిత్వా మం

పఞ్హం పుచ్ఛిస్సతి, అథస్సాహం విస్సజ్జేస్సామీ"తి పుచ్ఛాయ ఓకాసదానత్థం దేసనం నిట్ఠాపేసి. **మోళియఫగ్గునోతి** మోళీతి చూళా వుచ్చతి. యథాహ –

> "ఛేత్వాన మోళిం వరగన్ధవాసితం
> వేహాయసం ఉక్ఖిపి సక్యపుఙ్గవో;
> రతనచఙ్కోటవరేన వాసవో,
> సహస్సనేత్తో సిరసా పటిగ్గహీ"తి.

సా తస్స గిహికాలే మహన్తా అహోసి. తేనస్స "మోళియఫగ్గునో"తి సఙ్ఖా ఉదపాది. పబ్బజితమ్పి నం తేనేవ నామేన సఞ్జానన్తి. **ఏతదవోచాతి** దేసనానుసన్ధిం ఘటేన్తో ఏతం "కో ను ఖో, భన్తే, విఞ్ఞాణాహారం ఆహారేతీ"తి వచనం అవోచ. తస్సత్థో – భన్తే, కో నామ సో, యో ఏతం విఞ్ఞాణాహారం ఖాదతి వా భుఞ్జతి వాతి?

కస్మా పనాయం ఇతరే తయో ఆహారే అపుచ్ఛిత్వా ఇమమేవ పుచ్ఛతీతి? జానామీతి లద్ధియా. సో హి మహన్తే పిణ్డే కత్వావ కబళీకారాహారం భుఞ్జన్తే పస్సతి, తేనస్స తం జానామీతి లద్ధి. తిత్తిరవట్టకమోరకుక్కుటాదయో పన మాతుసమ్ఫస్సేన యాపేన్తే దిస్వా "ఏతే ఫస్సాహారేన యాపేన్తీ"తి తస్స లద్ధి. కచ్ఛపా పన అత్తనో ఉతుసమయే మహాసముద్దతో నిక్ఖమిత్వా సముద్దతీరే వాలికన్తరే అణ్డాని ఠపేత్వా వాలికాయ పటిచ్ఛాదేత్వా మహాసముద్దమేవ ఓతరన్తి. తాని మాతుఅనుస్సరణవసేన న పూతీని హోన్తి. తాని మనోసఞ్చేతనాహారేన యాపేన్తీతి తస్స లద్ధి. కిఞ్చాపి థేరస్స అయం లద్ధి, న పన ఏతాయ లద్ధియా ఇమం పఞ్హం పుచ్ఛతి . దిట్ఠిగతికో హి ఉమ్మత్తకసదిసో. యథా ఉమ్మత్తకో పచ్ఛిం గహేత్వా అన్తరవీథిం ఓతిణ్ణో గోమయమ్పి పాసాణమ్పి గూథమ్పి ఖజ్జఖణ్డమ్పి తం తం మనాపమ్పి అమనాపమ్పి గహేత్వా పచ్ఛియం పక్ఖిపతి. ఏవమేవ దిట్ఠిగతికో యుత్తమ్పి అయుత్తమ్పి పుచ్ఛతి. సో "కస్మా ఇమం పుచ్ఛసీ"తి న నిగ్గహేతబ్బో, పుచ్ఛితపుచ్ఛితట్ఠానే పన గహణమేవ నిసేధేతబ్బం. తేనేవ నం భగవా "కస్మా ఏవం పుచ్ఛసీ"తి అవత్వా గహితగాహమేవ తస్స మోచేతుం **నో కల్లో పఞ్హో**తిఆదిమాహ.

తత్థ **నో కల్లో**తి అయుత్తో. **ఆహారేతీతి అహం న వదామీ**తి అహం కోచి సత్తో వా పుగ్గలో వా ఆహారేతీతి న వదామి. **ఆహారేతీతి చాహం వదేయ్యన్తి** యది అహం ఆహారేతీతి వదేయ్యం. **తత్రస్స కల్లో పఞ్హో**తి తస్మిం మయా ఏవం వుత్తే అయం పఞ్హో యుత్తో భవేయ్య. **కిస్స ను ఖో, భన్తే, విఞ్ఞాణాహారో**తి, భన్తే, అయం విఞ్ఞాణాహారో కతమస్స ధమ్మస్స పచ్చయోతి అత్థో. **తత్ర కల్లం వేయ్యాకరణన్తి** తస్మిం ఏవం పుచ్ఛితే పఞ్హే ఇమం వేయ్యాకరణం యుత్తం "విఞ్ఞాణాహారో ఆయతిం పునబ్భవాభినిబ్బత్తియా పచ్చయో"తి. ఏత్థ చ **విఞ్ఞాణాహారో**తి పటిసన్ధిచిత్తం. **ఆయతిం పునబ్భవాభినిబ్బత్తీ**తి తేనేవ విఞ్ఞాణేన సహుప్పన్ననామరూపం. **తస్మిం భూతే సతి సళాయతనన్తి** తస్మిం పునబ్భవాభినిబ్బత్తిసఙ్ఖాతే నామరూపే జాతే సతి సళాయతనం హోతీతి అత్థో.

సళాయతనపచ్చయా ఫస్సోతి ఇధాపి భగవా ఉత్తరి పఞ్హస్స ఓకాసం దేన్తో దేసనం నిట్ఠాపేసి. దిట్ఠిగతికో హి నవపుచ్ఛం ఉప్పాదేతుం న సక్కోతి, నిద్దిట్ఠం నిద్దిట్ఠంయేవ పన గణ్హిత్వా పుచ్ఛతి, తేనస్స భగవా ఓకాసం అదాసి. అత్థో పనస్స సబ్బపదేసు వుత్తనయేనేవ గహేతబ్బో. "కో ను ఖో, భన్తే, భవతీ"తి కస్మా న పుచ్ఛతి? దిట్ఠిగతికస్స హి సత్తో నామ భూతో నిబ్బత్తోయేవాతి లద్ధి, తస్మా అత్తనో లద్ధివిరుద్ధం ఇదన్తి న పుచ్ఛతి. అపిచ ఇదప్పచ్చయా ఇదం ఇదప్పచ్చయా ఇదన్తి

బహూసు ఠానేసు కథితత్తా సఙ్ఖిత్తిం ఉపగతో, తేనాపి న పుచ్ఛతి. సత్థాపి “ఇమస్స బహుం పుచ్ఛన్తస్సాపి తిత్తి నత్థి, తుచ్ఛపుచ్ఛమేవ పుచ్ఛతీ”తి ఇతో పట్ఠాయ దేసనం ఏకాబద్ధం కత్వా దేసేసి. **ఛన్నం త్వేవా**తి యతో పట్ఠాయ దేసనారుళ్హం, తమేవ గహేత్వా దేసనం వివట్టేన్తో ఏవమాహ. ఇమస్మిం పన సుత్తే విఞ్ఞాణనామరూపానం అన్తరే ఏకో సన్ధి, వేదనాతణ్హానం అన్తరే ఏకో, భవజాతీనం అన్తరే ఏకోతి. దుతియం.

౩. సమణబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా

౧౩. తతియే **సమణా వా బ్రాహ్మణా వా**తి సచ్చాని పటివిజ్ఝితుం అసమత్థా బాహిరకసమణబ్రాహ్మణా. **జరామరణం నప్పజానన్తీ**తిఆదీసు జరామరణం న జానన్తి దుక్ఖసచ్చవసేన , జరామరణసముదయం న జానన్తి సహ తణ్హాయ జాతి జరామరణస్స సముదయోతి సముదయసచ్చవసేన, జరామరణనిరోధం న జానన్తి నిరోధసచ్చవసేన, పటిపదం న జానన్తి మగ్గసచ్చవసేన. జాతిం న జానన్తి దుక్ఖసచ్చవసేన, జాతిసముదయం న జానన్తి సహ తణ్హాయ భవో జాతిసముదయోతి సముదయసచ్చవసేన. ఏవం సహ తణ్హాయ సముదయం యోజేత్వా సబ్బపదేసు చతుసచ్చవసేన అత్థో వేదితబ్బో. **సామఞ్ఞత్థం వా బ్రహ్మఞ్ఞత్థం వా**తి ఏత్థ అరియమగ్గో సామఞ్ఞఞ్చేవ బ్రహ్మఞ్ఞఞ్చ. ఉభయత్థాపి పన అత్థో నామ అరియఫలం వేదితబ్బం. ఇతి భగవా ఇమస్మిం సుత్తే ఏకాదససు ఠానేసు చత్తారి సచ్చాని కథేసీతి. తతియం.

౪. దుతియసమణబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా

౧౪. చతుత్థే **ఇమే ధమ్మే కతమే ధమ్మే**తి ఏత్తకం పపఞ్చం కత్వా కథితం, దేసనం పటివిజ్ఝితుం సమత్థానం పుగ్గలానం అజ్ఝాసయేన **ఇమే ధమ్మే నప్పజానన్తీ**తిఆది వుత్తం. సేసం పురిమసదిసమేవ. చతుత్థం.

౫. కచ్చానగోత్తసుత్తవణ్ణనా

౧౫. పఞ్చమే **సమ్మాదిట్ఠి సమ్మాదిట్ఠీ**తి యం పణ్డితా దేవమనుస్సా తేసు తేసు ఠానేసు సమ్మాదస్సనం వదన్తి, సబ్బమ్పి తం ద్వీహి పదేహి సఙ్ఖిపిత్వా పుచ్ఛతి. **ద్వయనిస్సితో**తి ద్వే కోట్ఠాసే నిస్సితో. **యేభుయ్యేనా**తి ఇమినా ఠపేత్వా అరియపుగ్గలే సేసమహాజనం దస్సేతి. **అత్థిత**న్తి సస్సతం. **నత్థిత**న్తి ఉచ్ఛేదం. **లోకసముదయ**న్తి లోకో నామ సఙ్ఖారలోకో, తస్స నిబ్బత్తి. **సమ్మప్పఞ్ఞాయ పస్సతో**తి సమ్మాపఞ్ఞా నామ సవిపస్సనా మగ్గపఞ్ఞా, తాయ పస్సన్తస్సాతి అత్థో. **యా లోకే నత్థితా**తి సఙ్ఖారలోకే నిబ్బత్తేసు ధమ్మేసు పఞ్ఞాయన్తేస్వేవ యా నత్థీతి ఉచ్ఛేదదిట్ఠి ఉప్పజ్జేయ్య, సా న హోతీతి అత్థో. **లోకనిరోధ**న్తి సఙ్ఖారానం భఙ్గం. **యా లోకే అత్థితా**తి సఙ్ఖారలోకే భిజ్జమానేసు ధమ్మేసు పఞ్ఞాయన్తేస్వేవ యా అత్థీతి సస్సతదిట్ఠి ఉప్పజ్జేయ్య , సా న హోతీతి అత్థో.

అపిచ **లోకసముదయ**న్తి అనులోమపచ్చయాకారం. **లోకనిరోధ**న్తి పటిలోమపచ్చయాకారం. లోకనిస్సయే పస్సన్తస్సాపి హి పచ్చయానం అనుచ్ఛేదేన పచ్చయుప్పన్నస్స అనుచ్ఛేదం పస్సతో యా నత్థీతి ఉచ్ఛేదదిట్ఠి ఉప్పజ్జేయ్య, సా న హోతి. పచ్చయనిరోధం పస్సన్తస్సాపి పచ్చయనిరోధేన పచ్చయుప్పన్ననిరోధం పస్సతో యా అత్థీతి సస్సతదిట్ఠి ఉప్పజ్జేయ్య, సా న హోతీతి అయమ్పేత్థ అత్థో.

ఉపయుపాదానాభినివేసవినిబన్ధోతి ఉపయేహి చ ఉపాదానేహి చ అభినివేసేహి చ వినిబన్ధో. తత్థ **ఉపయా**తి ద్వే ఉపయా తణ్హుపయో చ దిట్ఠుపయో చ. ఉపాదానాదీసుపి ఏసేవ నయో. తణ్హాదిట్ఠియో హి యస్మా అహం మమన్తిఆదీహి ఆకారేహి తేభూమకధమ్మే ఉపేన్తి ఉపగచ్ఛన్తి, తస్మా ఉపయాతి వుచ్చన్తి. యస్మా పన తే ధమ్మే ఉపాదియన్తి చేవ అభినివిసన్తి చ, తస్మా ఉపాదానాతి చ అభినివేసాతి చ వుచ్చన్తి. తాహి చాయం లోకో వినిబన్ధో. తేనాహ "ఉపయుపాదానాభినివేసవినిబన్ధో"తి.

తఞ్చాయన్తి తఞ్చ ఉపయుపాదానం అయం అరియసావకో. **చేతసో అధిట్ఠాన**న్తి చిత్తస్స పతిట్ఠానభూతం. **అభినివేసానుసయ**న్తి అభినివేసభూతఞ్చ అనుసయభూతఞ్చ. తణ్హాదిట్ఠీసు హి అకుసలచిత్తం పతిట్ఠాతి, తా చ తస్మిం అభినివిసన్తి చేవ అనుసేన్తి చ, తస్మా తదుభయం చేతసో అధిట్ఠానం అభినివేసానుసయన్తి చ ఆహ. **న ఉపేతీ**తి న ఉపగచ్ఛతి. **న ఉపాదియతీ**తి న గణ్హాతి. **నాధిట్ఠాతీ**తి న అధిట్ఠాతి, కిన్తి? **అత్తా మే**తి. **దుక్ఖమేవా**తి పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధమత్తమేవ. **న కఙ్ఖతీ**తి "దుక్ఖమేవ ఉప్పజ్జతి, దుక్ఖం నిరుజ్ఝతి, న అఞ్ఞో ఏత్థ సత్తో నామ అత్థీ"తి కఙ్ఖం న కరోతి. **న విచికిచ్ఛతీ**తి న విచికిచ్ఛం ఉప్పాదేతి.

అపరప్పచ్చయాతి న పరప్పచ్చయేన, అఞ్ఞస్స అపత్తియాయేత్వా అత్తపచ్చక్ఖఞాణమేవస్స ఏత్థ హోతీతి. **ఏత్తావతా ఖో, కచ్చాన, సమ్మాదిట్ఠి హోతీ**తి ఏవం సత్తసఞ్ఞాయ పహీనత్తా ఏత్తకేన సమ్మాదస్సనం నామ హోతీతి మిస్సకసమ్మాదిట్ఠిం ఆహ. **అయమేకో అన్తో**తి ఏస ఏకో నికూటన్తో లామకన్తో పఠమకం సస్సతం. **అయం దుతియో**తి ఏస దుతియో సబ్బం నత్థీతి ఉప్పజ్జనకదిట్ఠిసఙ్ఖాతో నికూటన్తో లామకన్తో దుతియకో ఉచ్ఛేదోతి అత్థో. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవాతి. పఞ్చమం.

౬. ధమ్మకథికసుత్తవణ్ణనా

౧౬. ఛట్ఠే **నిబ్బిదాయా**తి నిబ్బిన్దనత్థాయ. **విరాగాయా**తి విరజ్జనత్థాయ. **నిరోధాయా**తి నిరుజ్ఝనత్థాయ. **పటిపన్నో హోతీ**తి ఏత్థ సీలతో పట్ఠాయ యావ అరహత్తమగ్గా పటిపన్నోతి వేదితబ్బో. **ధమ్మానుధమ్మప్పటిపన్నో**తి లోకుత్తరస్స నిబ్బానధమ్మస్స అనుధమ్మభూతం పటిపదం పటిపన్నో. **అనుధమ్మభూత**న్తి అనురూపసభావభూతం. **నిబ్బిదా విరాగా నిరోధా**తి నిబ్బిదాయ చేవ విరాగేన చ నిరోధేన చ. **అనుపాదా విముత్తో**తి చతూహి ఉపాదానేహి కిఞ్చి ధమ్మం అనుపాదియిత్వా విముత్తో. **దిట్ఠధమ్మనిబ్బానప్పత్తో**తి దిట్ఠేవ ధమ్మే నిబ్బానప్పత్తో. **అలం వచనాయా**తి, ఏవం వత్తబ్బతం అరహతి, యుత్తో అనుచ్ఛవికోతి అత్థో . ఏవమేత్థ ఏకేన నయేన ధమ్మకథికస్స పుచ్ఛా కథితా, ద్వీహి తం విసేసేత్వా సేక్ఖాసేక్ఖభూమియో నిద్దిట్ఠాతి. ఛట్ఠం.

౭. అచేలకస్సపసుత్తవణ్ణనా

౧౭. సత్తమే **అచేలో కస్సపో**తి లిఙ్గేన అచేలో నిచ్చేలో, నామేన కస్సపో. **దూరతోవా**తి మహతా భిక్ఖుసఙ్ఘేన పరివుతం ఆగచ్ఛన్తం దూరతో ఏవ అద్దస. **కిఞ్చిదేవ దేస**న్తి కిఞ్చిదేవ కారణం. **ఓకాస**న్తి పఞ్హాబ్యాకరణస్స ఖణం కాలం. **అన్తరఘర**న్తి "న పల్లత్థికాయ అన్తరఘరే నిసీదిస్సామీ"తి ఏత్థ అన్తోనివేసనం అన్తరఘరం. "ఓక్ఖిత్తచక్ఖు అన్తరఘరే గమిస్సామీ"తి ఏత్థ ఇన్దఖీలతో పట్ఠాయ అన్తోగామో. ఇధాపి అయమేవ అధిప్పేతో. **యదాకఙ్ఖసీ**తి యం ఇచ్ఛసి.

కస్మా పన భగవా కథేతుకామో యావతతియం పటిక్ఖిపీతి? గారవజననత్థం. దిట్ఠిగతికా హి ఖిప్పం కథియమానే గారవం న కరోన్తి, “సమణం గోతమం ఉపసఙ్కమితుమ్పి పుచ్ఛితుమ్పి సుకరం, పుచ్ఛితమత్తేయేవ కథేతీ”తి వచనమ్పి న సద్దహన్తి. ద్వే తయో వారే పటిక్ఖిత్తే పన గారవం కరోన్తి, “సమణం గోతమం ఉపసఙ్కమితుమ్పి పఞ్హం పుచ్ఛితుమ్పి దుక్కర”న్తి యావతతియం యాచితే కథియమానం సుస్సూసన్తి సద్దహన్తి. ఇతి భగవా “అయం సుస్సూసిస్సతి సద్దహిస్సతీ”తి యావతతియం యాచాపేత్వా కథేసి. అపిచ యథా భిసక్కో తేలం వా ఫాణితం వా పచన్తో ముదుపాకఖరపాకానం పాకకాలం ఆగమయమానో పాకకాలం అనతిక్కమిత్వావ ఓతారేతి. ఏవం భగవా సత్తానం ఞాణపరిపాకం ఆగమయమానో “ఏత్తకేన కాలేన ఇమస్స ఞాణం పరిపాకం గమిస్సతీ”తి ఞత్వావ యావతతియం యాచాపేసి.

మా హేవం, కస్సపాతి, కస్సప, మా ఏవం భణి. **సయంకతం దుక్ఖన్తి** హి వత్తుం న వట్టతి, అత్తా నామ కోచి దుక్ఖస్స కారకో నత్థీతి దీపేతి. పరతోపి ఏసేవ నయో. **అధిచ్చసముప్పన్నన్తి** అకారణేన యదిచ్ఛాయ ఉప్పన్నం. **ఇతి పుట్ఠో సమానోతి** కస్మా ఏవమాహ? ఏవం కిరస్స అహోసి – “అయం ‘సయంకతం దుక్ఖ’న్తిఆదినా పుట్ఠో ‘మా హేవ’న్తి వదతి, ‘నత్థీ’తి పుట్ఠో ‘అత్థీ’తి వదతి. ‘భవం గోతమో దుక్ఖం న జానాతి న పస్సతీ’తి పుట్ఠో ‘జానామి ఖ్వాహ’న్తి వదతి. కిఞ్చి ను ఖో మయా విరజ్ఝిత్వా పుచ్ఛితో”తి మూలతో పట్ఠాయ అత్తనో పుచ్ఛమేవ సోధేన్తో ఏవమాహ. **ఆచిక్ఖతు చ మే, భన్తే, భగవాతి** ఇధ సత్థరి సఞ్జాతగారవో “భవ”న్తి అవత్వా “భగవా”తి వదతి.

సో కరోతీతిఆది, “సయంకతం దుక్ఖ”న్తి లద్ధియా పటిసేధనత్థం వుత్తం. ఏత్థ చ **సతోతి** ఇదం భుమ్మత్థే సామివచనం, తస్మా ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో – సో కరోతి సో పటిసంవేదయతీతి ఖో, కస్సప, ఆదిమ్హియేవ ఏవం సతి పచ్ఛా సయంకతం దుక్ఖన్తి అయం లద్ధి హోతి. ఏత్థ చ **దుక్ఖన్తి** వట్టదుక్ఖం అధిప్పేతం. **ఇతి వదన్తి** ఏతస్స పురిమేన ఆదిసద్దేన అనన్తరేన చ సస్సతసద్దేన సమ్బన్ధో హోతి. “దీపేతి గణ్హాతీ”తి అయం పనేత్థ పాఠసేసో. ఇదఞ్హి వుత్తం హోతి – ఇతి ఏవం వదన్తో ఆదితోవ సస్సతం దీపేతి, సస్సతం గణ్హాతి. కస్మా? తస్స హి తం దస్సనం ఏతం పరేతి, కారకఞ్చ వేదకఞ్చ ఏకమేవ గణ్హన్తం ఏతం సస్సతం ఉపగచ్ఛతీతి అత్థో.

అఞ్ఞో కరోతీతిఆది పన “పరంకతం దుక్ఖ”న్తి లద్ధియా పటిసేధనత్థం వుత్తం. “ఆదితో సతో”తి ఇదం పన ఇధాపి ఆహరితబ్బం. అయఞ్హేత్థ అత్థో – అఞ్ఞో కరోతి అఞ్ఞో పటిసంవేదియతీతి ఖో పన, కస్సప, ఆదిమ్హియేవ ఏవం సతి, పచ్ఛా “కారకో ఇధేవ ఉచ్ఛిజ్జతి, తేన కతం అఞ్ఞో పటిసంవేదియతీ”తి ఏవం ఉప్పన్నాయ ఉచ్ఛేదదిట్ఠియా సద్ధిం సమ్పయుత్తాయ వేదనాయ అభితున్నస్స విద్ధస్స సతో “పరంకతం దుక్ఖ”న్తి అయం లద్ధి హోతీతి. **ఇతి వదన్తి**ఆది వుత్తనయేనేవ యోజేతబ్బం. తత్రాయం యోజనా – ఏవఞ్చ వదన్తో ఆదితోవ ఉచ్ఛేదం దీపేతి, ఉచ్ఛేదం గణ్హాతి. కస్మా? తస్స హి తం దస్సనం ఏతం పరేతి, ఏతం ఉచ్ఛేదం ఉపగచ్ఛతీతి అత్థో.

ఏతే తేతి యే సస్సతుచ్ఛేదసఙ్ఖాతే ఉభో అన్తే (అనుపగమ్మ తథాగతో ధమ్మం దేసేతి, ఏతే తే, కస్సప, ఉభో అన్తే) అనుపగమ్మ పహాయ అనల్లీయిత్వా మజ్ఝేన తథాగతో ధమ్మం దేసేతి, మజ్ఝిమాయ పటిపదాయ ఠితో దేసేతీతి అత్థో. కతరం ధమ్మన్తి చే? యదిదం అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారాతి. ఏత్థ హి కారణతో ఫలం, కారణనిరోధేన చస్స నిరోధో దీపితో, న కోచి కారకో వా వేదకో వా నిద్దిట్ఠో. ఏత్తావతా సేసపఞ్హా పటిసేధితా హోన్తి. **ఉభో అన్తే అనుపగమ్మాతి** ఇమినా హి తతియపఞ్హో పటిక్ఖిత్తో. **అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారాతి** ఇమినా అధిచ్చసముప్పన్నతా చేవ అజాననఞ్చ పటిక్ఖిత్తన్తి వేదితబ్బం.

లభేయ్యన్తి ఇదం సో భగవతో సన్తికే భిక్ఖుభావం పత్థయమానో ఆహ. అథ భగవా యోసేన ఖన్ధకే తిత్థియపరివాసో (మహావ. ౮౬) పఞ్ఞత్తో, యం అఞ్ఞతిత్థియపుబ్బో సామణేరభూమియం ఠితో "అహం, భన్తే, ఇత్థన్నామో అఞ్ఞతిత్థియపుబ్బో ఇమస్మిం ధమ్మవినయే ఆకఙ్ఖామి ఉపసమ్పదం. స్వాహం, భన్తే, సఙ్ఘం చత్తారో మాసే పరివాసం యాచామీ"తిఆదినా నయేన సమాదియిత్వా పరివసతి, తం సన్ధాయ **యో ఖో, కస్సప, అఞ్ఞతిత్థియపుబ్బో**తిఆదిమాహ. తత్థ **పబ్బజ్జన్తి** వచనసిలిట్ఠతావసేన వుత్తం. అపరివసిత్వాయేవ హి పబ్బజ్జం లభతి. ఉపసమ్పదత్థికేన పన నాతికాలేన గామప్పవేసనాదీని అట్ఠ వత్తాని పూరేన్తేన పరివసితబ్బం. **ఆరద్ధచిత్తా**తి అట్ఠవత్తపూరణేన తుట్ఠచిత్తా. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారతో పనేస తిత్థియపరివాసో సమన్తపాసాదికాయ వినయట్ఠకథాయ పబ్బజ్జఖన్ధకవణ్ణనాయం (మహావ. అట్ఠ. ౮౬) వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో.

అపిచ మయాతి అయమేత్థ పాఠో, అఞ్ఞత్థ పన "అపిచ మేత్థా"తి. **పుగ్గలవేమత్తతా విదితా**తి పుగ్గలనానత్తం విదితం. "అయం పుగ్గలో పరివాసారహో, అయం న పరివాసారహో"తి ఇదం మయ్హం పాకటన్తి దస్సేతి. తతో కస్సపో చిన్తేసి – "అహో అచ్ఛరియం బుద్ధసాసనం, యత్థ ఏవం ఘంసిత్వా కోట్టేత్వా యుత్తమేవ గణ్హన్తి, అయుత్తం ఛడ్డేన్తీ"తి. తతో సుట్ఠుతరం పబ్బజ్జాయ సఞ్జాతుస్సాహో **సచే, భన్తే**తిఆదిమాహ. అథ భగవా తస్స తిబ్బచ్ఛన్దతం విదిత్వా "న కస్సపో పరివాసం అరహతీ"తి అఞ్ఞతరం భిక్ఖుం ఆమన్తేసి – "గచ్ఛ, భిక్ఖు, కస్సపం నహాపేత్వా పబ్బాజేత్వా ఆనేహీ"తి. సో తథా కత్వా తం పబ్బాజేత్వా భగవతో సన్తికం అగమాసి. భగవా గణే నిసీదిత్వా ఉపసమ్పాదేసి. తేన వుత్తం **అలత్థ ఖో అచేలో కస్సపో భగవతో సన్తికే పబ్బజ్జం, అలత్థ ఉపసమ్పదన్తి**. **అచిరూపసమ్పన్నో**తిఆది సేసం బ్రాహ్మణసంయుత్తే (సం. ని. ౧.౧౮౭) వుత్తమేవాతి. సత్తమం.

౮. తిమ్బరుకసుత్తవణ్ణనా

౧౮. అట్ఠమే **సా వేదనా**తిఆది "సయంకతం సుఖదుక్ఖ"న్తి లద్ధియా నిసేధనత్థం వుత్తం. ఏత్థాపి **సతో**తి భుమ్మత్థేయేవ సామివచనం. తత్రాయం అత్థదీపనా – "సా వేదనా, సో వేదియతీ"తి ఖో, తిమ్బరుక, ఆదిమ్హియేవ ఏవం సతి "సయంకతం సుఖదుక్ఖ"న్తి అయం లద్ధి హోతి. ఏవఞ్హి సతి వేదనాయ ఏవ వేదనా కతా హోతి. ఏవఞ్చ వదన్తో ఇమిస్సా వేదనాయ పుబ్బేపి అత్థితం అనుజానాతి, సస్సతం దీపేతి సస్సతం గణ్హాతి. కస్మా? తస్స హి తం దస్సనం ఏతం పరేతి, ఏతం సస్సతం ఉపగచ్ఛతీతి అత్థో. పురిమఞ్హి అత్థం సన్ధాయేవేతం భగవతా వుత్తం భవిస్సతి, తస్మా అట్ఠకథాయం తం యోజేత్వావస్స అత్థో దీపితో. **ఏవమ్పాహం న వదామీ**తి అహం "సా వేదనా, సో వేదియతీ"తి ఏవమ్పి న వదామి. "సయంకతం సుఖదుక్ఖ"న్తి ఏవమ్పి న వదామీతి అత్థో.

అఞ్ఞా వేదనాతిఆది "పరంకతం సుఖదుక్ఖ"న్తి లద్ధియా పటిసేధనత్థం వుత్తం. ఇధాపి అయం అత్థయోజనా –"అఞ్ఞా వేదనా అఞ్ఞో వేదియతీ"తి ఖో, తిమ్బరుక, ఆదిమ్హియేవ ఏవం సతి పచ్ఛా యా పురిమపక్ఖే కారకవేదనా, సా ఉచ్ఛిన్నా. తాయ పన కతం అఞ్ఞో వేదియతీతి ఏవం ఉప్పన్నాయ ఉచ్ఛేదదిట్ఠియా సద్ధిం సమ్పయుత్తాయ వేదనాయ అభితున్నస్స సతో "పరంకతం సుఖదుక్ఖ"న్తి అయం లద్ధి హోతి. ఏవఞ్చ వదన్తో కారకో ఉచ్ఛిన్నో, అఞ్ఞేన పటిసన్ధి గహితాతి ఉచ్ఛేదం దీపేతి, ఉచ్ఛేదం గణ్హాతి. కస్మా? తస్స హి తం దస్సనం ఏతం పరేతి, ఏతం ఉచ్ఛేదం ఉపగచ్ఛతీతి అత్థో. ఇధాపి హి ఇమాని

పదాని అట్ఠకథాయం ఆహరిత్వా యోజితానేవ. ఇమస్మిం సుత్తే వేదనాసుఖదుక్ఖం కథితం. తఞ్చ ఖో విపాకసుఖదుక్ఖమేవ వట్టతీతి వుత్తం. అట్ఠమం.

౯. బాలపణ్డితసుత్తవణ్ణనా

౧౯. నవమే **అవిజ్జానీవరణస్సా**తి అవిజ్జాయ నివారితస్స. **ఏవమయం కాయో సముదాగతో**తి ఏవం అవిజ్జాయ నివారితత్తా తణ్హాయ చ సమ్పయుత్తత్తాయేవ అయం కాయో నిబ్బత్తో. **అయఞ్చేవ కాయో**తి అయఞ్చస్స అత్తనో సవిఞ్ఞాణకో కాయో. **బహిద్ధా చ నామరూప**న్తి బహిద్ధా చ పరేసం సవిఞ్ఞాణకో కాయో. అత్తనో చ పరస్స చ పఞ్చహి ఖన్ధేహి ఛహి ఆయతనేహి చాపి అయం అత్థో దీపేతబ్బోవ. **ఇత్థేతం ద్వయ**న్తి ఏవమేతం ద్వయం. **ద్వయం పటిచ్చ ఫస్సో**తి అఞ్ఞత్థ చక్ఖురూపాదీని ద్వయాని పటిచ్చ చక్ఖుసమ్ఫస్సాదయో వుత్తా, ఇధ పన అజ్ఝత్తికబాహిరాని ఆయతనాని. మహాద్వయం నామ కిరేతం. **సళేవాయతనానీ**తి సళేవ ఫస్సాయతనాని ఫస్సకారణాని. **యేహి ఫుట్ఠో**తి యేహి కారణభూతేహి ఆయతనేహి ఉప్పన్నేన ఫస్సేన ఫుట్ఠో. **అఞ్ఞతరేనా**తి ఏత్థ పరిపుణ్ణవసేన అఞ్ఞతరతా వేదితబ్బా. **తత్రా**తి తస్మిం బాలపణ్డితానం కాయనిబ్బత్తనాదిమ్హి. **కో అధిప్పయాసో**తి కో అధికపయోగో.

భగవంమూలకాతి భగవా మూలం ఏతేసన్తి భగవంమూలకా. ఇదం వుత్తం హోతి – ఇమే, భన్తే, అమ్హాకం ధమ్మా పుబ్బే కస్సపసమ్మాసమ్బుద్ధేన ఉప్పాదితా, తస్మిం పరినిబ్బుతే ఏకం బుద్ధన్తరం అఞ్ఞో సమణో వా బ్రాహ్మణో వా ఇమే ధమ్మే ఉప్పాదేతుం సమత్థో నామ నాహోసి, భగవతా పన నో ఇమే ధమ్మా ఉప్పాదితా. భగవన్తఞ్హి నిస్సాయ మయం ఇమే ధమ్మే ఆజానామ పటివిజ్ఝామాతి ఏవం భగవంమూలకా నో, భన్తే, ధమ్మాతి. **భగవంనేత్తికా**తి భగవా హి ధమ్మానం నేతా వినేతా అనునేతా, యథాసభావతో పాటియేక్కం పాటియేక్కం నామం గహేత్వా దస్సేతాతి ధమ్మా భగవంనేత్తికా నామ హోన్తి. **భగవంపటిసరణా**తి చతుభూమకధమ్మా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స ఆపాథం ఆగచ్ఛమానా భగవతి పటిసరన్తి నామాతి భగవంపటిసరణా. **పటిసరన్తీ**తి సమోసరన్తి. అపిచ మహాబోధిమణ్డే నిసిన్నస్స భగవతో పటివేధవసేన ఫస్సో ఆగచ్ఛతి “అహం భగవా కిన్నామో”తి? త్వం ఫుసనట్ఠేన ఫస్సో నామ. వేదనా, సఞ్ఞా, సఙ్ఖారా, విఞ్ఞాణం ఆగచ్ఛతి “అహం భగవా కిన్నామ”న్తి, త్వం విజాననట్ఠేన విఞ్ఞాణం నామాతి ఏవం చతుభూమకధమ్మానం యథాసభావతో పాటియేక్కం పాటియేక్కం నామం గణ్హన్తో భగవా ధమ్మే పటిసరతీతి భగవంపటిసరణా. **భగవన్తంయేవ పటిభాతూ**తి భగవతోవ ఏతస్స భాసితస్స అత్థో ఉపట్ఠాతు, తుమ్హేయేవ నో కథేత్వా దేథాతి అత్థో.

సా చేవ అవిజ్జాతి ఏత్థ కిఞ్చాపి సా అవిజ్జా చ తణ్హా చ కమ్మం జవాపేత్వా పటిసన్ధిం ఆకడ్ఢిత్వా నిరుద్ధా, యథా పన అజ్జాపి యం హియ్యో భేసజ్జం పీతం, తదేవ భోజనం భుఞ్జామాతి సరిక్ఖకత్తేన తదేవాతి వుచ్చతి, ఏవమిధాపి సా చేవ అవిజ్జా సా చ తణ్హాతి ఇదమ్పి సరిక్ఖకత్తేన వుత్తం. **బ్రహ్మచరియ**న్తి మగ్గబ్రహ్మచరియం. **దుక్ఖక్ఖయాయా**తి వట్టదుక్ఖస్స ఖయత్థాయ. **కాయూపగో హోతీ**తి అఞ్ఞం పటిసన్ధికాయం ఉపగన్తా హోతి. **యదిదం బ్రహ్మచరియవాసో**తి యో అయం మగ్గబ్రహ్మచరియవాసో, అయం బాలతో పణ్డితస్స విసేసోతి దస్సేతి. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే సబ్బోపి సపటిసన్ధికో పుథుజ్జనో “బాలో”తి, అప్పటిసన్ధికో ఖీణాసవో “పణ్డితో”తి వుత్తో. సోతాపన్నసకదాగామిఅనాగామినో పన “పణ్డితా”తి వా “బాలా”తి వా న వత్తబ్బా, భజమానా పన పణ్డితపక్ఖం భజన్తి. నవమం.

౧౦. పచ్చయసుత్తవణ్ణనా

౨౦. దసమే **పటిచ్చసముప్పాదఞ్చ వో భిక్ఖవే, దేసేస్సామి పటిచ్చసముప్పన్నే చ ధమ్మే**తి సత్థా ఇమస్మిం సుత్తే పచ్చయే చ పచ్చయనిబ్బత్తే చ సభావధమ్మే దేసేస్సామీతి ఉభయం ఆరభి. **ఉప్పాదా వా తథాగతానన్తి** తథాగతానం ఉప్పాదేపి, బుద్ధేసు ఉప్పన్నేసు అనుప్పన్నేసుపి జాతిపచ్చయా జరామరణం, జాతియేవ జరామరణస్స పచ్చయో. **ఠితావ సా ధాతూ**తి ఠితోవ సో పచ్చయసభావో, న కదాచి జాతి జరామరణస్స పచ్చయో న హోతి. **ధమ్మట్ఠితతా ధమ్మనియామతా**తి ఇమేహిపి ద్వీహి పచ్చయమేవ కథేతి. పచ్చయేన హి పచ్చయుప్పన్నా ధమ్మా తిట్ఠన్తి, తస్మా పచ్చయోవ "ధమ్మట్ఠితతా"తి వుచ్చతి. పచ్చయో ధమ్మే నియమేతి, తస్మా "ధమ్మనియామతా"తి వుచ్చతి. **ఇదప్పచ్చయతా**తి ఇమేసం జరామరణాదీనం పచ్చయా ఇదప్పచ్చయా, ఇదప్పచ్చయావ ఇదప్పచ్చయతా. **తన్తి** తం పచ్చయం. **అభిసమ్బుజ్ఝతీ**తి ఞాణేన అభిసమ్బుజ్ఝతి. **అభిసమేతీ**తి ఞాణేన అభిసమాగచ్ఛతి. **ఆచిక్ఖతీ**తి కథేతి. **దేసేతీ**తి దస్సేతి. **పఞ్ఞాపేతీ**తి జానాపేతి. **పట్ఠపేతీ**తి ఞాణముఖే ఠపేతి. **వివరతీ**తి వివరిత్వా దస్సేతి. **విభజతీ**తి విభాగతో దస్సేతి. **ఉత్తానీకరోతీ**తి పాకటం కరోతి. **పస్సథాతి చాహా**తి పస్సథ ఇతి చ వదతి. కిన్తి? **జాతిపచ్చయా, భిక్ఖవే, జరామరణ**న్తిఆది.

ఇతి ఖో, భిక్ఖవేతి ఏవం ఖో, భిక్ఖవే. **యా తత్రా**తి యా తేసు "జాతిపచ్చయా జరామరణ"న్తిఆదీసు. **తథతా**తిఆదీని పచ్చయాకారస్సేవ వేవచనాని. సో హి తేహి తేహి పచ్చయేహి అనూనాధికేహేవ తస్స తస్స ధమ్మస్స సమ్భవతో **తథతా**తి, సామగ్గిం ఉపగతేసు పచ్చయేసు ముహుత్తమ్పి తతో నిబ్బత్తానం ధమ్మానం అసమ్భవాభావతో **అవితథతా**తి, అఞ్ఞధమ్మపచ్చయేహి అఞ్ఞధమ్మానుప్పత్తితో **అనఞ్ఞథతా**తి, జరామరణాదీనం పచ్చయతో వా పచ్చయసమూహతో వా **ఇదప్పచ్చయతా**తి వుత్తో. తత్రాయం వచనత్థో – ఇమేసం పచ్చయా ఇదప్పచ్చయా, ఇదప్పచ్చయా ఏవ ఇదప్పచ్చయతా, ఇదప్పచ్చయానం వా సమూహో ఇదప్పచ్చయతా. లక్ఖణం పనేత్థ సద్దసత్థతో వేదితబ్బం.

అనిచ్చన్తి హుత్వా అభావట్ఠేన అనిచ్చం. ఏత్థ చ అనిచ్చన్తి న జరామరణం అనిచ్చం, అనిచ్చసభావానం పన ఖన్ధానం జరామరణత్తా అనిచ్చం నామ జాతం. **సఙ్ఖతా**దీసుపి ఏసేవ నయో. ఏత్థ చ **సఙ్ఖత**న్తి పచ్చయేహి సమాగన్త్వా కతం. **పటిచ్చసముప్పన్న**న్తి పచ్చయే నిస్సాయ ఉప్పన్నం. **ఖయధమ్మ**న్తి ఖయసభావం. **వయధమ్మ**న్తి విగచ్ఛనకసభావం. **విరాగధమ్మ**న్తి విరజ్జనకసభావం. **నిరోధధమ్మ**న్తి నిరుజ్ఝనకసభావం. జాతియాపి వుత్తనయేనేవ అనిచ్చతా వేదితబ్బా. జనకపచ్చయానం వా కిచ్చానుభావక్ఖణే దిట్ఠత్తా ఏకేన పరియాయేనేత్థ అనిచ్చాతిఆదీని యుజ్జన్తియేవ. భవాదయో అనిచ్చాదిసభావాయేవ.

సమ్మప్పఞ్ఞాయాతి సవిపస్సనాయ మగ్గపఞ్ఞాయ. **పుబ్బన్త**న్తి పురిమం అతీతన్తి అత్థో. **అహోసిం ను ఖో**తిఆదీసు "అహోసిం ను ఖో నను ఖో"తి సస్సతాకారఞ్చ అధిచ్చసముప్పత్తిఆకారఞ్చ నిస్సాయ అతీతే అత్తనో విజ్జమానతఞ్చ అవిజ్జమానతఞ్చ కఙ్ఖతి. కిం కారణన్తి న వత్తబ్బం, ఉమ్మత్తకో వియ బాలపుథుజ్జనో యథా వా తథా వా పవత్తతి. **కిం ను ఖో అహోసి**న్తి జాతిలిఙ్గుపపత్తియో నిస్సాయ "ఖత్తియో ను ఖో అహోసిం, బ్రాహ్మణవేస్ససుద్దగహట్ఠపబ్బజితదేవమనుస్సానం అఞ్ఞతరో"తి కఙ్ఖతి. **కథం ను ఖో**తి సణ్ఠానాకారం నిస్సాయ "దీఘో ను ఖో అహోసిం రస్సఓదాతకణ్హపమాణికఅప్పమాణికాదీనం అఞ్ఞతరో"తి కఙ్ఖతి. కేచి పన "ఇస్సరనిమ్మానాదీని నిస్సాయ 'కేన ను ఖో కారణేన అహోసి'న్తి హేతుతో కఙ్ఖతీ"తి వదన్తి. **కిం హుత్వా కిం అహోసి**న్తి జాతిఆదీని నిస్సాయ "ఖత్తియో హుత్వా ను ఖో బ్రాహ్మణో అహోసిం...పే.... దేవో హుత్వా మనుస్సో"తి అత్తనో పరమ్పరం కఙ్ఖతి. సబ్బత్థేవ పన **అద్ధాన**న్తి

కాలాధివచనమేతం. **అపరన్త**న్తి అనాగతం అన్తం. **భవిస్సామి ను ఖో నను ఖో**తి సస్సతాకారఞ్చ ఉచ్ఛేదాకారఞ్చ నిస్సాయ అనాగతే అత్తనో విజ్జమానతఞ్చ అవిజ్జమానతఞ్చ కఙ్ఖతి. సేసమేత్థ వుత్తనయమేవ.

ఏతరహి వా పచ్చుప్పన్నం అద్ధానన్తి ఇదాని వా పటిసన్ధిమాదిం కత్వా చుతిపరియన్తం సబ్బమ్పి వత్తమానకాలం గహేత్వా. **అజ్ఝత్తం కథంకథీ భవిస్సతీ**తి అత్తనో ఖన్ధేసు విచికిచ్ఛీ భవిస్సతి. **అహం ను ఖోస్మీ**తి అత్తనో అత్థిభావం కఙ్ఖతి. యుత్తం పనేతన్తి? యుత్తం అయుత్తన్తి కా ఏత్థ చిన్తా. అపిచేత్థ ఇదం వత్థుమ్పి ఉదాహరన్తి – చూళమాతాయ కిర పుత్తో ముణ్డో, మహామాతాయ పుత్తో అముణ్డో, తం పుత్తం ముణ్డేసుం, సో ఉట్ఠాయ "అహం ను ఖో చూళమాతాయ పుత్తో"తి చిన్తేసి. ఏవం అహం ను ఖోస్మీతి కఙ్ఖా హోతి. **నో ను ఖోస్మీ**తి అత్తనో నత్థిభావం కఙ్ఖతి. తత్రాపి ఇదం వత్థు – ఏకో కిర మచ్ఛే గణ్హన్తో ఉదకే చిరట్ఠానేన సీతిభూతం అత్తనో ఊరుం మచ్ఛోతి చిన్తేత్వా పహరి. అపరో సుసానపస్సే ఖేత్తం రక్ఖన్తో భీతో సఙ్కుటితో సయి, సో పటిబుజ్ఝిత్వా అత్తనో జణ్ణుకాని ద్వే యక్ఖాతి చిన్తేత్వా పహరి. ఏవం నో ను ఖోస్మీతి కఙ్ఖతి.

కిం ను ఖోస్మీతి ఖత్తియోవ సమానో అత్తనో ఖత్తియభావం కఙ్ఖతి. ఏసేవ నయో సేసేసుపి. దేవో పన సమానో దేవభావం అజానన్తో నామ నత్థి, సోపి పన "అహం రూపీ ను ఖో అరూపీ ను ఖో"తిఆదినా నయేన కఙ్ఖతి. ఖత్తియాదయో కస్మా న జానన్తీతి చే? అపచ్చక్ఖా తేసం తత్థ తత్థ కులే ఉప్పత్తి. గహట్ఠాపి చ పోత్థలికాదయో పబ్బజితసఞ్ఞినో, పబ్బజితాపి "కుప్పం ను ఖో మే కమ్మ"న్తిఆదినా నయేన గహట్ఠసఞ్ఞినో. మనుస్సాపి చ రాజానో వియ అత్తని దేవసఞ్ఞినో హోన్తి. **కథం ను ఖోస్మీ**తి వుత్తనయమేవ. కేవలఞ్హేత్థ అబ్భన్తరే జీవో నామ అత్థీతి గహేత్వా తస్స సణ్ఠానాకారం నిస్సాయ "దీఘో ను ఖోస్మి రస్సచతురస్సఛళంసఅట్ఠంససోళసంసాదీనం అఞ్ఞతరప్పకారో"తి కఙ్ఖన్తో కథం ను ఖోస్మీతి? కఙ్ఖతీతి వేదితబ్బో. సరీరసణ్ఠానం పన పచ్చుప్పన్నం అజానన్తో నామ నత్థి. **కుతో ఆగతో సో కుహిం గామీ భవిస్సతీ**తి అత్తభావస్స ఆగతిగతిట్ఠానం కఙ్ఖన్తో ఏవం కఙ్ఖతి. **అరియసావకస్సా**తి ఇధ సోతాపన్నో అధిప్పేతో, ఇతరేపి పన తయో అవారితాయేవాతి. దసమం.

ఆహారవగ్గో దుతియో.

౩. దసబలవగ్గో

౧. దసబలసుత్తవణ్ణనా

౨౧. దసబలవగ్గస్స పఠమం దుతియస్సేవ సఙ్ఖేపో.

౨. దుతియదసబలసుత్తవణ్ణనా

౨౨. దుతియం భగవతా అత్తనో అజ్ఝాసయస్స వసేన వుత్తం. తత్థ **దసబలసమన్నాగతో**తి దసహి బలేహి సమన్నాగతో. బలఞ్చ నామేతం దువిధం కాయబలఞ్చ ఞాణబలఞ్చ. తేసు తథాగతస్స కాయబలం హత్థికులానుసారేన వేదితబ్బం. వుత్తఞ్హేతం పోరాణేహి –

"కాళావకఞ్చ గఙ్గేయ్యం, పణ్డరం తమ్బపిఙ్గలం;

గన్ధమఙ్గలహేమఞ్చ, ఉపోసథఛద్దన్తిమే దసా"తి.(మ॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.౧౪౮; విభ॰ అట్ఠ॰ ౭౬౦); –

ఇమాని దస హత్థికులాని. తత్థ **కాళావక**న్తి పకతిహత్థికులం దట్ఠబ్బం. యం దసన్నం పురిసానం కాయబలం, తం ఏకస్స కాళావకస్స హత్థినో. యం దసన్నం కాళావకానం బలం, తం ఏకస్స గఙ్గేయ్యస్స. యం దసన్నం గఙ్గేయ్యానం, తం ఏకస్స పణ్డరస్స. యం దసన్నం పణ్డరానం, తం ఏకస్స తమ్బస్స. యం దసన్నం తమ్బానం, తం ఏకస్స పిఙ్గలస్స. యం దసన్నం పిఙ్గలానం, తం ఏకస్స గన్ధహత్థినో. యం దసన్నం గన్ధహత్థీనం, తం ఏకస్స మఙ్గలస్స. యం దసన్నం మఙ్గలానం, తం ఏకస్స హేమవతస్స. యం దసన్నం హేమవతానం, తం ఏకస్స ఉపోసథస్స. యం దసన్నం ఉపోసథానం, తం ఏకస్స ఛద్దన్తస్స. యం దసన్నం ఛద్దన్తానం, తం ఏకస్స తథాగతస్స. నారాయనసఙ్ఘాతబలన్తిపి ఇదమేవ వుచ్చతి. తదేతం పకతిహత్థిగణనాయ హత్థీనం కోటిసహస్సానం, పురిసగణనాయ దసన్నం పురిసకోటిసహస్సానం బలం హోతి. ఇదం తావ తథాగతస్స కాయబలం. "దసబలసమన్నాగతో"తి ఏత్థ పన ఏతం సఙ్గహం న గచ్ఛతి. ఏతఞ్హి బాహిరకం లామకం తిరచ్ఛానగతానం సీహాదీనమ్పి హోతి. ఏతఞ్హి నిస్సాయ దుక్ఖపరిఞ్ఞా వా సముదయప్పహానం వా మగ్గభావనా వా ఫలసచ్ఛికిరియా వా నత్థి. అఞ్ఞం పన దససు ఠానేసు అకమ్పనట్ఠేన ఉపత్థమ్భనట్ఠేన చ దసవిధం ఞాణబలం నామ అత్థి. తం సన్ధాయ వుత్తం "దసబలసమన్నాగతో"తి.

కతమం పన తన్తి? ఠానాట్ఠానాదీనం యథాభూతం జాననం. సేయ్యథిదం – ఠానఞ్చ ఠానతో అట్ఠానఞ్చ అట్ఠానతో జాననం ఏకం, అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నానం కమ్మసమాదానానం ఠానసో హేతుసో యథాభూతం విపాకజాననం ఏకం, సబ్బత్థగామినిపటిపదాజాననం ఏకం, అనేకధాతునానాధాతులోకజాననం ఏకం, పరసత్తానం పరపుగ్గలానం నానాధిముత్తికతాజాననం ఏకం, తేసంయేవ ఇన్ద్రియపరోపరియత్తజాననం ఏకం, ఝానవిమోక్ఖసమాధిసమాపత్తీనం సంకిలేసవోదానవుట్ఠానజాననం ఏకం, పుబ్బేనివాసజాననం ఏకం, సత్తానం చుతూపపాతజాననం ఏకం, ఆసవక్ఖయజాననం ఏకన్తి. అభిధమ్మే పన –

> "ఇధ తథాగతో ఠానఞ్చ ఠానతో అట్ఠానఞ్చ అట్ఠానతో యథాభూతం పజానాతి. యమ్పి తథాగతో ఠానఞ్చ ఠానతో అట్ఠానఞ్చ అట్ఠానతో యథాభూతం పజానాతి. ఇదమ్పి తథాగతస్స తథాగతబలం హోతి, యం బలం ఆగమ్మ తథాగతో ఆసభం ఠానం పటిజానాతి , పరిసాసు సీహనాదం నదతి, బ్రహ్మచక్కం పవత్తేతీ"తి.

ఆదినా (విభ. ౭౬౦) నయేన విత్థారతో ఆగతానేవ. అత్థవణ్ణనాపి నేసం విభఙ్గట్ఠకథాయఞ్చేవ (విభ. అట్ఠ. ౭౬౦) పపఞ్చసూదనియా చ మజ్ఝిమట్ఠకథాయ (మ. ని. అట్ఠ. ౧.౧౪౮) సబ్బాకారతో వుత్తా. సా తత్థ వుత్తనయేనేవ గహేతబ్బా.

చతూహి చ వేసారజ్జేహీతి ఏత్థ సారజ్జపటిపక్ఖం వేసారజ్జం, చతూసు ఠానేసు వేసారజ్జభావం పచ్చవేక్ఖన్తస్స ఉప్పన్నసోమనస్సమయఞాణస్సేతం నామం. కతమేసు చతూసు? "సమ్మాసమ్బుద్ధస్స తే పటిజానతో ఇమే ధమ్మా అనభిసమ్బుద్ధా"తిఆదీసు చోదనావత్థూసు. తత్రాయం పాళి –

> "చత్తారిమాని, భిక్ఖవే, తథాగతస్స వేసారజ్జాని...పే.... కతమాని చత్తారి? 'సమ్మాసమ్బుద్ధస్స తే పటిజానతో ఇమే ధమ్మా అనభిసమ్బుద్ధా'తి తత్ర వత మం సమణో వా బ్రాహ్మణో వా దేవో వా మారో వా బ్రహ్మా వా కోచి వా లోకస్మిం సహ ధమ్మేన పటిచోదేస్సతీతి నిమిత్తమేతం, భిక్ఖవే, న సమనుపస్సామి. ఏతమహం, భిక్ఖవే, నిమిత్తం అసమనుపస్సన్తో ఖేమప్పత్తో అభయప్పత్తో వేసారజ్జప్పత్తో విహరామి. 'ఖీణాసవస్స తే పటిజానతో ఇమే ఆసవా అపరిక్ఖీణా'తి తత్ర వత మం...పే.... 'యే ఖో పన తే అన్తరాయికా ధమ్మా వుత్తా, తే పటిసేవతో నాలం

అన్తరాయాయా’తి తత్ర వత మం...పే.... ‘యస్స ఖో పన తే అత్థాయ ధమ్మో దేసితో, సో న నియ్యాతి తక్కరస్స సమ్మా దుక్ఖక్ఖయాయా’తి తత్ర వత మం సమణో వా బ్రాహ్మణో వా...పే.... వేసారజ్జప్పత్తో విహరామీ”తి (అం. ని. ౪.౮).

ఆసభం ఠానన్తి సేట్ఠట్ఠానం ఉత్తమట్ఠానం. ఆసభా వా పుబ్బబుద్ధా, తేసం ఠానన్తి అత్థో. అపిచ గవసతజేట్ఠకో ఉసభో, గవసహస్సజేట్ఠకో వసభో, వజసతజేట్ఠకో వా ఉసభో, వజసహస్సజేట్ఠకో వసభో, సబ్బగవసేట్ఠో సబ్బపరిస్సయసహో సేతో పాసాదికో మహాభారవహో అసనిసతసద్దేహిపి అసమ్పకమ్పియో నిసభో, సో ఇధ ఉసభోతి అధిప్పేతో. ఇదమ్పి హి తస్స పరియాయవచనం. ఉసభస్స ఇదన్తి **ఆసభం. ఠానన్తి** చతూహి పాదేహి పథవిం ఉప్పీళేత్వా అవట్ఠానం (మ. ని. ౧.౧౩౧). ఇదం పన ఆసభం వియాతి **ఆసభం**. యథేవ హి నిసభసఙ్ఖాతో ఉసభో ఉసభబలేన సమన్నాగతో చతూహి పాదేహి పథవిం ఉప్పీళేత్వా అచలట్ఠానేన తిట్ఠతి, ఏవం తథాగతోపి దసహి తథాగతబలేహి సమన్నాగతో చతూహి వేసారజ్జపాదేహి అట్ఠపరిసపథవిం ఉప్పీళేత్వా సదేవకే లోకే కేనచి పచ్చత్థికేన పచ్చామిత్తేన అకమ్పియో అచలట్ఠానేన తిట్ఠతి. ఏవం తిట్ఠమానో చ తం ఆసభం ఠానం పటిజానాతి ఉపగచ్ఛతి న పచ్చక్ఖాతి, అత్తని ఆరోపేతి. తేన వుత్తం “ఆసభం ఠానం పటిజానాతీ”తి.

పరిసాసూతి “అట్ఠ ఖో ఇమా, సారిపుత్త, పరిసా. కతమా అట్ఠ? ఖత్తియపరిసా బ్రాహ్మణపరిసా గహపతిపరిసా సమణపరిసా చాతుమహారాజికపరిసా తావతింసపరిసా మారపరిసా బ్రహ్మపరిసా”తి, ఇమాసు అట్ఠసు పరిసాసు. **సీహనాదం నదతీ**తి సేట్ఠనాదం అభీతనాదం నదతి, సీహనాదసదిసం వా నాదం నదతి. అయమత్థో సీహనాదసుత్తేన దీపేతబ్బో. యథా వా సీహో సహనతో చేవ హననతో చ సీహోతి వుచ్చతి, ఏవం తథాగతో లోకధమ్మానం సహనతో పరప్పవాదానఞ్చ హననతో సీహోతి వుచ్చతి. ఏవం వుత్తస్స సీహస్స నాదం సీహనాదం. తత్థ యథా సీహో సీహబలేన సమన్నాగతో సబ్బత్థ విసారదో విగతలోమహంసో సీహనాదం నదతి, ఏవం తథాగతసీహోపి తథాగతబలేహి సమన్నాగతో అట్ఠసు పరిసాసు విసారదో విగతలోమహంసో, “ఇతి రూప”న్తిఆదినా నయేన నానావిధదేసనావిలాససమ్పన్నం సీహనాదం నదతి. తేన వుత్తం “పరిసాసు సీహనాదం నదతీ”తి.

బ్రహ్మచక్కం పవత్తేతీతి ఏత్థ **బ్రహ్మ**న్తి సేట్ఠం ఉత్తమం, విసుద్ధస్స ధమ్మచక్కస్సేతం అధివచనం. తం పన ధమ్మచక్కం దువిధం హోతి పటివేధఞాణఞ్చ దేసనాఞాణఞ్చ. తత్థ పఞ్ఞాపభావితం అత్తనో అరియఫలావహం పటివేధఞాణం, కరుణాపభావితం సావకానం అరియఫలావహం దేసనాఞాణం. తత్థ పటివేధఞాణం ఉప్పజ్జమానం ఉప్పన్నన్తి దువిధం. తఞ్హి అభినిక్ఖమనతో పట్ఠాయ యావ అరహత్తమగ్గా ఉప్పజ్జమానం, ఫలక్ఖణే ఉప్పన్నం నామ. తుసితభవనతో వా యావ మహాబోధిపల్లఙ్కే అరహత్తమగ్గా ఉప్పజ్జమానం, ఫలక్ఖణే ఉప్పన్నం నామ. దీపఙ్కరతో వా పట్ఠాయ యావ అరహత్తమగ్గా ఉప్పజ్జమానం , ఫలక్ఖణే ఉప్పన్నం నామ. దేసనాఞాణమ్పి పవత్తమానం పవత్తన్తి దువిధం. తఞ్హి యావ అఞ్ఞాసికోణ్డఞ్ఞస్స సోతాపత్తిమగ్గా పవత్తమానం, ఫలక్ఖణే పవత్తం నామ. తేసు పటివేధఞాణం లోకుత్తరం, దేసనాఞాణం లోకియం. ఉభయమ్పి పనేతం అఞ్ఞేహి అసాధారణం బుద్ధానంయేవ ఓరసఞాణం.

ఇదాని యం ఇమినా ఞాణేన సమన్నాగతో సీహనాదం నదతి, తం దస్సేతుం **ఇతి రూప**న్తిఆదిమాహ. తత్థ **ఇతి రూప**న్తి ఇదం రూపం ఏత్తకం రూపం, ఇతో ఉద్ధం రూపం నత్థీతి రుప్పనసభావఞ్చేవ భూతుపాదాయభేదఞ్చ ఆదిం కత్వా

లక్ఖణరసపచ్చుపట్ఠానపదట్ఠానవసేన అనవసేసరూపపరిగ్గహో వుత్తో. **ఇతి రూపస్స సముదయోతి** ఇమినా ఏవం పరిగ్గహితస్స రూపస్స సముదయో వుత్తో. తత్థ **ఇతీతి** ఏవం సముదయో హోతీతి అత్థో. తస్స విత్థారో “అవిజ్జాసముదయా రూపసముదయో తణ్హాసముదయా, కమ్మసముదయా ఆహారసముదయా రూపసముదయోతి నిబ్బత్తిలక్ఖణం పస్సన్తోపి రూపక్ఖన్ధస్స ఉదయం పస్సతీ”తి (పటి. మ. ౧.౫౦) ఏవం వేదితబ్బో. అత్థఙ్గమేపి “అవిజ్జానిరోధా రూపనిరోధో…పే.… విపరిణామలక్ఖణం పస్సన్తోపి రూపక్ఖన్ధస్స నిరోధం పస్సతీ”తి అయం విత్థారో.

ఇతి వేదనాతిఆదీసుపి అయం వేదనా ఏత్తకా వేదనా, ఇతో ఉద్ధం వేదనా నత్థి, అయం సఞ్ఞా, ఇమే సఙ్ఖారా, ఇదం విఞ్ఞాణం ఏత్తకం విఞ్ఞాణం , ఇతో ఉద్ధం విఞ్ఞాణం నత్థీతి వేదయితసఞ్జాననఅభిసఙ్ఖరణవిజాననసభావఞ్చేవ సుఖాదిరూపసఞ్ఞాదిఫస్సాదిచక్ఖువిఞ్ఞాణాదిభేదఞ్చ ఆదిం కత్వా లక్ఖణరసపచ్చుపట్ఠానపదట్ఠానవసేన అనవసేసవేదనాసఞ్ఞాసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణపరిగ్గహో వుత్తో. **ఇతి వేదనాయ సముదయోతిఆదీహి** పన ఏవం పరిగ్గహితానం వేదనాసఞ్ఞాసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణానం సముదయో వుత్తో. తత్రాపి **ఇతీతి** ఏవం సముదయో హోతీతి అత్థో. తేసమ్పి విత్థారో “అవిజ్జాసముదయా వేదనాసముదయో”తి (పటి. మ. ౧.౫౦) రూపే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బో. అయం పన విసేసో – తీసు ఖన్ధేసు “ఆహారసముదయా”తి అవత్వా “ఫస్ససముదయా”తి వత్తబ్బం, విఞ్ఞాణక్ఖన్ధే “నామరూపసముదయా”తి. అత్థఙ్గమపదమ్పి తేసంయేవ వసేన యోజేతబ్బం. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో. విత్థారతో పన ఉదయబ్బయవినిచ్ఛయో సబ్బాకారపరిపూరో విసుద్ధిమగ్గే వుత్తో.

ఇమస్మిం సతి ఇదం హోతీతి అయమ్పి అపరో సీహనాదో. తస్సత్థో – ఇమస్మిం అవిజ్జాదికే పచ్చయే సతి ఇదం సఙ్ఖారాదికం ఫలం హోతి. **ఇమస్సుప్పాదా ఇదం ఉప్పజ్జతీతి** ఇమస్స అవిజ్జాదికస్స పచ్చయస్స ఉప్పాదా ఇదం సఙ్ఖారాదికం ఫలం ఉప్పజ్జతి. **ఇమస్మిం అసతి ఇదం న హోతీతి** ఇమస్మిం అవిజ్జాదికే పచ్చయే అసతి ఇదం సఙ్ఖారాదికం ఫలం న హోతి. **ఇమస్స నిరోధా ఇదం నిరుజ్ఝతీతి** ఇమస్స అవిజ్జాదికస్స పచ్చయస్స నిరోధా ఇదం సఙ్ఖారాదికం ఫలం నిరుజ్ఝతి. ఇదాని యథా తం హోతి చేవ నిరుజ్ఝతి చ, తం విత్థారతో దస్సేతుం **యదిదం అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారాతిఆదిమాహ.**

ఏవం స్వాక్ఖాతోతి ఏవం పఞ్చక్ఖన్ధవిభజనాదివసేన సుట్ఠు అక్ఖాతో కథితో. **ధమ్మోతి** పఞ్చక్ఖన్ధపచ్చయాకారధమ్మో. **ఉత్తానోతి** అనికుజ్జితో. **వివటోతి** వివరిత్వా ఠపితో. **పకాసితోతి** దీపితో జోతితో. **ఛిన్నపిలోతికోతి** పిలోతికా వుచ్చతి ఛిన్నం భిన్నం తత్థ తత్థ సిబ్బితగణ్ఠితం జిణ్ణవత్థం, తం యస్స నత్థీతి అట్ఠహత్థం నవహత్థం వా అహతసాటకం నివత్థో, సో ఛిన్నపిలోతికో నామ. అయమ్పి ధమ్మో తాదిసో. న హేత్థ కోహఞ్ఞాదివసేన ఛిన్నభిన్నసిబ్బితగణ్ఠితభావో అత్థి. అపిచ ఖుద్దకసాటకోపి పిలోతికాతి వుచ్చతి, సా యస్స నత్థి, అట్ఠనవహత్థో మహాపటో అత్థి, సోపి ఛిన్నపిలోతికో, అపగతపిలోతికోతి అత్థో. తాదిసో అయం ధమ్మో. యథా హి చతుహత్థం సాటకం గహేత్వా పరిగ్గహణం కరోన్తో పురిసో ఇతో చితో చ అఞ్ఛన్తో కిలమతి, ఏవం బాహిరకసమయే పబ్బజితా అత్తనో పరిత్తకం ధమ్మం “ఏవం సతి ఏవం భవిస్సతీ”తి కప్పేత్వా కప్పేత్వా వడ్ఢేన్తా కిలమన్తి. యథా పన అట్ఠహత్థనవహత్థేన పరిగ్గహణం కరోన్తో యథారుచి పారుపతి న కిలమతి, నత్థి తత్థ అఞ్ఛిత్వా వడ్ఢనకిచ్చం; ఏవం ఇమస్మిమ్పి ధమ్మే కప్పేత్వా కప్పేత్వా విభజనకిచ్చం నత్థి, తేహి తేహి కారణేహి మయావ అయం ధమ్మో సువిభత్తో సువిత్థారితోతి ఇదమ్పి సన్ధాయ “ఛిన్నపిలోతికో”తి ఆహ. అపిచ కచవరోపి పిలోతికాతి వుచ్చతి, ఇమస్మిఞ్చ సాసనే సమణకచవరం నామ పతిట్ఠాతుం న లభతి. తేనేవాహ –

“కారణ్డవం నిద్ధమథ, కసమ్బుం అపకస్సథ;
తతో పలాపే వాహేథ, అస్సమణే సమణమానినే.

“నిద్ధమిత్వాన పాపిచ్ఛే, పాపఆచారగోచరే;
సుద్ధా సుద్ధేహి సంవాసం, కప్పయవ్హో పతిస్సతా;
తతో సమగ్గా నిపకా, దుక్ఖస్సన్తం కరిస్సథా”తి. (అ॰ ని॰ ౮.౧౦);

ఇతి సమణకచవరస్స ఛిన్నత్తాపి అయం ధమ్మో ఛిన్నపిలోతికో నామ హోతి.

అలమేవాతి యుత్తమేవ. **సద్ధాపబ్బజితేనా**తి సద్ధాయ పబ్బజితేన. **కులపుత్తేనా**తి ద్వే కులపుత్తా ఆచారకులపుత్తో జాతికులపుత్తో చ. తత్థ యో యతో కుతోచి కులా పబ్బజిత్వా సీలాదయో పఞ్చ ధమ్మక్ఖన్ధే పూరేతి, అయం **ఆచారకులపుత్తో** నామ. యో పన యసకులపుత్తాదయో వియ జాతిసమ్పన్నకులా పబ్బజితో, అయం **జాతికులపుత్తో** నామ. తేసు ఇధ ఆచారకులపుత్తో అధిప్పేతో. సచే పన జాతికులపుత్తో ఆచారవా హోతి, అయం ఉత్తమోయేవ. ఏవరూపేన కులపుత్తేన. **వీరియం ఆరభితు**న్తి చతురఙ్గసమన్నాగతం వీరియం కాతుం. ఇదానిస్స చతురఙ్గం దస్సేన్తో **కామం తచో చాతి**ఆదిమాహ. ఏత్థ హి తచో ఏకం అఙ్గం, న్హారు ఏకం, అట్ఠి ఏకం, మంసలోహితం ఏకన్తి. ఇదఞ్చ పన చతురఙ్గసమన్నాగతం వీరియం అధిట్ఠహన్తేన నవసు ఠానేసు సమాధాతబ్బం పురేభత్తే పచ్ఛాభత్తే పురిమయామే మజ్ఝిమయామే పచ్ఛిమయామే గమనే ఠానే నిసజ్జాయ సయనేతి.

దుక్ఖం , భిక్ఖవే, కుసీతో విహరతీతి ఇమస్మిం సాసనే యో కుసీతో పుగ్గలో, సో దుక్ఖం విహరతి. బాహిరసమయే పన యో కుసీతో, సో సుఖం విహరతి. **వోకిణ్ణో**తి మిస్సీభూతో. **సదత్థ**న్తి సోభనం వా అత్థం సకం వా అత్థం, ఉభయేనాపి అరహత్తమేవ అధిప్పేతం. **పరిహాపేతీ**తి హాపేతి న పాపుణాతి. కుసీతపుగ్గలస్స హి ఛ ద్వారాని అగుత్తాని హోన్తి, తీణి కమ్మాని అపరిసుద్ధాని, ఆజీవట్ఠమకం సీలం అపరియోదాతం, భిన్నాజీవో కులూపకో హోతి. సో సబ్రహ్మచారీనం అక్ఖిమ్హి పతితరజం వియ ఉపఘాతకరో హుత్వా దుక్ఖం విహరతి, పీఠమద్దనో చేవ హోతి లణ్డపూరకో చ, సత్థు అజ్ఝాసయం గహేతుం న సక్కోతి, దుల్లభం ఖణం విరాధేతి, తేన భుత్తో రట్ఠపిణ్డోపి న మహప్ఫలో హోతి.

ఆరద్ధవీరియో చ ఖో, భిక్ఖవేతి ఆరద్ధవీరియో పుగ్గలో ఇమస్మింయేవ సాసనే సుఖం విహరతి. బాహిరసమయే పన యో ఆరద్ధవీరియో, సో దుక్ఖం విహరతి. **పవివిత్తో**తి వివిత్తో వియుత్తో హుత్వా. **సదత్థం పరిపూరేతీ**తి అరహత్తం పాపుణాతి. ఆరద్ధవీరియస్స హి ఛ ద్వారాని సుగుత్తాని హోన్తి, తీణి కమ్మాని పరిసుద్ధాని, ఆజీవట్ఠమకం సీలం పరియోదాతం సబ్రహ్మచారీనం అక్ఖిమ్హి సుసీతలఞ్జనం వియ ధాతుగతచన్దనం వియ చ మనాపో హుత్వా సుఖం విహరతి, సత్థు అజ్ఝాసయం గహేతుం సక్కోతి. సత్థా హి –

“చిరం జీవ మహావీర, కప్పం తిట్ఠ మహామునీ”తి –

ఏవం గోతమియా వన్దితో, “న ఖో, గోతమి, తథాగతా ఏవం వన్దితబ్బా”తి పటిక్ఖిపిత్వా తాయ యాచితో వన్దితబ్బాకారం ఆచిక్ఖన్తో ఏవమాహ –

“ఆరద్ధవీరియే పహితత్తే, నిచ్చం దళ్హపరక్కమే;

సమగ్గే సావకే పస్స, ఏసా బుద్ధాన వన్దనా”తి. (అప. థేరీ ౨.౨.౧౭౧);

ఏవం ఆరద్ధవీరియో సత్థు అజ్ఝాసయం గహేతుం సక్కోతి, దుల్లభం ఖణం న విరాధేతి. తస్స హి బుద్ధుప్పాదో ధమ్మదేసనా సఙ్ఘసుప్పటిపత్తి సఫలా హోతి సఉద్రయా, రట్ఠపిణ్డోపి తేన భుత్తో మహప్ఫలో హోతి.

హీనేన అగ్గస్సాతి హీనాయ సద్ధాయ హీనేన వీరియేన హీనాయ సతియా హీనేన సమాధినా హీనాయ పఞ్ఞాయ అగ్గసఙ్ఖాతస్స అరహత్తస్స పత్తి నామ న హోతి. **అగ్గేన చ ఖోతి** అగ్గేహి సద్ధాదీహి అగ్గస్స అరహత్తస్స పత్తి హోతి. **మణ్డపేయ్యన్తి** పసన్నట్ఠేన మణ్డం, పాతబ్బట్ఠేన పేయ్యం. యఞ్హి పివిత్వా అన్తరవీథియం పతితో విసఞ్ఞీ అత్తనో సాటకాదీనమ్పి అస్సామికో హోతి, తం పసన్నమ్పి న పాతబ్బం, మయ్హం పన సాసనం ఏవం పసన్నఞ్చ పాతబ్బఞ్చాతి దస్సేన్తో “మణ్డపేయ్య”న్తి ఆహ.

తత్థ తివిధో మణ్డో – దేసనామణ్డో, పటిగ్గహమణ్డో, బ్రహ్మచరియమణ్డోతి. కతమో దేసనామణ్డో? చతున్నం అరియసచ్చానం ఆచిక్ఖనా దేసనా పఞ్ఞాపనా పట్ఠపనా వివరణా విభజనా ఉత్తానీకమ్మం, చతున్నం సతిపట్ఠానానం…పే… అరియస్స అట్ఠఙ్గికస్స మగ్గస్స ఆచిక్ఖనా…పే… ఉత్తానీకమ్మం, అయం **దేసనామణ్డో**. కతమో పటిగ్గహమణ్డో? భిక్ఖూ భిక్ఖునియో ఉపాసకా ఉపాసికాయో దేవా మనుస్సా యే వా పనఞ్ఞేపి కేచి విఞ్ఞాతారో, అయం **పటిగ్గహమణ్డో**. కతమో బ్రహ్మచరియమణ్డో? అయమేవ అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో, సేయ్యథిదం – సమ్మాదిట్ఠి…పే… సమ్మాసమాధి, అయం **బ్రహ్మచరియమణ్డో**. అపిచ అధిమోక్ఖమణ్డో సద్ధిన్ద్రియం, అస్సద్ధియం కసటో, అస్సద్ధియం కసటం ఛడ్డేత్వా సద్ధిన్ద్రియస్స అధిమోక్ఖమణ్డం పివతీతి మణ్డపేయ్యన్తిఆదినాపి (పటి. మ. ౧.౨౩౮) నయేనేత్థ అత్థో వేదితబ్బో. **సత్థా సమ్ముఖీభూతోతి** ఇదమేత్థ కారణవచనం. యస్మా సత్థా సమ్ముఖీభూతో, తస్మా వీరియసమ్పయోగం కత్వా పివథ ఏతం మణ్డం. బాహిరకఞ్హి భేసజ్జమణ్డమ్పి వేజ్జస్స అసమ్ముఖా పివన్తానం పమాణం వా ఉగ్గమనం వా నిగ్గమనం వా న జానామాతి ఆసఙ్కా హోతి. వేజ్జసమ్ముఖా పన “వేజ్జో జానిస్సతీ”తి నిరాసఙ్కా పివన్తి. ఏవమేవ అమ్హాకం ధమ్మస్సామి సత్థా సమ్ముఖీభూతోతి వీరియం కత్వా పివథాతి మణ్డపానే నేసం నియోజేన్తో **తస్మాతిహ, భిక్ఖవేతి**ఆదిమాహ. తత్థ **సఫలాతి** సానిసంసా. **సఉద్రయాతి** సవడ్ఢి. ఇదాని నియోజనానురూపం సిక్ఖితబ్బతం నిద్దిసన్తో **అత్తత్థం వా హి, భిక్ఖవేతి**ఆదిమాహ. తత్థ **అత్తత్థన్తి** అత్తనో అత్థభూతం అరహత్తం. **అప్పమాదేన సమ్పాదేతున్తి** అప్పమాదేన సబ్బకిచ్చాని కాతుం. **పరత్థన్తి** పచ్చయదాయకానం మహప్ఫలానిసంసం. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి. దుతియం.

౩. ఉపనిససుత్తవణ్ణనా

౨౩. తతియే “జానతో అహ”న్తిఆదీసు **జానతోతి** జానన్తస్స. **పస్సతోతి** పస్సన్తస్స. ద్వేపి పదాని ఏకత్థాని, బ్యఞ్జనమేవ నానం. ఏవం సన్తేపి “జానతో”తి ఞాణలక్ఖణం ఉపాదాయ పుగ్గలం నిద్దిసతి. జాననలక్ఖణఞ్హి ఞాణం. “పస్సతో”తి ఞాణప్పభావం ఉపాదాయ. పస్సనప్పభావఞ్హి ఞాణం, ఞాణసమఙ్గీపుగ్గలో చక్ఖుమా వియ చక్ఖునా రూపాని , ఞాణేన వివటే ధమ్మే పస్సతి. **ఆసవానం ఖయన్తి** ఏత్థ ఆసవానం పహానం అసముప్పాదో ఖీణాకారో నత్థిభావోతి అయమ్పి ఆసవక్ఖయోతి వుచ్చతి, భఙ్గోపి మగ్గఫలనిబ్బానానిపి. “ఆసవానం ఖయా అనాసవం చేతోవిముత్తి”న్తిఆదీసు (మ. ని. ౧.౪౩౮; విభ. ౭౬౧)

హి ఖీణాకారో ఆసవక్ఖయోతి వుచ్చతి. “యో ఆసవానం ఖయో వయో భేదో పరిభేదో అనిచ్చతా అన్తరధాన”న్తి (విభ. ౩౦౪) ఏత్థ భఙ్గో.

“సేక్ఖస్స సిక్ఖమానస్స, ఉజుమగ్గానుసారినో;
ఖయస్మిం పఠమం ఞాణం, తతో అఞ్ఞా అనన్తరా”తి. (ఇతివు. ౬౨); –

ఏత్థ మగ్గో. సో హి ఆసవే ఖేపేన్తో వూపసమేన్తో ఉప్పజ్జతి, తస్మా ఆసవానం ఖయోతి వుత్తో. “ఆసవానం ఖయా సమణో హోతీ”తి ఏత్థ ఫలం. తఞ్హి ఆసవానం ఖీణన్తే ఉప్పజ్జతి, తస్మా ఆసవానం ఖయోతి వుత్తం.

“ఆసవా తస్స వడ్ఢన్తి, ఆరా సో ఆసవక్ఖయా”తి; (ధ. ప. ౨౫౩) –
ఏత్థ నిబ్బానం. తఞ్హి ఆగమ్మ ఆసవా ఖీయన్తి, తస్మా ఆసవానం ఖయోతి వుత్తం. ఇధ పన మగ్గఫలాని అధిప్పేతాని. **నో అజానతో నో అపస్సతో**తి యో పన న జానాతి న పస్సతి, తస్స నో వదామీతి అత్థో. ఏతేన యే అజానతో అపస్సతోపి సంసారాదీహియేవ సుద్ధిం వదన్తి, తే పటిక్ఖిత్తా హోన్తి. పురిమేన పదద్వయేన ఉపాయో వుత్తో, ఇమినా అనుపాయం పటిసేధేతి.

ఇదాని యం జానతో ఆసవానం ఖయో హోతి, తం దస్సేతుకామో **కిఞ్చ, భిక్ఖవే, జానతో**తి పుచ్ఛం ఆరభి. తత్థ జాననా బహువిధా. దబ్బజాతికో ఏవ హి కోచి భిక్ఖు ఛత్తం కాతుం జానాతి, కోచి చీవరాదీనం అఞ్ఞతరం, తస్స ఈదిసాని కమ్మాని వత్తసీసే ఠత్వా కరోన్తస్స సా జాననా సగ్గమగ్గఫలానం పదట్ఠానం న హోతీతి న వత్తబ్బం. యో పన సాసనే పబ్బజిత్వా వేజ్జకమ్మాదీని కాతుం జానాతి, తస్సేవం జానతో ఆసవా వడ్ఢన్తియేవ. తస్మా యం జానతో పస్సతో చ ఆసవానం ఖయో హోతి, తదేవ దస్సేన్తో **ఇతి రూప**న్తిఆదిమాహ. **ఏవం ఖో, భిక్ఖవే, జానతో**తి ఏవం పఞ్చన్నం ఖన్ధానం ఉదయబ్బయం జానన్తస్స. **ఆసవానం ఖయో హోతీ**తి ఆసవానం ఖయన్తే జాతత్తా “ఆసవానం ఖయో”తి లద్ధనామం అరహత్తం హోతి.

ఏవం అరహత్తనికూటేన దేసనం నిట్ఠపేత్వా ఇదాని ఖీణాసవస్స ఆగమనీయం పుబ్బభాగపటిపదం దస్సేతుం **యమ్పిస్స తం, భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ. తత్థ **ఖయస్మిం ఖయేఞాణ**న్తి ఆసవక్ఖయసఙ్ఖాతే అరహత్తఫలే పటిలద్ధే సతి పచ్చవేక్ఖణఞాణం. తఞ్హి అరహత్తఫలసఙ్ఖాతే ఖయస్మిం పఠమవారం ఉప్పన్నే పచ్ఛా ఉప్పన్నత్తా ఖయేఞాణన్తి వుచ్చతి. **సఉపనిస**న్తి సకారణం సప్పచ్చయం. **విముత్తీ**తి అరహత్తఫలవిముత్తి. సా హిస్స ఉపనిస్సయపచ్చయేన పచ్చయో హోతి. ఏవం ఇతో పరేసుపి లబ్భమానవసేన పచ్చయభావో వేదితబ్బో.

విరాగోతి మగ్గో. సో హి కిలేసే విరాజేన్తో ఖేపేన్తో ఉప్పన్నో, తస్మా విరాగోతి వుచ్చతి. **నిబ్బిదా**తి నిబ్బిదాఞాణం. ఏతేన బలవవిపస్సనం దస్సేతి. **బలవవిపస్సనా**తి భయతూపట్ఠానే ఞాణం ఆదీనవానుపస్సనే ఞాణం ముఞ్చితుకమ్యతాఞాణం సఙ్ఖారుపేక్ఖాఞాణన్తి చతున్నం ఞాణానం అధివచనం. **యథాభూతఞాణదస్సన**న్తి యథాసభావజాననసఙ్ఖాతం దస్సనం. ఏతేన తరుణవిపస్సనం దస్సేతి. తరుణవిపస్సనా హి బలవవిపస్సనాయ పచ్చయో హోతి. **తరుణవిపస్సనా**తి సఙ్ఖారపరిచ్ఛేదే ఞాణం కఙ్ఖావితరణే ఞాణం సమ్మసనే ఞాణం మగ్గామగ్గే ఞాణన్తి చతున్నం ఞాణానం అధివచనం. **సమాధీ**తి పాదకజ్ఝానసమాధి. సో హి తరుణవిపస్సనాయ పచ్చయో హోతి. **సుఖ**న్తి అప్పనాయ పుబ్బభాగసుఖం. తఞ్హి పాదకజ్ఝానస్స పచ్చయో హోతి. **పస్సద్ధీ**తి దరథపటిప్పస్సద్ధి. సా హి అప్పనాపుబ్బభాగస్స సుఖస్స పచ్చయో హోతి.

పీతీతి బలవపీతి. సా హి దరథపటిప్పస్సద్ధియా పచ్చయో హోతి. **పామోజ్జన్తి** దుబ్బలపీతి. సా హి బలవపీతియా పచ్చయో హోతి. **సద్ధా**తి అపరాపరం ఉప్పజ్జనసద్ధా. సా హి దుబ్బలపీతియా పచ్చయో హోతి. **దుక్ఖన్తి** వట్టదుక్ఖం. తఞ్హి అపరాపరసద్ధాయ పచ్చయో హోతి. **జాతీ**తి సవికారా ఖన్ధజాతి . సా హి వట్టదుక్ఖస్స పచ్చయో హోతి. **భవో**తి కమ్మభవో. (సో హి సవికారాయ జాతియా పచ్చయో హోతి.) ఏతేనుపాయేన సేసపదానిపి వేదితబ్బాని.

థుల్లఫుసితకేతి మహాఫుసితకే. **పబ్బతకన్దరపదరసాఖా**తి ఏత్థ **కన్దరం** నామ 'క'న్తిలద్ధనామేన ఉదకేన దారితో ఉదకభిన్నో పబ్బతపదేసో, యో "నితమ్బో"తిపి "నదీకుఞ్జో"తిపి వుచ్చతి. **పదరం** నామ అట్ఠమాసే దేవే అవస్సన్తే ఫలితో భూమిప్పదేసో. **సాఖా**తి కుసుమ్భగామినియో ఖుద్దకమాతికాయో. **కుసోబ్భా**తి ఖుద్దకఆవాటా. **మహాసోబ్భా**తి మహాఆవాటా. **కున్నదియో**తి ఖుద్దకనదియో. **మహానదియో**తి గఙ్గాయమునాదికా మహాసరితా. **ఏవమేవ ఖో , భిక్ఖవే, అవిజ్జూపనిసా సఙ్ఖారా**తిఆదీసు అవిజ్జా పబ్బతోతి దట్ఠబ్బా. అభిసఙ్ఖారా మేఘోతి, విఞ్ఞాణాదివట్టం కన్దరాదయోతి, విముత్తి సాగరోతి.

యథా పబ్బతమత్థకే దేవో వస్సిత్వా పబ్బతకన్దరాదీని పూరేన్తో అనుపుబ్బేన మహాసముద్దం సాగరం పూరేతి, ఏవం అవిజ్జాపబ్బతమత్థకే తావ అభిసఙ్ఖారమేఘస్స వస్సనం వేదితబ్బం. అస్సుతవా హి బాలపుథుజ్జనో అవిజ్జాయ అఞ్ఞాణీ హుత్వా తణ్హాయ అభిలాసం కత్వా కుసలాకుసలకమ్మం ఆయూహతి, తం కుసలాకుసలకమ్మం పటిసన్ధివిఞ్ఞాణస్స పచ్చయో హోతి, పటిసన్ధివిఞ్ఞాణాదీని నామరూపాదీనం. ఇతి పబ్బతమత్థకే వుట్ఠదేవస్స కన్దరాదయో పూరేత్వా మహాసముద్దం ఆహచ్చ ఠితకాలో వియ అవిజ్జాపబ్బతమత్థకే వుట్ఠస్స అభిసఙ్ఖారమేఘస్స పరమ్పరపచ్చయతాయ అనుపుబ్బేన విఞ్ఞాణాదివట్టం పూరేత్వా ఠితకాలో. బుద్ధవచనం పన పాళియం అగహితమ్పి "ఇధ తథాగతో లోకే ఉప్పజ్జతి, అగారస్మా అనగారియం పబ్బజతీ"తి ఇమాయ పాళియా వసేన గహితమేవాతి వేదితబ్బం. యా హి తస్స కులగేహే నిబ్బత్తి, సా కమ్మభవపచ్చయా సవికారా జాతి నామ. సో బుద్ధానం వా బుద్ధసావకానం వా సమ్ముఖీభావం ఆగమ్మ వట్టదోసదీపకం లక్ఖణాహటం ధమ్మకథం సుత్వా వట్టవసేన పీళితో హోతి, ఏవమస్స సవికారా ఖన్ధజాతి వట్టదుక్ఖస్స పచ్చయో హోతి. సో వట్టదుక్ఖేన పీళితో అపరాపరం సద్ధం జనేత్వా అగారస్మా అనగారియం పబ్బజతి, ఏవమస్స వట్టదుక్ఖం అపరాపరసద్ధాయ పచ్చయో హోతి. సో పబ్బజ్జామత్తేనేవ అసన్తుట్ఠో ఊనపఞ్చవస్సకాలే నిస్సయం గహేత్వా వత్తపటిపత్తిం పూరేన్తో ద్వేమాతికా పగుణం కత్వా కమ్మాకమ్మం ఉగ్గహేత్వా యావ అరహత్తా నిజ్జటం కత్వా కమ్మట్ఠానం గహేత్వా అరఞ్ఞే వసన్తో పథవీకసిణాదీసు కమ్మం ఆరభతి, తస్స కమ్మట్ఠానం నిస్సాయ దుబ్బలపీతి ఉప్పజ్జతి. తదస్స సద్ధూపనిసం పామోజ్జం, తం బలవపీతియా పచ్చయో హోతి. బలవపీతి దరథపటిప్పస్సద్ధియా, సా అప్పనాపుబ్బభాగసుఖస్స, తం సుఖం పాదకజ్ఝానసమాధిస్స. సో సమాధినా చిత్తకల్లతం జనేత్వా తరుణవిపస్సనాయ కమ్మం కరోతి. ఇచ్చస్స పాదకజ్ఝానసమాధి తరుణవిపస్సనాయ పచ్చయో హోతి, తరుణవిపస్సనా బలవవిపస్సనాయ, బలవవిపస్సనా మగ్గస్స, మగ్గో ఫలవిముత్తియా, ఫలవిముత్తి పచ్చవేక్ఖణఞాణస్సాతి . ఏవం దేవస్స అనుపుబ్బేన సాగరం పూరేత్వా ఠితకాలో వియ ఖీణాసవస్స విముత్తిసాగరం పూరేత్వా ఠితకాలో వేదితబ్బోతి. తతియం.

౪. అఞ్ఞతిత్థియసుత్తవణ్ణనా

౨౪. చతుత్థే **పావిసీ**తి పవిట్ఠో. సో చ న తావ పవిట్ఠో, "పవిసిస్సామీ"తి నిక్ఖన్తత్తా పన ఏవం వుత్తో. యథా కిం? యథా "గామం గమిస్సామీ"తి నిక్ఖన్తపురిసో తం గామం అప్పత్తోపి "కహం ఇత్థన్నామో"తి వుత్తే "గామం గతో"తి వుచ్చతి, ఏవం.

అతిప్పగోతి తదా కిర థేరస్స అతిప్పగోయేవ నిక్ఖన్తదివసో అహోసి, అతిప్పగోయేవ నిక్ఖన్తభిక్ఖూ బోధియఙ్గణే చేతియఙ్గణే నివాసనపారుపనట్ఠానేతి ఇమేసు ఠానేసు యావ భిక్ఖాచారవేలా హోతి, తావ పపఞ్చం కరోన్తి. థేరస్స పన "యావ భిక్ఖాచారవేలా హోతి, తావ పరిబ్బాజకేహి సద్ధిం ఏకద్వేకథావారే కరిస్సామీ"తి చిన్తయతో **యంనూనాహన్తి** ఏతదహోసి. **పరిబ్బాజకానం ఆరామోతి** సో కిర ఆరామో దక్ఖిణద్వారస్స చ వేళువనస్స చ అన్తరా అహోసి. **ఇధాతి** ఇమేసు చతూసు వాదేసు. **కింవాదీ కిమక్ఖాయీతి** కిం వదతి కిం ఆచిక్ఖతి, కిం ఏత్థ సమణస్స గోతమస్స దస్సనన్తి పుచ్ఛన్తి. **ధమ్మస్స చానుధమ్మం బ్యాకరేయ్యామాతి**, భోతా గోతమేన యం వుత్తం కారణం, తస్స అనుకారణం కథేయ్యామ. **సహధమ్మికో వాదానుపాతోతి** పరేహి వుత్తకారణేన సకారణో హుత్వా సమణస్స గోతమస్స వాదానుపాతో వాదప్పవత్తి విఞ్ఞూహి గరహితబ్బం కారణం కోచి అప్పమత్తకోపి కథం నాగచ్ఛేయ్య? ఇదం వుత్తం హోతి – కథం సబ్బాకారేనపి సమణస్స గోతమస్స వాదే గారయ్హం కారణం న భవేయ్యాతి?

ఇతి వదన్తి ఫస్సపచ్చయా దుక్ఖన్తి ఏవం వదన్తీతి అత్థో. **తత్రాతి** తేసు చతూసు వాదేసు. **తే వత అఞ్ఞత్ర ఫస్సాతి** ఇదం "తదపి ఫస్సపచ్చయా"తి పటిఞ్ఞాయ సాధకవచనం. యస్మా హి న వినా ఫస్సేన దుక్ఖపటిసంవేదనా అత్థి, తస్మా జానితబ్బమేతం యథా "తదపి ఫస్సపచ్చయా"తి అయమేత్థ అధిప్పాయో.

సాధు , సాధు, ఆనన్దాతి అయం సాధుకారో సారిపుత్తత్థేరస్స దిన్నో, ఆనన్దత్థేరేన పన సద్ధిం భగవా ఆమన్తేసి. **ఏకమిదాహన్తి** ఏత్థ **ఇధాతి** నిపాతమత్తం, ఏకం సమయన్తి అత్థో. ఇదం వచనం "న కేవలం సారిపుత్తోవ రాజగహం పవిట్ఠో, అహమ్పి పావిసిం. న కేవలఞ్చ తస్సేవాయం వితక్కో ఉప్పన్నో, మయ్హమ్పి ఉప్పజ్జి. న కేవలఞ్చ తస్సేవ సా తిత్థియేహి సద్ధిం కథా జాతా, మయ్హమ్పి జాతపుబ్బా"తి దస్సనత్థం వుత్తం.

అచ్ఛరియం అబ్భుతన్తి ఉభయమ్పేతం విమ్హయదీపనమేవ. వచనత్థో పనేత్థ అచ్ఛరం పహరితుం యుత్తన్తి అచ్ఛరియం. అభూతపుబ్బం భూతన్తి అబ్భుతం. **ఏకేన పదేనాతి** "ఫస్సపచ్చయా దుక్ఖ"న్తి ఇమినా ఏకేన పదేన. ఏతేన హి సబ్బవాదానం పటిక్ఖేపత్థో వుత్తో. **ఏసేవత్థోతి** ఏసోయేవ ఫస్సపచ్చయా దుక్ఖన్తి పటిచ్చసముప్పాదత్థో. **తఞ్ఞేవేత్థ పటిభాతూతి** తఞ్ఞేవేత్థ ఉపట్ఠాతు. ఇదాని థేరో జరామరణాదికాయ పటిచ్చసముప్పాదకథాయ తం అత్థగమ్భీరఞ్చేవ గమ్భీరావభాసఞ్చ కరోన్తో **సచే మం, భన్తేతిఆదిం** వత్వా యంమూలకా కథా ఉప్పన్నా, తదేవ పదం గహేత్వా వివట్టం దస్సేన్తో **ఛన్నంత్వేవాతిఆదిమాహ**. సేసం ఉత్తానమేవాతి. చతుత్థం.

౫. భూమిజసుత్తవణ్ణనా

౨౫-౨౬. పఞ్చమే **భూమిజోతి** తస్స థేరస్స నామం. సేసమిధాపి పురిమసుత్తే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. అయం పన విసేసో – యస్మా ఇదం సుఖదుక్ఖం న కేవలం ఫస్సపచ్చయా ఉప్పజ్జతి, కాయేనపి కరియమానం కరీయతి, వాచాయపి మనసాపి, అత్తనాపి కరియమానం కరీయతి, పరేనపి కరియమానం కరీయతి, సమ్పజానేనపి కరియమానం కరీయతి, అసమ్పజానేనపి, తస్మా తస్స అపరమ్పి పచ్చయవిసేసం దస్సేతుం **కాయే వా హానన్ద, సతీతిఆదిమాహ**. **కాయసఞ్చేతనాహేతూతి** కాయద్వారే ఉప్పన్నచేతనాహేతు. వచీసఞ్చేతనామనోసఞ్చేతనాసుపి ఏసేవ నయో. ఏత్థ చ కాయద్వారే కామావచరకుసలాకుసలవసేన వీసతి చేతనా లబ్భన్తి, తథా వచీద్వారే. మనోద్వారే నవహి రూపారూపచేతనాహి సద్ధిం ఏకూనతింసాతి తీసు ద్వారేసు ఏకూనసత్తతి చేతనా హోన్తి, తప్పచ్చయం విపాకసుఖదుక్ఖం

దస్సితం. **అవిజ్జాపచ్చయా చాతి** ఇదం తాపి చేతనా అవిజ్జాపచ్చయా హోన్తీతి దస్సనత్థం వుత్తం. యస్మా పన తం యథావుత్తచేతనాభేదం కాయసఙ్ఖారఞ్చేవ వచీసఙ్ఖారఞ్చ మనోసఙ్ఖారఞ్చ పరేహి అనుస్సాహితో సామం అసఙ్ఖారికచిత్తేన కరోతి, పరేహి కారియమానో ససఙ్ఖారికచిత్తేనాపి కరోతి, "ఇదం నామ కమ్మం కరోతి, తస్స ఏవరూపో నామ విపాకో భవిస్సతీ"తి, ఏవం కమ్మఞ్చ విపాకఞ్చ జానన్తోపి కరోతి, మాతాపితూసు చేతియవన్దనాదీని కరోన్తేసు అనుకరోన్తా దారకా వియ కేవలం కమ్మమేవ జానన్తో "ఇమస్స పన కమ్మస్స అయం విపాకో"తి విపాకం అజానన్తోపి కరోతి, తస్మా తం దస్సేతుం **సామం వా తం, ఆనన్ద, కాయసఙ్ఖారం అభిసఙ్ఖరోతీ**తిఆది వుత్తం.

ఇమేసు, ఆనన్ద, ధమ్మేసూతి యే ఇమే "సామం వా తం, ఆనన్ద, కాయసఙ్ఖార"న్తిఆదీసు చతూసు ఠానేసు వుత్తా ఛసత్తతి ద్వేసతా చేతనాధమ్మా, ఇమేసు ధమ్మేసు అవిజ్జా ఉపనిస్సయకోటియా అనుపతితా. సబ్బేపి హి తే "అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా"తి ఏత్థేవ సఙ్గహం గచ్ఛన్తి. ఇదాని వివట్టం దస్సేన్తో **అవిజ్జాయ త్వేవా**తిఆదిమాహ. **సో కాయో న హోతీ**తి యస్మిం కాయే సతి కాయసఞ్చేతనాపచ్చయం అజ్ఝత్తం సుఖదుక్ఖం ఉప్పజ్జతి, సో కాయో న హోతి. వాచామనేసుపి ఏసేవ నయో. అపిచ కాయోతి చేతనాకాయో, వాచాపి చేతనావాచా, మనోపి కమ్మమనోయేవ. ద్వారకాయో వా కాయో. వాచామనేసుపి ఏసేవ నయో. ఖీణాసవో చేతియం వన్దతి, ధమ్మం భణతి, కమ్మట్ఠానం మనసి కరోతి, కథమస్స కాయాదయో న హోన్తీతి? అవిపాకత్తా. ఖీణాసవేన హి కతం కమ్మం నేవ కుసలం హోతి నాకుసలం. అవిపాకం హుత్వా కిరియామత్తే తిట్ఠతి, తేనస్స తే కాయాదయో న హోన్తీతి వుత్తం.

ఖేత్తం తం న హోతీతిఆదీసుపి విరుహనట్ఠేన తం ఖేత్తం న హోతి, పతిట్ఠానట్ఠేన వత్థు న హోతి, పచ్చయట్ఠేన ఆయతనం న హోతి, కారణట్ఠేన అధికరణం న హోతి. సఞ్చేతనామూలకఞ్హి అజ్ఝత్తం సుఖదుక్ఖం ఉప్పజ్జేయ్య, సా సఞ్చేతనా ఏతేసం విరుహనాదీనం అత్థానం అభావేన తస్స సుఖదుక్ఖస్స నేవ ఖేత్తం, న వత్థు న ఆయతనం, న అధికరణం హోతీతి. ఇమస్మిం సుత్తే వేదనాదీసు సుఖదుక్ఖమేవ కథితం, తఞ్చ ఖో విపాకమేవాతి. పఞ్చమం.

ఛట్ఠం ఉపవాణసుత్తం ఉత్తానమేవ. ఏత్థ పన వట్టదుక్ఖమేవ కథితన్తి. ఛట్ఠం.

౭. పచ్చయసుత్తవణ్ణనా

౨౭-౨౮. సత్తమే పటిపాటియా వుత్తేసు పరియోసానపదం గహేత్వా **కతమఞ్చ, భిక్ఖవే, జరామరణ**న్తిఆది వుత్తం. **ఏవం పచ్చయం పజానాతీ**తి ఏవం దుక్ఖసచ్చవసేన పచ్చయం జానాతి. పచ్చయసముదయాదయోపి సముదయసచ్చాదీనంయేవ వసేన వేదితబ్బా. **దిట్ఠిసమ్పన్నో**తి మగ్గదిట్ఠియా సమ్పన్నో. **దస్సనసమ్పన్నో**తి తస్సేవ వేవచనం. **ఆగతో ఇమం సద్ధమ్మ**న్తి మగ్గసద్ధమ్మం ఆగతో. **పస్సతీ**తి మగ్గసద్ధమ్మమేవ పస్సతి. **సేక్ఖేన ఞాణేనాతి** మగ్గఞాణేనేవ. **సేక్ఖాయ విజ్జాయాతి** మగ్గవిజ్జాయ ఏవ. **ధమ్మసోతం సమాపన్నో**తి మగ్గసఙ్ఖాతమేవ ధమ్మసోతం సమాపన్నో. **అరియోతి** పుథుజ్జనభూమిం అతిక్కన్తో. **నిబ్బేధికపఞ్ఞో**తి నిబ్బేధికపఞ్ఞాయ సమన్నాగతో. **అమతద్వారం ఆహచ్చ తిట్ఠతీ**తి అమతం నామ నిబ్బానం, తస్స ద్వారం అరియమగ్గం ఆహచ్చ తిట్ఠతీతి. అట్ఠమం ఉత్తానమేవ. సత్తమఅట్ఠమాని.

౯. సమణబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా

౨౯-౩౦. నవమం అక్ఖరభాణకానం భిక్ఖూనం అజ్ఝాసయేన వుత్తం. తే హి **పరీ**తి ఉపసగ్గం పక్ఖిపిత్వా వుచ్చమానే పటివిజ్ఝితుం సక్కోన్తి. నవమం.

దసమే సబ్బం ఉత్తానమేవ. ఇమేసు ద్వీసు సుత్తేసు చతుసచ్చపటివేధోవ కథితో. దసమం.

దసబలవగ్గో తతియో.

౪. కళారఖత్తియవగ్గో

౧. భూతసుత్తవణ్ణనా

౩౧. కళారఖత్తియవగ్గస్స పఠమే **అజితపఞ్హే**తి అజితమాణవేన పుచ్ఛితపఞ్హే. **సఙ్ఖాతధమ్మాసే**తి సఙ్ఖాతధమ్మా వుచ్చన్తి ఞాతధమ్మా తులితధమ్మా తీరితధమ్మా. **సేక్ఖా**తి సత్త సేక్ఖా. **పుథూ**తి తేయేవ సత్త జనే సన్ధాయ పుథూతి వుత్తం. **ఇధా**తి ఇమస్మిం సాసనే. **నిపకో**తి నేపక్కం వుచ్చతి పఞ్ఞా, తాయ సమన్నాగతత్తా నిపకో, త్వం పణ్డితో పబ్రూహీతి యాచతి. **ఇరియన్తి** వుత్తిం ఆచారం గోచరం విహారం పటిపత్తిం. **మారిసా**తి భగవన్తం ఆలపతి. సేక్ఖానఞ్చ సఙ్ఖాతధమ్మానఞ్చ ఖీణాసవానఞ్చ పటిపత్తిం మయా పుచ్ఛితో పణ్డిత, మారిస, మయ్హం కథేహీతి అయమేత్థ సఙ్ఖేపత్థో.

తుణ్హీ అహోసీతి కస్మా యావ తతియం పుట్ఠో తుణ్హీ అహోసి? కిం పఞ్హో కఙ్ఖతి, ఉదాహు అజ్ఝాసయోతి? అజ్ఝాసయో కఙ్ఖతి, నో పఞ్హో. ఏవం కిరస్స అహోసి – ''సత్థా మం సేక్ఖాసేక్ఖానం ఆగమనీయపటిపదం కథాపేతుకామో; సా చ ఖన్ధవసేన ధాతువసేన ఆయతనవసేన పచ్చయాకారవసేనాతి బహూహి కారణేహి సక్కా కథేతుం. కథం కథేన్తో ను ఖో సత్థు అజ్ఝాసయం గహేత్వా కథేతుం సక్ఖిస్సామీ''తి? అథ సత్థా చిన్తేసి – ''ఠపేత్వా మం అఞ్ఞో పత్తం ఆదాయ చరన్తో సావకో నామ పఞ్ఞాయ సారిపుత్తసమో నత్థి. అయమ్పి మయా పఞ్హం పుట్ఠో యావ తతియం తుణ్హీ ఏవ. పఞ్హే ను ఖో కఙ్ఖతి, ఉదాహు అజ్ఝాసయే''తి. అథ ''అజ్ఝాసయే''తి ఞత్వా పఞ్హకథనత్థాయ నయం దదమానో **భూతమిదన్తి, సారిపుత్త, పస్ససీ**తి ఆహ.

తత్థ **భూత**న్తి జాతం నిబ్బత్తం, ఖన్ధపఞ్చకస్సేతం నామం. ఇతి సత్థా ''పఞ్చక్ఖన్ధవసేన, సారిపుత్త, ఇమం పఞ్హం కథేహీ''తి థేరస్స నయం దేతి. సహనయదానేన పన థేరస్స తీరే ఠితపురిసస్స వివటో ఏకఙ్గణో మహాసముద్దో వియ నయసతేన నయసహస్సేన పఞ్హాబ్యాకరణం ఉపట్ఠాసి. అథ నం బ్యాకరోన్తో **భూతమిదన్తి, భన్తే**తిఆదిమాహ. తత్థ **భూతమిదన్తి** ఇదం నిబ్బత్తం ఖన్ధపఞ్చకం. **సమ్మప్పఞ్ఞాయ పస్సతీ**తి సహ విపస్సనాయ మగ్గపఞ్ఞాయ సమ్మా పస్సతి. **పటిపన్నో హోతీ**తి సీలతో పట్ఠాయ యావ అరహత్తమగ్గా నిబ్బిదాదీనం అత్థాయ పటిపన్నో హోతి. **తదాహారసమ్భవన్తి** ఇదం కస్మా ఆరభి? ఏతం ఖన్ధపఞ్చకం ఆహారం పటిచ్చ ఠితం, తస్మా తం ఆహారసమ్భవం నామ కత్వా దస్సేతుం ఇదం ఆరభి. ఇతి ఇమినాపి పరియాయేన సేక్ఖపటిపదా కథితా హోతి. **తదాహారనిరోధా**తి తేసం ఆహారానం నిరోధేన. ఇదం కస్మా ఆరభి? తఞ్హి ఖన్ధపఞ్చకం ఆహారనిరోధా నిరుజ్ఝతి, తస్మా తం ఆహారనిరోధసమ్భవం నామ కత్వా దస్సేతుం ఇదం ఆరభి. ఇతి ఇమినాపి పరియాయేన సేక్ఖస్సేవ పటిపదా కథితా. **నిబ్బిదా**తి ఆదీని సబ్బాని కారణవచనానీతి వేదితబ్బాని. **అనుపాదా విముత్తో**తి చతూహి ఉపాదానేహి కఞ్చి ధమ్మం అగహేత్వా విముత్తో. **సాధు సాధూ**తి ఇమినా థేరస్స బ్యాకరణం సమ్పహంసేత్వా సయమ్పి తథేవ బ్యాకరోన్తో పున ''భూతమిద''న్తిఆదిమాహాతి. పఠమం.

౨. కళారసుత్తవణ్ణనా

౩౨. దుతియే **కళారఖత్తియోతి** తస్స థేరస్స నామం. దన్తా పనస్స కళారా విసమసణ్ఠానా, తస్మా “కళారో”తి వుచ్చతి. **హీనాయావత్తోతి** హీనస్స గిహిభావస్స అత్థాయ నివత్తో. **అస్సాసమలత్థాతి** అస్సాసం అవస్సయం పతిట్ఠం న హి నూన అలత్థ, తయో మగ్గే తీణి చ ఫలాని నూన నాలత్థాతి దీపేతి. యది హి తాని లభేయ్య, న సిక్ఖం పచ్చక్ఖాయ హీనాయావత్తేయ్యాతి అయం థేరస్స అధిప్పాయో. **న ఖ్వాహం, ఆవుసోతి** అహం ఖో, ఆవుసో, “అస్సాసం పత్తో, న పత్తో”తి న కఙ్ఖామి. థేరస్స హి సావకపారమీఞాణం అవస్సయో, తస్మా సో న కఙ్ఖతి. **ఆయతిం పనావుసోతి** ఇమినా “ఆయతిం పటిసన్ధి తుమ్హాకం ఉగ్ఘాటితా, న ఉగ్ఘాటితా”తి అరహత్తప్పత్తిం పుచ్ఛతి. **న ఖ్వాహం, ఆవుసో, విచికిచ్ఛామీతి** ఇమినా థేరో తత్థ విచికిచ్ఛాభావం దీపేతి.

యేన భగవా తేనుపసఙ్కమీతి “ఇమం సుతకారణం భగవతో ఆరోచేస్సామీ”తి ఉపసఙ్కమి. **అఞ్ఞా బ్యాకతాతి** అరహత్తం బ్యాకతం. **ఖీణా జాతీతి** న థేరేన ఏవం బ్యాకతా, అయం పన థేరో తుట్ఠో పసన్నో ఏవం పదబ్యఞ్జనాని ఆరోపేత్వా ఆహ. **అఞ్ఞతరం భిక్ఖుం ఆమన్తేసీతి** తం సుత్వా సత్థా చిన్తేసి – “సారిపుత్తో ధీరో గమ్భీరో. న సో కేనచి కారణేన ఏవం బ్యాకరిస్సతి. సంఖిత్తేన పన పఞ్హో బ్యాకతో భవిస్సతి. పక్కోసాపేత్వా నం పఞ్హం బ్యాకరాపేస్సామీ”తి అఞ్ఞతరం భిక్ఖుం ఆమన్తేసి.

సచే తం సారిపుత్తాతి ఇదం భగవా “న ఏస అత్తనో ధమ్మతాయ అఞ్ఞం బ్యాకరిస్సతి, పఞ్హమేతం పుచ్ఛిస్సామి, తం కథేన్తోవ అఞ్ఞం బ్యాకరిస్సతీ”తి అఞ్ఞం బ్యాకరాపేతుం ఏవం పుచ్ఛి. **యంనిదానావుసో, జాతీతి**, ఆవుసో, అయం జాతి నామ యంపచ్చయా, తస్స పచ్చయస్స ఖయా ఖీణస్మిం జాతియా పచ్చయే జాతిసఙ్ఖాతం ఫలం ఖీణన్తి విదితం. ఇధాపి చ థేరో పఞ్హో అకథేత్వా అజ్ఝాసయే కథేతి. ఏవం కిరస్స అహోసి – “అఞ్ఞా నామ తణ్హా ఖీణా, ఉపాదానం ఖీణం, భవో ఖీణో, పచ్చయో ఖీణో, కిలేసా ఖీణాతిఆదీహి బహూహి కారణేహి సక్కా బ్యాకాతుం, కథం కథేన్తో పన సత్థు అజ్ఝాసయం గహేతుం సక్ఖిస్సామీ”తి.

కిఞ్చాపి ఏవం అజ్ఝాసయే కథేతి, పఞ్హం పన అట్ఠపేత్వావ పచ్చయాకారవసేన బ్యాకాసి. సత్థాపి పచ్చయాకారవసేనేవ బ్యాకరాపేతుకామో, తస్మా ఏస బ్యాకరోన్తోవ అజ్ఝాసయం గణ్హి. తావదేవ “గహితో మే సత్థు అజ్ఝాసయో”తి అఞ్ఞాసి. అథస్స నయసతేన నయసహస్సేన పఞ్హాబ్యాకరణం ఉపట్ఠాసి. యస్మా పన భగవా ఉత్తరి పఞ్హం పుచ్ఛతి, తస్మా తేన తం బ్యాకరణం అనుమోదితన్తి వేదితబ్బం.

కథం జానతో పన తేతి ఇదం కస్మా ఆరభి? సవిసయే సీహనాదం నదాపేతుం. థేరో కిర సూకరనిఖాతలేణద్వారే దీఘనఖపరిబ్బాజకస్స వేదనాపరిగ్గహసుత్తే కథియమానే తాలవణ్టం గహేత్వా సత్థారం బీజయమానో ఠితో తిస్సో వేదనా పరిగ్గహేత్వా సావకపారమీఞాణం అధిగతో, అయమస్స సవిసయో. ఇమస్మిం సవిసయే ఠితో సీహనాదం నదిస్సతీతి నం సన్ధాయ సత్థా ఇదం పఞ్హం పుచ్ఛి. **అనిచ్చాతి** హుత్వా అభావట్ఠేన అనిచ్చా. **యదనిచ్చం తం దుక్ఖన్తి** ఏత్థ కిఞ్చాపి సుఖా వేదనా ఠితిసుఖా విపరిణామదుక్ఖా, దుక్ఖా వేదనా ఠితిదుక్ఖా విపరిణామసుఖా, అదుక్ఖమసుఖా ఞాణసుఖా అఞ్ఞాణదుక్ఖా, విపరిణామకోటియా పన సబ్బావ దుక్ఖా నామ జాతా. **విదితన్తి** యస్మా ఏవం వేదనాత్తయం దుక్ఖన్తి విదితం, తస్మా యా తత్థ తణ్హా, సా న ఉపట్ఠాసీతి దస్సేతి.

సాధు సాధూతి థేరస్స వేదనాపరిచ్ఛేదజాననే సమ్పహంసనం. థేరో హి వేదనా ఏకాతి వా ద్వే తిస్సో చతస్సోతి వా అవుత్తేపి వుత్తనయేన తాసం తిస్సోతి పరిచ్ఛేదం అఞ్ఞాసి, తేన తం భగవా సమ్పహంసన్తో ఏవమాహ. **దుక్ఖస్మి**న్తి ఇదం భగవా ఇమినా అధిప్పాయేన ఆహ – "సారిపుత్త, యం తయా 'ఇమినా కారణేన వేదనాసు తణ్హా న ఉపట్ఠాసీ'తి బ్యాకతం, తం సుబ్యాకతం. 'తిస్సో వేదనా'తి విభజన్తేన పన తే అతిప్పపఞ్చో కతో, తం 'దుక్ఖస్మి'న్తి బ్యాకరోన్తేనపి హి తే సుబ్యాకతమేవ భవేయ్య. యంకిఞ్చి వేదయితం, తం దుక్ఖన్తి ఞాతమత్తేపి హి వేదనాసు తణ్హా న తిట్ఠతి".

కథం విమోక్ఖాతి కతరా విమోక్ఖా, కతరేన విమోక్ఖేన తయా అఞ్ఞా బ్యాకతాతి అత్థో? **అజ్ఝత్తం విమోక్ఖా**తి అజ్ఝత్తవిమోక్ఖేన, అజ్ఝత్తసఙ్ఖారే పరిగ్గహేత్వా పత్తఅరహత్తేనాతి అత్థో. తత్థ చతుక్కం వేదితబ్బం – అజ్ఝత్తం అభినివేసో అజ్ఝత్తం వుట్ఠానం, అజ్ఝత్తం అభినివేసో బహిద్ధా వుట్ఠానం, బహిద్ధా అభినివేసో బహిద్ధా వుట్ఠానం, బహిద్ధా అభినివేసో అజ్ఝత్తం వుట్ఠానన్తి. అజ్ఝత్తఞ్హి అభినివేసిత్వా బహిద్ధాధమ్మాపి దట్ఠబ్బాయేవ, బహిద్ధా అభినివేసిత్వా అజ్ఝత్తధమ్మాపి. తస్మా కోచి భిక్ఖు అజ్ఝత్తం సఙ్ఖారేసు ఞాణం ఓతారేత్వా తే వవత్థపేత్వా బహిద్ధా ఓతారేతి, బహిద్ధాపి పరిగ్గహేత్వా పున అజ్ఝత్తం ఓతారేతి, తస్స అజ్ఝత్త సఙ్ఖారే సమ్మసనకాలే మగ్గవుట్ఠానం హోతి. ఇతి అజ్ఝత్తం అభినివేసో అజ్ఝత్తం వుట్ఠానం నామ. కోచి అజ్ఝత్తం సఙ్ఖారేసు ఞాణం ఓతారేత్వా తే వవత్థపేత్వా బహిద్ధా ఓతారేతి, తస్స బహిద్ధా సఙ్ఖారే సమ్మసనకాలే మగ్గవుట్ఠానం హోతి. ఇతి అజ్ఝత్తం అభినివేసో బహిద్ధా వుట్ఠానం నామ. కోచి బహిద్ధా సఙ్ఖారేసు ఞాణం ఓతారేత్వా, తే వవత్థపేత్వా అజ్ఝత్తం ఓతారేతి, అజ్ఝత్తమ్పి పరిగ్గహేత్వా పున బహిద్ధా ఓతారేతి, తస్స బహిద్ధా సఙ్ఖారే సమ్మసనకాలే మగ్గవుట్ఠానం హోతి. ఇతి బహిద్ధా అభినివేసో బహిద్ధా వుట్ఠానం నామ. కోచి బహిద్ధా సఙ్ఖారేసు ఞాణం ఓతారేత్వా తే వవత్థపేత్వా అజ్ఝత్తం ఓతారేతి, తస్స అజ్ఝత్తసఙ్ఖారే సమ్మసనకాలే మగ్గవుట్ఠానం హోతి. ఇతి బహిద్ధా అభినివేసో అజ్ఝత్తం వుట్ఠానం నామ. తత్ర థేరో "అజ్ఝత్తసఙ్ఖారే పరిగ్గహేత్వా తేసం వవత్థానకాలే మగ్గవుట్ఠానేన అరహత్తం పత్తోస్మీ"తి దస్సేన్తో **అజ్ఝత్తం విమోక్ఖా ఖ్వాహం, ఆవుసో**తి ఆహ.

సబ్బుపాదానక్ఖయాతి సబ్బేసం చతున్నమ్పి ఉపాదానానం ఖయేన. **తథా సతో విహరామీ**తి తేనాకారేన సతియా సమన్నాగతో విహరామి. **యథా సతం విహరన్త**న్తి యేనాకారేన మం సతియా సమన్నాగతం విహరన్తం. **ఆసవా నానుస్సవన్తీ**తి చక్ఖుతో రూపే సవన్తి ఆసవన్తి సన్దన్తి పవత్తన్తీతి ఏవం ఛహి ద్వారేహి ఛసు ఆరమ్మణేసు సవనధమ్మా కామాసవాదయో ఆసవా నానుస్సవన్తి నానుప్పవడ్ఢన్తి, యథా మే న ఉప్పజ్జన్తీతి అత్థో. **అత్తానఞ్చ నావజానామీ**తి అత్తానఞ్చ న అవజానామి. ఇమినా ఓమానపహానం కథితం. ఏవఞ్హి సతి పజాననా పసన్నా హోతి.

సమణేనాతి బుద్ధసమణేన. **తేస్వాహం న కఙ్ఖామీ**తి తేసు అహం "కతరో కామాసవో, కతరో భవాసవో, కతరో దిట్ఠాసవో, కతరో అవిజ్జాసవో"తి ఏవం సరూపభేదతోపి, "చత్తారో ఆసవా"తి ఏవం గణనపరిచ్ఛేదతోపి న కఙ్ఖామి. **తే మే పహీనాతి న విచికిచ్ఛామీ**తి తే మయ్హం పహీనాతి విచికిచ్ఛం న ఉప్పాదేమి. ఇదం భగవా "ఏవం బ్యాకరోన్తేనపి తయా సుబ్యాకతం భవేయ్య 'అజ్ఝత్తం విమోక్ఖా ఖ్వాహం, ఆవుసో'తిఆదీని పన తే వదన్తేన అతిప్పపఞ్చో కతో"తి దస్సేన్తో ఆహ.

ఉట్ఠాయాసనా విహారం పావిసీతి పఞ్ఞత్తవరబుద్ధాసనతో ఉట్ఠహిత్వా విహారం అన్తోమహాగన్ధకుటిం పావిసి అసమ్భిన్నాయ ఏవ పరిసాయ. కస్మా? బుద్ధా హి అనిట్ఠితాయ దేసనాయ అసమ్భిన్నాయ పరిసాయ ఉట్ఠాయాసనా గన్ధకుటిం పవిసన్తా పుగ్గలథోమనత్థం వా పవిసన్తి ధమ్మథోమనత్థం వా. తత్థ పుగ్గలథోమనత్థం పవిసన్తో సత్థా ఏవం చిన్తేసి – "ఇమం మయా సంఖిత్తేన ఉద్దేసం ఉద్దిట్ఠం విత్థారేన చ అవిభత్తం ధమ్మపటిగ్గాహకా భిక్ఖూ ఉగ్గహేత్వా ఆనన్దం వా కచ్చాయనం వా ఉపసఙ్కమిత్వా పుచ్ఛిస్సన్తి, తే మయ్హం ఞాణేన సంసన్దేత్వా కథేస్సన్తి, తతోపి ధమ్మపటిగ్గాహకా పున

మం పుచ్ఛిస్సన్తి. తేసమహం ‘సుకథితం, భిక్ఖవే, ఆనన్దేన, సుకథితం కచ్చాయనేన, మం చేపి తుమ్హే ఏతమత్థం పుచ్ఛేయ్యాథ, అహమ్పి నం ఏవమేవ బ్యాకరేయ్య’న్తి ఏవం తే పుగ్గలే థోమేస్సామి. తతో తేసు గారవం జనేత్వా భిక్ఖూ ఉపసఙ్కమిస్సన్తి, తేపి భిక్ఖూ అత్థే చ ధమ్మే చ నియోజేస్సన్తి, తే తేహి నియోజితా తిస్సో సిక్ఖా పరిపూరేత్వా దుక్ఖస్సన్తం కరిస్సన్తీ”తి.

అథ వా పనస్స ఏవం హోతి – “ఏస మయి పక్కన్తే అత్తనో ఆనుభావం కరిస్సతి, అథ నం అహమ్పి తథేవ థోమేస్సామి, తం మమ థోమనం సుత్వా గారవజాతా భిక్ఖూ ఇమం ఉపసఙ్కమితబ్బం, వచనఞ్చస్స సోతబ్బం సద్ధాతబ్బం మఞ్ఞిస్సన్తి, తం తేసం భవిస్సతి దీఘరత్తం హితాయ సుఖాయా”తి ధమ్మథోమనత్థం పవిసన్తో ఏవం చిన్తేసి యథా ధమ్మదాయాదసుత్తే చిన్తేసి. తత్ర హిస్స ఏవం అహోసి – “మయి విహారం పవిట్ఠే ఆమిసదాయాదం గరహన్తో ధమ్మదాయాదఞ్చ థోమేన్తో ఇమిస్సంయేవ పరిసతి నిసిన్నో సారిపుత్తో ధమ్మం దేసేస్సతి, ఏవం ద్విన్నమ్పి అమ్హాకం ఏకజ్ఝాసయాయ మతియా దేసితా అయం దేసనా అగ్గా చ గరుకా చ భవిస్సతి పాసాణచ్ఛత్తసదిసా”తి.

ఇధ పన ఆయస్మన్తం సారిపుత్తం ఉక్కంసేత్వా పకాసేత్వా ఠపేతుకామో పుగ్గలథోమనత్థం ఉట్ఠాయాసనా విహారం పావిసి. ఈదిసేసు ఠానేసు భగవా నిసిన్నాసనేయేవ అన్తరహితో చిత్తగతియా విహారం పవిసతీతి వేదితబ్బో. యది హి కాయగతియా గచ్ఛేయ్య, సబ్బా పరిసా భగవన్తం పరివారేత్వా గచ్ఛేయ్య, సా ఏకవారం భిన్నా పున దుస్సన్నిపాతా భవేయ్యాతి భగవా అదిస్సమానేన కాయేన చిత్తగతియా ఏవ పావిసి.

ఏవం పవిట్ఠే పన భగవతి భగవతో అధిప్పాయానురూపమేవ సీహనాదం నదితుకామో **తత్ర ఖో ఆయస్మా సారిపుత్తో అచిరపక్కన్తస్స భగవతో భిక్ఖూ ఆమన్తేసి. పుబ్బే అప్పటిసంవిదిత**న్తి ఇదం నామ పుచ్ఛిస్సతీతి పుబ్బే మయా అవిదితం అఞ్ఞాతం. **పఠమం పఞ్హ**న్తి, “సచే తం, సారిపుత్త, ఏవం పుచ్ఛేయ్యుం కథం జానతా పన తయా, ఆవుసో సారిపుత్త, కథం పస్సతా అఞ్ఞా బ్యాకతా ఖీణా జాతీ”తి ఇమం పఠమం పఞ్హం. **దన్ధాయితత్త**న్తి సత్థు ఆసయజాననత్థం దన్ధభావో అసీఘతా. **పఠమం పఞ్హం అనుమోదీ**తి, “జాతి పనావుసో సారిపుత్త, కింనిదానా”తి ఇమం దుతియం పఞ్హం పుచ్ఛన్తో, “యంనిదానావుసో, జాతీ”తి ఏవం విస్సజ్జితం పఠమం పఞ్హం అనుమోది.

ఏతదహోసీతి భగవతా అనుమోదితే నయసతేన నయసహస్సేన పఞ్హస్స ఏకగ్ఘనికభావేన పాకటీభూతత్తా ఏతం అహోసి. **దివసమ్పాహం భగవతో ఏతమత్థం బ్యాకరేయ్య**న్తి సకలదివసమ్పి అహం భగవతో ఏతం పటిచ్చసముప్పాదత్థం పుట్ఠో సకలదివసమ్పి అఞ్ఞమఞ్ఞేహి పదబ్యఞ్జనేహి బ్యాకరేయ్యం. **యేన భగవా తేనుపసఙ్కమీ**తి ఏవం కిరస్స అహోసి – “థేరో ఉళారసీహనాదం నదతి, సుకారణం ఏతం, దసబలస్స నం ఆరోచేస్సామీ”తి. తస్మా యేన భగవా తేనుపసఙ్కమి.

సా హి భిక్ఖు సారిపుత్తస్స ధమ్మధాతూతి ఏత్థ ధమ్మధాతూతి పచ్చయాకారస్స వివటభావదస్సనసమత్థం సావకపారమీఞాణం. సావకానఞ్హి సావకపారమీఞాణం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణగతికమేవ హోతి. యథా బుద్ధానం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నా ధమ్మా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స పాకటా హోన్తి, ఏవం థేరస్స సావకపారమీఞాణం సబ్బేపి సావకఞాణస్స గోచరధమ్మే జానాతీతి. దుతియం.

3. ఞాణవత్థుసుత్తవణ్ణనా

౩౩. తతియే **తం సుణాథా**తి తం ఞాణవత్థుదేసనం సుణాథ. **ఞాణవత్థూనీ**తి చేత్థ ఞాణమేవ ఞాణవత్థూతి వేదితబ్బం. **జరామరణే ఞాణ**న్తిఆదీసు చతూసు పఠమం సవనమయఞాణం సమ్మసనఞాణం పటివేధఞాణం పచ్చవేక్ఖణఞాణన్తి చతుబ్బిధం వట్టతి, తథా దుతియం. తతియం పన ఠపేత్వా సమ్మసనఞాణం తివిధమేవ హోతి, తథా చతుత్థం. లోకుత్తరధమ్మేసు హి సమ్మసనం నామ నత్థి. **జాతియా ఞాణ**న్తిఆదీసుపి ఏసేవ నయో. **ఇమినా ధమ్మే**నాతి ఇమినా చతుసచ్చధమ్మేన వా మగ్గఞాణధమ్మేన వా.

దిట్ఠేనాతిఆదీసు **దిట్ఠేనా**తి ఞాణచక్ఖునా దిట్ఠేన. **విదితేనా**తి పఞ్ఞాయ విదితేన. **అకాలికేనా**తి కిఞ్చి కాలం అనతిక్కమిత్వా పటివేధానన్తరంయేవ ఫలదాయకేన. **పత్తేనా**తి అధిగతేన. **పరియోగాళ్హేనా**తి పరియోగాహితేన పఞ్ఞాయ అనుపవిట్ఠేన. **అతీతానాగతే నయం నేతీ**తి "యే ఖో కేచీ"తిఆదినా నయేన అతీతే చ అనాగతే చ నయం నేతి. ఏత్థ చ న చతుసచ్చధమ్మేన వా మగ్గఞాణధమ్మేన వా సక్కా అతీతానాగతే నయం నేతుం, చతుసచ్చే పన మగ్గఞాణేన పటివిద్ధే పరతో పచ్చవేక్ఖణఞాణం నామ హోతి. తేన నయం నేతీతి వేదితబ్బా. **అబ్భఞ్ఞంసూ**తి అభిఅఞ్ఞంసు జానింసు. **సేయ్యథాపాహం, ఏతరహీ**తి యథా అహం ఏతరహి చతుసచ్చవసేన జానామి. **అన్వయే ఞాణ**న్తి అనుఅయే ఞాణం, ధమ్మఞాణస్స అనుగమనే ఞాణం, పచ్చవేక్ఖణఞాణస్సేతం నామం. **ధమ్మే ఞాణ**న్తి మగ్గఞాణం. ఇమస్మిం సుత్తే ఖీణాసవస్స సేక్ఖభూమి కథితా హోతి. తతియం.

౪. దుతియఞాణవత్థుసుత్తవణ్ణనా

౩౪. చతుత్థే **సత్తసత్తరీ**తి సత్త చ సత్తరి చ. బ్యఞ్జనభాణకా కిర తే భిక్ఖూ, బహుబ్యఞ్జనం కత్వా వుచ్చమానే పటివిజ్ఝితుం సక్కోన్తి, తస్మా తేసం అజ్ఝాసయేన ఇదం సుత్తం వుత్తం. **ధమ్మట్ఠితిఞాణ**న్తి పచ్చయాకారే ఞాణం. పచ్చయాకారో హి ధమ్మానం పవత్తిట్ఠితికారణత్తా ధమ్మట్ఠితీతి వుచ్చతి, ఏత్థ ఞాణం ధమ్మట్ఠితిఞాణం, ఏతస్సేవ ఛబ్బిధస్స ఞాణస్సేతం అధివచనం. **ఖయధమ్మ**న్తి ఖయగమనసభావం. **వయధమ్మ**న్తి వయగమనసభావం. **విరాగధమ్మ**న్తి విరజ్జనసభావం. **నిరోధధమ్మ**న్తి నిరుజ్ఝనసభావం. **సత్తసత్తరీ**తి ఏకేకస్మిం సత్త సత్త కత్వా ఏకాదససు పదేసు సత్తసత్తరి. ఇమస్మిం సుత్తే విపస్సనాపటివిపస్సనా కథితా. చతుత్థం.

౫. అవిజ్జాపచ్చయసుత్తవణ్ణనా

౩౫. పఞ్చమే **సముదయో హోతీ**తి సత్థా ఇధేవ దేసనం ఓసాపేసి. కింకారణాతి? దిట్ఠిగతికస్స ఓకాసదానత్థం. తస్సఞ్హి పరిసతి ఉపారమ్భచిత్తో దిట్ఠిగతికో అత్థి, సో పఞ్హం పుచ్ఛిస్సతి, అథస్సాహం విస్సజ్జేస్సామీతి తస్స ఓకాసదానత్థం దేసనం ఓసాపేసి. **నో కల్లో పఞ్హో**తి అయుత్తో పఞ్హో. దుప్పఞ్హో ఏసోతి అత్థో. నను చ "కతమం ను ఖో, భన్తే, జరామరణ"న్తి? ఇదం సుపుచ్ఛితన్తి. కిఞ్చాపి సుపుచ్ఛితం, యథా పన సతసహస్సగ్ఘనికే సువణ్ణథాలే వడ్ఢితస్స సుభోజనస్స మత్థకే ఆమలకమత్తేపి గూథపిణ్డే ఠపితే సబ్బం భోజనం దుబ్భోజనం హోతి ఛడ్డేతబ్బం, ఏవమేవ "కస్స చ పనిదం జరామరణ"న్తి? ఇమినా సత్తూపలద్ధివాదపదేన గూథపిణ్డేన తం భోజనం దుబ్భోజనం వియ అయమ్పి సబ్బో దుప్పఞ్హోవ జాతోతి.

బ్రహ్మచరియవాసోతి అరియమగ్గవాసో. **తం జీవం తం సరీర**న్తి యస్స హి అయం దిట్ఠి, సో "జీవే ఉచ్ఛిజ్జమానే సరీరం ఉచ్ఛిజ్జతి, సరీరే ఉచ్ఛిజ్జన్తే జీవితం ఉచ్ఛిజ్జతీ"తి గణ్హాతి. ఏవం గణ్హతో సా దిట్ఠి "సత్తో ఉచ్ఛిజ్జతీ"తి గహితత్తా ఉచ్ఛేదదిట్ఠి నామ హోతి . సచే పన సఙ్ఖారావ ఉప్పజ్జన్తి చేవ నిరుజ్ఝన్తి చాతి గణ్హేయ్య, సాసనావచరా సమ్మాదిట్ఠి నామ భవేయ్య.

అరియమగ్గో చ నామేసో వట్టం నిరోధేన్తో వట్టం సముచ్ఛిన్దన్తో ఉప్పజ్జతి , తదేవ తం వట్టం ఉచ్ఛేదదిట్ఠియా గహితాకారస్స సమ్భవే సతి వినావ మగ్గభావనాయ నిరుజ్ఝతీతి మగ్గభావనా నిరత్థకా హోతి. తేన వుత్తం “బ్రహ్మచరియవాసో న హోతీ”తి.

దుతియనయే **అఞ్ఞం జీవం అఞ్ఞం సరీర**న్తి యస్స అయం దిట్ఠి, సో “సరీరం ఇధేవ ఉచ్ఛిజ్జతి, న జీవితం, జీవితం పన పఞ్జరతో సకుణో వియ యథాసుఖం గచ్ఛతీ”తి గణ్హాతి. ఏవం గణ్హతో సా దిట్ఠి “ఇమస్మా లోకా జీవితం పరలోకం గత”న్తి గహితత్తా సస్సతదిట్ఠి నామ హోతి. అయఞ్చ అరియమగ్గో తేభూమకవట్టం వివట్టేన్తో ఉప్పజ్జతి, సో ఏకసఙ్ఖారేపి నిచ్చే ధువే సస్సతే సతి ఉప్పన్నోపి వట్టం వివట్టేతుం న సక్కోతీతి మగ్గభావనా నిరత్థకా హోతి. తేన వుత్తం “అఞ్ఞం జీవం అఞ్ఞం సరీరన్తి వా భిక్ఖు దిట్ఠియా సతి బ్రహ్మచరియవాసో న హోతీ”తి.

విసూకాయికానీతిఆది సబ్బం మిచ్ఛాదిట్ఠివేవచనమేవ. సా హి సమ్మాదిట్ఠియా వినివిజ్ఝనట్ఠేన విసూకమివ అత్తానం ఆవరణతో **విసూకాయికం,** సమ్మాదిట్ఠిం అననువత్తిత్వా తస్సా విరోధేన పవత్తనతో **విసేవితం,** కదాచి ఉచ్ఛేదస్స కదాచి సస్సతస్స గహణతో విరూపం ఫన్దితం **విప్ఫన్దిత**న్తి వుచ్చతి. **తాలావత్థుకతానీ**తి తాలవత్థు వియ కతాని, పున అవిరుహణట్ఠేన మత్థకచ్ఛిన్నతాలో వియ సమూలం తాలం ఉద్ధరిత్వా తస్స పతిట్ఠితట్ఠానం వియ చ కతానీతి అత్థో. **అనభావంకతానీ**తి అనుఅభావం కతానీతి. పఞ్చమం.

౬. దుతియఅవిజ్జాపచ్చయసుత్తవణ్ణనా

౩౬. ఛట్ఠే **ఇతి వా, భిక్ఖవే, యో వదేయ్యా**తి తస్సం పరిసతి దిట్ఠిగతికో పఞ్హం పుచ్ఛితుకామో అత్థి, సో పన అవిసారదధాతుకో ఉట్ఠాయ దసబలం పుచ్ఛితుం న సక్కోతి, తస్మా తస్స అజ్ఝాసయేన సయమేవ పుచ్ఛిత్వా విస్సజ్జేన్తో సత్థా ఏవమాహ. ఛట్ఠం.

౭. నతుమ్హసుత్తవణ్ణనా

౩౭. సత్తమే **న తుమ్హాక**న్తి అత్తని హి సతి అత్తనియం నామ హోతి. అత్తాయేవ చ నత్థి, తస్మా “న తుమ్హాక”న్తి ఆహ. **నపి అఞ్ఞేస**న్తి అఞ్ఞో నామ పరేసం అత్తా, తస్మిం సతి అఞ్ఞేసం నామ సియా, సోపి నత్థి, తస్మా “నపి అఞ్ఞేస”న్తి ఆహ. **పురాణమిదం, భిక్ఖవే, కమ్మ**న్తి నయిదం పురాణకమ్మమేవ, పురాణకమ్మనిబ్బత్తో పనేస కాయో, తస్మా పచ్చయవోహారేన ఏవం వుత్తో. **అభిసఙ్ఖత**న్తిఆది కమ్మవోహారస్సేవ వసేన పురిమలిఙ్గసభాగతాయ వుత్తం, అయం పనేత్థ అత్థో – **అభిసఙ్ఖత**న్తి పచ్చయేహి కతోతి దట్ఠబ్బో. **అభిసఞ్చేతయిత**న్తి చేతనావత్థుకో చేతనామూలకోతి దట్ఠబ్బో. **వేదనియ**న్తి వేదనియవత్థూతి దట్ఠబ్బో. సత్తమం.

౮. చేతనాసుత్తవణ్ణనా

౩౮. అట్ఠమే **యఞ్చ, భిక్ఖవే, చేతేతీ**తి యం చేతనం చేతేతి, పవత్తేతీతి అత్థో. **యఞ్చ పకప్పేతీ**తి యం పకప్పనం పకప్పేతి, పవత్తేతిచ్చేవ అత్థో. **యఞ్చ అనుసేతీ**తి యఞ్చ అనుసయం అనుసేతి, పవత్తేతిచ్చేవ అత్థో. ఏత్థ చ **చేతేతీ**తి తేభూమకకుసలాకుసలచేతనా గహితా, **పకప్పేతీ**తి అట్ఠసు లోభసహగతచిత్తేసు తణ్హాదిట్ఠికప్పా గహితా, **అనుసేతీ**తి ద్వాదసన్నం చేతనానం సహజాతకోటియా చేవ ఉపనిస్సయకోటియా చ అనుసయో గహితో. **ఆరమ్మణమేతం హోతీ**తి

(చేతనాదిధమ్మజాతే సతి కమ్మవిఞ్ఞాణస్స ఉప్పత్తియా అవారితత్తా) ఏతం చేతనాదిధమ్మజాతం పచ్చయో హోతి. పచ్చయో హి ఇధ ఆరమ్మణన్తి అధిప్పేతా. **విఞ్ఞాణస్స ఠితియాతి** కమ్మవిఞ్ఞాణస్స ఠితత్థం. **ఆరమ్మణే సతీతి** తస్మిం పచ్చయే సతి. **పతిట్ఠా విఞ్ఞాణస్స హోతీతి** తస్స కమ్మవిఞ్ఞాణస్స పతిట్ఠా హోతి. **తస్మిం పతిట్ఠితే విఞ్ఞాణేతి** తస్మిం కమ్మవిఞ్ఞాణే పతిట్ఠితే. **విరూళ్హేతి** కమ్మం జవాపేత్వా పటిసన్ధిఆకడ్ఢనసమత్థతాయ నిబ్బత్తమూలే జాతే. **పునబ్భవాభినిబ్బత్తీతి** పునబ్భవసఙ్ఖాతా అభినిబ్బత్తి.

నో చే, భిక్ఖవే, చేతేతీతి ఇమినా తేభూమకచేతనాయ అప్పవత్తనక్ఖణో వుత్తో. **నో చే పకప్పేతీతి** ఇమినా తణ్హాదిట్ఠికప్పానం అప్పవత్తనక్ఖణో. **అథ చే అనుసేతీతి** ఇమినా తేభూమకవిపాకేసు పరిత్తకిరియాసు రూపేతి ఏత్థ అప్పహీనకోటియా అనుసయో గహితో. **ఆరమ్మణమేతం హోతీతి** అనుసయే సతి కమ్మవిఞ్ఞాణస్స ఉప్పత్తియా అవారితత్తా ఏతం అనుసయజాతం పచ్చయోవ హోతి.

నో చేవ చేతేతీతిఆదీసు పఠమపదే తేభూమకకుసలాకుసలచేతనా నివత్తా, దుతియపదే అట్ఠసు చిత్తేసు తణ్హాదిట్ఠియో, తతియపదే వుత్తప్పకారేసు ధమ్మేసు యో అప్పహీనకోటియా అనుసయితో అనుసయో, సో నివత్తో.

అపిచేత్థ అసమ్మోహత్థం చేతేతి పకప్పేతి అనుసేతి, చేతేతి న పకప్పేతి అనుసేతి, న చేతేతి న పకప్పేతి అనుసేతి, న చేతేతి న పకప్పేతి న అనుసేతీతి ఇదమ్పి చతుక్కం వేదితబ్బం. తత్థ పఠమనయే ధమ్మపరిచ్ఛేదో దస్సితో. దుతియనయే **చేతేతీతి** తేభూమకకుసలచేతనా చేవ చతస్సో చ అకుసలచేతనా గహితా. **న పకప్పేతీతి** అట్ఠసు చిత్తేసు తణ్హాదిట్ఠియో నివత్తా. **అనుసేతీతి** తేభూమకకుసలే ఉపనిస్సయకోటియా, చతూసు అకుసలచేతనాసు సహజాతకోటియా చేవ ఉపనిస్సయకోటియా చ అనుసయో గహితో. తతియనయే **న చేతేతీతి** తేభూమకకుసలాకుసలం నివత్తం, **న పకప్పేతీతి** అట్ఠసు చిత్తేసు తణ్హాదిట్ఠియో నివత్తా, **అనుసేతీతి** సుత్తే ఆగతం వారేత్వా తేభూమకకుసలాకుసలవిపాకకిరియారూపేసు అప్పహీనకోటియా ఉపనిస్సయో గహితో. చతుత్థనయో పురిమసదిసోవ.

తదప్పతిట్ఠితేతి తస్మిం అప్పతిట్ఠితే. **అవిరూళ్హేతి** కమ్మం జవాపేత్వా పటిసన్ధిఆకడ్ఢనసమత్థతాయ అనిబ్బత్తమూలే. ఏత్థ పన కిం కథితన్తి? అరహత్తమగ్గస్స కిచ్చం, ఖీణాసవస్స కిచ్చకరణన్తిపి నవలోకుత్తరధమ్మాతిపి వత్తుం వట్టతి. ఏత్థ చ విఞ్ఞాణస్స చేవ ఆయతిం పునబ్భవస్స చ అన్తరే ఏకో సన్ధి, వేదనాతణ్హానమన్తరే ఏకో, భవజాతీనమన్తరే ఏకోతి. అట్ఠమం.

౯. దుతియచేతనాసుత్తవణ్ణనా

౩౯. నవమే విఞ్ఞాణనామరూపానం అన్తరే ఏకో సన్ధి, వేదనాతణ్హానమన్తరే ఏకో, భవజాతీనమన్తరే ఏకోతి. నవమం.

౧౦. తతియచేతనాసుత్తవణ్ణనా

౪౦. దసమే **నతీతి** తణ్హా. సా హి పియరూపేసు రూపాదీసు నమనట్ఠేన "నతీ"తి వుచ్చతి. **ఆగతి గతి హోతీతి** ఆగతిమ్హి గతి హోతి, ఆగతే పచ్చుపట్ఠితే కమ్మే వా కమ్మనిమిత్తే వా గతినిమిత్తే వా పటిసన్ధివసేన విఞ్ఞాణస్స గతి హోతి. **చుతూపపాతోతి** ఏవం విఞ్ఞాణస్స ఆగతే పటిసన్ధివిసయే గతియా సతి ఇతో చవనసఙ్ఖాతా చుతి, తత్థూపపత్తిసఙ్ఖాతో

ఉపపాతోతి అయం చుతూపపాతో నామ హోతి. ఏవం ఇమస్మిం సుత్తే నతియా చ ఆగతిగతియా చ అన్తరే ఏకోవ సన్ధి కథితోతి. దసమం.

కళారఖత్తియవగ్గో చతుత్థో.

౫. గహపతివగ్గో

౧. పఞ్చవేరభయసుత్తవణ్ణనా

౪౧. గహపతివగ్గస్స పఠమే **యతోతి** యదా. **భయాని వేరానీతి** భయవేరచేతనాయో. **సోతాపత్తియఙ్గేహీతి** దువిధం సోతాపత్తియా అఙ్గం, (సోతాపత్తియా చ అఙ్గం,) యం పుబ్బభాగే సోతాపత్తిపటిలాభాయ సంవత్తతి, "సప్పురిససంసేవో సద్ధమ్మస్సవనం యోనిసోమనసికారో ధమ్మానుధమ్మప్పటిపత్తీ"తి (దీ. ని. ౩.౩౧౧) ఏవం ఆగతం, పటిలద్ధగుణస్స చ సోతాపత్తిం పత్వా ఠితస్స అఙ్గం, యం సోతాపన్నస్స అఙ్గన్తిపి వుచ్చతి, బుద్ధే అవేచ్చప్పసాదాదీనం ఏతం అధివచనం. ఇదమిధ అధిప్పేతం. **అరియోతి** నిద్దోసో నిరుపారమ్భో. **ఞాయోతి** పటిచ్చసముప్పన్నం ఞత్వా ఠితఞాణమ్పి పటిచ్చసముప్పాదోపి. యథాహ – "ఞాయో వుచ్చతి పటిచ్చసముప్పాదో, అరియోపి అట్ఠఙ్గికో మగ్గో ఞాయో"తి. **పఞ్ఞాయాతి** అపరాపరం ఉప్పన్నాయ విపస్సనాపఞ్ఞాయ. **సుదిట్ఠో హోతీతి** అపరాపరం ఉప్పజ్జిత్వా దస్సనవసేన సుట్ఠు దిట్ఠో.

ఖీణనిరయోతిఆదీసు ఆయతిం తత్థ అనుప్పజ్జనతాయ ఖీణో నిరయో మయ్హన్తి సో అహం ఖీణనిరయో. ఏస నయో సబ్బత్థ. **సోతాపన్నోతి** మగ్గసోతం ఆపన్నో. **అవినిపాతధమ్మోతి** న వినిపాతసభావో . **నియతోతి** పఠమమగ్గసఙ్ఖాతేన సమ్మత్తనియామేన నియతో. **సమ్బోధిపరాయనోతి** ఉత్తరిమగ్గత్తయసఙ్ఖాతో సమ్బోధి పరం అయనం మయ్హన్తి సోహం సమ్బోధిపరాయనో, తం సమ్బోధిం అవస్సం అభిసమ్బుజ్ఝనకోతి అత్థో.

పాణాతిపాతపచ్చయాతి పాణాతిపాతకమ్మకారణా. **భయం వేరన్తి** అత్థతో ఏకం. వేరఞ్చ నామేతం దువిధం హోతి బాహిరం అజ్ఝత్తికన్తి. ఏకేన హి ఏకస్స పితా మారితో హోతి, సో చిన్తేసి "ఏతేన కిర మే పితా మారితో, అహమ్పి తంయేవ మారేస్సామీ"తి నిసితం సత్థం ఆదాయ చరతి. యా తస్స అబ్భన్తరే ఉప్పన్నవేరచేతనా, ఇదం బాహిరం వేరం నామ. యా పన ఇతరస్స "అయం కిర మం మారేస్సామీతి చరతి, అహమేవ నం పఠమతరం మారేస్సామీ"తి చేతనా ఉప్పజ్జతి, ఇదం అజ్ఝత్తికం వేరం నామ. ఇదం తావ ఉభయమ్పి దిట్ఠధమ్మికమేవ. యా పన తం నిరయే ఉప్పన్నం దిస్వా "ఏతం పహరిస్సామీ"తి జలితం అయముగ్గరం గణ్హతో నిరయపాలస్స చేతనా ఉప్పజ్జతి, ఇదమస్స సమ్పరాయికం బాహిరవేరం. యా చస్స "అయం నిద్దోసం మం పహరిస్సామీతి ఆగచ్ఛతి, అహమేవ నం పఠమతరం పహరిస్సామీ"తి చేతనా ఉప్పజ్జతి, ఇదమస్స సమ్పరాయికం అజ్ఝత్తవేరం. యం పనేతం బాహిరవేరం, తం అట్ఠకథాయం "పుగ్గలవేర"న్తి వుత్తం. **దుక్ఖం దోమనస్సన్తి** అత్థతో ఏకమేవ. యథా చేత్థ, ఏవం సేసపదేసుపి "ఇమినా మమ భణ్డం హటం , మయ్హం దారేసు చారిత్తం ఆపన్నం, ముసా వత్వా అత్థో భగ్గో, సురామదమత్తేన ఇదం నామ కత"న్తిఆదినా నయేన వేరుప్పత్తి వేదితబ్బా. **అవేచ్చప్పసాదేనాతి** అధిగతేన అచలప్పసాదేన. **అరియకన్తేహీతి** పఞ్చహి సీలేహి. తాని హి అరియానం కన్తాని పియాని.

భవన్తరగతాపి అరియా తాని న విజహన్తి, తస్మా “అరియకన్తానీ”తి వుచ్చన్తి. సేసమేత్థ యం వత్తబ్బం సియా, తం సబ్బం విసుద్ధిమగ్గే అనుస్సతినిద్దేసే వుత్తమేవ. పఠమం.

౨. దుతియపఞ్చవేరభయసుత్తవణ్ణనా

౪౨. దుతియే భిక్ఖూనం కథితభావమత్తమేవ విసేసో. దుతియం.

౩. దుక్ఖసుత్తవణ్ణనా

౪౩. తతియే **దుక్ఖస్సా**తి వట్టదుక్ఖస్స. **సముదయ**న్తి ద్వే సముదయా ఖణికసముదయో చ పచ్చయసముదయో చ. పచ్చయసముదయం పస్సన్తోపి భిక్ఖు ఖణికసముదయం పస్సతి, ఖణికసముదయం పస్సన్తోపి పచ్చయసముదయం పస్సతి. అత్థఙ్గమోపి అచ్చన్తత్థఙ్గమో భేదత్థఙ్గమోతి దువిధో. అచ్చన్తత్థఙ్గమం పస్సన్తోపి భేదత్థఙ్గమం పస్సతి, భేదత్థఙ్గమం పస్సన్తోపి అచ్చన్తత్థఙ్గమం పస్సతి. **దేసేస్సామీ**తి ఇదం వట్టదుక్ఖస్స సముదయఅత్థఙ్గమం నిబ్బత్తిభేదం నామ దేసేస్సామి, తం సుణాథాతి అత్థో. **పటిచ్చా**తి నిస్సయవసేన చేవ ఆరమ్మణవసేన చ పచ్చయం కత్వా. **తిణ్ణం సఙ్గతి ఫస్సో**తి తిణ్ణం సఙ్గతియా ఫస్సో. **అయం ఖో, భిక్ఖవే, దుక్ఖస్స సముదయో**తి అయం వట్టదుక్ఖస్స నిబ్బత్తి నామ. **అత్థఙ్గమో**తి భేదో. ఏవఞ్హి వట్టదుక్ఖం భిన్నం హోతి అప్పటిసన్ధియం. తతియం.

౪. లోకసుత్తవణ్ణనా

౪౪. చతుత్థే **లోకస్సా**తి సఙ్ఖారలోకస్స. అయమేత్థ విసేసో. చతుత్థం.

౫. ఞాతికసుత్తవణ్ణనా

౪౫. పఞ్చమే **ఞాతికే**తి ద్విన్నం ఞాతకానం గామే. **గిఞ్జకావసథే**తి ఇట్ఠకాహి కతే మహాపాసాదే. **ధమ్మపరియాయ**న్తి ధమ్మకారణం. **ఉపస్సుతీ**తి ఉపస్సుతిట్ఠానం, యం ఠానం ఉపగతేన సక్కా హోతి భగవతో సద్దం సోతుం, తత్థ ఠితోతి అత్థో. సో కిర గన్ధకుటిపరివేణసమ్మజ్జనత్థం ఆగతో అత్తనో కమ్మం పహాయ భగవతో ధమ్మఘోసం సుణన్తో అట్ఠాసి. **అద్దసా**తి తదా కిర భగవతో ఆదితోవ పచ్చయాకారం మనసికరోన్తస్స “ఇదం ఇమినా పచ్చయేన హోతి, ఇదం ఇమినా”తి ఆవజ్జతో యావ భవగ్గా ఏకఙ్గణం అహోసి, సత్థా మనసికారం పహాయ వచసా సజ్ఝాయం కరోన్తో యథానుసన్ధినా దేసనం నిట్ఠపేత్వా, “అపి ను ఖో ఇమం ధమ్మపరియాయం కోచి అస్సోసీ”తి ఆవజ్జేన్తో తం భిక్ఖుమద్దస. తేన వుత్తం “అద్దసా ఖో భగవా”తి.

అస్సోసి నోతి అస్సోసి ను. అథ వా **అస్సోసి నో**తి అమ్హాకం భాసన్తానం అస్సోసీతి. **ఉగ్గణ్హాహీ**తిఆదీసు సుత్వా తుణ్హీభూతోవ పగుణం కరోన్తో ఉగ్గణ్హాతి నామ. పదానుపదం ఘటేత్వా వాచాయ పరిచితం కరోన్తో పరియాపుణాతి నామ. ఉభయథాపి పగుణం ఆధారప్పత్తం కరోన్తో ధారేతి నామ. **అత్థసంహితో**తి కారణనిస్సితో. **ఆదిబ్రహ్మచరియకో**తి మగ్గబ్రహ్మచరియస్స ఆది పతిట్ఠానభూతో. ఇతి తీసుపి ఇమేసు సుత్తేసు వట్టవివట్టమేవ కథితం. పఞ్చమం.

౬. అఞ్ఞతరబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా

౪౬. ఛట్ఠే **అఞ్ఞతరో**తి నామవసేన అపాకటో అఞ్ఞతరో బ్రాహ్మణో. ఛట్ఠం.

౭. జాణుస్సోణిసుత్తవణ్ణనా

౪౭. సత్తమే **జాణుస్సోణీ**తి ఠానన్తరవసేన ఏవంలద్ధనామో అసీతికోటివిభవో మహాపురోహితో. సత్తమం.

౮. లోకాయతికసుత్తవణ్ణనా

౪౮. అట్ఠమే **లోకాయతికో**తి వితణ్డసత్థే లోకాయతే కతపరిచయో. **జేట్ఠమేతం లోకాయత**న్తి పఠమం లోకాయతం. **లోకాయత**న్తి చ లోకస్సేవ ఆయతం, బాలపుథుజ్జనలోకస్స ఆయతం, మహన్తం గమ్భీరన్తి ఉపధారితబ్బం పరిత్తం భావం దిట్ఠిగతం. **ఏకత్త**న్తి ఏకసభావం, నిచ్చసభావమేవాతి పుచ్ఛతి. **పుథుత్త**న్తి పురిమసభావేన నానాసభావం, దేవమనుస్సాదిభావేన పఠమం హుత్వా పచ్ఛా న హోతీతి ఉచ్ఛేదం సన్ధాయ పుచ్ఛతి. ఏవమేత్థ "సబ్బమత్థి, సబ్బమేకత్త"న్తి ఇమా ద్వేపి సస్సతదిట్ఠియో, "సబ్బం నత్థి, సబ్బం పుథుత్త"న్తి ఇమా ద్వే ఉచ్ఛేదదిట్ఠియోతి వేదితబ్బా. అట్ఠమం.

౯. అరియసావకసుత్తవణ్ణనా

౪౯. నవమే **కిం ను ఖో**తి సంసయుప్పత్తిఆకారదస్సనం. **సముదయతీ**తి ఉప్పజ్జతి. నవమం.

౧౦. దుతియఅరియసావకసుత్తవణ్ణనా

౫౦. దసమే ద్వేపి నయా ఏకతో వుత్తా. ఇదమేవ పురిమేన నానత్తం, సేసం తాదిసమేవాతి. దసమం.

గహపతివగ్గో పఞ్చమో.

౬. దుక్ఖవగ్గో

౧. పరివీమంసనసుత్తవణ్ణనా

౫౧. దుక్ఖవగ్గస్స పఠమే **పరివీమంసమానో**తి ఉపపరిక్ఖమానో. **జరామరణ**న్తి కస్మా జరామరణం ఏకమేవ "అనేకవిధం నానప్పకారక"న్తి వత్వా గహితన్తి చే? తస్మిం గహితే సబ్బదుక్ఖస్స గహితత్తా. యథా హి చూళాయ గహితే పురిసే సో పురిసో గహితోవ హోతి, ఏవం జరామరణే గహితే సబ్బదుక్ఖం గహితమేవ హోతి. తస్మా "యం ఖో ఇదం అనేకవిధం నానప్పకారకం దుక్ఖం లోకే ఉప్పజ్జతీ"తి వత్వా ఠితం పురిసం వియ సబ్బదుక్ఖం దస్సేత్వా తం చూళాయ గణ్హన్తో వియ జరామరణం గణ్హి.

జరామరణనిరోధసారుప్పగామినీతి జరామరణనిరోధస్స సారుప్పభావేన నిక్కిలేసతాయ పరిసుద్ధతాయ సదిసావ హుత్వా గామినీతి అత్థో. **తథా పటిపన్నో చ హోతీ**తి యథా తం పటిపన్నోతి వుచ్చతి, ఏవం పటిపన్నో హోతి. **అనుధమ్మచారీ**తి నిబ్బానధమ్మం అనుగతం పటిపత్తిధమ్మం చరతి, పూరేతీతి అత్థో. **దుక్ఖక్ఖయాయ పటిపన్నో**తి సీలం ఆదిం కత్వా జరామరణదుక్ఖస్స నిరోధత్థాయ పటిపన్నో. **సఙ్ఖారనిరోధాయా**తి సఙ్ఖారదుక్ఖస్స నిరోధత్థాయ. ఏత్తావతా యావ అరహత్తా దేసనా కథితా.

ఇదాని అరహత్తఫలపచ్చవేక్ఖణం సతతవిహారఞ్చ దస్సేత్వా దేసనా నివత్తేతబ్బా సియా, తథా అకత్వా **అవిజ్జాగతో**తి ఇదం కస్మా గణ్హాతీతి? ఖీణాసవస్స సమతిక్కన్తవట్టదుక్ఖదస్సనత్థం . అపిచ పున వట్టం ఆరభిత్వా వివట్టే కథియమానే బుజ్ఝనకసత్తో చేత్థ అత్థి, తస్స అజ్ఝాసయవసేనాపి ఇదం గణ్హాతీతి వేదితబ్బో. తత్థ **అవిజ్జాగతో**తి అవిజ్జాయ గతో ఉపగతో సమన్నాగతో. **పురిసపుగ్గలో**తి పురిసోయేవ పుగ్గలో. ఉభయేనాపి సమ్ముతికథం కథేతి. బుద్ధానఞ్హి సమ్ముతికథా పరమత్థకథాతి ద్వే కథా హోన్తి. తత్థ "సత్తో నరో పురిసో పుగ్గలో తిస్సో నాగో"తి ఏవం పవత్తా సమ్ముతికథా నామ. "ఖన్ధా ధాతుయో ఆయతనానీ"తి ఏవం పవత్తా పరమత్థకథా నామ. పరమత్థం కథేన్తాపి సమ్ముతిం అముఞ్చిత్వా కథేన్తి. తే సమ్ముతిం కథేన్తాపి పరమత్థం కథేన్తాపి సచ్చమేవ కథేన్తి. తేనేవ వుత్తం –

> "దువే సచ్చాని అక్ఖాసి, సమ్బుద్ధో వదతం వరో;
> సమ్ముతిం పరమత్థఞ్చ, తతియం నూపలబ్భతి;
> సఙ్కేతవచనం సచ్చం, లోకసమ్ముతికారణం;
> పరమత్థవచనం సచ్చం, ధమ్మానం భూతలక్ఖణ"న్తి.

పుఞ్ఞం చే సఙ్ఖారన్తి తేరసచేతనాభేదం పుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారం. **అభిసఙ్ఖరోతీ**తి కరోతి. **పుఞ్ఞూపగం హోతి విఞ్ఞాణ**న్తి కమ్మవిఞ్ఞాణం కమ్మపుఞ్ఞేన ఉపగతం సమ్పయుత్తం హోతి, విపాకవిఞ్ఞాణం విపాకపుఞ్ఞేన. **అపుఞ్ఞం చే సఙ్ఖార**న్తి ద్వాదసచేతనాభేదం అపుఞ్ఞాభిసఙ్ఖారం అభిసఙ్ఖరోతి. **ఆనేఞ్జం చే సఙ్ఖార**న్తి చతుచేతనాభేదం ఆనేఞ్జాభిసఙ్ఖారం. **ఆనేఞ్జూపగం హోతి విఞ్ఞాణ**న్తి కమ్మానేఞ్జేన కమ్మవిఞ్ఞాణం, విపాకానేఞ్జేన విపాకవిఞ్ఞాణం ఉపగతం హోతి. ఏత్థ చ తివిధస్స కమ్మాభిసఙ్ఖారస్స గహితత్తా ద్వాదసపదికో పచ్చయాకారో గహితోవ హోతి. ఏత్తావతా వట్టం దస్సితం.

ఇదాని వివట్టం దస్సేన్తో **యతో ఖో, భిక్ఖవే**తిఆదిమాహ. తత్థ **అవిజ్జా**తి చతూసు సచ్చేసు అఞ్ఞాణం. **విజ్జా**తి అరహత్తమగ్గఞాణం. ఏత్థ చ పఠమమేవ అవిజ్జాయ పహీనాయ విజ్జా ఉప్పజ్జతి. యథా పన చతురఙ్గేపి తమే రత్తిం పదీపుజ్జలేన అన్ధకారో పహీయతి, ఏవం విజ్జుప్పాదా అవిజ్జాయ పహానం వేదితబ్బం. **న కిఞ్చి లోకే ఉపాదియతీ**తి లోకే కిఞ్చి ధమ్మం న గణ్హాతి న పరామసతి. **అనుపాదియం న పరితస్సతీ**తి అనుపాదియన్తో అగణ్హన్తో నేవ తణ్హాపరితస్సనాయ, న భయపరితస్సనాయ పరితస్సతి, న తణ్హాయతి న భాయతీతి అత్థో. **పచ్చత్తఞ్ఞేవా**తి సయమేవ అత్తనావ పరినిబ్బాయతి, న అఞ్ఞస్స ఆనుభావేన.

సో సుఖం చే వేదనన్తి ఇదం కస్మా ఆరభి? ఖీణాసవస్స పచ్చవేక్ఖణఞాణం దస్సేత్వా సతతవిహారం దస్సేతుం ఆరభి. **అనజ్ఝోసితా**తి తణ్హాయ గిలిత్వా పరినిట్ఠపేత్వా అగహితా. అథ దుక్ఖవేదనా కస్మా వుత్తా, కిం తమ్పి అభినన్దన్తో అత్థీతి? ఆమ అత్థి. సుఖం అభినన్దన్తోయేవ హి దుక్ఖం అభినన్దతి నామ దుక్ఖం పత్వా సుఖం పత్థనతో సుఖస్స చ విపరిణామదుక్ఖతోతి. **కాయపరియన్తిక**న్తి కాయపరిచ్ఛిన్నం, యావ పఞ్చద్వారకాయో పవత్తతి, తావ పవత్తం పఞ్చద్వారికవేదనన్తి అత్థో. **జీవితపరియన్తిక**న్తి జీవితపరిచ్ఛిన్నం . యావ జీవితం పవత్తతి, తావ పవత్తం మనోద్వారికవేదనన్తి అత్థో.

తత్థ పఞ్చద్వారికవేదనా పచ్ఛా ఉప్పజ్జిత్వా పఠమం నిరుజ్ఝతి, మనోద్వారికవేదనా పఠమం ఉప్పజ్జిత్వా పచ్ఛా నిరుజ్ఝతి. సా హి పటిసన్ధిక్ఖణే వత్థురూపస్మింయేవ పతిట్ఠాతి. పఞ్చద్వారికా పవత్తే పఞ్చద్వారవసేన పవత్తమానా పఠమవయే వీసతివస్సకాలే రజ్జనదుస్సనముయ్హనవసేన అధిమత్తా బలవతీ హోతి, పణ్ణాసవస్సకాలే ఠితా హోతి,

సట్ఠివస్సకాలతో పట్ఠాయ పరిహాయమానా అసీతినవుతివస్సకాలే మన్దా హోతి. తదా హి సత్తా "చిరరత్తం ఏకతో నిసీదిత్వా నిపజ్జిత్వా"తి వదన్తేపి "న సఞ్జానామా"తి వదన్తి. అధిమత్తానిపి రూపాదిఆరమ్మణాని "న పస్సామ న సుణామ", "సుగన్ధం దుగ్గన్ధం వా సాదుం అసాదుం వా థద్ధం ముదుకన్తి వా న జానామా"తి వదన్తి. ఇతి నేసం పఞ్చద్వారికవేదనా భగ్గా హోతి, మనోద్వారికావ పవత్తతి. సాపి అనుపుబ్బేన పరిహాయమానా మరణసమయే హదయకోటింయేవ నిస్సాయ పవత్తతి. యావ పనేసా పవత్తతి, తావ సత్తో జీవతీతి వుచ్చతి. యదా నప్పవత్తతి, తదా మతో నిరుద్ధోతి వుచ్చతి.

స్వాయమత్థో వాపియా దీపేతబ్బో –

యథా హి పురిసో పఞ్చఉదకమగ్గసమ్పన్నం వాపిం కరేయ్య, పఠమం దేవే వుట్ఠే పఞ్చహి ఉదకమగ్గేహి ఉదకం పవిసిత్వా అన్తోవాపియం ఆవాటే పూరేయ్య, పునప్పునం దేవే వస్సన్తే ఉదకమగ్గే పూరేత్వా గావుతడ్ఢయోజనమత్తం ఓత్థరిత్వా ఉదకం తిట్ఠేయ్య తతో తతో విస్సన్దమానం, అథ నిద్ధమనతుమ్బే వివరిత్వా ఖేత్తేసు కమ్మే కరియమానే ఉదకం నిక్ఖమన్తం, సస్సపాకకాలే (ఉదకం నిక్ఖమన్తం,) ఉదకం పరిహీనం "మచ్ఛే గణ్హామా"తి వత్తబ్బతం ఆపజ్జేయ్య, తతో కతిపాహేన ఆవాటేసుయేవ ఉదకం సణ్ఠహేయ్య. యావ పన తం ఆవాటేసు హోతి, తావ "మహావాపియం ఉదకం అత్థీ"తి సఙ్ఖం గచ్ఛతి. యదా పన తత్థ ఛిజ్జతి, తదా "వాపియం ఉదకం నత్థీ"తి వుచ్చతి, ఏవంసమ్పదమిదం వేదితబ్బం.

పఠమం దేవే వస్సన్తే పఞ్చహి మగ్గేహి ఉదకే పవిసన్తే ఆవాటానం పూరణకాలో వియ హి పఠమమేవ పటిసన్ధిక్ఖణే మనోద్వారికవేదనాయ వత్థురూపే పతిట్ఠితకాలో, పునప్పునం దేవే వస్సన్తే పఞ్చన్నం మగ్గానం పూరితకాలో వియ పవత్తే పఞ్చద్వారికవేదనాయ పవత్తికాలో, గావుతడ్ఢయోజనమత్తం అజ్ఝోత్థరణం వియ పఠమవయే వీసతివస్సకాలే రజ్జనాదివసేన తస్సా అధిమత్తబలవభావో, యావ వాపితో ఉదకం న నిగ్గచ్ఛతి, తావ పూరాయ వాపియా ఠితకాలో వియ పఞ్ఞాసవస్సకాలే తస్సా ఠితకాలో, నిద్ధమనతుమ్బేసు వివటేసు కమ్మన్తే కరియమానే ఉదకస్స నిక్ఖమనకాలో వియ సట్ఠివస్సకాలతో పట్ఠాయ తస్సా పరిహాని, ఉదకే భట్ఠే ఉదకమగ్గేసు పరిత్తోదకస్స ఠితకాలో వియ అసీతినవుతివస్సకాలే పఞ్చద్వారికవేదనాయ మన్దకాలో, ఆవాటేసుయేవ ఉదకస్స పతిట్ఠానకాలో వియ హదయవత్థుకోటిం నిస్సాయ మనోద్వారికవేదనాయ పవత్తికాలో, ఆవాటేసు పరిత్తేపి ఉదకే సతి "వాపియం ఉదకం అత్థీ"తి వత్తబ్బకాలో వియ యావ సా పవత్తతి, తావ "సత్తో జీవతీ"తి వుచ్చతి. యథా పన ఆవాటేసు ఉదకే ఛిన్నే "నత్థి వాపియం ఉదక"న్తి వుచ్చతి, ఏవం మనోద్వారికవేదనాయ అప్పవత్తమానాయ "సత్తో మతో"తి వుచ్చతి. ఇమం వేదనం సన్ధాయ వుత్తం "జీవితపరియన్తికం వేదనం వేదియమానో"తి.

కాయస్స భేదాతి కాయస్స భేదేన. **జీవితపరియాదానా ఉద్ధ**న్తి జీవితక్ఖయతో ఉద్ధం. **ఇధేవా**తి పటిసన్ధివసేన పరతో అగన్త్వా ఇధేవ. **సీతీభవిస్సన్తీ**తి పవత్తివిప్ఫన్దదరథరహితాని సీతాని అప్పవత్తనధమ్మాని భవిస్సన్తి. **సరీరానీ**తి ధాతుసరీరాని. **అవసిస్సన్తీ**తి అవసిట్ఠాని భవిస్సన్తి.

కుమ్భకారపాకాతి కుమ్భకారస్స భాజనపచనట్ఠానతో. **పటిసిస్సేయ్యా**తి ఠపేయ్య. **కపల్లానీ**తి సహ ముఖవట్టియా ఏకాబద్ధాని కుమ్భకపల్లాని. **అవసిస్సేయ్యు**న్తి తిట్ఠేయ్యుం. **ఏవమేవ ఖో**తి ఏత్థ ఇదం ఓపమ్మసంసన్దనం – ఆదిత్తకుమ్భకారపాకో వియ హి తయో భవా దట్ఠబ్బా, కుమ్భకారో వియ యోగావచరో, పాకతో కుమ్భకారభాజనానం నీహరణదణ్డకో వియ అరహత్తమగ్గఞాణం, సమో భూమిభాగో వియ అసఙ్ఖతం నిబ్బానతలం, దణ్డకేన ఉణ్హకుమ్భం

ఆకడ్ఢిత్వా సమే భూమిభాగే కుమ్భస్స ఠపితకాలో వియ ఆరద్ధవిపస్సకస్స రూపసత్తకం అరూపసత్తకం విపస్సన్తస్స కమ్మట్ఠానే చ పగుణే విభూతే ఉపట్ఠహమానే తథారూపం ఉతుసప్పాయాదిం లభిత్వా ఏకాసనే నిసిన్నస్స విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అగ్గఫలం అరహత్తం పత్వా చతూహి అపాయేహి అత్తభావం ఉద్ధరిత్వా ఫలసమాపత్తివసేన అసఙ్ఖతే నిబ్బానతలే ఠితకాలో దట్ఠబ్బో. ఖీణాసవో పన ఉణ్హకుమ్భో వియ అరహత్తప్పత్తదివసేయేవ న పరినిబ్బాతి, సాసనప్పవేణిం పన ఘటయమానో పణ్ణాససట్ఠివస్సాని ఠత్వా చరిమకచిత్తప్పత్తియా ఉపాదిణ్ణకక్ఖన్ధభేదా అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాతి. అథస్స కుమ్భస్స వియ కపల్లాని అనుపాదిణ్ణకసరీరానేవ అవసిస్సన్తీతి. **సరీరాని అవసిస్సన్తీతి పజానాతీతి** ఇదం పన ఖీణాసవస్స అనుయోగారోపనత్థం వుత్తం.

విఞ్ఞాణం పఞ్ఞాయేథాతి పటిసన్ధివిఞ్ఞాణం పఞ్ఞాయేథ. **సాధు సాధూతి** థేరానం బ్యాకరణం సమ్పహంసతి. **ఏవమేతన్తి** యదేతం తివిధే అభిసఙ్ఖారే అసతి పటిసన్ధివిఞ్ఞాణస్స అప్పఞ్ఞాణన్తిఆది, ఏవమేవ ఏతం. **అధిముచ్చథాతి** సన్నిట్ఠానసఙ్ఖాతం అధిమోక్ఖం పటిలభథ. **ఏసేవన్తో దుక్ఖస్సాతి** అయమేవ వట్టదుక్ఖస్స అన్తో అయం పరిచ్ఛేదో, యదిదం నిబ్బానన్తి. పఠమం.

౨. ఉపాదానసుత్తవణ్ణనా

౫౨. దుతియే **ఉపాదానియేసూతి** చతున్నం ఉపాదానానం పచ్చయేసు తేభూమకధమ్మేసు. **అస్సాదానుపస్సినోతి** అస్సాదం అనుపస్సన్తస్స. **తత్రాతి** తస్మిం అగ్గిక్ఖన్ధే. **తదాహారోతి** తంపచ్చయో. **తదుపాదానోతి** తస్సేవ వేవచనం. **ఏవమేవ ఖోతి** ఏత్థ అగ్గిక్ఖన్ధో వియ హి తయో భవా, తేభూమకవట్టన్తిపి ఏతదేవ, అగ్గిజగ్గకపురిసో వియ వట్టనిస్సితో బాలపుథుజ్జనో, సుక్ఖతిణగోమయాదిపక్ఖిపనం వియ అస్సాదానుపస్సినో పుథుజ్జనస్స తణ్హాదివసేన ఛహి ద్వారేహి కుసలాకుసలకమ్మకరణం. తిణగోమయాదీసు ఖీణేసు పునప్పునం తేసం పక్ఖిపనేన అగ్గిక్ఖన్ధస్స వడ్ఢనం వియ బాలపుథుజ్జనస్స ఉట్ఠాయ సముట్ఠాయ యథావుత్తకమ్మాయూహనేన అపరాపరం వట్టదుక్ఖనిబ్బత్తనం.

న కాలేన కాలం సుక్ఖాని చేవ తిణాని పక్ఖిపేయ్యాతి తఞ్హి కోచి అత్థకామో ఏవం వదేయ్య – "భో కస్మా ఉట్ఠాయ సముట్ఠాయ కలాపే బన్ధిత్వా సుక్ఖతిణకట్ఠానం పచ్ఛియఞ్చ పూరేత్వా సుక్ఖగోమయాని పక్ఖిపన్తో ఏతం అగ్గిం జాలేసి? అపి ను తే అత్థి ఇతోనిదానం కాచి వడ్ఢీతి? వంసాగతమేతం భో అమ్హాకం, ఇతోనిదానం పన మే అవడ్ఢియేవ, కుతో వడ్ఢి? అహఞ్హి ఇమం అగ్గిం జగ్గన్తో నేవ న్హాయితుం న భుఞ్జితుం న నిపజ్జితుం లభామీతి. తేన హి భో కిం తే ఇమినా నిరత్థకేన అగ్గిజాలనేన? ఏహి త్వం ఏతాని ఆభతాని తిణాదీని ఏత్థ నిక్ఖిప, తాని సయమేవ ఝాయిస్సన్తి, త్వం పన అసుకస్మిం ఠానే సీతోదకా పోక్ఖరణీ అత్థి, తత్థ న్హత్వా, మాలాగన్ధవిలేపనేహి అత్తానం మణ్డేత్వా సునివత్థో సుపారుతోవ పాదుకాహి నగరం పవిసిత్వా పాసాదవరమారుయ్హ వాతపానం వివరిత్వా మహావీథియం విరోచమానో నిసీద ఏకగ్గో సుఖసమప్పితో హుత్వా, తత్థ తే నిసిన్నస్స తిణాదీనం ఖయేన సయమేవ అయం అగ్గి అప్పణ్ణత్తిభావం గమిస్సతీ"తి. సో తథా కరేయ్య. తథేవ చ తత్థ నిసిన్నస్స సో అగ్గి ఉపాదానక్ఖయేన అప్పణ్ణత్తిభావం గచ్ఛేయ్య. ఇదం సన్ధాయేతం "న కాలేన కాల"న్తిఆది వుత్తం.

ఏవమేవ ఖోతి ఏత్థ పన ఇదం ఓపమ్మసంసన్దనం – చత్తాలీసాయ కట్ఠవాహానం జలమానో మహాఅగ్గిక్ఖన్ధో వియ హి తేభూమకవట్టం దట్ఠబ్బం, అగ్గిజగ్గనకపురిసో వియ వట్టసన్నిస్సితకో యోగావచరో, అత్థకామో పురిసో వియ సమ్మాసమ్బుద్ధో, తేన పురిసేన తస్స దిన్నఓవాదో వియ తథాగతేన "ఏహి త్వం, భిక్ఖు, తేభూమకధమ్మేసు నిబ్బిన్ద, ఏవం వట్టదుక్ఖా ముచ్చిస్ససీ"తి తస్స తేభూమకధమ్మేసు కమ్మట్ఠానస్స కథితకాలో, తస్స పురిసస్స యథానుసిట్ఠం పటిపజ్జిత్వా

పాసాదే నిసిన్నకాలో వియ యోగినో సుగతోవాదం సమ్పటిచ్ఛిత్వా సుఞ్ఞాగారం పవిట్ఠస్స తేభూమకధమ్మేసు విపస్సనం పట్ఠపేత్వా అనుక్కమేన యథానురూపం ఆహారసప్పాయాదిం లభిత్వా, ఏకాసనే నిసిన్నస్స అగ్గఫలే పతిట్ఠితకాలో, తస్స న్హానవిలేపనాదీహి సుధోతమణ్డితకాయత్తా తస్మిం నిసిన్నస్స ఏకగ్గసుఖసమప్పితకాలో వియ యోగినో అరియమగ్గపోక్ఖరణియం మగ్గఞాణోదకేన సున్హాతసుధోతకిలేసమలస్స హిరోత్తప్పసాటకే నివాసేత్వా సీలవిలేపనానులిత్తస్స అరహత్తమణ్డనేన అత్తభావం మణ్డేత్వా విముత్తిపుప్ఫదామం పిళన్ధిత్వా ఇద్ధిపాదపాదుకా ఆరుయ్హ నిబ్బాననగరం పవిసిత్వా ధమ్మపాసాదం ఆరుయ్హ సతిపట్ఠానమహావీథియం విరోచమానస్స నిబ్బానారమ్మణం ఫలసమాపత్తిం అప్పేత్వా నిసిన్నకాలో. తస్స పన పురిసస్స తస్మిం నిసిన్నస్స తిణాదీనం ఖయేన అగ్గిక్ఖన్ధస్స అప్పణ్ణత్తిగమనకాలో వియ ఖీణాసవస్స యావతాయుకం ఠత్వా ఉపాదిణ్ణకక్ఖన్ధభేదేన అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బుతస్స మహావట్టవూపసమో దట్ఠబ్బో. దుతియం.

౩. సంయోజనసుత్తవణ్ణనా

౫౩. తతియే **సంయోజనియేసూ**తి దసన్నం సంయోజనానం పచ్చయేసు. **ఝాయేయ్యా**తి జలేయ్య. **తేలం ఆసిఞ్చేయ్య వట్టిం ఉపసంహరేయ్యా**తి దీపపటిజగ్గనత్థం తేలభాజనఞ్చ మహన్తఞ్చ వట్టికపాలం గహేత్వా సమీపే నిచ్చం ఠితోవ తేలే ఖీణే తేలం ఆసిఞ్చేయ్య, వట్టియా ఖీణాయ వట్టిం ఉపసంహరేయ్య. సేసమేత్థ సద్ధిం ఓపమ్మసంసన్దనేన పురిమనయేనేవ వేదితబ్బం. తతియం.

౪. దుతియసంయోజనసుత్తవణ్ణనా

౫౪. చతుత్థే ఉపమం పఠమం కత్వా పచ్ఛా అత్థో వుత్తో. సేసం తాదిసమేవ. చతుత్థం.

౫. మహారుక్ఖసుత్తవణ్ణనా

౫౫. పఞ్చమే **ఉద్ధం ఓజం అభిహరన్తీ**తి పథవీరసఞ్చ ఆపోరసఞ్చ ఉపరి ఆరోపేన్తి. ఓజాయ ఆరోపితత్తా హత్థసతుబ్బేధస్స రుక్ఖస్స అఙ్కురగ్గేసు బిన్దుబిన్దూని వియ హుత్వా సినేహో తిట్ఠతి. ఇదం పనేత్థ ఓపమ్మసంసన్దనం – మహారుక్ఖో వియ హి తేభూమకవట్టం, మూలాని వియ ఆయతనాని, మూలేహి ఓజాయ ఆరోహనం వియ ఛహి ద్వారేహి కమ్మారోహనం, ఓజాయ అభిరుళ్హత్తా మహారుక్ఖస్స యావకప్పట్ఠానం వియ వట్టనిస్సితబాలపుథుజ్జనస్స ఛహి ద్వారేహి కమ్మం ఆయూహన్తస్స అపరాపరం వట్టస్స వడ్ఢనవసేన దీఘరత్తం ఠానం.

కుద్దాలపిటకన్తి కుద్దాలఞ్చేవ పచ్ఛిభాజనఞ్చ. **ఖణ్డాఖణ్డికం ఛిన్దేయ్యా**తి ఖుద్దకమహన్తాని ఖణ్డాఖణ్డాని కరోన్తో ఛిన్దేయ్య. ఇదం పనేత్థ ఓపమ్మసంసన్దనం – ఇధాపి హి మహారుక్ఖో వియ తేభూమకవట్టం, రుక్ఖం నాసేతుకామో పురిసో వియ యోగావచరో, కుద్దాలో వియ ఞాణం, పచ్ఛి వియ సమాధి, రుక్ఖచ్ఛేదనఫరసు వియ ఞాణం, రుక్ఖస్స మూలే ఛిన్నకాలో వియ యోగినో ఆచరియసన్తికే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా మనసికరోన్తస్స పఞ్ఞా, ఖణ్డాఖణ్డికం ఛిన్దనకాలో వియ సఙ్ఖేపతో చతున్నం మహాభూతానం మనసికారో, ఫాలనం వియ ద్వేచత్తాలీసాయ కోట్ఠాసేసు విత్థారమనసికారో, సకలికం సకలికం కరణకాలో వియ ఉపాదారూపస్స చేవ రూపక్ఖన్ధారమ్మణస్స విఞ్ఞాణస్స చాతి ఇమేసం వసేన నామరూపపరిగ్గహో, మూలానం ఉపచ్ఛేదనం వియ తస్సేవ నామరూపస్స పచ్చయపరియేసనం, వాతాతపే విసోసేత్వా అగ్గినా డహనకాలో

వియ అనుపుబ్బేన విపస్సనం వడ్ఢేత్వా అఞ్ఞతరం సప్పాయం లభిత్వా కమ్మట్ఠానే విభూతే ఉపట్ఠహమానే ఏకపల్లఙ్కే నిసిన్నస్స సమణధమ్మం కరోన్తస్స అగ్గఫలప్పత్తి, మసికరణం వియ అరహత్తప్పత్తదివసేయేవ అపరినిబ్బాయన్తస్స యావతాయుకం ఠిత కాలో, మహావాతే ఓపునునం నదియా పవాహనం వియ చ ఉపాదిణ్ణకక్ఖన్ధభేదేన అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బుతస్స వట్టవూపసమో వేదితబ్బో. పఞ్చమం.

౬. దుతియమహారుక్ఖసుత్తవణ్ణనా

౫౬. ఛట్ఠేపి ఉపమం పఠమం వత్వా పచ్ఛా అత్థో వుత్తో, ఇదమేవ నానత్తం. ఛట్ఠం.

౭. తరుణరుక్ఖసుత్తవణ్ణనా

౫౭-౫౯. సత్తమే **తరుణో**తి అజాతఫలో. **పలిమజ్జేయ్యా**తి సోధేయ్య. **పంసుం దదేయ్యా**తి థద్ధఫరుసపంసుం హరిత్వా ముదుగోమయచుణ్ణమిస్సం మధురపంసుం పక్ఖిపేయ్య. **వుద్ధిన్తి** వుద్ధిం ఆపజ్జిత్వా పుప్ఫూపగో పుప్ఫం, ఫలూపగో ఫలం గణ్హేయ్య. ఇదం పనేత్థ ఓపమ్మసంసన్దనం – తరుణరుక్ఖో వియ హి తేభూమకవట్టం, రుక్ఖజగ్గకో పురిసో వియ వట్టనిస్సితో పుథుజ్జనో, మూలఫలసన్తానాదీని వియ తీహి ద్వారేహి కుసలాకుసలకమ్మాయూహనం, రుక్ఖస్స వుడ్ఢిఆపజ్జనం వియ పుథుజ్జనస్స తీహి ద్వారేహి కమ్మం ఆయూహతో అపరాపరం వట్టప్పవత్తి. వివట్టం వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. అట్ఠమనవమాని ఉత్తానత్థానేవ. సత్తమాదీని.

౧౦. నిదానసుత్తవణ్ణనా

౬౦. దసమే **కురూసు విహరతీ**తి కురూతి ఏవం బహువచనవసేన లద్ధవోహారే జనపదే విహరతి. **కమ్మాసధమ్మం నామ కురూనం నిగమో**తి ఏవంనామకో కురూనం నిగమో, తం గోచరగామం కత్వాతి అత్థో. **ఆయస్మా**తి పియవచనమేతం గరువచనమేతం. **ఆనన్దో**తి తస్స థేరస్స నామం. **ఏకమన్తం నిసీదీ**తి ఛ నిసజ్జదోసే వివజ్జేన్తో దక్ఖిణజాణుమణ్డలస్స అభిముఖట్ఠానే ఛబ్బణ్ణానం బుద్ధరస్మీనం అన్తో పవిసిత్వా పసన్నలాఖారసం విగాహన్తో వియ సువణ్ణపటం పారుపన్తో వియ రత్తకమ్బలవితానమజ్ఝం పవిసన్తో వియ ధమ్మభణ్డాగారికో ఆయస్మా ఆనన్దో నిసీది. తేన వుత్తం "ఏకమన్తం నిసీదీ"తి.

కాయ పన వేలాయ కేన కారణేన అయమాయస్మా భగవన్తం ఉపసఙ్కమన్తోతి? సాయన్హవేలాయ పచ్చయాకారపఞ్హం పుచ్ఛనకారణేన. తం దివసం కిర అయమాయస్మా కులసఙ్గహత్థాయ ఘరద్వారే ఘరద్వారే సహస్సభణ్డికం నిక్ఖిపన్తో వియ కమ్మాసధమ్మం పిణ్డాయ చరిత్వా పిణ్డపాతపటిక్కన్తో సత్థు వత్తం దస్సేత్వా సత్థరి గన్ధకుటిం పవిట్ఠే సత్థారం వన్దిత్వా అత్తనో దివాట్ఠానం గన్త్వా అన్తేవాసికేసు వత్తం దస్సేత్వా పటిక్కన్తేసు దివాట్ఠానం పటిసమ్మజ్జిత్వా చమ్మక్ఖణ్డం పఞ్ఞపేత్వా ఉదకతుమ్బతో ఉదకేన హత్థపాదే సీతలం కత్వా పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా నిసిన్నో సోతాపత్తిఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జిత్వా. అథ పరిచ్ఛిన్నకాలవసేన సమాపత్తితో వుట్ఠాయ పచ్చయాకారే ఞాణం ఓతారేసి. సో "అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా"తిఆదితో పట్ఠాయ అన్తం, అన్తతో పట్ఠాయ ఆదిం, ఉభయన్తతో పట్ఠాయ మజ్ఝం, మజ్ఝతో పట్ఠాయ ఉభో అన్తే పాపేన్తో తిక్ఖత్తుం ద్వాదసపదం పచ్చయాకారం సమ్మసి. తస్సేవం సమ్మసన్తస్స పచ్చయాకారో విభూతో హుత్వా ఉత్తానకుత్తానకో వియ ఉపట్ఠాసి. తతో చిన్తేసి – "అయం పచ్చయాకారో సబ్బబుద్ధేహి గమ్భీరో చేవ గమ్భీరావభాసో చాతి కథితో, మయ్హం ఖో పన పదేసఞాణే ఠితస్స సావకస్స సతో ఉత్తానో వియ విభూతో పాకటో హుత్వా ఉపట్ఠాతి, మయ్హంయేవ ను ఖో ఏస ఉత్తానకో వియ

ఉపట్ఠాతి, ఉదాహు అఞ్ఞోసమ్పీతి అత్తనో ఉపట్ఠానకారణం సత్థు ఆరోచేస్సామీ"తి నిసిన్నట్ఠానతో ఉట్ఠాయ చమ్మక్ఖణ్డం పప్ఫోటేత్వా ఆదాయ సాయన్హసమయే భగవన్తం ఉపసఙ్కమి. తేన వుత్తం – "సాయన్హవేలాయం పచ్చయాకారపఞ్హం పుచ్ఛనకారణేన ఉపసఙ్కమన్తో"తి.

యావ గమ్భీరోతి ఏత్థ **యావ**సద్దో పమాణాతిక్కమే. అతిక్కమ్మ పమాణం గమ్భీరో, అతిగమ్భీరోతి అత్థో. **గమ్భీరావభాసో**తి గమ్భీరోవ హుత్వా అవభాసతి, దిస్సతీతి అత్థో. ఏకఞ్హి ఉత్తానమేవ గమ్భీరావభాసం హోతి పూతిపణ్ణరసవసేన కాళవణ్ణం పురాణఉదకం వియ. తఞ్హి జాణుప్పమాణమ్పి సతపోరిసం వియ దిస్సతి. ఏకం గమ్భీరం ఉత్తానావభాసం హోతి మణిభాసం విప్పసన్నఉదకం వియ. తఞ్హి సతపోరిసమ్పి జాణుప్పమాణం వియ ఖాయతి. ఏకం ఉత్తానం ఉత్తానావభాసం హోతి పాతిఆదీసు ఉదకం వియ. ఏకం గమ్భీరం గమ్భీరావభాసం హోతి సినేరుపాదకమహాసముద్దే ఉదకం వియ. ఏవం ఉదకమేవ చత్తారి నామాని లభతి. పటిచ్చసముప్పాదే పనేతం నత్థి. అయఞ్హి గమ్భీరో చ గమ్భీరావభాసో చాతి ఏకమేవ నామం లభతి . ఏవరూపో సమానోపి అథ చ పన మే ఉత్తానకుత్తానకో వియ ఖాయతి, తయిదం అచ్ఛరియం, భన్తే, అబ్భుతం, భన్తేతి ఏవం అత్తనో విమ్హయం పకాసేన్తో పఞ్హం పుచ్ఛిత్వా తుణ్హీభూతో నిసీది.

భగవా తస్స వచనం సుత్వా "ఆనన్దో భవగ్గగహణాయ హత్థం పసారేన్తో వియ సినేరుం భిన్దిత్వా మిఞ్జం నీహరితుం వాయమమానో వియ వినా నావాయ మహాసముద్దం తరితుకామో వియ పథవిం పరివత్తేత్వా పథవోజం గహేతుం వాయమమానో వియ బుద్ధవిసయం పఞ్హం అత్తనో ఉత్తానుత్తానన్తి వదతి, హన్దస్స గమ్భీరభావం ఆచిక్ఖామీ"తి చిన్తేత్వా **మా హేవ**న్తిఆదిమాహ.

తత్థ **మా హేవన్తి హ**-కారో నిపాతమత్తం, ఏవం మా భణీతి అత్థో. "మా హేవ"న్తి చ ఇదం వచనం భగవా ఆయస్మన్తం ఆనన్దం ఉస్సాదేన్తోపి భణతి అపసాదేన్తోపి. తత్థ ఉస్సాదేన్తోపీతి, ఆనన్ద, త్వం మహాపఞ్ఞో విసదఞాణో, తేన తే గమ్భీరోపి పటిచ్చసముప్పాదో ఉత్తానకో వియ ఖాయతి, అఞ్ఞేసం పనేస ఉత్తానకోతి న సల్లక్ఖేతబ్బో, గమ్భీరోయేవ చ సో గమ్భీరావభాసో చ.

తత్థ చతస్సో ఉపమా వదన్తి – ఛ మాసే సుభోజనరసపుట్ఠస్స కిర కతయోగస్స మహామల్లస్స సమజ్జసమయే కతమల్లపాసాణపరిచయస్స యుద్ధభూమిం గచ్ఛన్తస్స అన్తరా మల్లపాసాణం దస్సేసుం. సో "కిం ఏత"న్తి ఆహ. మల్లపాసాణోతి. ఆహరథ నన్తి. "ఉక్ఖిపితుం న సక్కోమా"తి వుత్తే సయం గన్త్వా "కుహిం ఇమస్స భారియట్ఠాన"న్తి వత్వా ద్వీహి హత్థేహి ద్వే పాసాణే ఉక్ఖిపిత్వా కీళాగుళే వియ ఖిపిత్వా అగమాసి. తత్థ మల్లస్స మల్లపాసాణో లహుకోతి న అఞ్ఞేసమ్పి లహుకోతి వత్తబ్బో. ఛ మాసే సుభోజనరసపుట్ఠో మల్లో వియ హి కప్పసతసహస్సం అభినీహారసమ్పన్నో ఆయస్మా ఆనన్దో. యథా మల్లస్స మహాబలతాయ మల్లపాసాణో లహుకో, ఏవం థేరస్స మహాపఞ్ఞతాయ పటిచ్చసముప్పాదో ఉత్తానోతి వత్తబ్బో, సో అఞ్ఞేసం ఉత్తానోతి న వత్తబ్బో.

మహాసముద్దే చ తిమి నామ మహామచ్ఛో ద్వియోజనసతికో, తిమిఙ్గలో తియోజనసతికో, తిమిరపిఙ్గలో పఞ్చయోజనసతికో, ఆనన్దో తిమినన్దో అజ్ఝారోహో మహాతిమీతి ఇమే చత్తారో యోజనసహస్సికా. తత్థ తిమిరపిఙ్గలేనేవ దీపేన్తి. తస్స కిర దక్ఖిణకణ్ణం చాలేన్తస్స పఞ్చయోజనసతే పదేసే ఉదకం చలతి, తథా వామకణ్ణం, తథా నఙ్గుట్ఠం, తథా

సీసం. ద్వే పన కణ్ణే చాలేత్వా నఙ్గుట్ఠేన పహరిత్వా సీసం అపరాపరం కత్వా కీళితుం ఆరద్ధస్స సత్తట్ఠయోజనసతే రానే భాజనే పక్ఖిపిత్వా ఉద్ధనే ఆరోపితం వియ ఉదకం పక్కుథతి. యోజనసతమత్తే పదేసే ఉదకం పిట్ఠిం ఛాదేతుం న సక్కోతి. సో ఏవం వదేయ్య – "అయం మహాసముద్దో గమ్భీరోతి వదన్తి, కుతస్స గమ్భీరతా, మయం పిట్ఠిమత్తచ్ఛాదనమ్పి ఉదకం న లభామా"తి. తత్థ కాయూపపన్నస్స తిమిరపిఙ్గలస్స మహాసముద్దో ఉత్తానోతి అఞ్ఞోసఞ్చ ఖుద్దకమచ్ఛానం ఉత్తానోతి న వత్తబ్బో, ఏవమేవ ఞాణూపపన్నస్స థేరస్స పటిచ్చసముప్పాదో ఉత్తానోతి అఞ్ఞేసమ్పి ఉత్తానోతి న వత్తబ్బో. సుపణ్ణరాజా చ దియడ్ఢయోజనసతికో హోతి. తస్స దక్ఖిణపక్ఖో పణ్ణాసయోజనికో హోతి, తథా వామపక్ఖో, పిఞ్ఛవట్టి చ సట్ఠియోజనికా, గీవా తింసయోజనికా, ముఖం నవయోజనం, పాదా ద్వాదసయోజనికా, తస్మిం సుపణ్ణవాతం దస్సేతుం ఆరద్ధే సత్తట్ఠయోజనసతం రానం నప్పహోతి. సో ఏవం వదేయ్య – "అయం ఆకాసో అనన్తోతి వదన్తి, కుతస్స అనన్తతా, మయం పక్ఖవాతప్పత్థరణోకాసమ్పి న లభామా"తి. తత్థ కాయూపపన్నస్స సుపణ్ణరఞ్ఞో ఆకాసో పరిత్తోతి అఞ్ఞేసఞ్చ ఖుద్దకపక్ఖీనం పరిత్తోతి న వత్తబ్బో, ఏవమేవ ఞాణూపపన్నస్స థేరస్స పటిచ్చసముప్పాదో ఉత్తానోతి అఞ్ఞేసమ్పి ఉత్తానోతి న వత్తబ్బో.

రాహు అసురిన్దో పన పాదన్తతో యావ కేసన్తా యోజనానం చత్తారి సహస్సాని అట్ఠ చ సతాని హోన్తి. తస్స ద్విన్నం బాహానం అన్తరే ద్వాదసయోజనసతికం, బహలత్తేన ఛయోజనసతికం, హత్థపాదతలాని తియోజనసతికాని, తథా ముఖం, ఏకఙ్గులిపబ్బం పణ్ణాసయోజనం, తథా భముకన్తరం, నలాటం తియోజనసతికం, సీసం నవయోజనసతికం. తస్స మహాసముద్దం ఓతిణ్ణస్స గమ్భీరం ఉదకం జాణుప్పమాణం హోతి. సో ఏవం వదేయ్య – "అయం మహాసముద్దో గమ్భీరోతి వదన్తి. కుతస్స గమ్భీరతా? మయం జాణుప్పటిచ్ఛాదనమత్తమ్పి ఉదకం న లభామా"తి. తత్థ కాయూపపన్నస్స రాహునో మహాసముద్దో ఉత్తానోతి అఞ్ఞేసఞ్చ ఉత్తానోతి న వత్తబ్బో. ఏవమేవ ఞాణూపపన్నస్స థేరస్స పటిచ్చసముప్పాదో ఉత్తానోతి అఞ్ఞేసమ్పి ఉత్తానోతి న వత్తబ్బో. ఏతమత్థం సన్ధాయ భగవా **మా హేవం, ఆనన్ద, మా హేవం, ఆనన్దా**తి ఆహ.

థేరస్స హి చతూహి కారణేహి గమ్భీరో పటిచ్చసముప్పాదో ఉత్తానోతి ఉపట్ఠాసి. కతమేహి చతూహి? పుబ్బూపనిస్సయసమ్పత్తియా తిత్థవాసేన సోతాపన్నతాయ బహుస్సుతభావేనాతి.

ఇతో కిర సతసహస్సిమే కప్పే పదుముత్తరో నామ సత్థా లోకే ఉప్పజ్జి. తస్స హంసవతీ నామ నగరం అహోసి, ఆనన్దో నామ రాజా పితా, సుమేధా నామ దేవీ మాతా, బోధిసత్తో ఉత్తరకుమారో నామ అహోసి. సో పుత్తస్స జాతదివసే మహాభినిక్ఖమనం నిక్ఖమ్మ పబ్బజిత్వా పధానమనుయుత్తో అనుక్కమేన సబ్బఞ్ఞుతం పత్వా, "అనేకజాతిసంసార"న్తి ఉదానం ఉదానేత్వా సత్తాహం బోధిపల్లఙ్కే వీతినామేత్వా "పథవియం పాదం ఠపేస్సామీ"తి పాదం అభినీహరి. అథ పథవిం భిన్దిత్వా మహన్తం పదుమం ఉట్ఠాసి. తస్స ధురపత్తాని నవుతిహత్థాని, కేసరం తింసహత్థం, కణ్ణికా ద్వాదసహత్థా, నవఘటప్పమాణా రేణు అహోసి.

సత్థా పన ఉబ్బేధతో అట్ఠపణ్ణాసహత్థో అహోసి, తస్స ఉభిన్నం బాహానమన్తరం అట్ఠారసహత్థం, నలాటం పఞ్చహత్థం, హత్థపాదా ఏకాదసహత్థా. తస్స ఏకాదసహత్థేన పాదేన ద్వాదసహత్థాయ కణ్ణికాయ అక్కన్తమత్తాయ నవఘటప్పమాణా రేణు ఉట్ఠాయ అట్ఠపణ్ణాసహత్థం పదేసం ఉగ్గన్త్వా ఓకిణ్ణమనోసిలాచుణ్ణం వియ పచ్చోకిణ్ణం. తదుపాదాయ భగవా "పదుముత్తరో"త్వేవ పఞ్ఞాయిత్థ. తస్స దేవిలో చ సుజాతో చ ద్వే అగ్గసావకా అహేసుం, అమితా చ అసమా చ ద్వే అగ్గసావికా, సుమనో నామ ఉపట్ఠాకో. పదుముత్తరో భగవా పితుసఙ్గహం కురుమానో భిక్ఖుసతసహస్సపరివారో హంసవతియా రాజధానియా వసతి.

కనిట్ఠభాతా పనస్స సుమనకుమారో నామ. తస్స రాజా హంసవతితో వీసయోజనసతే భోగం అదాసి. సో కదాచి ఆగన్త్వా పితరఞ్చ సత్థారఞ్చ పస్సతి. అథేకదివసం పచ్చన్తో కుపితో. సుమనో రఞ్ఞో సాసనం పేసేసి. రాజా "త్వం మయా, తాత, కస్మా ఠపితో"తి పటిపేసేసి. సో చోరే వూపసమేత్వా "ఉపసన్తో, దేవ, జనపదో"తి రఞ్ఞో పేసేసి. రాజా తుట్ఠో "సీఘం మమ పుత్తో ఆగచ్ఛతూ"తి ఆహ. తస్స సహస్సమత్తా అమచ్చా హోన్తి. సో తేహి సద్ధిం అన్తరామగ్గే మన్తేసి – "మయ్హం పితా తుట్ఠో సచే మే వరం దేతి, కిం గణ్హామీ"తి? అథ నం ఏకచ్చే "హత్థిం గణ్హథ, అస్సం గణ్హథ, జనపదం గణ్హథ, సత్తరతనాని గణ్హథా"తి ఆహంసు. అపరే "తుమ్హే పథవిస్సరస్స పుత్తా, న తుమ్హాకం ధనం దుల్లభం, లద్ధమ్పి చేతం సబ్బం పహాయ గమనీయం, పుఞ్ఞమేవ ఏకం ఆదాయ గమనీయం, తస్మా దేవే వరం దదమానే తేమాసం పదుముత్తరం భగవన్తం ఉపట్ఠాతుం వరం గణ్హథా"తి. సో "తుమ్హే మయ్హం కల్యాణమిత్తా నామ, మమేతం చిత్తం నత్థి, తుమ్హేహి పన ఉప్పాదితం, ఏవం కరిస్సామీ"తి, గన్త్వా పితరం వన్దిత్వా పితరా ఆలిఙ్గేత్వా, మత్థకే చుమ్బిత్వా "వరం తే, పుత్త, దేమీ"తి వుత్తే "ఇచ్ఛామహం, మహారాజ, భగవన్తం తేమాసం చతూహి పచ్చయేహి ఉపట్ఠహన్తో జీవితం అవఞ్ఝం కాతుం, ఇదం మే వరం దేహీ"తి ఆహ. న సక్కా, తాత, అఞ్ఞం వరేహీతి. దేవ, ఖత్తియానం నామ ద్వేకథా నత్థి, ఏతమేవ మే దేహి, న మమఞ్ఞేన అత్థోతి. తాత, బుద్ధానం నామ చిత్తం దుజ్జానం, సచే భగవా న ఇచ్ఛిస్సతి, మయా దిన్నమ్పి కిం భవిస్సతీతి? "సాధు, దేవ, అహం భగవతో చిత్తం జానిస్సామీ"తి విహారం గతో.

తేన చ సమయేన భత్తకిచ్చం నిట్ఠాపేత్వా భగవా గన్ధకుటిం పవిట్ఠో హోతి. సో మణ్డలమాళే సన్నిసిన్నానం భిక్ఖూనం సన్తికం అగమాసి. తే నం ఆహంసు – "రాజపుత్త కస్మా ఆగతోసీ"తి? భగవన్తం దస్సనాయ, దస్సేథ మే భగవన్తన్తి. "న మయం, రాజపుత్త, ఇచ్ఛితిచ్ఛితక్ఖణే సత్థారం దట్ఠుం లభామా"తి. కో పన, భన్తే, లభతీతి? సుమనత్థేరో నామ రాజపుత్తాతి. సో "కుహిం భన్తే థేరో"తి? థేరస్స నిసిన్నట్ఠానం పుచ్ఛిత్వా గన్త్వా వన్దిత్వా – "ఇచ్ఛామహం, భన్తే, భగవన్తం పస్సితుం, దస్సేథ మే భగవన్త"న్తి ఆహ. థేరో "ఏహి, రాజపుత్తా"తి తం గహేత్వా గన్ధకుటిపరివేణే ఠపేత్వా గన్ధకుటిం ఆరుహి. అథ నం భగవా "సుమన, కస్మా ఆగతోసీ"తి ఆహ. రాజపుత్తో, భన్తే, భగవన్తం దస్సనాయ ఆగతోతి. తేన హి భిక్ఖు ఆసనం పఞ్ఞపేహీతి. థేరో ఆసనం పఞ్ఞపేసి. నిసీది భగవా పఞ్ఞత్తే ఆసనే. రాజపుత్తో భగవన్తం వన్దిత్వా పటిసన్థారం అకాసి, "కదా ఆగతోసి రాజపుత్తా"తి? భన్తే, తుమ్హేసు గన్ధకుటిం పవిట్ఠేసు, భిక్ఖూ పన "న మయం ఇచ్ఛితిచ్ఛితక్ఖణే భగవన్తం దట్ఠుం లభామా"తి మం థేరస్స సన్తికం పాహేసుం, థేరో పన ఏకవచనేనేవ దస్సేసి, థేరో, భన్తే, తుమ్హాకం సాసనే వల్లభో మఞ్ఞేతి. ఆమ, రాజకుమార, వల్లభో ఏస భిక్ఖు మయ్హం సాసనేతి. భన్తే, బుద్ధానం సాసనే కిం కత్వా వల్లభో హోతీతి? దానం దత్వా సీలం సమాదియిత్వా ఉపోసథకమ్మం కత్వా, కుమారాతి. భగవా అహమ్పి థేరో వియ బుద్ధసాసనే వల్లభో హోతుకామో, తేమాసం మే వస్సావాసం అధివాసేథాతి. భగవా, "అత్థి ను ఖో గతేన అత్థో"తి ఓలోకేత్వా "అత్థీ"తి దిస్వా "సుఞ్ఞాగారే ఖో, రాజకుమార, తథాగతా అభిరమన్తీ"తి ఆహ. కుమారో "అఞ్ఞాతం భగవా, అఞ్ఞాతం సుగతా"తి వత్వా – "అహం, భన్తే, పురిమతరం గన్త్వా విహారం కారేమి, మయా పేసితే భిక్ఖుసతసహస్సేన సద్ధిం ఆగచ్ఛథా"తి పటిఞ్ఞం గహేత్వా పితు సన్తికం గన్త్వా, "దిన్నా మే, దేవ, భగవతా పటిఞ్ఞా, మయా పహితే తుమ్హే భగవన్తం పేసేయ్యాథా"తి పితరం వన్దిత్వా నిక్ఖమిత్వా యోజనే యోజనే విహారం కారేత్వా వీసయోజనసతం అద్ధానం గతో. గన్త్వా అత్తనో నగరే విహారట్ఠానం విచినన్తో సోభనస్స నామ కుటుమ్బికస్స ఉయ్యానం దిస్వా సతసహస్సేన కిణిత్వా సతసహస్సం విస్సజ్జేత్వా విహారం కారేసి. తత్థ భగవతో గన్ధకుటిం, సేసభిక్ఖూనఞ్చ రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానత్థాయ కుటిలేణమణ్డపే కారాపేత్వా పాకారపరిక్ఖేపం ద్వారకోట్ఠకఞ్చ నిట్ఠాపేత్వా పితు సన్తికం పేసేసి "నిట్ఠితం మయ్హం కిచ్చం, సత్థారం పహిణథా"తి.

రాజా భగవన్తం భోజేత్వా “భగవా సుమనస్స కిచ్చం నిట్ఠితం, తుమ్హాకం ఆగమనం పచ్చాసీసతీ”తి. భగవా సతసహస్సభిక్ఖుపరివారో యోజనే యోజనే విహారేసు వసమానో అగమాసి. కుమారో “సత్థా ఆగచ్ఛతీ”తి సుత్వా యోజనం పచ్చుగ్గన్త్వా గన్ధమాలాదీహి పూజయమానో విహారం పవేసేత్వా –

“సతసహస్సేన మే కీతం, సతసహస్సేన మాపితం;
సోభనం నామ ఉయ్యానం పటిగ్గణ్హ, మహామునీ”తి. –

విహారం నియ్యాతేసి. సో వస్సూపనాయికదివసే దానం దత్వా అత్తనో పుత్తదారే చ అమచ్చే చ పక్కోసాపేత్వా ఆహ –“సత్థా అమ్హాకం సన్తికం దూరతో ఆగతో, బుద్ధా చ నామ ధమ్మగరునోవ, నామిసగరుకా. తస్మా అహం ఇమం తేమాసం ద్వే సాటకే నివాసేత్వా దస సీలాని సమాదియిత్వా ఇధేవ వసిస్సామి, తుమ్హే ఖీణాసవసతసహస్సస్స ఇమినావ నీహారేన తేమాసం దానం దదేయ్యాథా”తి.

సో సుమనత్థేరస్స వసనట్ఠానసభాగేయేవ ఠానే వసన్తో యం థేరో భగవతో వత్తం కరోతి, తం సబ్బం దిస్వా, “ఇమస్మిం ఠానే ఏకన్తవల్లభో ఏస థేరో, ఏతస్సేవ ఠానన్తరం పత్థేతుం వట్టతీ”తి చిన్తేత్వా, ఉపకట్ఠాయ పవారణాయ గామం పవిసిత్వా సత్తాహం మహాదానం దత్వా సత్తమే దివసే భిక్ఖూసతసహస్సస్స పాదమూలే తిచీవరం ఠపేత్వా భగవన్తం వన్దిత్వా, “భన్తే, యదేతం మయా మగ్గే యోజనన్తరికవిహారకారాపనతో పట్ఠాయ పుఞ్ఞం కతం, తం నేవ సక్కసమ్పత్తిం, న మారబ్రహ్మసమ్పత్తిం పత్థయన్తేన, బుద్ధస్స పన ఉపట్ఠాకభావం పత్థేన్తేన కతం. తస్మా అహమ్పి భగవా అనాగతే సుమనత్థేరో వియ ఏకస్స బుద్ధస్స ఉపట్ఠాకో హోమీ”తి పఞ్చపతిట్ఠితేన పతిత్వా వన్దిత్వా నిపన్నో. భగవా “మహన్తం కులపుత్తస్స చిత్తం, ఇజ్ఝిస్సతి ను ఖో, నో”తి ఓలోకేన్తో , “అనాగతే ఇతో సతసహస్సిమే కప్పే గోతమో నామ బుద్ధో ఉప్పజ్జిస్సతి, తస్సేవ ఉపట్ఠాకో భవిస్సతీ”తి ఞత్వా –

“ఇచ్ఛితం పత్థితం తుయ్హం, సబ్బమేవ సమిజ్ఝతు;
సబ్బే పూరేన్తు సఙ్కప్పా, చన్దో పన్నరసో యథా”తి. –

ఆహ. కుమారో సుత్వా “బుద్ధా నామ అద్వేజ్ఝకథా హోన్తీ”తి దుతియదివసేయేవ తస్స భగవతో పత్తచీవరం గహేత్వా పిట్ఠితో పిట్ఠితో గచ్ఛన్తో వియ అహోసి. సో తస్మిం బుద్ధుప్పాదే వస్ససతసహస్సం దానం దత్వా సగ్గే నిబ్బత్తిత్వా కస్సపబుద్ధకాలేపి పిణ్డాయ చరతో థేరస్స పత్తగ్గహణత్థం ఉత్తరిసాటకం దత్వా పూజం అకాసి. పున సగ్గే నిబ్బత్తిత్వా తతో చుతో బారాణసిరాజా హుత్వా అట్ఠన్నం పచ్చేకబుద్ధానం పణ్ణసాలాయో కారేత్వా మణిఆధారకే ఉపట్ఠపేత్వా చతూహి పచ్చయేహి దసవస్ససహస్సాని ఉపట్ఠానం అకాసి. ఏతాని పాకటట్ఠానాని.

కప్పసతసహస్సం పన దానం దదమానోవ అమ్హాకం బోధిసత్తేన సద్ధిం తుసితపురే నిబ్బత్తిత్వా తతో చుతో అమితోదనసక్కస్స గేహే పటిసన్ధిం గహేత్వా అనుపుబ్బేన కతాభినిక్ఖమనో సమ్మాసమ్బోధిం పత్వా పఠమగమనేన కపిలవత్థుం ఆగన్త్వా తతో నిక్ఖమన్తే భగవతి భగవతో పరివారత్థం రాజకుమారేసు పబ్బజన్తేసు భద్దియాదీహి సద్ధిం నిక్ఖమిత్వా భగవతో సన్తికే పబ్బజిత్వా నచిరస్సేవ ఆయస్మతో పుణ్ణస్స మన్తాణిపుత్తస్స సన్తికే ధమ్మకథం సుత్వా సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠహి. ఏవమేస ఆయస్మా పుబ్బూపనిస్సయసమ్పన్నో, తస్సిమాయ పుబ్బూపనిస్సయసమ్పత్తియా గమ్భీరోపి పటిచ్చసముప్పాదో ఉత్తానకో వియ ఉపట్ఠాసి.

తిత్థవాసోతి పన గరూనం సన్తికే ఉగ్గహణసవనపరిపుచ్ఛనధారణాని వుచ్చన్తి. సో థేరస్స అతివియ పరిసుద్ధో. తేనాపిస్సాయం గమ్భీరోపి ఉత్తానకో వియ ఉపట్ఠాసి. సోతాపన్నానఞ్చ నామ పచ్చయాకారో ఉత్తానకో హుత్వా ఉపట్ఠాతి, అయఞ్చ ఆయస్మా సోతాపన్నో. బహుస్సుతానం చతుహత్థే ఓవరకే పదీపే జలమానే మఞ్చపీఠం వియ నామరూపపరిచ్ఛేదో పాకటో హోతి, అయఞ్చ ఆయస్మా బహుస్సుతానం అగ్గో. ఇతి **బాహుసచ్చభావేన**పిస్స గమ్భీరోపి పచ్చయాకారో ఉత్తానకో వియ ఉపట్ఠాసి. పటిచ్చసముప్పాదో చతూహి గమ్భీరతాహి గమ్భీరో. సా పనస్స గమ్భీరతా విసుద్ధిమగ్గే విత్థారితావ. సా సబ్బాపి థేరస్స ఉత్తానకా వియ ఉపట్ఠాసి. తేన భగవా ఆయస్మన్తం ఆనన్దం ఉస్సాదేన్తో **మా హేవన్తి**ఆదిమాహ. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో – ఆనన్ద, త్వం మహాపఞ్ఞో విసదఞాణో, తేన తే గమ్భీరోపి పటిచ్చసముప్పాదో ఉత్తానకో వియ ఖాయతి. తస్మా "మయ్హమేవ ను ఖో ఏస ఉత్తానకో వియ హుత్వా ఉపట్ఠాతి, ఉదాహు అఞ్ఞేసమ్పీ"తి మా ఏవం అవచ.

యం పన వుత్తం "అపసాదేన్తో"తి, తత్థాయమధిప్పాయో – ఆనన్ద, "అథ చ పన మే ఉత్తానకుత్తానకో వియ ఖాయతీ"తి మా హేవం అవచ. యది హి తే ఏస ఉత్తానకుత్తానకో వియ ఖాయతి, కస్మా త్వం అత్తనో ధమ్మతాయ సోతాపన్నో నాహోసి, మయా దిన్ననయే ఠత్వా సోతాపత్తిమగ్గం పటివిజ్ఝి? ఆనన్ద , ఇదం నిబ్బానమేవ గమ్భీరం, పచ్చయాకారో పన ఉత్తానకో జాతో, అథ కస్మా ఓళారికం కామరాగసంయోజనం పటిఘసంయోజనం ఓళారికం కామరాగానుసయం పటిఘానుసయన్తి ఇమే చత్తారో కిలేసే సముగ్ఘాతేత్వా సకదాగామిఫలం న సచ్ఛికరోసి, తేయేవ అణుసహగతే చత్తారో కిలేసే సముగ్ఘాతేత్వా అనాగామిఫలం న సచ్ఛికరోసి, రూపరాగాదీని పఞ్చ సంయోజనాని, మానానుసయం భవరాగానుసయం అవిజ్జానుసయన్తి ఇమే అట్ఠ కిలేసే సముగ్ఘాతేత్వా అరహత్తం న సచ్ఛికరోసి? కస్మా వా సతసహస్సకప్పాధికం ఏకం అసఙ్ఖ్యేయ్యం పూరితపారమినో సారిపుత్తమోగ్గల్లానా వియ సావకపారమీఞాణం న పటివిజ్ఝసి, సతసహస్సకప్పాధికాని ద్వే అసఙ్ఖ్యేయ్యాని పూరితపారమినో పచ్చేకబుద్ధా వియ చ పచ్చేకబోధిఞాణం న పటివిజ్ఝసి? యది వా తే సబ్బథావ ఏస ఉత్తానకో హుత్వా ఉపట్ఠాసి. అథ కస్మా సతసహస్సకప్పాధికాని చత్తారి అట్ఠ సోళస వా అసఙ్ఖ్యేయ్యాని పూరితపారమినో బుద్ధా వియ సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం న సచ్ఛికరోసి? కిం అనత్థికోసి ఏతేహి విసేసాధిగమేహి? పస్స యావ చ తే అపరద్ధం, త్వం నామ సావకపదేసఞాణే ఠితో అతిగమ్భీరం పచ్చయాకారం "ఉత్తానకో వియ మే ఉపట్ఠాతీ"తి వదసి. తస్స తే ఇదం వచనం బుద్ధానం కథాయ పచ్చనీకం హోతి. తాదిసేన నామ భిక్ఖునా బుద్ధానం కథాయ పచ్చనీకం కథేతబ్బన్తి న యుత్తమేతం. నను మయ్హం, ఆనన్ద, ఇమం పచ్చయాకారం పటివిజ్ఝితుం వాయమన్తస్సేవ కప్పసతసహస్సాధికాని చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని అతిక్కన్తాని. పచ్చయాకారపటివిజ్ఝనత్థాయ చ పన మే అదిన్నదానం నామ నత్థి, అపూరితపారమీ నామ నత్థి. "అజ్జ పచ్చయాకారం పటివిజ్ఝిస్సామీ"తి పన మే నిరుస్సాహం వియ మారబలం విధమన్తస్స అయం మహాపథవీ ద్వఙ్గులమత్తమ్పి నాకమ్పి, తథా పఠమయామే పుబ్బేనివాసం, మజ్ఝిమయామే దిబ్బచక్ఖుం సమ్పాదేన్తస్స. పచ్ఛిమయామే పన మే బలవపచ్చూససమయే, "అవిజ్జా సఙ్ఖారానం నవహి ఆకారేహి పచ్చయో హోతీ"తి దిట్ఠమత్తేయేవ దససహస్సిలోకధాతు అయదణ్డేన ఆకోటితకంసథాలో వియ విరవసతం విరవసహస్సం ముఞ్చమానా వాతాహతే పదుమినిపణ్ణే ఉదకబిన్దు వియ పకమ్పిత్థ. ఏవం గమ్భీరో చాయం, ఆనన్ద, పటిచ్చసముప్పాదో గమ్భీరావభాసో చ, ఏతస్స, ఆనన్ద, ధమ్మస్స అననుబోధా...పే.... నాతివత్తతీతి.

ఏతస్స ధమ్మస్సాతి ఏతస్స పచ్చయధమ్మస్స. **అననుబోధాతి** ఞాతపరిఞ్ఞావసేన అననుబుజ్ఝనా. **అప్పటివేధాతి** తీరణప్పహానపరిఞ్ఞావసేన అప్పటివిజ్ఝనా. **తన్తాకులకజాతాతి** తన్తం వియ ఆకులజాతా. యథా నామ దున్నిక్ఖిత్తం

మూసికచ్ఛిన్నం పేసకారానం తన్తం తహిం తహిం ఆకులం హోతి, “ఇదం అగ్గం, ఇదం మూల”న్తి అగ్గేన వా అగ్గం, మూలేన వా మూలం సమానేతుం దుక్కరం హోతి. ఏవమేవ సత్తా ఇమస్మిం పచ్చయాకారే ఖలితా ఆకులా బ్యాకులా హోన్తి , న సక్కోన్తి పచ్చయాకారం ఉజుం కాతుం. తత్థ తన్తం పచ్చత్తపురిసకారే ఠత్వా సక్కాపి భవేయ్య ఉజుం కాతుం, ఠపేత్వా పన ద్వే బోధిసత్తే అఞ్ఞో సత్తో అత్తనో ధమ్మతాయ పచ్చయాకారం ఉజుం కాతుం సమత్థో నామ నత్థి. యథా పన ఆకులం తన్తం కఞ్జియం దత్వా కోచ్ఛేన పహటం తత్థ తత్థ గుళకజాతం హోతి గణ్ఠిబద్ధం, ఏవమిమే సత్తా పచ్చయేసు పక్ఖలిత్వా పచ్చయే ఉజుం కాతుం అసక్కోన్తా ద్వాసట్ఠిదిట్ఠిగతవసేన గుళకజాతా హోన్తి గణ్ఠిబద్ధా. యే హి కేచి దిట్ఠియో సన్నిస్సితా, సబ్బే తే పచ్చయం ఉజుం కాతుం అసక్కోన్తాయేవ.

కులాగణ్ఠికజాతాతి కులాగణ్ఠికం వుచ్చతి పేసకారకఞ్జియసుత్తం. కులా నామ సకుణికా, తస్సా కులావకోతిపి ఏకే. యథా హి తదుభయమ్పి ఆకులం అగ్గేన వా అగ్గం, మూలేన వా మూలం సమానేతుం దుక్కరన్తి పురిమనయేనేవ యోజేతబ్బం.

ముఞ్జపబ్బజభూతాతి ముఞ్జతిణం వియ పబ్బజతిణం వియ చ భూతా తాదిసా జాతా. యథా హి తాని తిణాని కోట్టేత్వా కతరజ్జు జిణ్ణకాలే కత్థచి పతితం గహేత్వా తేసం తిణానం “ఇదం అగ్గం, ఇదం మూల”న్తి అగ్గేన వా అగ్గం, మూలేన వా మూలం సమానేతుం దుక్కరం, తమ్పి పచ్చత్తపురిసకారే ఠత్వా సక్కా భవేయ్య ఉజుం కాతుం, ఠపేత్వా పన ద్వే బోధిసత్తే అఞ్ఞో సత్తో అత్తనో ధమ్మతాయ పచ్చయాకారం ఉజుం కాతుం సమత్థో నామ నత్థి, ఏవమయం పజా పచ్చయం ఉజుం కాతుం అసక్కోన్తీ దిట్ఠిగతవసేన గణ్ఠికజాతా హుత్వా అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం సంసారం నాతివత్తతి.

తత్థ **అపాయో**తి నిరయతిరచ్ఛానయోనిపేత్తివిసయఅసురకాయా. సబ్బేపి హి తే వడ్ఢిసఙ్ఖాతస్స అయస్స అభావతో “అపాయో”తి వుచ్చతి, తథా దుక్ఖస్స గతిభావతో **దుగ్గతి,** సుఖసముస్సయతో వినిపతితత్తా **వినిపాతో**. ఇతరో పన –

> “ఖన్ధానఞ్చ పటిపాటి, ధాతుఆయతనాన చ;
> అబ్బోచ్ఛిన్నం వత్తమానా, **సంసారో**తి పవుచ్చతి”.

తం సబ్బమ్పి నాతివత్తతి నాతిక్కమతి, అథ ఖో చుతితో పటిసన్ధిం, పటిసన్ధితో చుతిన్తి ఏవం పునప్పునం చుతిపటిసన్ధియో గణ్హమానా తీసు భవేసు చతూసు యోనీసు పఞ్చసు గతీసు సత్తసు విఞ్ఞాణట్ఠితీసు నవసు సత్తావాసేసు మహాసముద్దే వాతక్ఖిత్తా నావా వియ యన్తే యుత్తగోణో వియ చ పరిబ్భమతియేవ. ఇతి సబ్బమేతం భగవా ఆయస్మన్తం ఆనన్దం అపసాదేన్తో ఆహ. సేసమేత్థ వుత్తనయమేవాతి. దసమం.

దుక్ఖవగ్గో ఛట్ఠో.

౭. మహావగ్గో

౧. అస్సుతవాసుత్తవణ్ణనా

౬౧. మహావగ్గస్స పఠమే **అస్సుతవా**తి ఖన్ధధాతుఆయతనపచ్చయాకారసతిపట్ఠానాదీసు ఉగ్గహపరిపుచ్ఛావినిచ్ఛయరహితో. **పుథుజ్జనో**తి పుథూనం నానప్పకారానం కిలేసాదీనం జననాదికారణేహి పుథుజ్జనో.

వుత్తఞ్హేతం – “పుథు కిలేసే జనేన్తీతి పుథుజ్జనా”తి సబ్బం విత్థారేతబ్బం. అపిచ పుథూనం గణనపథమతీతానం అరియధమ్మపరమ్ముఖానం నీచధమ్మసమాచారానం జనానం అన్తోగధత్తాపి పుథుజ్జనో, పుథు వా అయం విసుంయేవ సఙ్ఖం గతో, విసంసట్ఠో సీలసుతాదిగుణయుత్తేహి అరియేహి జనోతి పుథుజ్జనో. ఏవమేతేహి “అస్సుతవా పుథుజ్జనో”తి ద్వీహిపి పదేహి యే తే –

> “దువే పుథుజ్జనా వుత్తా, బుద్ధేనాదిచ్చబన్ధునా;
> అన్ధో పుథుజ్జనో ఏకో, కల్యాణేకో పుథుజ్జనో”తి. (మహాని. ౯౪); –

ద్వే పుథుజ్జనా వుత్తా, తేసు అన్ధపుథుజ్జనో గహితో. **ఇమస్మి**న్తి పచ్చుప్పన్నపచ్చక్ఖకాయం దస్సేతి. **చాతుమహాభూతికస్మి**న్తి చతుమహాభూతకాయే చతుమహాభూతేహి నిబ్బత్తే చతుమహాభూతమయేతి అత్థో. **నిబ్బిన్దేయ్యా**తి ఉక్కణ్ఠేయ్య. **విరజ్జేయ్యా**తి న రజ్జేయ్య. **విముచ్చేయ్యా**తి ముచ్చితుకామో భవేయ్య. **ఆచయో**తి వుడ్ఢి. **అపచయో**తి పరిహాని. **ఆదాన**న్తి నిబ్బత్తి. **నిక్ఖేపన**న్తి భేదో.

తస్మాతి యస్మా ఇమే చత్తారో వుడ్ఢిహానినిబ్బత్తిభేదా పఞ్ఞాయన్తి, తస్మా తంకారణాతి అత్థో. ఇతి భగవా చాతుమహాభూతికే కాయే రూపం పరిగ్గహేతుం అయుత్తరూపం కత్వా అరూపం పరిగ్గహేతుం యుత్తరూపం కరోతి. కస్మా? తేసఞ్హి భిక్ఖూనం రూపస్మిం గాహో బలవా అధిమత్తో, తేన తేసం రూపే గాహస్స పరిగ్గహేతబ్బరూపతం దస్సేత్వా నిక్కడ్ఢన్తో అరూపే పతిట్ఠాపనత్థం ఏవమాహ.

చిత్తన్తిఆది సబ్బం మనాయతనస్సేవ నామం. తఞ్హి చిత్తవత్థుతాయ చిత్తగోచరతాయ సమ్పయుత్తధమ్మచిత్తతాయ చ **చిత్తం,** మననట్ఠేన **మనో,** విజాననట్ఠేన **విఞ్ఞాణ**న్తి వుచ్చతి. **నాల**న్తి న సమత్థో. **అజ్ఝోసిత**న్తి తణ్హాయ గిలిత్వా పరినిట్ఠపేత్వా గహితం. **మమాయిత**న్తి తణ్హామమత్తేన మమ ఇదన్తి గహితం. **పరామట్ఠ**న్తి దిట్ఠియా పరామసిత్వా గహితం. **ఏతం మమా**తి తణ్హాగాహో, తేన అట్ఠసతతణ్హావిచరితం గహితం హోతి. **ఏసోహమస్మీ**తి మానగాహో, తేన నవ మానా గహితా హోన్తి. **ఏసో మే అత్తా**తి దిట్ఠిగాహో, తేన ద్వాసట్ఠి దిట్ఠియో గహితా హోన్తి. **తస్మా**తి యస్మా ఏవం దీఘరత్తం గహితం, తస్మా నిబ్బిన్దితుం న సమత్థో.

వరం, భిక్ఖవేతి ఇదం కస్మా ఆహ? పఠమఞ్హి తేన రూపం పరిగ్గహేతుం అయుత్తరూపం కతం, అరూపం యుత్తరూపం, అథ “తేసం భిక్ఖూనం రూపతో గాహో నిక్ఖమిత్వా అరూపం గతో”తి ఞత్వా తం నిక్కడ్ఢితుం ఇమం దేసనం ఆరభి. తత్థ **అత్తతో ఉపగచ్ఛేయ్యా**తి అత్తాతి గణ్హేయ్య. **భియ్యోపీ**తి వస్ససతతో ఉద్ధమ్పి. కస్మా పన భగవా ఏవమాహ? కిం అతిరేకవస్ససతం తిట్ఠమానం రూపం నామ అత్థి? నను పఠమవయే పవత్తం రూపం మజ్ఝిమవయం న పాపుణాతి, మజ్ఝిమవయే పవత్తం పచ్ఛిమవయం, పురేభత్తే పవత్తం పచ్ఛాభత్తం, పచ్ఛాభత్తే పవత్తం పఠమయామం, పఠమయామే పవత్తం మజ్ఝిమయామం, మజ్ఝిమయామే పవత్తం పచ్ఛిమయామం న పాపుణాతి? తథా గమనే పవత్తం ఠానం, ఠానే పవత్తం నిసజ్జం, నిసజ్జాయ పవత్తం సయనం న పాపుణాతి. ఏకఇరియాపథేపి పాదస్స ఉద్ధరణే పవత్తం అతిహరణం, అతిహరణే పవత్తం వీతిహరణం, వీతిహరణే పవత్తం వోస్సజ్జనం, వోస్సజ్జనే పవత్తం సన్నిక్ఖేపనం, సన్నిక్ఖేపనే పవత్తం సన్నిరుజ్ఝనం న పాపుణాతి, తత్థ తత్థేవ ఓధి ఓధి పబ్బం పబ్బం హుత్వా తత్తకపాలే పక్ఖిత్తతిలా వియ పటపటాయన్తా సఙ్ఖారా భిజ్జన్తీతి? సచ్చమేతం. యథా పన

పదీపస్స జలతో జాతా తం తం వట్టిప్పదేసం అనతిక్కమిత్వా తత్థ తత్థేవ భిజ్జతి, అథ చ పన పవేణిసమ్బన్ధవసేన సబ్బరత్తిం జలితో పదీపోతి వుచ్చతి, ఏవమిధాపి పవేణివసేన అయమ్పి కాయో ఏవం చిరట్ఠితికో వియ కత్వా దస్సితో.

రత్తియా చ దివసస్స చాతి రత్తిమ్హి చ దివసే చ. భుమ్మత్థే హేతం సామివచనం. **అఞ్ఞదేవ ఉప్పజ్జతి, అఞ్ఞం నిరుజ్ఝతీతి** యం రత్తిం ఉప్పజ్జతి చ నిరుజ్ఝతి చ, తతో అఞ్ఞదేవ దివా ఉప్పజ్జతి చ నిరుజ్ఝతి చాతి అత్థో. అఞ్ఞం ఉప్పజ్జతి, అనుప్పన్నమేవ అఞ్ఞం నిరుజ్ఝతీతి ఏవం పన అత్థో న గహేతబ్బో. "రత్తియా చ దివసస్స చా"తి ఇదం పురిమపవేణితో పరిత్తకం పవేణిం గహేత్వా పవేణివసేనేవ వుత్తం, ఏకరత్తిం పన ఏకదివసం వా ఏకమేవ చిత్తం ఠాతుం సమత్థం నామ నత్థి. ఏకస్మిఞ్హి అచ్ఛరాక్ఖణే అనేకాని చిత్తకోటిసతసహస్సాని ఉప్పజ్జన్తి. వుత్తమ్పి చేతం మిలిన్దపఞ్హే –

> "వాహసతం ఖో, మహారాజ , వీహీనం, అడ్ఢచూళఞ్చ వాహా, వీహిసత్తమ్బణాని, ద్వే చ తుమ్బా, ఏకచ్ఛరాక్ఖణే పవత్తస్స చిత్తస్స ఏత్తకా వీహీ లక్ఖం ఠపీయమానా పరిక్ఖయం పరియాదానం గచ్ఛేయ్యు"న్తి.

పవనేతి మహావనే. **తం ముఞ్చిత్వా అఞ్ఞం గణ్హాతి, తం ముఞ్చిత్వా అఞ్ఞం గణ్హాతీతి** ఇమినా న సో గణ్హితబ్బసాఖం అలభిత్వా భూమిం ఓతరతి. అథ ఖో తస్మిం మహావనే విచరన్తో తం తం సాఖం గణ్హన్తోయేవ చరతీతి అయమత్థో దస్సితో.

ఏవమేవ ఖోతి ఏత్థ ఇదం ఓపమ్మసంసన్దనం – అరఞ్ఞమహావనం వియ హి ఆరమ్మణవనం వేదితబ్బం. తస్మిం వనే విచరణమక్కటో వియ ఆరమ్మణవనే ఉప్పజ్జనకచిత్తం. సాఖాగహణం వియ ఆరమ్మణే లుబ్భనం. యథా సో అరఞ్ఞే విచరన్తో మక్కటో తం తం సాఖం పహాయ తం తం సాఖం గణ్హాతి, ఏవమిదం ఆరమ్మణవనే విచరన్తం చిత్తమ్పి కదాచి రూపారమ్మణం గహేత్వా ఉప్పజ్జతి, కదాచి సద్దాదీసు అఞ్ఞతరం, కదాచి అతీతం, కదాచి అనాగతం వా పచ్చుప్పన్నం వా, తథా కదాచి అజ్ఝత్తం, కదాచి బాహిరం. యథా చ సో అరఞ్ఞే విచరన్తో మక్కటో సాఖం అలభిత్వా ఓరుయ్హ భూమియం నిసిన్నోతి న వత్తబ్బో, ఏకం పన పణ్ణసాఖం గహేత్వావ నిసీదతి, ఏవమేవ ఆరమ్మణవనే విచరన్తం చిత్తమ్పి ఏకం ఓలుబ్భారమ్మణం అలభిత్వా ఉప్పన్నన్తి న వత్తబ్బం, ఏకజాతియం పన ఆరమ్మణం గహేత్వావ ఉప్పజ్జతీతి వేదితబ్బం. ఏత్తావతా చ పన భగవతా రూపతో నీహరిత్వా అరూపే గాహో పతిట్ఠాపితో, అరూపతో నీహరిత్వా రూపే.

ఇదాని తం ఉభయతో నిక్కడ్ఢితుకామో **తత్ర, భిక్ఖవే, సుతవా అరియసావకోతి** దేసనం ఆరభి. అయం పనత్థో ఆసీవిసదట్ఠూపమాయ దీపేతబ్బో – ఏకో కిర పురిసో ఆసీవిసేన దట్ఠో, అథస్స విసం హరిస్సామీతి ఛేకో భిసక్కో ఆగన్త్వా వమనం కారేత్వా హేట్ఠా గరుళో, ఉపరి నాగోతి మన్తం పరివత్తేత్వా విసం ఉపరి ఆరోపేసి. సో యావ అక్ఖిప్పదేసా ఆరుళ్హభావం ఞత్వా "ఇతో పరం అభిరుహితుం న దస్సామి, దట్ఠట్ఠానేయేవ ఠపేస్సామీ"తి ఉపరి గరుళో, హేట్ఠా నాగోతి మన్తం పరివత్తేత్వా కణ్ణే ధుమేత్వా దణ్డకేన పహరిత్వా విసం ఓతారేత్వా దట్ఠట్ఠానేయేవ ఠపేసి. తత్రస్స ఠితభావం ఞత్వా అగదలేపేన విసం నిమ్మథేత్వా న్హాపేత్వా "సుఖీ హోహీ"తి వత్వా యేనకామం పక్కామి.

తత్థ ఆసీవిసేన దట్ఠస్స కాయే విసపతిట్ఠానం వియ ఇమేసం భిక్ఖూనం రూపే అధిమత్తగాహకాలో, ఛేకో భిసక్కో వియ తథాగతో, మన్తం పరివత్తేత్వా ఉపరి విసస్స ఆరోపితకాలో వియ తథాగతేన తేసం భిక్ఖూనం రూపతో గాహం నీహరిత్వా అరూపే పతిట్ఠాపితకాలో, యావ అక్ఖిప్పదేసా ఆరుళ్హవిసస్స ఉపరి అభిరుహితుం అదత్వా పున మన్తబలేన ఓతారేత్వా దట్ఠట్ఠానేయేవ ఠపనం వియ సత్థారా తేసం భిక్ఖూనం అరూపతో గాహం నీహరిత్వా రూపే పతిట్ఠాపితకాలో. దట్ఠట్ఠానే ఠితస్స

విసస్స అగదలేపేన నిమ్మథనం వియ ఉభయతో గాహం నీహరణత్థాయ ఇమిస్సా దేసనాయ ఆరద్ధకాలో వేదితబ్బో. తత్థ **నిబ్బిన్దం విరజ్జతీ**తి ఇమినా మగ్గో కథితో, **విరాగా విముచ్చతీ**తి ఫలం, **విముత్తస్మి**న్తిఆదినా పచ్చవేక్ఖణా. పఠమం.

౨. దుతియఅస్సుతవాసుత్తవణ్ణనా

౬౨. దుతియే **సుఖవేదనియ**న్తి సుఖవేదనాయ పచ్చయం. **ఫస్స**న్తి చక్ఖుసమ్ఫస్సాదిం. నను చ చక్ఖుసమ్ఫస్సో సుఖవేదనాయ పచ్చయో న హోతీతి? సహజాతపచ్చయేన న హోతి, ఉపనిస్సయపచ్చయేన పన జవనవేదనాయ హోతి , తం సన్ధాయేతం వుత్తం. సోతసమ్ఫస్సాదీసుపి ఏసేవ నయో. **తజ్జ**న్తి తజ్జాతికం తస్సారుప్పం, తస్స ఫస్సస్స అనురూపన్తి అత్థో. **దుక్ఖవేదనియ**న్తిఆది వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బం. **సఙ్ఘట్టనసమోధానా**తి సఙ్ఘట్టనేన చేవ సమోధానేన చ, సఙ్ఘట్టనసమ్పిణ్డనేనాతి అత్థో. **ఉస్మా**తి ఉణ్హాకారో. **తేజో అభినిబ్బత్తతీ**తి అగ్గిచుణ్ణో నిక్ఖమతీతి న గహేతబ్బం, ఉస్మాకారస్సేవ పన ఏతం వేవచనం. తత్థ **ద్విన్నం కట్ఠాన**న్తి ద్విన్నం అరణీనం. తత్థ అధోఅరణీ వియ వత్థు, ఉత్తరారణీ వియ ఆరమ్మణం, సఙ్ఘట్టనం వియ ఫస్సో, ఉస్మాధాతు వియ వేదనా. దుతియం.

౩. పుత్తమంసూపమసుత్తవణ్ణనా

౬౩. తతియే **చత్తారోమే, భిక్ఖవే, ఆహారా**తిఆది వుత్తనయమేవ. యస్మా పనస్స అట్ఠుప్పత్తికో నిక్ఖేపో, తస్మా తం దస్సేత్వావేత్థ అనుపుబ్బపదవణ్ణనం కరిస్సామి. కతరాయ పన ఇదం అట్ఠుప్పత్తియా నిక్ఖిత్తన్తి? లాభసక్కారేన. భగవతో కిర మహాలాభసక్కారో ఉప్పజ్జి, యథా తం చత్తారో అసఙ్ఖ్యేయ్యే పూరితదానపారమీసఞ్చయస్స. సబ్బదిసాసు హిస్స యమకమహామేఘో వుట్ఠహిత్వా మహోఘం వియ సబ్బపారమియో "ఏకస్మిం అత్తభావే విపాకం దస్సామా"తి సమ్పిణ్డితా వియ లాభసక్కారమహోఘం నిబ్బత్తయింసు. తతో తతో అన్నపానయానవత్థమాలాగన్ధవిలేపనాదిహత్థా ఖత్తియబ్రాహ్మణాదయో ఆగన్త్వా, "కహం బుద్ధో, కహం భగవా, కహం దేవదేవో నరాసభో పురిససీహో"తి? భగవన్తం పరియేసన్తి. సకటసతేహిపి పచ్చయే ఆహరిత్వా ఓకాసం అలభమానా సమన్తా గావుతప్పమాణమ్పి సకటధురేన సకటధురం ఆహచ్చ తిట్ఠన్తి చేవ అనుప్పవత్తన్తి చ అన్ధకవిన్దబ్రాహ్మణాదయో వియ. సబ్బం ఖన్ధకే తేసు తేసు సుత్తేసు చ ఆగతనయేన వేదితబ్బం.

యథా భగవతో, ఏవం భిక్ఖుసఙ్ఘస్సాపి. వుత్తఞ్హేతం –

> "తేన ఖో పన సమయేన భగవా సక్కతో హోతి గరుకతో మానితో పూజితో అపచితో లాభీ చీవర-పిణ్డపాత-సేనాసన-గిలాన-పచ్చయ-భేసజ్జ-పరిక్ఖారానం. భిక్ఖుసఙ్ఘోపి ఖో సక్కతో హోతి...పే.... పరిక్ఖారాన"న్తి (ఉదా. ౧౪; సం. ని. ౨.౭౦).

> తథా "యావతా ఖో, చున్ద, ఏతరహి సఙ్ఘో వా గణో వా లోకే ఉప్పన్నో, నాహం, చున్ద, అఞ్ఞం ఏకసఙ్ఘమ్పి సమనుపస్సామి ఏవం లాభగ్గయసగ్గపత్తం యథరివాయం, చున్ద, భిక్ఖుసఙ్ఘో"తి (దీ. ని. ౩.౧౭౬).

స్వాయం భగవతో చ సఙ్ఘస్స చ ఉప్పన్నో లాభసక్కారో ఏకతో హుత్వా ద్విన్నం మహానదీనం ఉదకం వియ అప్పమేయ్యో అహోసి. అథ సత్థా రహోగతో చిన్తేసి – "మహాలాభసక్కారో అతీతబుద్ధానమ్పి ఏవరూపో అహోసి,

అనాగతానమ్పి ఏవరూపో భవిస్సతి . కిం ను ఖో భిక్ఖూ ఆహారపరిగ్గాహకేన సతిసమ్పజఞ్ఞేన సమన్నాగతా మజ్ఝత్తా నిచ్ఛన్దరాగా హుత్వా ఆహారం పరిభుఞ్జితుం సక్కోన్తి, న సక్కోన్తీ"తి?

సో అద్దస ఏకచ్చే అధునా పబ్బజితే కులపుత్తే అపచ్చవేక్ఖిత్వా ఆహారం పరిభుఞ్జమానే. దిస్వానస్స ఏతదహోసి – "మయా కప్పసతసహస్సాధికాని చత్తారి అసఙ్ఖ్యేయ్యాని పారమియో పూరేన్తేన న చీవరాదిహేతు పూరితా, ఉత్తమఫలస్స పన అరహత్తస్సత్థాయ పూరితా. ఇమేపి భిక్ఖూ మమ సన్తికే పబ్బజన్తా న చీవరాదిహేతు పబ్బజితా, అరహత్తస్సేవ పన అత్థాయ పబ్బజితా. తే ఇదాని అసారమేవ సారం అనత్థమేవ చ అత్థం కరోన్తీ"తి ఏవమస్స ధమ్మసంవేగో ఉదపాది. తతో చిన్తేసి – "సచే పఞ్చమం పారాజికం పఞ్ఞపేతుం సక్కా అభవిస్స, అపచ్చవేక్ఖితాహారపరిభోగో పఞ్చమం పారాజికం కత్వా పఞ్ఞపేతబ్బో భవేయ్య. న పన సక్కా ఏవం కాతుం, ధువపటిసేవనట్ఠానఞ్హేతం సత్తానం. యథా పన కథితే పఞ్చమం పారాజికం వియ నం పస్సిస్సన్తి. ఏవం ధమ్మాదాసం సంవరం మరియాదం ఠపేస్సామి, యం ఆవజ్జిత్వా ఆవజ్జిత్వా అనాగతే భిక్ఖూ చత్తారో పచ్చయే పచ్చవేక్ఖిత్వా పరిభుఞ్జిస్సన్తీ"తి. ఇమాయ అట్ఠుప్పత్తియా ఇమం పుత్తమంసూపమసుత్తన్తం నిక్ఖిపి. తత్థ **చత్తారోమే, భిక్ఖవే, ఆహారా**తిఆది హేట్ఠా వుత్తత్థమేవ.

చత్తారో పన ఆహారే విత్థారేత్వా ఇదాని తేసు ఆదీనవం దస్సేతుం **కథఞ్చ, భిక్ఖవే, కబళీకారో ఆహారో దట్ఠబ్బో**తిఆదిమాహ? తత్థ **జాయమ్పతికా**తి జాయా చేవ పతి చ. **పరిత్తం సమ్బల**న్తి పుటభత్తసత్తుమోదకాదీనం అఞ్ఞతరం అప్పమత్తకం పాథేయ్యం. **కన్తారమగ్గ**న్తి కన్తారభూతం మగ్గం, కన్తారే వా మగ్గం. **కన్తార**న్తి చోరకన్తారం వాళకన్తారం అమనుస్సకన్తారం నిరుదకకన్తారం అప్పభక్ఖకన్తారన్తి పఞ్చవిధం. తేసు యత్థ చోరభయం అత్థి , తం చోరకన్తారం. యత్థ సీహబ్యగ్ఘాదయో వాళా అత్థి, తం వాళకన్తారం. యత్థ బలవాముఖయక్ఖినిఆదీనం అమనుస్సానం వసేన భయం అత్థి, తం అమనుస్సకన్తారం. యత్థ పాతుం వా న్హాయితుం వా ఉదకం నత్థి, తం నిరుదకకన్తారం. యత్థ ఖాదితబ్బం వా భుఞ్జితబ్బం వా అన్తమసో కన్దమూలాదిమత్తమ్పి నత్థి, తం అప్పభక్ఖకన్తారం నామ. యత్థ పనేతం పఞ్చవిధమ్పి భయం అత్థి, తం కన్తారమేవ. తం పనేతం ఏకాహద్వీహతీహాదివసేన నిత్థరితబ్బమ్పి అత్థి, న తం ఇధ అధిప్పేతం. ఇధ పన నిరుదకం అప్పభక్ఖం యోజనసతికకన్తారం అధిప్పేతం. ఏవరూపే కన్తారే మగ్గం. **పటిపజ్జేయ్యు**న్తి ఛాతకభయేన చేవ రోగభయేన చ రాజభయేన చ ఉపద్దుతా పటిపజ్జేయ్యుం "ఏతం కన్తారం నిత్థరిత్వా ధమ్మికస్స రఞ్ఞో నిరుపద్దవే రట్ఠే సుఖం వసిస్సామా"తి మఞ్ఞమానా.

ఏకపుత్తకోతి ఉక్ఖిపిత్వా గహితో అనుకమ్పితబ్బయుత్తో అధిరసరీరో ఏకపుత్తకో. **వల్లూరఞ్చ సోణ్డికఞ్చా**తి ఘనఘనట్ఠానతో గహేత్వా వల్లూరం, అట్ఠినిస్సితసిరానిస్సితట్ఠానాని గహేత్వా సూలమంసఞ్చాతి అత్థో. **పటిపిసేయ్యు**న్తి పహారేయ్యుం. **కహం ఏకపుత్తకా**తి అయం తేసం పరిదేవనాకారో.

అయం పనేత్థ భూతమత్థం కత్వా ఆదితో పట్ఠాయ సఙ్ఖేపతో అత్థవణ్ణనా – ద్వే కిర జాయమ్పతికా పుత్తం గహేత్వా పరిత్తేన పాథేయ్యేన యోజనసతికం కన్తారమగ్గం పటిపజ్జింసు. తేసం పఞ్ఞాసయోజనాని గన్త్వా పాథేయ్యం నిట్ఠాసి, తే ఖుప్పిపాసాతురా విరళచ్ఛాయాయం నిసీదింసు. తతో పురిసో భరియం ఆహ – "భద్దే ఇతో సమన్తా పఞ్ఞాసయోజనాని గామో వా నిగమో వా నత్థి. తస్మా యం తం పురిసేన కాతబ్బం బహుమ్పి కసిగోరక్ఖాదికమ్మం, న దాని సక్కా తం మయా కాతుం, ఏహి మం మారేత్వా ఉపడ్ఢమంసం ఖాదిత్వా ఉపడ్ఢం పాథేయ్యం కత్వా పుత్తేన సద్ధిం కన్తారం నిత్థరాహీ"తి. పున సాపి తం ఆహ – "సామి మయా దాని యం తం ఇత్థియా కాతబ్బం బహుమ్పి సుత్తకన్తనాదికమ్మం, తం కాతుం న సక్కా,

ఏహి మం మారేత్వా ఉపడ్ఢమంసం ఖాదిత్వా ఉపడ్ఢం పాథేయ్యం కత్వా పుత్తేన సద్ధిం కన్తారం నిత్థరాహీ"తి. పున సోపి తం ఆహ – "భద్దే మాతుగామమరణేన ద్విన్నం మరణం పఞ్ఞాయతి . న హి మన్దో కుమారో మాతరా వినా జీవితుం సక్కోతి. యది పన మయం జీవామ. పున దారకం లభేయ్యామ. హన్ద దాని పుత్తకం మారేత్వా, మంసం గహేత్వా కన్తారం నిత్థరామా"తి. తతో మాతా పుత్తమాహ – "తాత, పితుసన్తికం గచ్ఛా"తి, సో అగమాసి. అథస్స పితా, "మయా 'పుత్తకం పోసేస్సామీ'తి కసిగోరక్ఖాదీహి అనప్పకం దుక్ఖమనుభూతం, న సక్కోమి అహం పుత్తం మారేతుం, త్వంయేవ తవ పుత్తం మారేహీ"తి వత్వా, "తాత మాతుసన్తికం గచ్ఛా"తి ఆహ. సో అగమాసి. అథస్స మాతాపి, "మయా పుత్తం పత్థేన్తియా గోవతకుక్కురవతదేవతాయాచనాదీహిపి తావ అనప్పకం దుక్ఖమనుభూతం, కో పన వాదో కుచ్ఛినా పరిహరన్తియా? న సక్కోమి అహం పుత్తం మారేతు"న్తి వత్వా "తాత, పితుసన్తికమేవ గచ్ఛా"తి ఆహ. ఏవం సో ద్విన్నమన్తరా గచ్ఛన్తోయేవ మతో. తే తం దిస్వా పరిదేవిత్వా వుత్తనయేన మంసాని గహేత్వా ఖాదన్తా పక్కమింసు.

తేసం సో పుత్తమంసాహారో నవహి కారణేహి పటికూలత్తా నేవ దవాయ హోతి, న మదాయ, న మణ్డనాయ, న విభూసనాయ, కేవలం కన్తారనిత్థరణత్థాయేవ హోతి. కతమేహి నవహి కారణేహి పటికూలోతి చే? సజాతిమంసతాయ ఞాతిమంసతాయ పుత్తమంసతాయ పియపుత్తమంసతాయ తరుణమంసతాయ ఆమకమంసతాయ అభోగమంసతాయ అలోణతాయ అధూపితతాయాతి. ఏవఞ్హి తే నవహి కారణేహి పటికూలం తం పుత్తమంసం ఖాదన్తా న సారత్తా గిద్ధమానసా హుత్వా ఖాదింసు, మజ్ఝత్తభావేయేవ పన నిచ్ఛన్దరాగపరిభోగే ఠితా ఖాదింసు. న అట్ఠిన్హారుచమ్మనిస్సితట్ఠానాని అపనేత్వా థూలథూలం వరమంసమేవ ఖాదింసు, హత్థసమ్పత్తం మంసమేవ పన ఖాదింసు. న యావదత్థం కణ్ఠప్పమాణం కత్వా ఖాదింసు, థోకం థోకం పన ఏకదివసం యాపనమత్తమేవ ఖాదింసు. న అఞ్ఞమఞ్ఞం మచ్ఛరాయన్తా ఖాదింసు, విగతమచ్ఛేరమలేన పన పరిసుద్ధేనేవ చేతసా ఖాదింసు. న అఞ్ఞం కిఞ్చి మిగమంసం వా మోరమంసాదీనం వా అఞ్ఞతరం ఖాదామాతి సమ్మూళ్హా ఖాదింసు, పియపుత్తమంసభావం పన జానన్తావ ఖాదింసు. న "అహో వత మయం పునపి ఏవరూపం పుత్తమంసం ఖాదేయ్యామా"తి పత్థనం కత్వా ఖాదింసు, పత్థనం పన వీతివత్తావ హుత్వా ఖాదింసు. న "ఏత్తకం కన్తారే ఖాదిత్వా అవసిట్ఠం కన్తారం అతిక్కమ్మ లోణమ్బిలాదీహి యోజేత్వా ఖాదిస్సామా"తి సన్నిధిం అకంసు, కన్తారపరియోసానే పన "పురే మహాజనో పస్సతీ"తి భూమియం వా నిఖణింసు, అగ్గినా వా ఝాపయింసు. న "కోచి అఞ్ఞో అమ్హే వియ ఏవరూపం పుత్తమంసం ఖాదితుం న లభతీ"తి మానం వా దప్పం వా అకంసు, నిహతమానా పన నిహతదప్పా హుత్వా ఖాదింసు. "కిం ఇమినా అలోణేన అనమ్బిలేన అధూపితేన దుగ్గన్ధేనా"తి న హీళేత్వా ఖాదింసు, హీళనం పన వీతివత్తా హుత్వా ఖాదింసు . న "తుయ్హం భాగో మయ్హం భాగో తవ పుత్తో మమ పుత్తో"తి అఞ్ఞమఞ్ఞం అతిమఞ్ఞింసు. సమగ్గా పన సమ్మోదమానా హుత్వా ఖాదింసు. ఇమం నేసం ఏవరూపం నిచ్ఛన్దరాగాదిపరిభోగం సమ్పస్సమానో సత్థా భిక్ఖుసఙ్ఘమ్పి తం కారణం అనుజానాపేన్తో **తం కిం మఞ్ఞథ, భిక్ఖవే, అపి ను తే దవాయ వా ఆహారం ఆహారేయ్యు**న్తిఆదిమాహ. తత్థ **దవాయ వా**తిఆదీని విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౧౮) విత్థారితానేవ. **కన్తారస్సా**తి నిత్తిణ్ణావసేసస్స కన్తారస్స.

ఏవమేవ ఖోతి నవన్నం పాటికుల్యానం వసేన పియపుత్తమంససదిసో కత్వా దట్ఠబ్బోతి అత్థో. కతమేసం నవన్నం? గమనపాటికుల్యతాదీనం. గమనపాటికుల్యతం పచ్చవేక్ఖన్తోపి కబళీకారాహారం పరిగ్గణ్హాతి, పరియేసనపాటికుల్యతం పచ్చవేక్ఖన్తోపి, పరిభోగనిధానఆసయపరిపక్కాపరిపక్కసమ్మక్ఖణనిస్సన్దపాటికుల్యతం పచ్చవేక్ఖన్తోపి, తాని పనేతాని గమనపాటికుల్యతాదీని విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౨౯౪) ఆహారపాటికుల్యతానిద్దేసే విత్థారితానేవ. ఇతి ఇమేసం నవన్నం పాటికుల్యానం వసేన పుత్తమంసూపమం కత్వా ఆహారో పరిభుఞ్జితబ్బో.

యథా తే జాయమ్పతికా పాటికుల్యం పియపుత్తమంసం ఖాదన్తా న సారత్తా గిద్ధమానసా హుత్వా ఖాదింసు, మజ్ఝత్తభావేయేవ నిచ్ఛన్దరాగపరిభోగే ఠితా ఖాదింసు, ఏవం నిచ్ఛన్దరాగపరిభోగం కత్వా పరిభుఞ్జితబ్బో. యథా చ తే న అట్ఠిన్హారుచమ్మనిస్సితం అపనేత్వా థూలథూలం వరమంసమేవ ఖాదింసు, హత్థసమ్పత్తమేవ పన ఖాదింసు, ఏవం సుక్ఖభత్తమన్దబ్యఞ్జనాదీని పిట్ఠిహత్థేన అపటిక్ఖిపిత్వా వట్టకేన వియ కుక్కుటేన వియ చ ఓధిం అదస్సేత్వా తతో తతో సప్పిమంసాదిసంసట్ఠవరభోజనంయేవ విచినిత్వా అభుఞ్జన్తేన సీహేన వియ సపదానం పరిభుఞ్జితబ్బో.

యథా చ తే న యావదత్థం కణ్ఠప్పమాణం ఖాదింసు, థోకం థోకం పన ఏకేకదివసం యాపనమత్తమేవ ఖాదింసు, ఏవమేవ ఆహరహత్థకాదిబ్రాహ్మణానం అఞ్ఞతరేన వియ యావదత్థం ఉదరావదేహకం అభుఞ్జన్తేన చతున్నం పఞ్చన్నం వా ఆలోపానం ఓకాసం ఠపేత్వావ ధమ్మసేనాపతినా వియ పరిభుఞ్జితబ్బో. సో కిర పఞ్చచత్తాలీస వస్సాని తిట్ఠమానో "పచ్ఛాభత్తే అమ్బిలుగ్గారసముట్ఠాపకం కత్వా ఏకదివసమ్పి ఆహారం న ఆహారేసి"న్తి వత్వా సీహనాదం నదన్తో ఇమం గాథమాహ –

"చత్తారో పఞ్చ ఆలోపే, అభుత్వా ఉదకం పివే;

అలం ఫాసువిహారాయ, పహితత్తస్స భిక్ఖునో"తి. (థేరగా. ౯౮౩);

యథా చ తే న అఞ్ఞమఞ్ఞం మచ్ఛరాయన్తా ఖాదింసు, విగతమలమచ్ఛేరేన పన పరిసుద్ధేనేవ చేతసా ఖాదింసు, ఏవమేవ పిణ్డపాతం లభిత్వా అమచ్ఛరాయిత్వా "ఇమం సబ్బం గణ్హన్తస్స సబ్బం దస్సామి, ఉపడ్ఢం గణ్హన్తస్స ఉపడ్ఢం, సచే గహితావసేసో భవిస్సతి, అత్తనా పరిభుఞ్జిస్సామీ"తి సారణీయధమ్మే ఠితేనేవ పరిభుఞ్జితబ్బో. యథా చ తే న "అఞ్ఞం కిఞ్చి మయం మిగమంసం వా మోరమంసాదీనం వా అఞ్ఞతరం ఖాదామా"తి సమ్మూళ్హా ఖాదింసు, పియపుత్తమంసభావం పన జానన్తావ ఖాదింసు, ఏవమేవ పిణ్డపాతం లభిత్వా "అహం ఖాదామి భుఞ్జామీ"తి అత్తూపలద్ధిసమ్మోహం అనుప్పాదేత్వా "కబళీకారాహారో న జానాతి 'చాతుమహాభూతికకాయం వడ్ఢేమీ'తి, కాయోపి న జానాతి 'కబళీకారాహారో మం వడ్ఢేతీ'"తి, ఏవం సమ్మోహం పహాయ పరిభుఞ్జితబ్బో. సతిసమ్పజఞ్ఞవసేనాపి చేస అసమ్మూళ్హేనేవ హుత్వా పరిభుఞ్జితబ్బో.

యథా చ తే న "అహో వత మయం పునపి ఏవరూపం పుత్తమంసం ఖాదేయ్యామా"తి పత్థనం కత్వా ఖాదింసు, పత్థనం పన వీతివత్తావ హుత్వా ఖాదింసు, ఏవమేవ పణీతభోజనం లద్ధా 'అహో వతాహం స్వేపి పునదివసేపి ఏవరూపం లభేయ్యం', లూఖం వా పన లద్ధా "హియ్యో వియ మే అజ్జ పణీతభోజనం న లద్ధ"న్తి పత్థనం వా అనుసోచనం వా అకత్వా నిత్తణ్హేన –

"అతీతం నానుసోచామి, నప్పజప్పామినాగతం;

పచ్చుప్పన్నేన యాపేమి, తేన వణ్ణో పసీదతీ"తి. (జా. ౨.౨౨.౯౦) –

ఇమం ఓవాదం అనుస్సరన్తేన "పచ్చుప్పన్నేనేవ యాపేస్సామీ"తి పరిభుఞ్జితబ్బో.

యథా చ తే న "ఏత్తకం కన్తారే ఖాదిత్వా అవసిట్ఠం కన్తారం అతిక్కమ్మ లోణమ్బిలాదీహి యోజేత్వా ఖాదిస్సామా"తి సన్నిధిం అకంసు, కన్తారపరియోసానే పన "పురే మహాజనో పస్సతీ"తి భూమియం వా నిఖణింసు, అగ్గినా వా ఝాపయింసు, ఏవమేవ –

“అన్నానమథో పానానం,

ఖాదనీయానం అథోపి వత్థానం;

లద్ధా న సన్నిధిం కయిరా,

న చ పరిత్తసే తాని అలభమానో”తి. (సు॰ ని॰ ౯౩౦); –

ఇమం ఓవాదం అనుస్సరన్తేన చతూసు పచ్చయేసు యం యం లభతి, తతో తతో అత్తనో యాపనమత్తం గహేత్వా, సేసం సబ్రహ్మచారీనం విస్సజ్జేత్వా సన్నిధిం పరివజ్జన్తేన పరిభుఞ్జితబ్బో. యథా చ తే న “కోచి అఞ్ఞో అమ్హే వియ ఏవరూపం పుత్తమంసం ఖాదితుం న లభతీ”తి మానం వా దప్పం వా అకంసు, నిహతమానా పన నిహతదప్పా హుత్వా ఖాదింసు, ఏవమేవ పణీతభోజనం లభిత్వా “అహమస్మి లాభీ చీవరపిణ్డపాతాదీన”న్తి న మానో వా దప్పో వా కాతబ్బో. “నాయం పబ్బజ్జా చీవరాదిహేతు, అరహత్తహేతు పనాయం పబ్బజ్జా”తి పచ్చవేక్ఖిత్వా నిహతమానదప్పేనేవ పరిభుఞ్జితబ్బో.

యథా చ తే “కిం ఇమినా అలోణేన అనమ్బిలేన అధూపితేన దుగ్గన్ధేనా”తి హీళేత్వా న ఖాదింసు, హీళనం పన వీతివత్తా హుత్వా ఖాదింసు, ఏవమేవ పిణ్డపాతం లభిత్వా “కిం ఇమినా అస్సగోణభత్తసదిసేన లూఖేన నిరసేన, సువానదోణియం తం పక్ఖిపథా”తి ఏవం పిణ్డపాతం వా “కో ఇమం భుఞ్జిస్సతి, కాకసునఖాదీనం దేహీ”తి ఏవం దాయకం వా అహీళేన్తేన –

“స పత్తపాణి విచరన్తో, అమూగో మూగసమ్మతో;

అప్పం దానం న హీళేయ్య, దాతారం నావజానియా”తి. (సు॰ ని॰ ౭౧౮); –

ఇమం ఓవాదం అనుస్సరన్తేన పరిభుఞ్జితబ్బో. యథా చ తే న “తుయ్హం భాగో, మయ్హం భాగో, తవ పుత్తో మమ పుత్తో”తి అఞ్ఞమఞ్ఞం అతిమఞ్ఞింసు, సమగ్గా పన, సమ్మోదమానా హుత్వా ఖాదింసు, ఏవమేవం పిణ్డపాతం లభిత్వా యథా ఏకచ్చో “కో తుమ్హాదిసానం దస్సతి నిక్కారణా ఉమ్మారేసు పక్ఖలన్తానం ఆహిణ్డన్తానం విజాతమాతాపి వో దాతబ్బం న మఞ్ఞతి, మయం పన గతగతట్ఠానే పణీతాని చీవరాదీని లభామా”తి సీలవన్తే సబ్రహ్మచారీ అతిమఞ్ఞతి, యం సన్ధాయ వుత్తం –

“సో తేన లాభసక్కారసిలోకేన అభిభూతో పరియాదిణ్ణచిత్తో అఞ్ఞే పేసలే భిక్ఖూ అతిమఞ్ఞతి. తఞ్హి తస్స, భిక్ఖవే, మోఘపురిసస్స హోతి దీఘరత్తం అహితాయ దుక్ఖాయా”తి (సం॰ ని॰ ౨.౧౬౧).

ఏవం కఞ్చి అనతిమఞ్ఞిత్వా సబ్బేహి సబ్రహ్మచారీహి సద్ధిం సమగ్గేన సమ్మోదమానేన హుత్వా పరిభుఞ్జితబ్బం.

పరిఞ్ఞాతేతి ఞాతపరిఞ్ఞా తీరణపరిఞ్ఞా పహానపరిఞ్ఞాతి ఇమాహి తీహి పరిఞ్ఞాహి పరిఞ్ఞాతే. కథం? ఇధ భిక్ఖు “కబళీకారాహారో నామ అయం సవత్థుకవసేన ఓజట్ఠమకరూపం హోతి, ఓజట్ఠమకరూపం కత్థ పటిహఞ్ఞతి? జివ్హాపసాదే, జివ్హాపసాదో కిన్నిస్సితో? చతుమహాభూతనిస్సితో. ఇతి ఓజట్ఠమకం జివ్హాపసాదో తస్స పచ్చయాని మహాభూతానీతి ఇమే ధమ్మా రూపక్ఖన్ధో నామ, తం పరిగ్గణ్హతో ఉప్పన్నా ఫస్సపఞ్చమకా ధమ్మా చత్తారో అరూపక్ఖన్ధా. ఇతి సబ్బేపిమే పఞ్చక్ఖన్ధా సఙ్ఖేపతో నామరూపమత్తం హోతీ”తి పజానాతి. సో తే ధమ్మే సరసలక్ఖణతో వవత్థపేత్వా తేసం పచ్చయం పరియేసన్తో అనులోమపటిలోమం పటిచ్చసముప్పాదం పస్సతి. ఏత్తావతానేన కబళీకారాహారముఖేన సప్పచ్చయస్స నామరూపస్స యాథావతో దిట్ఠత్తా కబళీకారాహారో ఞాతపరిఞ్ఞాయ పరిఞ్ఞాతో హోతి. సో తదేవ సప్పచ్చయం నామరూపం అనిచ్చం దుక్ఖం

అనత్తాతి తీణి లక్ఖణాని ఆరోపేత్వా సత్తన్నం అనుపస్సనానం వసేన సమ్మసతి. ఏత్తావతానేన సో తిలక్ఖణపటివేధసమ్మసనఞాణసఙ్ఖాతాయ తీరణపరిఞ్ఞాయ పరిఞ్ఞాతో హోతి. తస్మింయేవ నామరూపే ఛన్దరాగావకడ్ఢనేన అనాగామిమగ్గేన పరిజానతా పహానపరిఞ్ఞాయ పరిఞ్ఞాతో హోతీతి.

పఞ్చకామగుణికోతి పఞ్చకామగుణసమ్భవో రాగో పరిఞ్ఞాతో హోతి. ఏత్థ పన తిస్సో పరిఞ్ఞా ఏకపరిఞ్ఞా సబ్బపరిఞ్ఞా మూలపరిఞ్ఞాతి. కతమా **ఏకపరిఞ్ఞా**? యో భిక్ఖు జివ్హాద్వారే ఏకరసతణ్హం పరిజానాతి, తేన పఞ్చకామగుణికో రాగో పరిఞ్ఞాతోవ హోతీతి. కస్మా? తస్సాయేవ తత్థ ఉప్పజ్జనతో. సాయేవ హి తణ్హా చక్ఖుద్వారే ఉప్పన్నా రూపరాగో నామ హోతి, సోతద్వారాదీసు ఉప్పన్నా సద్దరాగాదయో. ఇతి యథా ఏకస్సేవ చోరస్స పఞ్చమగ్గే హనతో ఏకస్మిం మగ్గే గహేత్వా సీసే ఛిన్నే పఞ్చపి మగ్గా ఖేమా హోన్తి, ఏవం జివ్హాద్వారే రసతణ్హాయ పరిఞ్ఞాతాయ పఞ్చకామగుణికో రాగో పరిఞ్ఞాతో హోతీతి అయం ఏకపరిఞ్ఞా నామ.

కతమా **సబ్బపరిఞ్ఞా**? పత్తే పక్ఖిత్తపిణ్డపాతస్మిఞ్హి ఏకస్మింయేవ పఞ్చకామగుణికరాగో లబ్భతి. కథం? పరిసుద్ధం తావస్స వణ్ణం ఓలోకయతో రూపరాగో హోతి, ఉణ్హే సప్పిమ్హి తత్థ ఆసిఞ్చన్తే పటపటాతి సద్దో ఉట్ఠహతి, తథారూపం ఖాదనీయం వా ఖాదన్తస్స మురుమురూతి సద్దో ఉప్పజ్జతి, తం అస్సాదయతో సద్దరాగో. జీరకాదివసగన్ధం అస్సాదేన్తస్స గన్ధరాగో, సాదురసవసేన రసరాగో. ముదుభోజనం ఫస్సవన్తన్తి అస్సాదయతో ఫోట్ఠబ్బరాగో. ఇతి ఇమస్మిం ఆహారే సతిసమ్పజఞ్ఞేన పరిగ్గహేత్వా నిచ్ఛన్దరాగపరిభోగేన పరిభుత్తే సబ్బోపి సో పరిఞ్ఞాతో హోతీతి అయం సబ్బపరిఞ్ఞా నామ.

కతమా **మూలపరిఞ్ఞా**? పఞ్చకామగుణికరాగస్స హి కబళీకారాహారో మూలం. కస్మా? తస్మిం సతి తస్సుప్పత్తితో . బ్రాహ్మణతిస్సభయే కిర ద్వాదస వస్సాని జాయమ్పతికానం ఉపనిజ్ఝానచిత్తం నామ నాహోసి. కస్మా? ఆహారమన్దతాయ. భయే పన వూపసన్తే యోజనసతికో తమ్బపణ్ణిదీపో దారకానం జాతమఙ్గలేహి ఏకమఙ్గలో అహోసి. ఇతి మూలభూతే ఆహారే పరిఞ్ఞాతే పఞ్చకామగుణికో రాగో పరిఞ్ఞాతోవ హోతీతి అయం మూలపరిఞ్ఞా నామ.

నత్థి తం సంయోజనన్తి తేన రాగేన సద్ధిం పహానేకట్ఠతాయ పహీనత్తా నత్థి. ఏవమయం దేసనా యావ అనాగామిమగ్గా కథితా. "ఏత్తకేన పన మా వోసానం ఆపజ్జింసూ"తి ఏతేసంయేవ రూపాదీనం వసేన పఞ్చసు ఖన్ధేసు విపస్సనం వడ్ఢేత్వా యావ అరహత్తా కథేతుం వట్టతీతి. పఠమాహారో (నిట్ఠితో).

దుతియే **నిచ్చమ్మా**తి ఖురతో పట్ఠాయ యావ సిఙ్గమూలా సకలసరీరతో ఉద్దాలితచమ్మా కింసుకరాసివణ్ణా. కస్మా పన అఞ్ఞం హత్థిఅస్సగోణాదిఉపమం అగహేత్వా నిచ్చమ్మగావూపమా గహితాతి? తితిక్ఖితుం అసమత్థభావదీపనత్థం. మాతుగామో హి ఉప్పన్నం దుక్ఖవేదనం తితిక్ఖితుం అధివాసేతుం న సక్కోతి, ఏవమేవ ఫస్సాహారో అబలో దుబ్బలోతి దస్సనత్థం సదిసమేవ ఉపమం ఆహరి. **కుట్ట**న్తి సిలాకుట్టాదీనం అఞ్ఞతరం. **కుట్టనిస్సితా** పాణా నామ ఉణ్ణనాభిసరబూమూసికాదయో. **రుక్ఖనిస్సితా**తి ఉచ్చాలిఙ్గపాణకాదయో. **ఉదకనిస్సితా**తి మచ్ఛసుంసుమారాదయో. **ఆకాసనిస్సితా**తి డంసమకసకాకకులలాదయో. **ఖాదేయ్యు**న్తి లుఞ్చిత్వా ఖాదేయ్యుం. సా తస్మిం తస్మిం ఠానే తం తంఠానసన్నిస్సయమూలికం పాణఖాదనభయం సమ్పస్సమానా నేవ అత్తనో సక్కారసమ్మానం, న పిట్ఠిపరికమ్మసరీరసమ్బాహనఉణ్హోదకాని ఇచ్ఛతి, ఏవమేవ భిక్ఖు ఫస్సాహారమూలకం కిలేసపాణకఖాదనభయం సమ్పస్సమానో తేభూమకఫస్సేన అనత్థికో హోతి.

ఫస్సే, భిక్ఖవే, ఆహారే పరిఞ్ఞాతేతి తీహి పరిఞ్ఞాహి పరిఞ్ఞాతే. ఇధాపి తిస్సో పరిఞ్ఞా. తత్థ "ఫస్సో సఙ్ఖారక్ఖన్ధో, తంసమ్పయుత్తా వేదనా వేదనాక్ఖన్ధో, సఞ్ఞా సఞ్ఞాక్ఖన్ధో, చిత్తం విఞ్ఞాణక్ఖన్ధో, తేసం వత్థారమ్మణాని రూపక్ఖన్ధో"తి ఏవం సప్పచ్చయస్స నామరూపస్స యాథావతో దస్సనం ఞాతపరిఞ్ఞా. తత్థేవ తిలక్ఖణం ఆరోపేత్వా సత్తన్నం అనుపస్సనానం వసేన అనిచ్చాదితో తులనం తీరణపరిఞ్ఞా. తస్మింయేవ పన నామరూపే ఛన్దరాగనిక్కడ్ఢనో అరహత్తమగ్గో పహానపరిఞ్ఞా. **తిస్సో వేదనాతి** ఏవం ఫస్సాహారే తీహి పరిఞ్ఞాహి పరిఞ్ఞాతే తిస్సో వేదనా పరిఞ్ఞాతావ హోన్తి తమ్మూలకత్తా తంసమ్పయుత్తత్తా చ. ఇతి ఫస్సాహారవసేన దేసనా యావ అరహత్తా కథితా. దుతియాహారో.

తతియే **అఙ్గారకాసూతి** అఙ్గారానం కాసు. **కాసూతి** రాసిపి వుచ్చతి ఆవాటోపి.

"అఙ్గారకాసుం అపరే ఫుణన్తి,

నరా రుదన్తా పరిదడ్ఢగత్తా;

భయఞ్హి మం విన్దతి సూత దిస్వా,

పుచ్ఛామి తం మాతలి దేవసారథీ"తి. (జా॰ ౨.౨౨.౪౯౨); –

ఏత్థ రాసి "కాసూ"తి వుత్తో.

"కిన్ను సన్తరమానోవ, కాసుం ఖనసి సారథీ"తి? (జా॰ ౨.౨౨.౩). –

ఏత్థ ఆవాటో. ఇధాపి అయమేవ అధిప్పేతో. **సాధికపోరిసాతి** అతిరేకపోరిసా పఞ్చరతనప్పమాణా. **వీతచ్చికానం వీతధూమానన్తి** ఏతేనస్స మహాపరిళాహతం దస్సేతి. జాలాయ వా హి ధూమే వా సతి వాతో సముట్ఠాతి, పరిళాహో మహా న హోతి, తదభావే వాతాభావతో పరిళాహో మహా హోతి. **ఆరకావస్సాతి** దూరేయేవ భవేయ్య.

ఏవమేవ ఖోతి ఏత్థ ఇదం ఓపమ్మసంసన్దనం – అఙ్గారకాసు వియ హి తేభూమకవట్టం దట్ఠబ్బం. జీవితుకామో పురిసో వియ వట్టనిస్సితో బాలపుథుజ్జనో. ద్వే బలవన్తో పురిసా వియ కుసలాకుసలకమ్మం. తేసం తం పురిసం నానాబాహాసు గహేత్వా అఙ్గారకాసుం ఉపకడ్ఢనకాలో వియ పుథుజ్జనస్స కమ్మాయూహనకాలో. కమ్మఞ్హి ఆయూహియమానమేవ పటిసన్ధిం ఆకడ్ఢతి నామ. అఙ్గారకాసునిదానం దుక్ఖం వియ కమ్మనిదానం వట్టదుక్ఖం వేదితబ్బం.

పరిఞ్ఞాతేతి తీహి పరిఞ్ఞాహి పరిఞ్ఞాతే. పరిఞ్ఞాయోజనా పనేత్థ ఫస్సే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా. **తిస్సో తణ్హాతి** కామతణ్హా భవతణ్హా విభవతణ్హాతి ఇమా పరిఞ్ఞాతా హోన్తి. కస్మా? తణ్హామూలకత్తా మనోసఞ్చేతనాయ. న హి హేతుమ్హి అప్పహీనే ఫలం పహీయతి. ఇతి మనోసఞ్చేతనాహారవసేనపి యావ అరహత్తా దేసనా కథితా. తతియాహారో.

చతుత్థే **ఆగుచారిన్తి** పాపచారిం దోసకారకం. **కథం సో పురిసోతి** సో పురిసో కథంభూతో, కిం యాపేతి, న యాపేతీతి పుచ్ఛతి? **తథేవ దేవ జీవతీతి** యథా పుబ్బే, ఇదానిపి తథేవ జీవతి.

ఏవమేవ ఖోతి ఇధాపి ఇదం ఓపమ్మసంసన్దనం – రాజా వియ హి కమ్మం దట్ఠబ్బం, ఆగుచారీ పురిసో వియ వట్టసన్నిస్సితో బాలపుథుజ్జనో, తీణి సత్తిసతాని వియ పటిసన్ధివిఞ్ఞాణం, ఆగుచారిం పురిసం "తీహి సత్తిసతేహి హనథా"తి

రఞ్ఞా ఆణత్తకాలో వియ కమ్మరఞ్ఞా వట్టసన్నిస్సితపుథుజ్జనం గహేత్వా పటిసన్ధియం పక్ఖిపనకాలో. తత్థ కిఞ్చాపి తీణి సత్తిసతాని వియ పటిసన్ధివిఞ్ఞాణం, సత్తీసు పన దుక్ఖం నత్థి, సత్తీహి పహటవణమూలకం దుక్ఖం, ఏవమేవ పటిసన్ధియమ్పి దుక్ఖం నత్థి, దిన్నాయ పన పటిసన్ధియా పవత్తే విపాకదుక్ఖం సత్తిపహటవణమూలకం దుక్ఖం వియ హోతి.

పరిఞ్ఞాతేతి తీహేవ పరిఞ్ఞాహి పరిఞ్ఞాతే. ఇధాపి పరిఞ్ఞాయోజనా ఫస్సాహారే వుత్తనయేనేవ వేదితబ్బా. **నామరూపన్తి** విఞ్ఞాణపచ్చయా నామరూపం. విఞ్ఞాణస్మిఞ్హి పరిఞ్ఞాతే తం పరిఞ్ఞాతమేవ హోతి తమ్మూలకత్తా సహుప్పన్నత్తా చ. ఇతి విఞ్ఞాణాహారవసేనపి యావ అరహత్తా దేసనా కథితాతి. చతుత్థాహారో. తతియం.

౪. అత్థిరాగసుత్తవణ్ణనా

౬౪. చతుత్థే **రాగోతి**ఆదీని లోభస్సేవ నామాని. సో హి రఞ్జనవసేన రాగో, నన్దనవసేన నన్దీ, తణ్హాయనవసేన తణ్హాతి వుచ్చతి. **పతిట్ఠితం తత్థ విఞ్ఞాణం విరూళ్హన్తి** కమ్మం జవాపేత్వా పటిసన్ధిఆకడ్ఢనసమత్థతాయ పతిట్ఠితఞ్చేవ విరూళ్హఞ్చ. **యత్థాతి** తేభూమకవట్టే భుమ్మం, సబ్బత్థ వా పురిమపురిమపదే ఏతం భుమ్మం. **అత్థి తత్థ సఙ్ఖారానం వుద్ధీతి** ఇదం ఇమస్మిం విపాకవట్టే ఠితస్స ఆయతివట్టహేతుకే సఙ్ఖారే సన్ధాయ వుత్తం. **యత్థ అత్థి ఆయతిం పునబ్భవాభినిబ్బత్తీతి** యస్మిం ఠానే ఆయతిం పునబ్భవాభినిబ్బత్తి అత్థి.

ఏవమేవ ఖోతి ఏత్థ ఇదం ఓపమ్మసంసన్దనం – రజకచిత్తకారా వియ హి సహకమ్మసమ్భారం కమ్మం, ఫలకభిత్తిదుస్సపటా వియ తేభూమకవట్టం. యథా రజకచిత్తకారా పరిసుద్ధేసు ఫలకాదీసు రూపం సముట్ఠాపేన్తి, ఏవమేవ ససమ్భారకకమ్మం భవేసు రూపం సముట్ఠాపేతి. తత్థ యథా అకుసలేన చిత్తకారేన సముట్ఠాపితం రూపం విరూపం హోతి దుస్సణ్ఠితం అమనాపం, ఏవమేవ ఏకచ్చో కమ్మం కరోన్తో ఞాణవిప్పయుత్తేన చిత్తేన కరోతి, తం కమ్మం రూపం సముట్ఠాపేన్తం చక్ఖాదీనం సమ్పత్తిం అదత్వా దుబ్బణ్ణం దుస్సణ్ఠితం మాతాపితూనమ్పి అమనాపం రూపం సముట్ఠాపేతి. యథా పన కుసలేన చిత్తకారేన సముట్ఠాపితం రూపం సురూపం హోతి సుసణ్ఠితం మనాపం, ఏవమేవ ఏకచ్చో కమ్మం కరోన్తో ఞాణసమ్పయుత్తేన చిత్తేన కరోతి, తం కమ్మం రూపం సముట్ఠాపేన్తం చక్ఖాదీనం సమ్పత్తిం దత్వా సువణ్ణం సుసణ్ఠితం అలఙ్కతపటియత్తం వియ రూపం సముట్ఠాపేతి.

ఏత్థ చ ఆహారం విఞ్ఞాణేన సద్ధిం సఙ్ఖిపిత్వా ఆహారనామరూపానం అన్తరే ఏకో సన్ధి, విపాకవిధిం నామరూపేన సఙ్ఖిపిత్వా నామరూపసఙ్ఖారానం అన్తరే ఏకో సన్ధి, సఙ్ఖారానఞ్చ ఆయతిభవస్స చ అన్తరే ఏకో సన్ధీతి వేదితబ్బో.

కూటాగారన్తి ఏకకణ్ణికం గాహాపేత్వా కతం అగారం. **కూటాగారసాలాతి** ద్వే కణ్ణికే గహేత్వా కతసాలా. **ఏవమేవ ఖోతి** ఏత్థ ఖీణాసవస్స కమ్మం సూరియరస్మిసమం వేదితబ్బం. సూరియరస్మి పన అత్థి, సా కేవలం పతిట్ఠాయ అభావేన అప్పతిట్ఠా నామ జాతా, ఖీణాసవస్స కమ్మం నత్థితాయ ఏవ అప్పతిట్ఠం. తస్స హి కాయాదయో అత్థి, తేహి పన కతకమ్మం కుసలాకుసలం నామ న హోతి, కిరియమత్తే ఠత్వా అవిపాకం హోతి. ఏవమస్స కమ్మం నత్థితాయ ఏవ అప్పతిట్ఠం నామ జాతన్తి. చతుత్థం.

౫. నగరసుత్తవణ్ణనా

౬౨. పఞ్చమే **నామరూపే ఖో సతి విఞ్ఞాణ**న్తి ఏత్థ "సఙ్ఖారేసు సతి విఞ్ఞాణ"న్తి చ "అవిజ్జాయ సతి సఙ్ఖారా"తి చ వత్తబ్బం భవేయ్య, తదుభయమ్పి న వుత్తం. కస్మా? అవిజ్జాసఙ్ఖారా హి తతియో భవో, తేహి సద్ధిం అయం విపస్సనా న ఘటీయతి. మహాపురిసో హి పచ్చుప్పన్నపఞ్చవోకారవసేన అభినివిట్ఠోతి.

నను చ అవిజ్జాసఙ్ఖారేసు అదిట్ఠేసు న సక్కా బుద్ధేన భవితున్తి. సచ్చం న సక్కా, ఇమినా పన తే భవఉపాదానతణ్హావసేన దిట్ఠావ. తస్మా యథా నామ గోధం అనుబన్ధన్తో పురిసో తం కూపం పవిట్ఠం దిస్వా ఓతరిత్వా పవిట్ఠట్ఠానం ఖణిత్వా గోధం గహేత్వా పక్కమేయ్య, న పరభాగం ఖనేయ్య , కస్మా? కస్సచి నత్థితాయ. ఏవం మహాపురిసోపి గోధం అనుబన్ధన్తో పురిసో వియ బోధిపల్లఙ్కే నిసిన్నో జరామరణతో పట్ఠాయ "ఇమస్స అయం పచ్చయో, ఇమస్స అయం పచ్చయో"తి పరియేసన్తో యావ నామరూపధమ్మానం పచ్చయం దిస్వా తస్సపి పచ్చయం పరియేసన్తో విఞ్ఞాణమేవ అద్దస. తతో "ఏత్తకో పఞ్చవోకారభవవసేన సమ్మసనచారో"తి విపస్సనం పటినివత్తేసి, పరతో తుచ్ఛకూపస్స అభిన్నట్ఠానం వియ అవిజ్జాసఙ్ఖారద్వయం అత్థి, తదేతం హేట్ఠా విపస్సనాయ గహితత్తా పాటియేక్కం సమ్మసనూపగం న హోతీతి న అగ్గహేసి.

పచ్చుదావత్తతీతి పటినివత్తతి. కతమం పనేత్థ విఞ్ఞాణం పచ్చుదావత్తతీతి? పటిసన్ధివిఞ్ఞాణమ్పి విపస్సనావిఞ్ఞాణమ్పి. తత్థ పటిసన్ధివిఞ్ఞాణం పచ్చయతో పటినివత్తతి, విపస్సనావిఞ్ఞాణం ఆరమ్మణతో. ఉభయమ్పి నామరూపం నాతిక్కమతి, నామరూపతో పరం న గచ్ఛతి. **ఏత్తావతా జాయేథ వా**తిఆదీసు విఞ్ఞాణే నామరూపస్స పచ్చయే హోన్తే, నామరూపే విఞ్ఞాణస్స పచ్చయే హోన్తే, ద్వీసుపి అఞ్ఞమఞ్ఞపచ్చయేసు హోన్తేసు ఏత్తకేన జాయేథ వా ఉపపజ్జేథ వా. ఇతో హి పరం కిమఞ్ఞం జాయేథ వా ఉపపజ్జేథ వా, నను ఏతదేవ జాయతి చ ఉపపజ్జతి చాతి?

ఏవం సద్ధిం అపరాపరచుతిపటిసన్ధీహి పఞ్చ పదాని దస్సేత్వా పున తం ఏత్తావతాతి వుత్తమత్థం నియ్యాతేన్తో **యదిదం నామరూపపచ్చయా విఞ్ఞాణం, విఞ్ఞాణపచ్చయా నామరూప**న్తి వత్వా తతో పరం అనులోమపచ్చయాకారవసేన విఞ్ఞాణపచ్చయా నామరూపమూలకం ఆయతిజరామరణం దస్సేతుం **నామరూపపచ్చయా సళాయతన**న్తిఆదిమాహ.

అఞ్జసన్తి మగ్గస్సేవ వేవచనం. **ఉద్ధాపవన్త**న్తి ఆపతో ఉగ్గతత్తా ఉద్ధాపన్తి లద్ధవోహారేన పాకారవత్థునా సమన్నాగతం. **రమణీయ**న్తి సమన్తా చతున్నం ద్వారానం అబ్భన్తరే చ నానాభణ్డానం సమ్పత్తియా రమణీయం. **మాపేహీ**తి మహాజనం పేసేత్వా వాసం కారేహి. **మాపేయ్యా**తి వాసం కారేయ్య. కారేన్తో చ పఠమం అట్ఠారస మనుస్సకోటియో పేసేత్వా "సమ్పుణ్ణ"న్తి పుచ్ఛిత్వా "న తావ సమ్పుణ్ణ"న్తి వుత్తే అపరాని పఞ్చకులాని పేసేయ్య. పున పుచ్ఛిత్వా "న తావ సమ్పుణ్ణ"న్తి వుత్తే అపరాని పఞ్చపణ్ణాసకులాని పేసేయ్య. పున పుచ్ఛిత్వా "న తావ సమ్పుణ్ణ"న్తి వుత్తే అపరాని తింస కులాని పేసేయ్య. పున పుచ్ఛిత్వా "న తావ సమ్పుణ్ణ"న్తి వుత్తే అపరం కులసహస్సం పేసేయ్య. పున పుచ్ఛిత్వా "న తావ సమ్పుణ్ణ"న్తి వుత్తే అపరాని ఏకాదసనహుతాని కులాని పేసేయ్య. పున పుచ్ఛిత్వా "న తావ సమ్పుణ్ణ"న్తి వుత్తే అపరాని చతురాసీతికులసహస్సాని పేసేయ్య. పున "సమ్పుణ్ణ"న్తి పుచ్ఛితే, "మహారాజ, కిం వదేసి? మహన్తం నగరం అసమ్బాధం, ఇమినా నయేన కులాని పేసేత్వా న సక్కా పూరేతుం, భేరిం పన చరాపేత్వా 'అమ్హాకం నగరం ఇమాయ చ ఇమాయ చ సమ్పత్తియా సమ్పన్నం, యే తత్థ వసితుకామా, యథాసుఖం గచ్ఛన్తు, ఇమఞ్చిమఞ్చ పరిహారం లభిస్సన్తీ'తి నగరస్స చేవ వణ్ణం లోకస్స చ పరిహారలాభం ఘోసాపేథా"తి వదేయ్య. సో ఏవం కరేయ్య. తతో మనుస్సా నగరగుణఞ్చేవ

పరిహారలాభఞ్చ సుత్వా సబ్బదిసాహి సమోసరిత్వా నగరం పూరేయ్యుం. తం అపరేన సమయేన ఇద్ధఞ్చేవ అస్స ఫీతఞ్చ. తం సన్ధాయ **తదస్స నగరం అపరేన సమయేన ఇద్ధఞ్చేవ ఫీతఞ్చా**తిఆది వుత్తం.

తత్థ **ఇద్ధ**న్తి సమిద్ధం సుభిక్ఖం. **ఫీత**న్తి సబ్బసమ్పత్తీహి పుప్ఫితం. **బాహుజఞ్ఞ**న్తి బహూహి ఞాతబ్బం, బహుజనానం హితం వా. "బహుజన"న్తిపి పాఠో. **ఆకిణ్ణమనుస్స**న్తి మనుస్సేహి ఆకిణ్ణం నిరన్తరం ఫుట్ఠం. **వుడ్ఢివేపుల్లప్పత్త**న్తి వుడ్ఢిప్పత్తఞ్చేవ వేపుల్లప్పత్తఞ్చ, సేట్ఠభావఞ్చేవ విపులభావఞ్చ పత్తం, దససహస్సచక్కవాళే అగ్గనగరం జాతన్తి అత్థో.

ఏవమేవ ఖోతి ఏత్థ ఇదం ఓపమ్మసంసన్దనం – అరఞ్ఞపవనే చరమానపురిసో వియ హి దీపఙ్కరపాదమూలతో పట్ఠాయ పారమియో పూరయమానో మహాపురిసో దట్ఠబ్బో, తస్స పురిసస్స పుబ్బకేహి మనుస్సేహి అనుయాతమగ్గదస్సనం వియ మహాసత్తస్స అనుపుబ్బేన బోధిపల్లఙ్కే నిసిన్నస్స పుబ్బభాగే అట్ఠఙ్గికస్స విపస్సనామగ్గస్స దస్సనం, పురిసస్స తం ఏకపదికమగ్గం అనుగచ్ఛతో అపరభాగే మహామగ్గదస్సనం వియ మహాసత్తస్స ఉపరివిపస్సనాయ చిణ్ణన్తే లోకుత్తరమగ్గదస్సనం, పురిసస్స తేనేవ మగ్గేన గచ్ఛతో పురతో నగరదస్సనం వియ తథాగతస్స నిబ్బాననగరదస్సనం, బహినగరం పనేత్థ అఞ్ఞేన దిట్ఠం, అఞ్ఞేన మనుస్సవాసం కతం, నిబ్బాననగరం సత్థా సయమేవ పస్సి, సయం వాసమకాసి. తస్స పురిసస్స చతున్నం ద్వారానం దిట్ఠకాలో వియ తథాగతస్స చతున్నం మగ్గానం దిట్ఠకాలో, తస్స చతూహి ద్వారేహి నగరం పవిట్ఠకాలో వియ తథాగతస్స చతూహి మగ్గేహి నిబ్బానం పవిట్ఠకాలో, తస్స నగరబ్భన్తరే భణ్డవవత్థానకాలో వియ తథాగతస్స పచ్చవేక్ఖణఞాణేన పరోపణ్ణాసకుసలధమ్మవవత్థానకాలో. నగరస్స అగారకరణత్థం కులపరియేసనకాలో వియ సత్థు ఫలసమాపత్తితో వుట్ఠాయ వేనేయ్యసత్తే వోలోకనకాలో, తేన పురిసేన యాచితస్స రఞ్ఞో ఏకం మహాకుటుమ్బికం దిట్ఠకాలో వియ మహాబ్రహ్మునా యాచితస్స భగవతో అఞ్ఞాసికోణ్డఞ్ఞత్థేరం దిట్ఠకాలో, రఞ్ఞో మహాకుటుమ్బికం పక్కోసాపేత్వా "నగరవాసం కరోహీ"తి పహితకాలో వియ భగవతో ఏకస్మిం పచ్ఛాభత్తే అట్ఠారసయోజనమగ్గం గన్త్వా ఆసాళ్హిపుణ్ణమదివసే బారాణసియం ఇసిపతనం పవిసిత్వా థేరం కాయసక్ఖిం కత్వా ధమ్మం దేసితకాలో, మహాకుటుమ్బికేన అట్ఠారస పురిసకోటియో గహేత్వా నగరం అజ్ఝావుట్ఠకాలో వియ తథాగతేన ధమ్మచక్కే పవత్తితే థేరస్స అట్ఠారసహి బ్రహ్మకోటీహి సద్ధిం సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠితకాలో, ఏవం నిబ్బాననగరం పఠమం ఆవాసితం, తతో సమ్పుణ్ణం నగరన్తి పుచ్ఛిత్వా న తావాతి వుత్తే పఞ్చ కులాని ఆదిం కత్వా యావ చతురాసీతికులసహస్సపేసనం వియ తథాగతస్స పఞ్చమదివసతో పట్ఠాయ అనత్తలక్ఖణసుత్తాదీని దేసేత్వా పఞ్చవగ్గియే ఆదిం కత్వా యసపముఖా పఞ్చపణ్ణాస కులపుత్తా, తింస భద్దవగ్గియా, సహస్సపురాణజటిలా, బిమ్బిసారపముఖాని ఏకాదసపురిసనహుతాని, తిరోకుట్టానుమోదనే చతురాసీతిసహస్సానీతి ఏత్తకస్స జనస్స అరియమగ్గం ఓతారేత్వా నిబ్బాననగరం పేసితకాలో, అథ తేన నయేన నగరే అపూరియమానే భేరిం చరాపేత్వా నగరస్స వణ్ణఘోసనం కులానం పరిహారలాభఘోసనం వియ చ మాసస్స అట్ఠ దివసే తత్థ తత్థ నిసీదిత్వా ధమ్మకథికానం నిబ్బానవణ్ణస్స చేవ నిబ్బానప్పత్తానం జాతికన్తారాదినిత్థరణానిసంసస్స చ ఘోసనం, తతో సబ్బదిసాహి ఆగన్త్వా మనుస్సానం నగరసమోసరణం వియ తత్థ తత్థ ధమ్మకథం సుత్వా తతో తతో నిక్ఖమిత్వా పబ్బజ్జం ఆదిం కత్వా అనులోమపటిపదం పటిపన్నానం అపరిమాణానం కులపుత్తానం నిబ్బానసమోసరణం దట్ఠబ్బం.

పురాణం మగ్గన్తి అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం. అయఞ్హి అరియమగ్గో పవారణసుత్తే (సం. ని. ౧.౨౧౫) అవత్తమానకట్ఠేన "అనుప్పన్నమగ్గో"తి వుత్తో, ఇమస్మిం సుత్తే అవళఞ్జనట్ఠేన "పురాణమగ్గో"తి. **బ్రహ్మచరియ**న్తి సిక్ఖత్తయసఙ్గహం

సకలసాసనం. **ఇద్ధన్తి** ఝానస్సాదేన సమిద్ధం సుభిక్ఖం. **ఫీతన్తి** అభిఞ్ఞాభరణేహి పుప్ఫితం. **విత్థారికన్తి** విత్థిణ్ణం. **బాహుజఞ్ఞన్తి** బహుజనవిఞ్ఞేయ్యం. **యావ దేవమనుస్సేహి సుప్పకాసితన్తి** యావ దససహస్సచక్కవాళే దేవమనుస్సేహి పరిచ్ఛేదో అత్థి, ఏతస్మిం అన్తరే సుప్పకాసితం సుదేసితం తథాగతేనాతి. పఞ్చమం.

౬. సమ్మససుత్తవణ్ణనా

౬౬. ఛట్ఠే **ఆమన్తేసీతి** కస్మా ఆమన్తేసి? యస్మాస్స సుఖుమా తిలక్ఖణాహతా ధమ్మదేసనా ఉపట్ఠాసి. తస్మిం కిర జనపదే మనుస్సా సహేతుకా పఞ్ఞవన్తో. సినిద్ధాని కిరేత్థ భోజనాని, తానిసేవతో జనస్స పఞ్ఞా వడ్ఢతి, తే గమ్భీరం తిలక్ఖణాహతం ధమ్మకథం పటివిజ్ఝితుం సమత్థా హోన్తి. తేనేవ భగవా దీఘమజ్ఝిమేసు మహాసతిపట్ఠానాని (దీ. ని. ౨.౩౭౨ ఆదయో) మహానిదానం (దీ. ని. ౨.౯౫ ఆదయో), ఆనేఞ్జసప్పాయం (మ. ని. ౩.౬౬ ఆదయో), సంయుత్తకే చూళనిదానాదిసుత్తన్తి ఏవమాదీని అఞ్ఞాని గమ్భీరాని సుత్తాని తత్థేవ కథేసి. **సమ్మసథ నోతి** సమ్మసథ ను. **అన్తరం సమ్మసన్తి** అబ్భన్తరం పచ్చయసమ్మసనం. **న సో భిక్ఖు భగవతో చిత్తం ఆరాధేసీతి** పచ్చయాకారవసేన బ్యాకారాపేతుకామస్స భగవతో తథా అబ్యాకరిత్వా ద్వత్తింసాకారవసేన బ్యాకరోన్తో అజ్ఝాసయం గహేతుం నాసక్ఖి.

ఏతదవోచాతి దేసనా యథానుసన్ధిం న గతా, దేసనాయ యథానుసన్ధిగమనత్థం ఏతదవోచ. **తేనహానన్ద, సుణాథాతి** ఇదం తేపిటకే బుద్ధవచనే అసమ్భిన్నపదం. అఞ్ఞత్థ హి ఏవం వుత్తం నామ నత్థి. **ఉపధినిదానన్తి** ఖన్ధుపధినిదానం. ఖన్ధపఞ్చకఞ్హేత్థ ఉపధీతి అధిప్పేతం. **ఉప్పజ్జతీతి** జాయతి. **నివిసతీతి** పునప్పునం పవత్తివసేన పతిట్ఠహతి.

యం ఖో లోకే పియరూపం సాతరూపన్తి యం లోకస్మిం పియసభావఞ్చేవ మధురసభావఞ్చ. **చక్ఖుం లోకేతిఆదీసు** లోకస్మిఞ్హి చక్ఖాదీసు మమత్తేన అభినివిట్ఠా సత్తా సమ్పత్తియం పతిట్ఠితా అత్తనో చక్ఖుం ఆదాసాదీసు నిమిత్తగ్గహణానుసారేన విప్పసన్నపఞ్చపసాదం సువణ్ణవిమానే ఉగ్ఘాటితమణిసీహపఞ్జరం వియ మఞ్ఞన్తి, సోతం రజతపనాళికం వియ పామఙ్గసుత్తం వియ చ మఞ్ఞన్తి, తుఙ్గనాసాతి లద్ధవోహారం ఘానం వట్టేత్వా ఠపితహరితాలవట్టిం వియ మఞ్ఞన్తి, జివ్హం రత్తకమ్బలపటలం వియ ముదుసినిద్ధమధురరసదం మఞ్ఞన్తి, కాయం సాలలట్ఠిం వియ సువణ్ణతోరణం వియ చ మఞ్ఞన్తి, మనం అఞ్ఞేసం మనేన అసదిసం ఉళారం మఞ్ఞన్తి.

నిచ్చతో అద్దక్ఖున్తి నిచ్చన్తి అద్దసంసు. సేసపదేసుపి ఏసేవ నయో. **న పరిముచ్చింసు దుక్ఖస్మాతి** సకలస్మాపి వట్టదుక్ఖా న పరిముచ్చింసు. **దక్ఖిస్సన్తీతి** పస్సిస్సన్తి. **ఆపానీయకంసోతి** సరకస్స నామం. యస్మా పనేత్థ ఆపం పివన్తి, తస్మా "ఆపానీయో"తి వుచ్చతి. ఆపానీయో చ సో కంసో చాతి ఆపానీయకంసో. సురామణ్డసరకస్సేతం నామం. "వణ్ణసమ్పన్నో"తిఆదివచనతో పన కంసే ఠితపానమేవ ఏవం వుత్తం. **ఘమ్మాభితత్తోతి** ఘమ్మేన అభితత్తో. **ఘమ్మపరేతోతి** ఘమ్మేన ఫుట్ఠో, అనుగతోతి అత్థో. **పివతో హి ఖో తం ఛాదేస్సతీతి** పివన్తస్స తం పానీయం వణ్ణాదిసమ్పత్తియా రుచ్చిస్సతి, సకలసరీరం వా ఫరిత్వా తుట్ఠిం ఉప్పాదయమానం ఠస్సతి. **అప్పటిసఙ్ఖాతి** అపచ్చవేక్ఖిత్వా.

ఏవమేవ ఖోతి ఏత్థ ఇదం ఓపమ్మసంసన్దనం – ఆపానీయకంసో వియ హి లోకే పియరూపం సాతరూపం ఆరమ్మణం దట్ఠబ్బం, ఘమ్మాభితత్తపురిసో వియ వట్టనిస్సితో పుథుజ్జనో, ఆపానీయకంసేన నిమన్తనపురిసో వియ లోకే పియరూపేన సాతరూపేన ఆరమ్మణేన నిమన్తకజనో, ఆపానీయకంసే సమ్పత్తిఞ్చ ఆదీనవఞ్చ ఆరోచేన్తో ఆపానకమనుస్సో వియ

ఆచరియుపజ్ఝాయాదికో కల్యాణమిత్తో. యథేవ హి తస్స పురిసస్స అపలోకితమనుస్సో ఆపానీయకంసే గుణఞ్చ ఆదీనవఞ్చ ఆరోచేతి, ఏవమేవ ఆచరియో వా ఉపజ్ఝాయో వా భిక్ఖునో పఞ్చసు కామగుణేసు అస్సాదఞ్చ నిస్సరణఞ్చ కథేతి.

తత్థ యథా ఆపానీయకంసమ్హి గుణే చ ఆదీనవే చ ఆరోచితే సో పురిసో పియవణ్ణాదిసమ్పదాయమేవ సఞ్జాతవేగో "సచే మరణం భవిస్సతి, పచ్ఛా జానిస్సామీ"తి సహసా అప్పటిసఙ్ఖాయ తం పివిత్వా మరణం వా మరణమత్తం వా దుక్ఖం నిగచ్ఛతి, ఏవమేవ, భిక్ఖు, "పఞ్చసు కామగుణేసు దస్సనాదివసేన ఉప్పన్నసోమనస్సమత్తమేవ అస్సాదో, ఆదీనవో పన దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికో బహు నానప్పకారో, అప్పస్సాదా కామా బహుదుక్ఖా బహుపాయాసా"తి ఏవం ఆచరియుపజ్ఝాయేహి ఆనిసంసఞ్చ ఆదీనవఞ్చ కథేత్వా – "సమణపటిపదం పటిపజ్జ, ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారో భవ భోజనే మత్తఞ్ఞూ జాగరియం అనుయుత్తో"తి ఏవం ఓవదితోపి అస్సాదబద్ధచిత్తతాయ "సచే వుత్తప్పకారో ఆదీనవో భవిస్సతి, పచ్ఛా జానిస్సామీ"తి ఆచరియుపజ్ఝాయే అపసాదేత్వా ఉద్దేసపరిపుచ్ఛాదీని చేవ వత్తపటిపత్తిఞ్చ పహాయ లోకామిసకథం కథేన్తో కామే పరిభుఞ్జితుకామతాయ సిక్ఖం పచ్చక్ఖాయ హీనాయావత్తతి. తతో దుచ్చరితాని పూరేన్తో సన్ధిచ్ఛేదనాదికాలే "చోరో అయ"న్తి గహేత్వా రఞ్ఞో దస్సితో ఇధేవ హత్థపాదాదిఛేదనం పత్వా సమ్పరాయే చతూసు అపాయేసు మహాదుక్ఖం అనుభోతి.

పానీయేన వా వినేతున్తి సీతేన వారినా హరితుం. **దధిమణ్డకేనా**తి దధిమణ్డనమత్తేన. **భట్ఠలోణికాయా**తి సలోణేన సత్తుపానీయేన. **లోణసోవీరకేనా**తి సబ్బధఞ్ఞఫలకళీరాదీని పక్ఖిపిత్వా లోణసోవీరకం నామ కరోన్తి, తేన.

ఓపమ్మసంసన్దనం పనేత్థ – ఘమ్మాభితత్తపురిసో వియ వట్టసన్నిస్సితకాలే యోగావచరో దట్ఠబ్బో, తస్స పురిసస్స పటిసఙ్ఖా ఆపానీయకంసం పహాయ పానీయాదీహి పిపాసస్స వినోదనం వియ భిక్ఖునో ఆచరియుపజ్ఝాయానం ఓవాదే ఠత్వా ఛద్వారాదీని పరిగ్గహేత్వా అనుక్కమేన విపస్సనం వడ్ఢేన్తస్స అరహత్తఫలాధిగమో, పానీయాదీని చత్తారి పానాని వియ హి చత్తారో మగ్గా, తేసు అఞ్ఞతరం పివిత్వా సురాపిపాసితం వినోదేత్వా సుఖినో యేన కామం గమనం వియ ఖీణాసవస్స చతుమగ్గపానం పివిత్వా తణ్హం వినోదేత్వా అగతపుబ్బం నిబ్బానదిసం గమనకాలో వేదితబ్బో. ఛట్ఠం.

౭. నళకలాపీసుత్తవణ్ణనా

౬౭. సత్తమే **కిన్ను ఖో, ఆవుసో**తి కస్మా పుచ్ఛతి? "ఏవం పుట్ఠో కథం ను ఖో బ్యాకరేయ్యా"తి. థేరస్స అజ్ఝాసయజాననత్థం. అపిచ అతీతే ద్వే అగ్గసావకా ఇమం పఞ్హం వినిచ్ఛయింసూతి అనాగతే భిక్ఖూ జానిస్సన్తీతిపి పుచ్ఛతి. **ఇదానేవ ఖో మయ**న్తి ఇదం థేరో యస్స నామరూపస్స విఞ్ఞాణం పచ్చయోతి వుత్తం, తదేవ నామరూపం విఞ్ఞాణస్స పచ్చయోతి వుత్తత్తా ఆహ . **నళకలాపియో**తి ఇధ పన అయకలాపాదివసేన ఉపమం అనాహరిత్వా విఞ్ఞాణనామరూపానం అబలదుబ్బలభావదస్సనత్థం అయం ఉపమా ఆభతా.

నిరోధో హోతీతి ఏత్తకే ఠానే పచ్చయుప్పన్నపఞ్చవోకారభవవసేన దేసనా కథితా. **ఛత్తింసాయ వత్థూహీ**తి హేట్ఠా విస్సజ్జితేసు ద్వాదససు పదేసు ఏకేకస్మిం తిణ్ణం తిణ్ణం వసేన ఛత్తింసాయ కారణేహి. ఏత్థ చ పఠమో ధమ్మకథికగుణో, దుతియా పటిపత్తి, తతియం పటిపత్తిఫలం. తత్థ పఠమనయేన దేసనాసమ్పత్తి కథితా, దుతియేన సేక్ఖభూమి, తతియేన అసేక్ఖభూమీతి. సత్తమం.

౮. కోసమ్బిసుత్తవణ్ణనా

౬౮. అట్ఠమే **అఞ్ఞత్రేవా**తి ఏకచ్చో హి పరస్స సద్దహిత్వా యం ఏస భణతి, తం భూతన్తి గణ్హాతి. అపరస్స నిసీదిత్వా చిన్తేన్తస్స యం కారణం రుచ్చతి, సో "అత్థి ఏత"న్తి రుచియా గణ్హాతి. ఏకో "చిరకాలతో పట్ఠాయ ఏవం అనుస్సవో అత్థి, భూతమేత"న్తి అనుస్సవేన గణ్హాతి. అఞ్ఞస్స వితక్కయతో ఏకం కారణం ఉపట్ఠాతి, సో "అత్థేత"న్తి ఆకారపరివితక్కేన గణ్హాతి. అపరస్స చిన్తయతో ఏకా దిట్ఠి ఉప్పజ్జతి, యాయస్స తం కారణం నిజ్ఝాయన్తస్స ఖమతి, సో "అత్థేత"న్తి దిట్ఠినిజ్ఝానక్ఖన్తియా గణ్హాతి. థేరో పన పఞ్చపి ఏతాని కారణాని పటిక్ఖిపిత్వా పచ్చక్ఖఞాణేన పటివిద్ధభావం పుచ్ఛన్తో **అఞ్ఞత్రేవ, ఆవుసో ముసిల, సద్ధాయా**తిఆదిమాహ. తత్థ **అఞ్ఞత్రేవా**తి సద్ధాదీని కారణాని ఠపేత్వా, వినా ఏతేహి కారణేహీతి అత్థో. **భవనిరోధో నిబ్బాన**న్తి పఞ్చక్ఖన్ధనిరోధో నిబ్బానం.

తుణ్హీ అహోసీతి థేరో ఖీణాసవో, అహం పన ఖీణాసవోతి వా న వాతి వా అవత్వా తుణ్హీయేవ అహోసి. **ఆయస్మా నారదో ఆయస్మన్తం పవిట్ఠం ఏతదవోచా**తి కస్మా అవోచ? సో కిర చిన్తేసి – "భవనిరోధో నిబ్బానం నామాతి సేఖేహిపి జానితబ్బో పఞ్హో ఏస, అయం పన థేరో ఇమం థేరం అసేఖభూమియా కారేతి, ఇమం ఠానం జానాపేస్సామీ"తి ఏతం అవోచ.

సమ్మప్పఞ్ఞాయ సుదిట్ఠన్తి సహ విపస్సనాయ మగ్గపఞ్ఞాయ సుట్ఠు దిట్ఠం. **న చమ్హి అరహ**న్తి అనాగామిమగ్గే ఠితత్తా అరహం న హోమీతి దీపేతి. యం పనస్స ఇదాని "భవనిరోధో నిబ్బాన"న్తి ఞాణం, తం ఏకూనవీసతియా పచ్చవేక్ఖణఞాణేహి విముత్తం పచ్చవేక్ఖణఞాణం. **ఉదపానో**తి వీసతింసహత్థగమ్భీరో పానీయకూపో. **ఉదకవారకో**తి ఉదకఉస్సిఞ్చనవారకో. **ఉదకన్తి హి ఖో ఞాణం అస్సా**తి తీరే ఠితస్స ఓలోకయతో ఏవం ఞాణం భవేయ్య. **న చ కాయేన ఫుసిత్వా**తి ఉదకం పన నీహరిత్వా కాయేన ఫుసిత్వా విహరితుం న సక్కుణేయ్య. ఉదపానే ఉదకదస్సనం వియ హి అనాగామినో నిబ్బానదస్సనం, ఘమ్మాభితత్తపురిసో వియ అనాగామీ, ఉదకవారకో వియ అరహత్తమగ్గో, యథా ఘమ్మాభితత్తపురిసో ఉదపానే ఉదకం పస్సతి. ఏవం అనాగామీ పచ్చవేక్ఖణఞాణేన "ఉపరి అరహత్తఫలసమయో నామ అత్థీ"తి జానాతి. యథా పన సో పురిసో ఉదకవారకస్స నత్థితాయ ఉదకం నీహరిత్వా కాయేన ఫుసితుం న లభతి, ఏవం అనాగామీ అరహత్తమగ్గస్స నత్థితాయ నిబ్బానం ఆరమ్మణం కత్వా అరహత్తఫలసమాపత్తిం అప్పేత్వా నిసీదితుం న లభతి. అట్ఠమం.

౯. ఉపయన్తిసుత్తవణ్ణనా

౬౯. నవమే **ఉపయన్తో**తి ఉదకవడ్ఢనసమయే ఉపరి గచ్ఛన్తో. **మహానదియో**తి గఙ్గాయమునాదికా మహాసరితాయో. **ఉపయాపేతీ**తి ఉపరి యాపేతి, వడ్ఢేతి పూరేతీతి అత్థో. **అవిజ్జా ఉపయన్తీ**తి అవిజ్జా ఉపరి గచ్ఛన్తీ సఙ్ఖారానం పచ్చయో భవితుం సక్కుణన్తీ. **సఙ్ఖారే ఉపయాపేతీ**తి సఙ్ఖారే ఉపరి యాపేతి వడ్ఢేతి. ఏవం సబ్బపదేసు అత్థో వేదితబ్బో. **అపయన్తో**తి అపగచ్ఛన్తో ఓసరన్తో. **అవిజ్జా అపయన్తీ**తి అవిజ్జా అపగచ్ఛమానా ఓసరమానా ఉపరి సఙ్ఖారానం పచ్చయో భవితుం న సక్కుణన్తీతి అత్థో. **సఙ్ఖారే అపయాపేతీ**తి సఙ్ఖారే అపగచ్ఛాపేతి. ఏస నయో సబ్బపదేసు. నవమం.

౧౦. సుసిమసుత్తవణ్ణనా

౭౦. దసమే **గరుకతో**తి సబ్బేహి దేవమనుస్సేహి పాసాణచ్ఛత్తం వియ చిత్తేన గరుకతో. **మానితో**తి మనేన పియాయితో. **పూజితో**తి చతుపచ్చయపూజాయ పూజితో. **అపచితో**తి నీచవుత్తికరణేన అపచితో. సత్థారఞ్హి దిస్వా మనుస్సా

హత్థిక్ఖన్ధాదీహి ఓతరన్తి మగ్గం దేన్తి, అంసకూటతో సాటకం అపనేన్తి, ఆసనతో వుట్ఠహన్తి వన్దన్తి. ఏవం సో తేహి అపచితో నామ హోతి. **సుసిమోతి** ఏవంనామకో వేదఙ్గేసు కుసలో పణ్డితపరిబ్బాజకో. **ఏహి త్వన్తి** తేసం కిర ఏతదహోసి – “సమణో గోతమో న జాతిగోత్తాదీని ఆగమ్మ లాభగ్గప్పత్తో జాతో, కవిసేట్ఠో పనేస ఉత్తమకవితాయ సావకానం గన్థం బన్ధిత్వా దేతి, తం తే ఉగ్గణ్హిత్వా ఉపట్ఠాకానం ఉపనిసిన్నకథమ్పి అనుమోదనమ్పి సరభఞ్ఞమ్పీతి ఏవమాదీని కథేన్తి, తే తేసం పసన్నా లాభం ఉపసంహరన్తి. సచే మయం యం సమణో గోతమో జానాతి, తతో థోకం జానేయ్యామ, అత్తనో సమయం తత్థ పక్ఖిపిత్వా మయమ్పి ఉపట్ఠాకానం కథేయ్యామ, తతో ఏతేహి లాభితరా భవేయ్యామ. కో ను ఖో సమణస్స గోతమస్స సన్తికే పబ్బజిత్వా ఖిప్పమేవ ఉగ్గణ్హితుం సక్ఖిస్సతీ”తి. తే ఏవం చిన్తేత్వా “సుసిమో పటిబలో”తి దిస్వా తం ఉపసఙ్కమిత్వా ఏవమాహంసు.

యేనాయస్మా ఆనన్దో తేనుపసఙ్కమీతి కస్మా ఉపసఙ్కమి? ఏవం కిరస్స అహోసి, “కస్స ను ఖో సన్తికం గన్త్వా అహం ఇమం ధమ్మం ఖిప్పం లద్ధుం సక్ఖిస్సామీ”తి? తతో చిన్తేసి – “సమణో గోతమో గరు తేజుస్సదో నియమమనుయుత్తో, న సక్కా అకాలే ఉపసఙ్కమితుం, అఞ్ఞేపి బహూ ఖత్తియాదయో సమణం గోతమం ఉపసఙ్కమన్తి, తస్మిమ్పి సమయే న సక్కా ఉపసఙ్కమితుం. సావకేసుపిస్స సారిపుత్తో మహాపఞ్ఞో విపస్సనాలక్ఖణమ్హి ఏతదగ్గే ఠపితో, మహామోగ్గల్లానో సమాధిలక్ఖణస్మిం ఏతదగ్గే ఠపితో, మహాకస్సపో ధుతఙ్గధరేసు అనురుద్ధో దిబ్బచక్ఖుకేసు, పుణ్ణో మన్తాణిపుత్తో ధమ్మకథికేసు, ఉపాలిత్థేరో వినయధరేసు ఏతదగ్గే ఠపితో, అయం పన ఆనన్దో బహుస్సుతో తిపిటకధరో, సత్థాపిస్స తత్థ తత్థ కథితం ధమ్మం ఆహరిత్వా కథేతి, పఞ్చసు ఠానేసు ఏతదగ్గే ఠపితో, అట్ఠన్నం వరానం లాభీ, చతూహి అచ్ఛరియబ్భుతధమ్మేహి సమన్నాగతో, తస్స సమీపం గతో ఖిప్పం ధమ్మం లద్ధుం సక్ఖిస్సామీ”తి. తస్మా యేనాయస్మా ఆనన్దో తేనుపసఙ్కమి.

యేన భగవా తేనుపసఙ్కమీతి కస్మా సయం అపబ్బాజేత్వా ఉపసఙ్కమి? ఏవం కిరస్స అహోసి – “అయం తిత్థియసమయే పాటియేక్కో ‘అహం సత్థా’తి పటిజానన్తో చరతి, పబ్బజిత్వా సాసనస్స అలాభాయపి పరిసక్కేయ్య. న ఖో పనస్సాహం అజ్ఝాసయం ఆజానామి, సత్థా జానిస్సతీ”తి. తస్మా తం ఆదాయ యేన భగవా తేనుపసఙ్కమి. **తేనహానన్ద, సుసిమం పబ్బాజేథాతి** సత్థా కిర చిన్తేసి – “అయం పరిబ్బాజకో తిత్థియసమయే ‘అహం పాటియేక్కో సత్థా’తి పటిజానమానో చరతి, ‘ఇధ మగ్గబ్రహ్మచరియం చరితుం ఇచ్ఛామీ’తి కిర వదతి. కిం ను ఖో మయి పసన్నో, ఉదాహు మయ్హం సావకేసు, ఉదాహు మయ్హం వా మమ సావకానం వా ధమ్మకథాయ పసన్నో”తి? అథస్స ఏకట్ఠానేపి పసాదాభావం ఞత్వా, “అయం మమ సాసనే ధమ్మం థేనేస్సామీతి పబ్బజతి. ఇతిస్స ఆగమనం అపరిసుద్ధం; నిప్ఫత్తి ను ఖో కీదిసా”తి? ఓలోకేన్తో “కిఞ్చాపి ‘ధమ్మం థేనేస్సామీ’తి పబ్బజతి, కతిపాహేనేవ పన ఘటేత్వా అరహత్తం గణ్హిస్సతీ”తి ఞత్వా “తేనహానన్ద, సుసిమం పబ్బాజేథా”తి ఆహ.

అఞ్ఞా బ్యాకతా హోతీతి తే కిర భిక్ఖూ సత్థు సన్తికే కమ్మట్ఠానం గహేత్వా తేమాసం వస్సం వసన్తా తస్మింయేవ అన్తోతేమాసే ఘటేన్తా వాయమన్తా అరహత్తం పటిలభింసు. తే “పటిలద్ధగుణం సత్థు ఆరోచేస్సామా”తి పవారితపవారణా సేనాసనం సంసామేత్వా సత్థు సన్తికం ఆగన్త్వా అత్తనో పటిలద్ధగుణం ఆరోచేసుం. తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **అఞ్ఞాతి** అరహత్తస్స నామం. **బ్యాకతాతి** ఆరోచితా. **అస్సోసీతి** సో కిర ఓహితసోతో హుత్వా తేసం తేసం భిక్ఖూనం ఠితట్ఠానం గచ్ఛతి తం తం కథం సుణితుకామో. **యేన తే భిక్ఖూ తేనుపసఙ్కమీతి** కస్మా ఉపసఙ్కమి? తం కిరస్స పవత్తిం సుత్వా ఏతదహోసి

– “అఞ్ఞా నామ ఇమస్మిం సాసనే పరమప్పమాణం సారభూతా ఆచరియముట్ఠి మఞ్ఞే భవిస్సతి, పుచ్ఛిత్వా నం జానిస్సామీ”తి. తస్మా ఉపసఙ్కమి.

అనేకవిహితన్తి అనేకవిధం. **ఇద్ధివిధన్తి** ఇద్ధికోట్ఠాసం. **ఆవిభావం తిరోభావన్తి** ఆవిభావం గహేత్వా తిరోభావం, తిరోభావం గహేత్వా ఆవిభావం కాతుం సక్కోథాతి పుచ్ఛతి. **తిరోకుట్టన్తి** పరకుట్టం. ఇతరపదద్వయేపి ఏసేవ నయో. **ఉమ్ముజ్జనిముజ్జన్తి** ఉమ్ముజ్జనఞ్చ నిముజ్జనఞ్చ. **పల్లఙ్కేనాతి** పల్లఙ్కబన్ధనేన. **కమథాతి** నిసీదితుం వా గన్తుం వా సక్కోథాతి పుచ్ఛతి? **పక్ఖీ సకుణోతి** పక్ఖయుత్తో సకుణో. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారతో పన ఇమస్స ఇద్ధివిధస్స, ఇతో పరేసం దిబ్బసోతాదీనఞ్చ వణ్ణనానయో విసుద్ధిమగ్గే వుత్తనయేన వేదితబ్బోతి.

సన్తా విమోక్ఖాతి అఙ్గసన్తతాయ చేవ ఆరమ్మణసన్తతాయ చ సన్తా ఆరుప్పవిమోక్ఖా. **కాయేన ఫుసిత్వాతి** నామకాయేన ఫుసిత్వా పటిలభిత్వా. **పఞ్ఞావిముత్తా ఖో మయం, ఆవుసోతి**, ఆవుసో, మయం నిజ్ఝానకా సుక్ఖవిపస్సకా పఞ్ఞామత్తేనేవ విముత్తాతి దస్సేతి. **ఆజానేయ్యాసి వా త్వం, ఆవుసో సుసిమ, న వా త్వం ఆజానేయ్యాసీతి** కస్మా ఏవమాహంసు? ఏవం కిర నేసం అహోసి – “మయం ఇమస్స అజ్ఝాసయం గహేత్వా కథేతుం న సక్ఖిస్సామ, దసబలం పన పుచ్ఛిత్వా నిక్కఙ్ఖో భవిస్సతీ”తి. **ధమ్మట్ఠితిఞాణన్తి** విపస్సనాఞాణం, తం పఠమతరం ఉప్పజ్జతి. **నిబ్బానే ఞాణన్తి** విపస్సనాయ చిణ్ణన్తే పవత్తమగ్గఞాణం, తం పచ్ఛా ఉప్పజ్జతి. తస్మా భగవా ఏవమాహ.

ఆజానేయ్యాసి వాతిఆది కస్మా వుత్తం? వినాపి సమాధిం ఏవం ఞాణుప్పత్తిదస్సనత్థం. ఇదఞ్హి వుత్తం హోతి – సుసిమ, మగ్గో వా ఫలం వా న సమాధినిస్సన్దో, న సమాధిఆనిసంసో, న సమాధిస్స నిప్ఫత్తి, విపస్సనాయ పనేసో నిస్సన్దో, విపస్సనాయ ఆనిసంసో, విపస్సనాయ నిప్ఫత్తి, తస్మా జానేయ్యాసి వా త్వం, న వా త్వం జానేయ్యాసి, అథ ఖో ధమ్మట్ఠితిఞాణం పుబ్బే, పచ్ఛా నిబ్బానే ఞాణన్తి.

ఇదానిస్స పటివేధభబ్బతం ఞత్వా తేపరివట్టం ధమ్మదేసనం దేసేన్తో **తం కిం మఞ్ఞసి, సుసిమ? రూపం నిచ్చం వా అనిచ్చం వాతిఆదిమాహ**? తే పరివట్టదేసనావసానే పన థేరో అరహత్తం పత్తో. ఇదానిస్స అనుయోగం ఆరోపేన్తో **జాతిపచ్చయా జరామరణన్తి, సుసిమ, పస్ససీతిఆదిమాహ. అపి పన త్వం, సుసిమాతి** ఇదం కస్మా ఆరభి? నిజ్ఝానకానం సుక్ఖవిపస్సకభిక్ఖూనం పాకటకరణత్థం. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో – న కేవలం త్వమేవ నిజ్ఝానకో సుక్ఖవిపస్సకో, ఏతేపి భిక్ఖూ ఏవరూపాయేవాతి. సేసం సబ్బత్థ పాకటమేవాతి. దసమం.

మహావగ్గో సత్తమో.

౮. సమణబ్రాహ్మణవగ్గో

౧. జరామరణసుత్తాదివణ్ణనా

౭౧-౮౧. సమణబ్రాహ్మణవగ్గే జరామరణాదీసు ఏకేకపదవసేన ఏకేకం కత్వా ఏకాదస సుత్తాని వుత్తాని, తాని ఉత్తానత్థానేవాతి.

సమణబ్రాహ్మణవగ్గో అట్ఠమో.

౯. అన్తరపేయ్యాలం

౧. సత్థుసుత్తాదివణ్ణనా

౭౩. ఇతో పరం ‘‘సత్థా పరియేసితబ్బో’’తిఆదినయప్పవత్తా ద్వాదస అన్తరపేయ్యాలవగ్గా నామ హోన్తి. తే సబ్బేపి తథా తథా బుజ్ఝనకానం వేనేయ్యపుగ్గలానం అజ్ఝాసయవసేన వుత్తా. తత్థ **సత్థా**తి బుద్ధో వా హోతు సావకో వా, యం నిస్సాయ మగ్గఞాణం లభతి, అయం సత్థా నామ, సో పరియేసితబ్బో. **సిక్ఖా కరణీయా**తి తివిధాపి సిక్ఖా కాతబ్బా. యోగాదీసు **యోగో**తి పయోగో. **ఛన్దో**తి కత్తుకమ్యతాకుసలచ్ఛన్దో. **ఉస్సోళ్హీ**తి సబ్బసహం అధిమత్తవీరియం. **అప్పటివానీ**తి అనివత్తనా. **ఆతప్ప**న్తి కిలేసతాపనవీరియమేవ. **సాతచ్చ**న్తి సతతకిరియం. **సతీ**తి జరామరణాదివసేన చతుసచ్చపరిగ్గాహికా సతి. **సమ్పజఞ్ఞ**న్తి తాదిసమేవ ఞాణం. **అప్పమాదో**తి సచ్చభావనాయ అప్పమాదో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి.

అన్తరపేయ్యాలో నవమో.

నిదానసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౨. అభిసమయసంయుత్తం

౧. నఖసిఖాసుత్తవణ్ణనా

౭౪. అభిసమయసంయుత్తస్స పఠమే **నఖసిఖాయ**న్తి మంసట్ఠానేన విముత్తే నఖగ్గే. నఖసిఖా చ నామ లోకియానం మహతీపి హోతి, సత్థు పన రత్తుప్పలపత్తకోటి వియ సుఖుమా. కథం పనేత్థ పంసు పతిట్ఠితోతి? అధిట్ఠానబలేన. భగవతా హి అత్థం ఞాపేతుకామేన అధిట్ఠానబలేన తత్థ పతిట్ఠాపితో. **సతిమం కల**న్తి మహాపథవియా పంసుం సతకోట్ఠాసే కత్వా తతో ఏకకోట్ఠాసం. పరతోపి ఏసేవ నయో. **అభిసమేతావినో**తి పఞ్ఞాయ అరియసచ్చాని అభిసమేత్వా ఠితస్స. **పురిమం దుక్ఖక్ఖన్ధం పరిక్ఖీణం పరియాదిణ్ణం ఉపనిధాయా**తి ఏతదేవ బహుతరం దుక్ఖం, యదిదం పరిక్ఖీణన్తి ఏవం పఠమం వుత్తం దుక్ఖక్ఖన్ధం ఉపనిధాయ, ఞాణేన తం తస్స సన్తికే ఠపేత్వా ఉపపరిక్ఖియమానేతి అత్థో. కతమం పనేత్థ పురిమదుక్ఖం నామ? యం పరిక్ఖీణం. కతమం పన పరిక్ఖీణం? యం పఠమమగ్గస్స అభావితత్తా ఉప్పజ్జేయ్య. కతమం పన ఉపనిధాయ? యం సత్తసు అత్తభావేసు అపాయే అట్ఠమఞ్చ పటిసన్ధిం ఆదిం కత్వా యత్థ కత్థచి ఉప్పజ్జేయ్య, సబ్బం తం పరిక్ఖీణన్తి వేదితబ్బం. **సత్తక్ఖత్తు**న్తి సత్త వారే, సత్తసు అత్తభావేసూతి అత్థో. **పరమతా**తి ఇదమస్స పరం పమాణన్తి దస్సేతి. **మహత్థియో**తి మహతో అత్థస్స నిప్ఫాదకో. పఠమం.

౨. పోక్ఖరణీసుత్తవణ్ణనా

౭౫. దుతియే **పోక్ఖరణీ**తి వాపీ. **ఉబ్బేధేనా**తి గమ్భీరతాయ. **సమతిత్తికా**తి ముఖవట్టిసమా. **కాకపేయ్యా**తి సక్కా హోతి తీరే ఠితేన కాకేన పకతియాపి ముఖతుణ్డికం ఓతారేత్వా పాతుం. దుతియం.

౩. సంభేజ్జఉదకసుత్తాదివణ్ణనా

౭౬-౭౭. తతియే **యత్థిమా**తి యస్మిం సమ్భిజ్జట్ఠానే ఇమా. **సంసన్దన్తీ**తి సమాగన్త్వా సన్దన్తి. **సమేన్తీ**తి సమాగచ్ఛన్తి. **ద్వే వా తి వా**తి ద్వే వా తీణి వా. **ఉదకఫుసితానీ**తి ఉదకబిన్దూని. **సంభేజ్జఉదక**న్తి అఞ్ఞాహి నదీహి సద్ధిం సమ్భిన్నట్ఠానే ఉదకం. చతుత్థం ఉత్తానత్థమేవ. తతియచతుత్థాని.

౫. పథవీసుత్తాదివణ్ణనా

౭౮-౮౪. పఞ్చమే **మహాపథవియా**తి చక్కవాళబ్భన్తరాయ మహాపథవియా ఉద్ధరిత్వా. **కోలట్ఠిమత్తియో**తి పదరట్ఠిపమాణా. **గుళికా**తి మత్తికగుళికా. **ఉపనిక్ఖిపేయ్యా**తి ఏకస్మిం ఠానే ఠపేయ్య. ఛట్ఠాదీసు వుత్తనయేనేవ అత్థో వేదితబ్బో. పరియోసానే పన **అఞ్ఞతిత్థియసమణబ్రాహ్మణపరిబ్బాజకానం అధిగమో**తి బాహిరకానం సబ్బోపి గుణాధిగమో పఠమమగ్గేన అధిగతగుణానం సతభాగమ్పి సహస్సభాగమ్పి సతసహస్సభాగమ్పి న ఉపగచ్ఛతీతి. పఞ్చమాదీని.

అభిసమయసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౩. ధాతుసంయుత్తం

౧. నానత్తవగ్గో

౧.ధాతునానత్తసుత్తవణ్ణనా

౮౫. ధాతుసంయుత్తస్స పఠమే నిస్సత్తట్ఠసుఞ్ఞతట్ఠసఙ్ఖాతేన సభావట్ఠేన ధాతూతి లద్ధనామానం ధమ్మానం నానాసభావో **ధాతునానత్తం. చక్ఖుధాతూ**తిఆదీసు చక్ఖుపసాదో చక్ఖుధాతు, రూపారమ్మణం రూపధాతు, చక్ఖుపసాదవత్థుకం చిత్తం చక్ఖువిఞ్ఞాణధాతు. సోతపసాదో సోతధాతు, సద్దారమ్మణం సద్దధాతు, సోతపసాదవత్థుకం చిత్తం సోతవిఞ్ఞాణధాతు. ఘానపసాదో ఘానధాతు, గన్ధారమ్మణం గన్ధధాతు, ఘానపసాదవత్థుకం చిత్తం ఘానవిఞ్ఞాణధాతు. జివ్హాపసాదో జివ్హాధాతు, రసారమ్మణం రసధాతు, జివ్హాపసాదవత్థుకం చిత్తం జివ్హావిఞ్ఞాణధాతు. కాయపసాదో కాయధాతు, ఫోట్ఠబ్బారమ్మణం ఫోట్ఠబ్బధాతు, కాయపసాదవత్థుకం చిత్తం కాయవిఞ్ఞాణధాతు. తిస్సో మనోధాతుయో మనోధాతు, వేదనాదయో తయో ఖన్ధా సుఖుమరూపాని నిబ్బానఞ్చ ధమ్మధాతు, సబ్బమ్పి మనోవిఞ్ఞాణం మనోవిఞ్ఞాణధాతూతి. ఏత్థ చ సోళస ధాతుయో కామావచరా, అవసానే ద్వే చతుభూమికాతి. పఠమం.

౨. ఫస్సనానత్తసుత్తవణ్ణనా

౮౬. దుతియే **ఉప్పజ్జతి ఫస్సనానత్త**న్తి నానాసభావో ఫస్సో ఉప్పజ్జతి. తత్థ చక్ఖుసమ్ఫస్సాదయో చక్ఖువిఞ్ఞాణాదిసమ్పయుత్తా, మనోసమ్ఫస్సో మనోద్వారే పఠమజవనసమ్పయుత్తో, తస్మా. **మనోధాతుం పటిచ్చా**తి మనోద్వారావజ్జనం కిరియామనోవిఞ్ఞాణధాతుం పటిచ్చ పఠమజవనసమ్ఫస్సో ఉప్పజ్జతీతి అయమేత్థ అత్థో. దుతియం.

౩. నోఫస్సనానత్తసుత్తవణ్ణనా

౮౭. తతియే **నో మనోసమ్ఫస్సం పటిచ్చ ఉప్పజ్జతి మనోధాతూ**తి మనోద్వారే పఠమజవనసమ్పయుత్తం ఫస్సం పటిచ్చ ఆవజ్జనకిరియామనోవిఞ్ఞాణధాతు నో ఉప్పజ్జతీతి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో. తతియం.

౪. వేదనానానత్తసుత్తవణ్ణనా

౮౮. చతుత్థే **చక్ఖుసమ్ఫస్సజా వేదనా**తి సమ్పటిచ్ఛనమనోధాతుతో పట్ఠాయ సబ్బాపి తస్మిం ద్వారే వేదనా వత్తేయ్యుం, నిబ్బత్తిఫాసుకత్థం పన అనన్తరం సమ్పటిచ్ఛనవేదనమేవ గహేతుం వట్టతీతి వుత్తం. **మనోసమ్ఫస్సం పటిచ్చా**తి మనోద్వారే ఆవజ్జనసమ్ఫస్సం పటిచ్చ పఠమజవనవేదనా, పఠమజవనసమ్ఫస్సం పటిచ్చ దుతియజవనవేదనాతి అయమధిప్పాయో. చతుత్థం.

౫. దుతియవేదనానానత్తసుత్తవణ్ణనా

౮౯. పఞ్చమే తతియచతుత్థేసు వుత్తనయావ ఏకతో కత్వా దేసితాతి. ఇతి దుతియాదీసు చతూసు సుత్తేసు మనోధాతుం మనోధాతూతి అగహేత్వా మనోద్వారావజ్జనం మనోధాతూతి గహితం. సబ్బాని చేతాని తథా తథా కథితే

బుజ్ఝనకానం అజ్ఝాసయేన దేసితాని. ఇతో పరేసుపి ఏసేవ నయో. పఞ్చమం.

౬. బాహిరధాతునానత్తసుత్తవణ్ణనా

౯౦. ఛట్ఠే పన పఞ్చ ధాతుయో కామావచరా, ధమ్మధాతు చతుభూమికాతి. ఛట్ఠం.

౭. సఞ్ఞానానత్తసుత్తవణ్ణనా

౯౧. సత్తమే **రూపధాతూ**తి ఆపాథే పతితం అత్తనో వా పరస్స వా సాటకవేఠనాదివత్థుకం రూపారమ్మణం. **రూపసఞ్ఞా**తి చక్ఖువిఞ్ఞాణసమ్పయుత్తా సఞ్ఞా. **రూపసఙ్కప్పో**తి సమ్పటిచ్ఛనాదీహి తీహి చిత్తేహి సమ్పయుత్తో సఙ్కప్పో. **రూపచ్ఛన్దో**తి రూపే ఛన్దికతట్ఠేన ఛన్దో. **రూపపరిళాహో**తి రూపే అనుడహనట్ఠేన పరిళాహో. **రూపపరియేసనా**తి పరిళాహే ఉప్పన్నే సన్దిట్ఠసమ్భత్తే గహేత్వా తస్స రూపస్స పటిలాభత్థాయ పరియేసనా. ఏత్థ చ సఞ్ఞాసఙ్కప్పఛన్దా ఏకజవనవారేపి నానాజవనవారేపి లబ్భన్తి, పరిళాహపరియేసనా పన నానాజవనవారేయేవ లబ్భన్తీతి. **ఏవం ఖో, భిక్ఖవే, ధాతునానత్తన్తి** ఏత్థ చ ఏవం రూపాదినానాసభావం ధాతుం పటిచ్చ రూపసఞ్ఞాదినానాసభావసఞ్ఞా ఉప్పజ్జతీతి ఇమినా నయేన అత్థో వేదితబ్బో. సత్తమం.

౮. నోపరియేసనానానత్తసుత్తవణ్ణనా

౯౨. అట్ఠమే **నో ధమ్మపరియేసనం పటిచ్చ ఉప్పజ్జతి ధమ్మపరిళాహో**తి ఏవం ఆగతం పటిసేధమత్తమేవ నానం. అట్ఠమం.

౯. బాహిరఫస్సనానత్తసుత్తాదివణ్ణనా

౯౩-౯౪. నవమే **ఉప్పజ్జతి రూపసఞ్ఞా**తి వుత్తప్పకారే ఆరమ్మణే ఉప్పజ్జతి సఞ్ఞా. **రూపసఙ్కప్పో**తి తస్మింయేవ ఆరమ్మణే తీహి చిత్తేహి సమ్పయుత్తసఙ్కప్పో. **రూపసమ్ఫస్సో**తి తదేవారమ్మణం ఫుసమానో **ఫస్సో. వేదనా**తి తదేవ ఆరమ్మణం అనుభవమానా వేదనా. ఛన్దాదయో వుత్తనయావ. **రూపలాభో**తి పరియేసిత్వా లద్ధం సహ తణ్హాయ ఆరమ్మణం "రూపలాభో"తి వుత్తం. అయం తావ సబ్బసఙ్గాహికనయో ఏకస్మింయేవారమ్మణే సబ్బధమ్మానం ఉప్పత్తివసేన వుత్తో. అపరో ఆగన్తుకారమ్మణమిస్సకో హోతి – రూపసఞ్ఞా రూపసఙ్కప్పో ఫస్సో వేదనాతి ఇమే తావ చత్తారో ధమ్మా ధువపరిభోగే నిబద్ధారమ్మణే హోన్తి. నిబద్ధారమ్మణఞ్హి ఇట్ఠం కన్తం మనాపం పియం యంకిఞ్చి వియ ఉపట్ఠాతి, ఆగన్తుకారమ్మణం పన యంకిఞ్చి సమానమ్పి ఖోభేత్వా తిట్ఠతి.

తత్రిదం వత్థు – ఏకో కిర అమచ్చపుత్తో గామియేహి పరివారితో గామమజ్ఝే ఠత్వా కమ్మం కరోతి. తస్మిఞ్చస్స సమయే ఉపాసికా నదిం గన్త్వా న్హత్వా అలఙ్కతపటియత్తా ధాతిగణపరివుతా గేహం గచ్ఛతి. సో దూరతో దిస్వా "ఆగన్తుకమాతుగామో భవిస్సతీ"తి సఞ్ఞం ఉప్పాదేత్వా "గచ్ఛ, భణే జానాహి, కా ఏసా"తి పురిసం పేసేసి. సో గన్త్వా తం దిస్వా పచ్చాగతో, "కా ఏసా"తి పుట్ఠో యథాసభావం ఆరోచేసి. ఏవం ఆగన్తుకారమ్మణం ఖోభేతి . తస్మిం ఉప్పన్నో ఛన్దో రూపఛన్దో నామ, తదేవ ఆరమ్మణం కత్వా ఉప్పన్నో పరిళాహో రూపపరిళాహో నామ, సహాయే గణ్హిత్వా తస్స పరియేసనం రూపపరియేసనా నామ, పరియేసిత్వా లద్ధం సహ తణ్హాయ ఆరమ్మణం రూపలాభో నామ.

ఉరువల్లియవాసీ చూళతిస్సత్థేరో పనాహ – “కిఞ్చాపి భగవతా ఫస్సవేదనా పాళియా మజ్ఝే గహితా, పాళిం పన పరివట్టేత్వా వుత్తప్పకారే ఆరమ్మణే ఉప్పన్నా సఞ్ఞా రూపసఞ్ఞా, తస్మింయేవ సఙ్కప్పో రూపసఙ్కప్పో తస్మిం ఛన్దో రూపచ్ఛన్దో, తస్మిం పరిళాహో రూపపరిళాహో, తస్మిం పరియేసనా రూపపరియేసనా, పరియేసిత్వా లద్ధం సహ తణ్హాయ ఆరమ్మణం రూపలాభో. ఏవం లద్ధారమ్మణే పన ఫుసనం ఫస్సో, అనుభవనం వేదనా. రూపసమ్ఫస్సో రూపసమ్ఫస్సజా వేదనాతి ఇదం ద్వయం లబ్భతీ”తి. అపరమ్పి అవిభూతవారం నామ గణ్హన్తి. ఆరమ్మణఞ్హి సాణిపాకారేహి వా పరిక్ఖిత్తం తిణపణ్ణాదీహి వా పటిచ్ఛన్నం హోతి, తం “ఉపడ్ఢం దిట్ఠం మే ఆరమ్మణం, సుట్ఠు నం పస్సిస్సామీ”తి ఓలోకయతో తస్మిం ఆరమ్మణే ఉప్పన్నా సఞ్ఞా రూపసఞ్ఞా నామ. తస్మింయేవ ఉప్పన్నా సఙ్కప్పాదయో రూపసఙ్కప్పాదయో నామాతి వేదితబ్బా. ఏత్థాపి చ సఞ్ఞాసఙ్కప్పఫస్సవేదనాఛన్దా ఏకజవనవారేపి నానాజవనవారేపి లబ్భన్తి, పరిళాహపరియేసనాలాభా నానాజవనవారేయేవాతి. దసమం ఉత్తానమేవాతి. నవమదసమాని.

నానత్తవగ్గో పఠమో.

౨. దుతియవగ్గో

౧. సత్తధాతుసుత్తవణ్ణనా

౯౫. దుతియవగ్గస్స పఠమే **ఆభాధాతూ**తి ఆలోకధాతు. ఆలోకస్సపి ఆలోకకసిణే పరికమ్మం కత్వా ఉప్పన్నజ్ఝానస్సాపీతి సహారమ్మణస్స ఝానస్స ఏతం నామం. **సుభధాతూ**తి సుభకసిణే ఉప్పన్నజ్ఝానవసేన సహారమ్మణజ్ఝానమేవ . ఆకాసానఞ్చాయతనమేవ **ఆకాసానఞ్చాయతనధాతు**. సఞ్ఞావేదయితనిరోధోవ **సఞ్ఞావేదయితనిరోధధాతు**. ఇతి భగవా అనుసన్ధికుసలస్స భిక్ఖునో తత్థ నిసీదిత్వా పఞ్హం పుచ్ఛితుకామస్స ఓకాసం దేన్తో దేసనం నిట్ఠాపేసి.

అన్ధకారం పటిచ్చాతి అన్ధకారో హి ఆలోకేన పరిచ్ఛిన్నో, ఆలోకోపి అన్ధకారేన. అన్ధకారేన హి నో పాకటో హోతి. తస్మా “అన్ధకారం పటిచ్చ పఞ్ఞాయతీ”తి ఆహ. **అసుభం పటిచ్చా**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. అసుభఞ్హి సుభేన, సుభఞ్చ అసుభేన పరిచ్ఛిన్నం, అసుభే సతి సుభం పఞ్ఞాయతి, తస్మా ఏవమాహ. **రూపం పటిచ్చా**తి రూపావచరసమాపత్తిం పటిచ్చ. రూపావచరసమాపత్తియా హి సతి ఆకాసానఞ్చాయతనసమాపత్తి నామ హోతి రూపసమతిక్కమో వా, తస్మా ఏవమాహ. **విఞ్ఞాణఞ్చాయతనధాతు**ఆదీసుపి ఏసేవ నయో. **నిరోధం పటిచ్చా**తి చతున్నం ఖన్ధానం పటిసఙ్ఖాఅప్పవత్తిం పటిచ్చ. ఖన్ధనిరోధఞ్హి పటిచ్చ నిరోధసమాపత్తి నామ పఞ్ఞాయతి, న ఖన్ధపవత్తిం, తస్మా ఏవమాహ. ఏత్థ చ చతున్నం ఖన్ధానం నిరోధోవ నిరోధసమాపత్తీతి వేదితబ్బో.

కథం సమాపత్తి పత్తబ్బాతి కథం సమాపత్తియో కీదిసా సమాపత్తియో నామ హుత్వా పత్తబ్బాతి? **సఞ్ఞాసమాపత్తి పత్తబ్బా**తి సఞ్ఞాయ అత్థిభావేన సఞ్ఞాసమాపత్తియో సఞ్ఞాసమాపత్తియో నామ హుత్వా పత్తబ్బా. **సఙ్ఖారావసేససమాపత్తి పత్తబ్బా**తి సుఖుమసఙ్ఖారానం అవసిట్ఠతాయ సఙ్ఖారావసేససమాపత్తి నామ హుత్వా పత్తబ్బా. **నిరోధసమాపత్తి పత్తబ్బా**తి నిరోధోవ నిరోధసమాపత్తి నిరోధసమాపత్తి నామ హుత్వా పత్తబ్బాతి అత్థో. పఠమం.

౨. సనిదానసుత్తవణ్ణనా

౯౬. దుతియే **సనిదానన్తి** భావనపుంసకమేతం, సనిదానో సపచ్చయో హుత్వా ఉప్పజ్జతీతి అత్థో. **కామధాతుం, భిక్ఖవే, పటిచ్చాతి** ఏత్థ కామవితక్కోపి కామధాతు కామావచరధమ్మాపి, విసేసతో సబ్బాకుసలమ్పి. యథాహ –

> "తత్థ కతమా కామధాతు? కామపటిసంయుత్తో తక్కో వితక్కో సఙ్కప్పో అప్పనా బ్యప్పనా చేతసో అభినిరోపనా మిచ్ఛాసఙ్కప్పో, అయం వుచ్చతి కామధాతు. హేట్ఠతో అవీచినిరయం పరియన్తం కరిత్వా ఉపరితో పరనిమ్మితవసవత్తీ దేవే అన్తోకరిత్వా యం ఏతస్మిం అన్తరే ఏత్థావచరా ఏత్థ పరియాపన్నా ఖన్ధధాతుఆయతనా రూపా వేదనా సఞ్ఞా సఙ్ఖారా విఞ్ఞాణం, అయం వుచ్చతి కామధాతు. సబ్బేపి అకుసలా ధమ్మా కామధాతూ"తి (విభ॰ ౧౮౨).

ఏత్థ సబ్బసఙ్గాహికా అసమ్భిన్నాతి ద్వే కథా హోన్తి. కథం? కామధాతుగ్గహణేన హి బ్యాపాదధాతువిహింసాధాతుయో గహితా హోన్తీతి అయం సబ్బసఙ్గాహికా. తాసం పన ద్విన్నం ధాతూనం విసుం ఆగతత్తా సేసధమ్మా కామధాతూతి అయం అసమ్భిన్నకథా. అయమిధ గహేతబ్బా ఇమం కామధాతుం ఆరమ్మణవసేన వా సమ్పయోగవసేన వా పటిచ్చ కామసఞ్ఞా నామ ఉప్పజ్జతి. **కామసఞ్ఞం పటిచ్చాతి** కామసఞ్ఞం పన సమ్పయోగవసేన వా ఉపనిస్సయవసేన వా పటిచ్చ కామసఙ్కప్పో నామ ఉప్పజ్జతి. ఇమినా నయేన సబ్బపదేసు అత్థో వేదితబ్బో. **తీహి ఠానేహీతి** తీహి కారణేహి. **మిచ్ఛా పటిపజ్జతీతి** అయాథావపటిపదం అనియ్యానికపటిపదం పటిపజ్జతి.

బ్యాపాదధాతుం, భిక్ఖవేతి ఏత్థ బ్యాపాదవితక్కోపి బ్యాపాదధాతు బ్యాపాదోపి. యథాహ –

> "తత్థ కతమా బ్యాపాదధాతు? బ్యాపాదపటిసంయుత్తో తక్కో వితక్కో…పే॰… అయం వుచ్చతి బ్యాపాదధాతు. దససు ఆఘాతవత్థూసు చిత్తస్స ఆఘాతో పటిఘాతో పటివిరోధో కోపో పకోపో…పే॰… అనత్తమనతా చిత్తస్స, అయం వుచ్చతి బ్యాపాదధాతూ"తి (విభ॰ ౧౮౨).

ఇమం బ్యాపాదధాతుం సహజాతపచ్చయాదివసేన పటిచ్చ బ్యాపాదసఞ్ఞా నామ ఉప్పజ్జతి. సేసం పురిమనయేనేవ వేదితబ్బం.

విహింసాధాతుం, భిక్ఖవేతి ఏత్థ విహింసావితక్కోపి విహింసాధాతు విహింసాపి. యథాహ –

> "తత్థ కతమా విహింసాధాతు? విహింసాపటిసంయుత్తో తక్కో వితక్కో…పే॰… అయం వుచ్చతి విహింసాధాతు. ఇధేకచ్చో పాణినా వా లేడ్డునా వా దణ్డేన వా సత్థేన వా రజ్జుయా వా అఞ్ఞతరఞ్ఞతరేన వా సత్తే విహేఠేతి. యా ఏవరూపా హేఠనా విహేఠనా హింసనా విహింసనా రోసనా పరూపఘాతో, అయం వుచ్చతి విహింసాధాతూ"తి (విభ॰ ౧౮౨).

ఇమం విహింసాధాతుం సహజాతపచ్చయాదివసేన పటిచ్చ విహింసాసఞ్ఞా నామ ఉప్పజ్జతి. సేసమిధాపి పురిమనయేనేవ వేదితబ్బం.

తిణదాయేతి తిణగహనే అరఞ్ఞే. **అనయబ్యసనన్తి** అవుడ్ఢిం వినాసం. **ఏవమేవ ఖోతి** ఏత్థ సుక్ఖతిణదాయో వియ ఆరమ్మణం దట్ఠబ్బం, తిణుక్కా వియ అకుసలసఞ్ఞా, తిణకట్ఠనిస్సితా పాణా వియ ఇమే సత్తా. యథా సుక్ఖతిణదాయే ఠపితం తిణుక్కం ఖిప్పం వాయమిత్వా అనిబ్బాపేన్తస్స తే పాణా అనయబ్యసనం పాపుణన్తి. ఏవమేవ యే సమణా వా బ్రాహ్మణా వా ఉప్పన్నం అకుసలసఞ్ఞం విక్ఖమ్భనతదఙ్గసముచ్ఛేదప్పహానేహి నప్పజహన్తి, తే దుక్ఖం విహరన్తి.

విసమగతన్తి రాగవిసమాదీని అనుగతం అకుసలసఞ్ఞం. **న ఖిప్పమేవ పజహతీతి** విక్ఖమ్భనాదివసేన సీఘం నప్పజహతి. **న వినోదేతీతి** న నీహరతి. **న బ్యన్తీకరోతీతి** భఙ్గమత్తమ్పి అనవసేసేన్తో న విగతన్తం కరోతి. **న అనభావం గమేతీతి** న అనుఅభావం గమేతి. ఏవం సబ్బపదేసు న – కారో ఆహరితబ్బో. **పాటికఙ్ఖాతి** పాటికఙ్ఖితబ్బా ఇచ్ఛితబ్బా.

నేక్ఖమ్మధాతుం, భిక్ఖవేతి ఏత్థ నేక్ఖమ్మవితక్కోపి నేక్ఖమ్మధాతు సబ్బేపి కుసలా ధమ్మా. యథాహ –

“తత్థ కతమా నేక్ఖమ్మధాతు? నేక్ఖమ్మపటిసంయుత్తో తక్కో వితక్కో…పే… సమ్మాసఙ్కప్పో, అయం వుచ్చతి నేక్ఖమ్మధాతూ”తి (విభ. ౧౮౨).

ఇధాపి దువిధా కథా. నేక్ఖమ్మధాతుగ్గహణేన హి ఇతరాపి ద్వే ధాతుయో గహణం గచ్ఛన్తి కుసలధమ్మపరియాపన్నత్తా, అయం సబ్బసఙ్గాహికా. తా పన ధాతుయో విసుం దీపేతబ్బాతి తా ఠపేత్వా సేసా సబ్బకుసలా నేక్ఖమ్మధాతూతి అయం అసమ్భిన్నా. ఇమం నేక్ఖమ్మధాతుం సహజాతాదిపచ్చయవసేన పటిచ్చ నేక్ఖమ్మసఞ్ఞా నామ ఉప్పజ్జతి. సఞ్ఞాదీని పటిచ్చ వితక్కాదయో యథానురూపం.

అబ్యాపాదధాతుం, భిక్ఖవేతి ఏత్థ అబ్యాపాదవితక్కోపి అబ్యాపాదధాతు అబ్యాపాదోపి. యథాహ –

“తత్థ కతమా అబ్యాపాదధాతు ? అబ్యాపాదపటిసంయుత్తో తక్కో…పే… అయం వుచ్చతి అబ్యాపాదధాతు. యా సత్తేసు మేత్తి మేత్తాయనా మేత్తాయితత్తం మేత్తాచేతోవిముత్తి, అయం వుచ్చతి అబ్యాపాదధాతూ”తి (విభ. ౧౮౨).

ఇమం అబ్యాపాదధాతుం పటిచ్చ వుత్తనయేనేవ అబ్యాపాదసఞ్ఞా నామ ఉప్పజ్జతి.

అవిహింసాధాతుం, భిక్ఖవేతి ఏత్థాపి అవిహింసావితక్కోపి అవిహింసాధాతు కరుణాపి. యథాహ –

“తత్థ కతమా అవిహింసాధాతు? అవిహింసాపటిసంయుత్తో తక్కో…పే… అయం వుచ్చతి అవిహింసాధాతు. యా సత్తేసు కరుణా కరుణాయనా కరుణాయితత్తం కరుణాచేతోవిముత్తి, అయం వుచ్చతి అవిహింసాధాతూ”తి (విభ. ౧౮౨).

ఇమం అవిహింసాధాతుం పటిచ్చ వుత్తనయేనేవ అవిహింసాసఞ్ఞా నామ ఉప్పజ్జతి. సేసం సబ్బత్థ వుత్తానుసారేనేవ వేదితబ్బం. దుతియం.

౩. గిఞ్జకావసథసుత్తవణ్ణనా

౯౭. తతియే **ధాతుం, భిక్ఖవేతి** ఇతో పట్ఠాయ అజ్ఝాసయం ధాతూతి దీపేతి. **ఉప్పజ్జతి సఞ్ఞాతి** అజ్ఝాసయం పటిచ్చ సఞ్ఞా ఉప్పజ్జతి, దిట్ఠి ఉప్పజ్జతి, వితక్కో ఉప్పజ్జతీతి. ఇధాపి "కచ్చానో పఞ్హం పుచ్ఛిస్సతీ"తి తస్స ఓకాసదానత్థం ఏత్తావతావ దేసనం నిట్ఠాపేసి. **అసమ్మాసమ్బుద్ధేసూతి** ఛసు సత్థారేసు. **సమ్మాసమ్బుద్ధాతి** మయమస్మ సమ్మాసమ్బుద్ధాతి. **కిం పటిచ్చ పఞ్ఞాయతీతి** కిస్మిం సతి హోతీతి? సత్థారానం ఉప్పన్నం దిట్ఠిం పుచ్ఛతి. అసమ్మాసమ్బుద్ధేసు తేసు సమ్మాసమ్బుద్ధా ఏతేతి ఏవం ఉప్పన్నం తిత్థియసావకానమ్పి దిట్ఠిం పుచ్ఛతియేవ.

ఇదాని యస్మా తేసం అవిజ్జాధాతుం పటిచ్చ సా దిట్ఠి హోతి, అవిజ్జాధాతు చ నామ మహతీ ధాతు, తస్మా మహతిం ధాతుం పటిచ్చ తస్సా ఉప్పత్తిం దీపేన్తో **మహతీ ఖో ఏసాతి**ఆదిమాహ. **హీనం, కచ్చాన, ధాతుం పటిచ్చాతి** హీనం అజ్ఝాసయం పటిచ్చ. **పణిధీతి** చిత్తట్ఠపనం. సా పనేసా ఇత్థిభావం వా మక్కటాదితిరచ్ఛానభావం వా పత్థేన్తస్స ఉప్పజ్జతి. **హీనో పుగ్గలోతి** యస్సేతే హీనా ధమ్మా ఉప్పజ్జన్తి, సబ్బో సో పుగ్గలోపి హీనో నామ. **హీనా వాచాతి** యా తస్స వాచా, సాపి హీనా. **హీనం ఆచిక్ఖతీతి** సో ఆచిక్ఖన్తోపి హీనమేవ ఆచిక్ఖతి, దేసేన్తోపి హీనమేవ దేసేతీతి సబ్బపదాని యోజేతబ్బాని. **ఉపపత్తీతి** ద్వే ఉపపత్తియో పటిలాభో చ నిబ్బత్తి చ. నిబ్బత్తి హీనకులాదివసేన వేదితబ్బా, పటిలాభో చిత్తుప్పాదక్ఖణే హీనత్తికవసేన. కథం? తస్స హి పఞ్చసు నీచకులేసు ఉప్పజ్జనతో హీనా నిబ్బత్తి, వేస్ససుద్దకులేసు ఉప్పజ్జనతో మజ్ఝిమా, ఖత్తియబ్రాహ్మణకులేసు ఉప్పజ్జనతో పణీతా. ద్వాదసాకుసలచిత్తుప్పాదానం పన పటిలాభతో హీనో పటిలాభో, తేభూమకధమ్మానం పటిలాభతో మజ్ఝిమో, నవలోకుత్తరధమ్మానం పటిలాభతో పణీతో. ఇమస్మిం పన ఠానే నిబ్బత్తియేవ అధిప్పేతాతి. తతియం.

౪. హీనాధిముత్తికసుత్తవణ్ణనా

౯౮. చతుత్థే **సంసన్దన్తీతి** ఏకతో హోన్తి. **సమేన్తీతి** సమాగచ్ఛన్తి, నిరన్తరా హోన్తి. **హీనాధిముత్తికాతి** హీనజ్ఝాసయా. **కల్యాణాధిముత్తికాతి** కల్యాణజ్ఝాసయా. చతుత్థం.

౫. చఙ్కమసుత్తవణ్ణనా

౯౯. పఞ్చమే **పస్సథ నోతి** పస్సథ ను. **సబ్బే ఖో ఏతేతి** సారిపుత్తత్థేరో భగవతా "ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం మహాపఞ్ఞానం యదిదం సారిపుత్తో"తి (అ॰ ని॰ ౧.౧౮౯) మహాపఞ్ఞేసు ఏతదగ్గే ఠపితో. ఇతి నం "ఖన్ధన్తరం ధాత్వన్తరం ఆయతనన్తరం సతిపట్ఠానబోధిపక్ఖియధమ్మన్తరం తిలక్ఖణాహతం గమ్భీరం పఞ్హం పుచ్ఛిస్సామా"తి మహాపఞ్ఞావ పరివారేన్తి. సోపి తేసం పథవిం పత్థరేన్తో వియ సినేరుపాదతో వాలికం ఉద్ధరన్తో వియ చక్కవాళపబ్బతం భిన్దన్తో వియ సినేరుం ఉక్ఖిపన్తో వియ ఆకాసం విత్థారేన్తో వియ చన్దిమసూరియే ఉట్ఠాపేన్తో వియ చ పుచ్ఛితపుచ్ఛితం కథేతి. తేన వుత్తం "సబ్బే ఖో ఏతే, భిక్ఖవే, భిక్ఖూ మహాపఞ్ఞా"తి.

మహామోగ్గల్లానోపి భగవతా "ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం ఇద్ధిమన్తానం యదిదం మహామోగ్గల్లానో"తి ఇద్ధిమన్తేసు ఏతదగ్గే ఠపితో. ఇతి నం "పరికమ్మం ఆనిసంసం అధిట్ఠానం వికుబ్బనం పుచ్ఛిస్సామా"తి ఇద్ధిమన్తోవ పరివారేన్తి. సోపి తేసం వుత్తనయేనేవ పుచ్ఛితపుచ్ఛితం కథేతి. తేన వుత్తం "సబ్బే ఖో ఏతే, భిక్ఖవే, భిక్ఖూ మహిద్ధికా"తి.

మహాకస్సపోపి భగవతా “ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం ధుతవాదానం యదిదం మహాకస్సపో”తి ధుతవాదేసు ఏతదగ్గే ఠపితో. ఇతి నం “ధుతఙ్గపరిహారం ఆనిసంసం సమోధానం అధిట్ఠానం భేదం పుచ్ఛిస్సామా”తి ధుతవాదావ పరివారేన్తి. సోపి తేసం తథేవ పుచ్ఛితపుచ్ఛితం బ్యాకరోతి. తేన వుత్తం “సబ్బే ఖో ఏతే, భిక్ఖవే, భిక్ఖూ ధుతవాదా”తి.

అనురుద్ధత్థేరోపి భగవతా “ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం దిబ్బచక్ఖుకానం యదిదం అనురుద్ధో”తి (అ॰ ని॰ ౧.౧౯౨) దిబ్బచక్ఖుకేసు ఏతదగ్గే ఠపితో. ఇతి నం “దిబ్బచక్ఖుస్స పరికమ్మం ఆనిసంసం ఉపక్కిలేసం పుచ్ఛిస్సామా”తి దిబ్బచక్ఖుకావ పరివారేన్తి. సోపి తేసం తథేవ పుచ్ఛితపుచ్ఛితం కథేతి. తేన వుత్తం “సబ్బే ఖో ఏతే, భిక్ఖవే, భిక్ఖూ దిబ్బచక్ఖుకా”తి.

పుణ్ణత్థేరోపి భగవతా “ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం ధమ్మకథికానం యదిదం పుణ్ణో మన్తాణిపుత్తో”తి (అ॰ ని॰ ౧.౧౯౬) ధమ్మకథికేసు ఏతదగ్గే ఠపితో. ఇతి నం “ధమ్మకథాయ సఙ్ఖేపవిత్థారగమ్భీరుత్తానవిచిత్రకథాదీసు తం తం ఆకారం పుచ్ఛిస్సామా”తి ధమ్మకథికావ పరివారేన్తి. సోపి తేసం “ఆవుసో, ధమ్మకథికేన నామ ఆదితో పరిసం వణ్ణేతుం వట్టతి, మజ్ఝే సుఞ్ఞతం పకాసేతుం, అన్తే చతుసచ్చవసేన కూటం గణ్హితు”న్తి ఏవం తం తం ధమ్మకథానయం ఆచిక్ఖతి. తేన వుత్తం “సబ్బే ఖో ఏతే, భిక్ఖవే, భిక్ఖూ ధమ్మకథికా”తి.

ఉపాలిత్థేరోపి భగవతా “ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం వినయధరానం యదిదం ఉపాలీ”తి (అ॰ ని॰ ౧.౨౨౮) వినయధరేసు ఏతదగ్గే ఠపితో. ఇతి నం “గరుకలహుకం సతేకిచ్ఛఅతేకిచ్ఛం ఆపత్తానాపత్తిం పుచ్ఛిస్సామా”తి వినయధరావ పరివారేన్తి. సోపి తేసం పుచ్ఛితపుచ్ఛితం తథేవ కథేతి. తేన వుత్తం “సబ్బే ఖో ఏతే, భిక్ఖవే, భిక్ఖూ వినయధరా”తి.

ఆనన్దత్థేరోపి భగవతా “ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం బహుస్సుతానం యదిదం ఆనన్దో”తి (అ॰ ని॰ ౧.౨౨౩) బహుస్సుతేసు ఏతదగ్గే ఠపితో. ఇతి నం “దసవిధం బ్యఞ్జనబుద్ధిం అట్ఠుప్పత్తిం అనుసన్ధిం పుబ్బాపరం పుచ్ఛిస్సామా”తి బహుస్సుతావ పరివారేన్తి. సోపి తేసం “ఇదం ఏవం వత్తబ్బం, ఇదం ఏవం గహేతబ్బ”న్తి సబ్బం కథేతి. తేన వుత్తం “సబ్బే ఖో ఏతే, భిక్ఖవే, భిక్ఖూ బహుస్సుతా”తి.

దేవదత్తో పన పాపిచ్ఛో ఇచ్ఛాపకతో, తేన నం “కులసఙ్గణ్హనపరిహారం నానప్పకారకం కోహఞ్ఞతం పుచ్ఛిస్సామా”తి పాపిచ్ఛావ పరివారేన్తి. సోపి తేసం తం తం నియామం ఆచిక్ఖతి. తేన వుత్తం “సబ్బే ఖో ఏతే, భిక్ఖవే, భిక్ఖూ పాపిచ్ఛా”తి.

కస్మా పనేతే అవిదూరే చఙ్కమింసూతి. “దేవదత్తో సత్థరి పదుట్ఠచిత్తో అనత్థమ్పి కాతుం ఉపక్కమేయ్యా”తి ఆరక్ఖగ్గహణత్థం. అథ దేవదత్తో కస్మా చఙ్కమీతి? “అకారకో అయం, యది కారకో భవేయ్య, న ఇధ ఆగచ్ఛేయ్యా”తి అత్తనో కతదోసపటిచ్ఛాదనత్థం. కిం పన దేవదత్తో భగవతో అనత్థం కాతుం సమత్థో, భగవతో వా ఆరక్ఖకిచ్చం అత్థీతి? నత్థి. తేన వుత్తం “అట్ఠానమేతం, ఆనన్ద, అనవకాసో, యం తథాగతో పరూపక్కమేన పరినిబ్బాయేయ్యా”తి (చూళవ॰ ౩౪౧). భిక్ఖూ పన సత్థరి గారవేన ఆగతా. తేనేవ భగవా ఏవం వత్వా “విస్సజ్జేహి, ఆనన్ద, భిక్ఖుసఙ్ఘ”న్తి విస్సజ్జాపేసి. పఞ్చమం.

౬. సగాథాసుత్తవణ్ణనా

౧౦౦. ఛట్ఠే **గూథో గూథేన సంసన్దతి సమేతీ**తి సముద్దన్తరే జనపదన్తరే చక్కవాళన్తరే ఠితోపి వణ్ణేనపి గన్ధేనపి రసేనపి నానత్తం అనుపగచ్ఛన్తో సంసన్దతి సమేతి, ఏకసదిసోవ హోతి నిరన్తరో. సేసేసుపి ఏసేవ నయో. అయం పన అనిట్ఠఉపమా హీనజ్ఝాసయానం హీనఅజ్ఝాసయస్స సరిక్ఖభావదస్సనత్థం ఆహటా, ఖీరాదివిసిట్ఠోపమా కల్యాణజ్ఝాసయానం అజ్ఝాసయస్స సరిక్ఖభావదస్సనత్థం.

సంసగ్గాతి దస్సనసవనసంసగ్గాదివత్థుకేన తణ్హాస్నేహేన. **వనథో జాతో**తి కిలేసవనం జాతం . **అసంసగ్గేన ఛిజ్జతీ**తి ఏకతో ఠాననిసజ్జాదీని అకరోన్తస్స అసంసగ్గేన అదస్సనేన ఛిజ్జతి. **సాధుజీవీ**తి పరిసుద్ధజీవితం జీవమానో. **సహావసే**తి సహవాసం వసేయ్య. ఛట్ఠం.

౭. అస్సద్ధసంసన్దనసుత్తవణ్ణనా

౧౦౧. సత్తమే **అస్సద్ధా అస్సద్ధేహీ**తిఆదీసు బుద్ధే వా ధమ్మే వా సఙ్ఘే వా సద్ధావిరహితా నిరోజా నిరసా పుగ్గలా సముద్దస్స ఓరిమతీరే ఠితా పారిమతీరేపి ఠితేహి అస్సద్ధేహి సద్ధిం తాయ అస్సద్ధతాయ ఏకసదిసా నిరన్తరా హోన్తి. తథా అహిరికా భిన్నమరియాదా అలజ్జిపుగ్గలా అహిరికేహి, అనోత్తప్పినో పాపకిరియాయ అభాయమానా అనోత్తప్పీహి, అప్పస్సుతా సుతవిరహితా అప్పస్సుతేహి, కుసీతా ఆలసియపుగ్గలా కుసీతేహి, ముట్ఠస్సతినో భత్తనిక్ఖిత్తకాకమంసనిక్ఖిత్తసిఙ్గాలసదిసా ముట్ఠస్సతీహి, దుప్పఞ్ఞా ఖన్ధాదిపరిచ్ఛేదికాయ పఞ్ఞాయ అభావేన నిప్పఞ్ఞా తాదిసేహేవ దుప్పఞ్ఞేహి, సద్ధాసమ్పన్నా చేతియవన్దనాదికిచ్చపసుతా సద్ధేహి, హిరిమనా లజ్జిపుగ్గలా హిరిమనేహి, ఓత్తప్పినో పాపభీరుకా ఓత్తప్పీహి, బహుస్సుతా సుతధరా ఆగమధరా తన్తిపాలకా వంసానురక్ఖకా బహుస్సుతేహి, ఆరద్ధవీరియా పరిపుణ్ణపరక్కమా ఆరద్ధవీరియేహి, ఉపట్ఠితస్సతీ సబ్బకిచ్చపరిగ్గాహికాయ సతియా సమన్నాగతా ఉపట్ఠితస్సతీహి, పఞ్ఞవన్తో మహాపఞ్ఞేహి వజిరూపమఞాణేహి పఞ్ఞవన్తేహి సద్ధిం దూరే ఠితాపి తాయ పఞ్ఞాసమ్పత్తియా సంసన్దన్తి సమేన్తి. సత్తమం.

౮-౧౨. అస్సద్ధమూలకసుత్తాదివణ్ణనా

౧౦౨-౧౦౬. అట్ఠమాదీని తేయేవ అస్సద్ధాదిధమ్మే తికవసేన కత్వా దేసితాని. తత్థ అట్ఠమే అస్సద్ధాదిమూలకా కణ్హపక్ఖసుక్కపక్ఖవసేన పఞ్చ తికా వుత్తా, నవమే అహిరికమూలకా చత్తారో. దసమే అనోత్తప్పమూలకా తయో, ఏకాదసమే అప్పస్సుతమూలకా ద్వే, ద్వాదసమే కుసీతమూలకో ఏకో తికో వుత్తోతి సబ్బేపి పఞ్చసు సుత్తన్తేసు పన్నరస తికా హోన్తి. పన్నరస చేతే సుత్తన్తాతిపి వదన్తి. అయం తికపేయ్యాలో నామ. అట్ఠమాదీని.

దుతియో వగ్గో.

౩. కమ్మపథవగ్గో

౧-౨. అసమాహితసుత్తాదివణ్ణనా

౧౦౭-౧౦౮. ఇతో పరేసు పఠమం అస్సద్ధాదిపఞ్చకవసేన వుత్తం, తథా దుతియం. పఠమే పన అసమాహితపదం చతుత్థం, దుతియే దుస్సీలపదం. ఏవం వుచ్చమానే బుజ్ఝనకపుగ్గలానం అజ్ఝాసయేన హి ఏతాని వుత్తాని. ఏత్థ **అసమాహితా**తి ఉపచారప్పనాసమాధిరహితా. **దుస్సీలా**తి నిస్సీలా. పఠమదుతియాని.

౩-౫. పఞ్చసిక్ఖాపదసుత్తాదివణ్ణనా

౧౦౯-౧౧౧. తతియం పఞ్చకమ్మపథవసేన బుజ్ఝనకానం అజ్ఝాసయవసేన వుత్తం, చతుత్థం సత్తకమ్మపథవసేన, పఞ్చమం దసకమ్మపథవసేన. తత్థ తతియే **సురామేరయమజ్జప్పమాదట్ఠాయినో**తి సురామేరయసఙ్ఖాతం మజ్జం యాయ పమాదచేతనాయ పివన్తి, సా "సురామేరయమజ్జప్పమాదో"తి వుచ్చతి, తస్మిం తిట్ఠన్తీతి సురామేరయమజ్జప్పమాదట్ఠాయినో. అయం తావేత్థ అసాధారణపదస్స అత్థో.

పఞ్చమే పాణం అతిపాతేన్తీతి **పాణాతిపాతినో**, పాణఘాతికాతి అత్థో. అదిన్నం ఆదియన్తీతి **అదిన్నాదాయినో**, పరస్సహారినోతి అత్థో. వత్థుకామేసు కిలేసకామేన మిచ్ఛా చరన్తీతి **కామేసుమిచ్ఛాచారినో**. ముసా వదన్తీతి **ముసావాదినో** , పరేసం అత్థభఞ్జకం తుచ్ఛం అలికం వాచం భాసితారోతి అత్థో. పిసుణా వాచా ఏతేసన్తి **పిసుణవాచా**. మమ్మచ్ఛేదికా ఫరుసా వాచా ఏతేసన్తి **ఫరుసవాచా**. సమ్ఫం నిరత్థకం వచనం పలపన్తీతి **సమ్ఫప్పలాపినో**. అభిజ్ఝాయన్తీతి **అభిజ్ఝాలునో**, పరభణ్డే లుబ్భనసీలాతి అత్థో. బ్యాపన్నం పూతిభూతం చిత్తమేతేసన్తి **బ్యాపన్నచిత్తా**. మిచ్ఛా పాపికా విఞ్ఞూగరహితా ఏతేసం దిట్ఠీతి **మిచ్ఛాదిట్ఠికా**, కమ్మపథపరియాపన్నాయ "నత్థి దిన్న"న్తిఆదివత్థుకాయ మిచ్ఛత్తపరియాపన్నాయ అనియ్యానికదిట్ఠియా సమన్నాగతాతి అత్థో. సమ్మా సోభనా విఞ్ఞూపసత్థా ఏతేసం దిట్ఠీతి **సమ్మాదిట్ఠికా**, కమ్మపథపరియాపన్నాయ "అత్థి దిన్న"న్తిఆదికాయ కమ్మస్సకతదిట్ఠియా సమ్మత్తపరియాపన్నాయ మగ్గదిట్ఠియా చ సమన్నాగతాతి అత్థో. ఇదం తావేత్థ అనుత్తానానం పదానం పదవణ్ణనామత్తం.

యో పన తేసం పాణాతిపాతో అదిన్నాదానం కామేసుమిచ్ఛాచారో ముసావాదో పిసుణవాచా ఫరుసవాచా సమ్ఫప్పలాపో అభిజ్ఝా బ్యాపాదో మిచ్ఛాదిట్ఠీతి కణ్హపక్ఖే దసవిధో అత్థో హోతి. తత్థ పాణస్స అతిపాతో **పాణాతిపాతో**, పాణవధో పాణఘాతోతి వుత్తం హోతి. **పాణో**తి చేత్థ వోహారతో సత్తో, పరమత్థతో జీవితిన్ద్రియం. తస్మిం పన పాణే పాణసఞ్ఞినో జీవితిన్ద్రియుపచ్ఛేదకఉపక్కమసముట్ఠాపికా కాయవచీద్వారానం అఞ్ఞతరద్వారప్పవత్తా వధకచేతనా పాణాతిపాతో. సో గుణవిరహితేసు తిరచ్ఛానగతాదీసు పాణేసు ఖుద్దకే పాణే అప్పసావజ్జో, మహాసరీరే మహాసావజ్జో. కస్మా? పయోగమహన్తతాయ , పయోగసమత్తేపి వత్థుమహన్తతాయ. గుణవన్తేసు మనుస్సాదీసు అప్పగుణే అప్పసావజ్జో, మహాగుణే మహాసావజ్జో. సరీరగుణానం పన సమభావే సతి కిలేసానం ఉపక్కమానఞ్చ ముదుతాయ అప్పసావజ్జో, తిబ్బతాయ మహాసావజ్జోతి వేదితబ్బో.

తస్స పఞ్చ సమ్భారా హోన్తి – పాణో, పాణసఞ్ఞితా, వధకచిత్తం, ఉపక్కమో, తేన మరణన్తి. ఛ పయోగా సాహత్థికో, ఆణత్తికో, నిస్సగ్గియో, థావరో, విజ్జామయో, ఇద్ధిమయోతి. ఇమస్మిం పనత్థే విత్థారియమానే అతిప్పపఞ్చో హోతి, తస్మా తం న విత్థారయామ, అఞ్ఞఞ్చ ఏవరూపం. అత్థికేహి పన సమన్తపాసాదికం వినయట్ఠకథం (పారా॰ అట్ఠ॰ ౧౭౨) ఓలోకేత్వా గహేతబ్బో.

అదిన్నస్స ఆదానం **అదిన్నాదానం,** పరస్సహరణం థేయ్యం చోరికాతి వుత్తం హోతి. తత్థ **అదిన్న**న్తి పరపరిగ్గహితం, యత్థ పరో యథాకామకారితం ఆపజ్జన్తో అదణ్డారహో అనుపవజ్జో హోతి. తస్మిం పన పరపరిగ్గహితే పరపరిగ్గహితసఞ్ఞినో తదాదాయకఉపక్కమసముట్ఠాపికా థేయ్యచేతనా అదిన్నాదానం. తం హీనే పరసన్తకే అప్పసావజ్జం, పణీతే మహాసావజ్జం. కస్మా? వత్థుపణీతతాయ. వత్థుసమత్తే సతి గుణాధికానం సన్తకే వత్థుస్మిం మహాసావజ్జం, తం తం గుణాధికం ఉపాదాయ తతో తతో హీనగుణస్స సన్తకే వత్థుస్మిం అప్పసావజ్జం.

తస్స పఞ్చ సమ్భారా హోన్తి – పరపరిగ్గహితం, పరపరిగ్గహితసఞ్ఞితా, థేయ్యచిత్తం, ఉపక్కమో, తేన హరణన్తి. ఛ పయోగా సాహత్థికాదయోవ. తే చ ఖో యథానురూపం థేయ్యావహారో, పసయ్హావహారో, పటిచ్ఛన్నావహారో, పరికప్పావహారో, కుసావహారోతి ఇమేసం అవహారానం వసేన పవత్తాతి అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారో పన సమన్తపాసాదికాయం (పారా॰ అట్ఠ॰ ౯౨) వుత్తో.

కామేసుమిచ్ఛాచారోతి ఏత్థ పన **కామేసూ**తి మేథునసమాచారేసు. **మిచ్ఛాచారో**తి ఏకన్తనిన్దితో లామకాచారో. లక్ఖణతో పన అసద్ధమ్మాధిప్పాయేన కాయద్వారప్పవత్తా అగమనీయట్ఠానవీతిక్కమచేతనా కామేసుమిచ్ఛాచారో. తత్థ **అగమనీయట్ఠానం** నామ పురిసానం తావ మాతురక్ఖితా పితురక్ఖితా మాతాపితురక్ఖితా భాతురక్ఖితా భగినిరక్ఖితా ఞాతిరక్ఖితా గోత్తరక్ఖితా ధమ్మరక్ఖితా సారక్ఖా సపరిదణ్డాతి మాతురక్ఖితాదయో దస, ధనక్కీతా ఛన్దవాసినీ భోగవాసినీ పటవాసినీ ఓదపత్తకినీ ఓభతచుమ్బటా దాసీ చ భరియా చ కమ్మకారీ చ భరియా చ ధజాహటా ముహుత్తికాతి ఏతా ధనక్కీతాదయో దసాతి వీసతి ఇత్థియో. ఇత్థీసు పన ద్విన్నం సారక్ఖసపరిదణ్డానం, దసన్న ఞ్చ ధనక్కీతాదీనన్తి ద్వాదసన్నం ఇత్థీనం అఞ్ఞే పురిసా. ఇదం అగమనీయట్ఠానం నామ. సో పనేస మిచ్ఛాచారో సీలాదిగుణరహితే అగమనీయట్ఠానే అప్పసావజ్జో, సీలాదిగుణసమ్పన్నే మహాసావజ్జో. తస్స చత్తారో సమ్భారా – అగమనీయవత్థు, తస్మిం సేవనచిత్తం, సేవనప్పయోగో, మగ్గేనమగ్గపటిపత్తిఅధివాసనన్తి. ఏకో పయోగో సాహత్థికో ఏవ.

ముసాతి విసంవాదనపురేక్ఖారస్స అత్థభఞ్జనకో వచీపయోగో కాయప్పయోగో వా, విసంవాదనాధిప్పాయేన పనస్స పరవిసంవాదనకాయవచీపయోగసముట్ఠాపికా చేతనా, ముసావాదో. అపరో నయో – **ముసా**తి అభూతం అతచ్ఛం వత్థు. **వాదో**తి తస్స భూతతో తచ్ఛతో విఞ్ఞాపనం. లక్ఖణతో పన అతథం వత్థుం తథతో పరం విఞ్ఞాపేతుకామస్స తథావిఞ్ఞత్తిసముట్ఠాపికా చేతనా ముసావాదో. సో యమత్థం భఞ్జతి, తస్స అప్పతాయ అప్పసావజ్జో, మహన్తతాయ మహాసావజ్జో. అపి చ గహట్ఠానం అత్తనో సన్తకం అదాతుకామతాయ నత్థీతిఆదినయప్పవత్తో అప్పసావజ్జో, సక్ఖినా హుత్వా అత్థభఞ్జనత్థం వుత్తో మహాసావజ్జో. పబ్బజితానం అప్పకమ్పి తేలం వా సప్పిం వా లభిత్వా హసాధిప్పాయేన "అజ్జ గామే తేలం నదీ మఞ్ఞే సన్దతీ"తి పూరణకథానయేన పవత్తో అప్పసావజ్జో, అదిట్ఠంయేవ పన "దిట్ఠ"న్తిఆదినా నయేన వదన్తానం మహాసావజ్జో. తస్స చత్తారో సమ్భారా హోన్తి – అతథం వత్థు, విసంవాదనచిత్తం, తజ్జో వాయామో, పరస్స తదత్థవిజాననన్తి. ఏకో పయోగో సాహత్థికోవ. సో కాయేన వా కాయపటిబద్ధేన వా వాచాయ వా పరవిసంవాదకకిరియాకరణే దట్ఠబ్బో. తాయ చే కిరియాయ పరో తమత్థం జానాతి, అయం కిరియాసముట్ఠాపికచేతనాక్ఖణేయేవ ముసావాదకమ్మునా బజ్ఝతి.

పిసుణవాచాతిఆదీసు యాయ వాచాయ, యస్స తం వాచం భాసతి, తస్స హదయే అత్తనో పియభావం, పరస్స చ సుఞ్ఞభావం కరోతి, సా **పిసుణవాచా** . యాయ పన అత్తానమ్పి పరమ్పి ఫరుసం కరోతి, యా వాచా సయమ్పి ఫరుసా, నేవ

కణ్ణసుఖా న హదయఙ్గమా, అయం **ఫరుసవాచా**. యేన పన సమ్ఫం పలపతి నిరత్థకం, సో **సమ్ఫప్పలాపో**. తేసం మూలభూతా చేతనాపి పిసుణవాచాదినామమేవ లభతి. సా ఏవ చ ఇధ అధిప్పేతాతి.

తత్థ సంకిలిట్ఠచిత్తస్స పరేసం వా భేదాయ, అత్తనో పియకమ్యతాయ వా కాయవచీపయోగసముట్ఠాపికా చేతనా **పిసుణవాచా**. సా యస్స భేదం కరోతి, తస్స అప్పగుణతాయ అప్పసావజ్జా, మహాగుణతాయ మహాసావజ్జా. తస్సా చత్తారో సమ్భారా – భిన్దితబ్బో పరో, ఇతి ఇమే నానా భవిస్సన్తి, వినా భవిస్సన్తీతి భేదపురేక్ఖారతా, ఇతి అహం పియో భవిస్సామి విస్సాసికోతి పియకమ్యతా వా, తజ్జో వాయామో, తస్స తదత్థవిజాననన్తి.

పరస్స మమ్మచ్ఛేదకకాయవచీపయోగసముట్ఠాపికా ఏకన్తఫరుసచేతనా ఫరుసవాచా. తస్సా ఆవిభావత్థమిదం వత్థు – ఏకో కిర దారకో మాతు వచనం అనాదియిత్వా అరఞ్ఞం గచ్ఛతి. మాతా తం నివత్తేతుం అసక్కోన్తీ, "చణ్డా తం మహింసీ అనుబన్ధతూ"తి అక్కోసి. అథస్స తథేవ అరఞ్ఞే మహింసీ ఉట్ఠాసి. దారకో, "యం మమ మాతా ముఖేన కథేసి, తం మా హోతు, యం చిత్తేన చిన్తేసి, తం హోతూ"తి సచ్చకిరియం అకాసి. మహింసీ తత్థేవ బద్ధా వియ అట్ఠాసి. ఏవం మమ్మచ్ఛేదకోపి పయోగో చిత్తసణ్హతాయ ఫరుసవాచా న హోతి. మాతాపితరో హి కదాచి పుత్తకే ఏవం వదన్తి – "చోరా వో ఖణ్డాఖణ్డికం కరోన్తూ"తి, ఉప్పలపత్తమ్పి చ నేసం ఉపరి పతన్తం న ఇచ్ఛన్తి. ఆచరియుపజ్ఝాయా చ కదాచి నిస్సితకే ఏవం వదన్తి – "కిం ఇమే అహిరికా అనోత్తప్పినో చరన్తి, నిద్ధమథ నే"తి. అథ చ నేసం ఆగమాధిగమసమ్పత్తిం ఇచ్ఛన్తి. యథా చ చిత్తసణ్హతాయ ఫరుసవాచా న హోతి, ఏవం వచనసణ్హతాయ అఫరుసవాచాపి న హోతి. న హి మారాపేతుకామస్స "ఇమం సుఖం సయాపేథా"తి వచనం అఫరుసవాచా హోతి. చిత్తఫరుసతాయ పనేసా ఫరుసవాచావ. సా యం సన్ధాయ పవత్తితా, తస్స అప్పగుణతాయ అప్పసావజ్జా, మహాగుణతాయ మహాసావజ్జా. తస్సా తయో సమ్భారా – అక్కోసితబ్బో పరో, కుపితచిత్తం, అక్కోసనాతి.

అనత్థవిఞ్ఞాపికా కాయవచీపయోగసముట్ఠాపికా అకుసలచేతనా సమ్ఫప్పలాపో. సో ఆసేవనమన్దతాయ అప్పసావజ్జో, ఆసేవనమహన్తతాయ మహాసావజ్జో. తస్స ద్వే సమ్భారా – భారతయుద్ధ-సీతాహరణాది-నిరత్థకకథా-పురేక్ఖారతా, తథారూపీకథాకథనఞ్చాతి.

అభిజ్ఝాయతీతి **అభిజ్ఝా**. పరభణ్డాభిముఖీ హుత్వా తన్నిన్నతాయ పవత్తతీతి అత్థో. సా "అహో వతిదం మమస్సా"తి ఏవం పరభణ్డాభిజ్ఝాయనలక్ఖణా అదిన్నాదానం వియ అప్పసావజ్జా మహాసావజ్జా చ. తస్సా ద్వే సమ్భారా పరభణ్డం అత్తనో పరిణామనఞ్చ. పరభణ్డవత్థుకే హి లోభే ఉప్పన్నేపి న తావ కమ్మపథభేదో హోతి, యావ న "అహో వతిదం మమస్సా"తి అత్తనో పరిణామేతీతి.

హితసుఖం బ్యాపాదయతీతి, **బ్యాపాదో**. సో పరవినాసాయ మనోపదోసలక్ఖణో. ఫరుసవాచా వియ అప్పసావజ్జో మహాసావజ్జో చ. తస్స ద్వే సమ్భారా పరసత్తో చ, తస్స చ వినాసచిన్తా. పరసత్తవత్థుకే హి కోధే ఉప్పన్నేపి న తావ కమ్మపథభేదో హోతి, యావ న "అహో వతాయం ఉచ్ఛిజ్జేయ్య వినస్సేయ్యా"తి తస్స వినాసం చిన్తేతి.

యథాభుచ్చగహణాభావేన మిచ్ఛా పస్సతీతి **మిచ్ఛాదిట్ఠి**. సా "నత్థి దిన్న"న్తిఆదినా నయేన విపరీతదస్సనలక్ఖణా సమ్ఫప్పలాపో వియ అప్పసావజ్జా మహాసావజ్జా చ. అపి చ అనియతా అప్పసావజ్జా, నియతా మహాసావజ్జా. తస్సా ద్వే సమ్భారా – వత్థునో చ గహితాకారవిపరీతతా యథా చ నం గణ్హాతి, తథాభావేన తస్సా ఉపట్ఠానన్తి.

ఇమేసం పన దసన్నం అకుసలకమ్మపథానం ధమ్మతో కోట్ఠాసతో ఆరమ్మణతో వేదనాతో మూలతోతి పఞ్చహాకారేహి వినిచ్ఛయో వేదితబ్బో. తత్థ **ధమ్మతో**తి ఏతేసు హి పటిపాటియా సత్త చేతనాధమ్మావ హోన్తి, అభిజ్ఝాదయో తిస్సో చేతనాసమ్పయుత్తా. **కోట్ఠాసతో**తి పటిపాటియా సత్త, మిచ్ఛాదిట్ఠి చాతి ఇమే అట్ఠ కమ్మపథా ఏవ హోన్తి, నో మూలాని, అభిజ్ఝాబ్యాపాదా కమ్మపథా చేవ మూలాని చ. అభిజ్ఝా హి మూలం పత్వా లోభో అకుసలమూలం హోతి, బ్యాపాదో దోసో అకుసలమూలం.

ఆరమ్మణతోతి పాణాతిపాతో జీవితిన్ద్రియారమ్మణతో సఙ్ఖారారమ్మణో హోతి, అదిన్నాదానం సత్తారమ్మణం వా సఙ్ఖారారమ్మణం వా, మిచ్ఛాచారో ఫోట్ఠబ్బవసేన సఙ్ఖారారమ్మణోవ, సత్తారమ్మణోతిపి ఏకే. ముసావాదో సత్తారమ్మణో వా సఙ్ఖారారమ్మణో వా, తథా పిసుణవాచా. ఫరుసవాచా సత్తారమ్మణావ. సమ్ఫప్పలాపో దిట్ఠసుతముతవిఞ్ఞాతవసేన సత్తారమ్మణో వా సఙ్ఖారారమ్మణో వా, తథా అభిజ్ఝా. బ్యాపాదో సత్తారమ్మణోవ. మిచ్ఛాదిట్ఠి తేభూమకధమ్మవసేన సఙ్ఖారారమ్మణా.

వేదనాతోతి పాణాతిపాతో దుక్ఖవేదనో హోతి. కిఞ్చాపి హి రాజానో చోరం దిస్వా హసమానాపి "గచ్ఛథ నం ఘాతేథా"తి వదన్తి, సన్నిట్ఠాపకచేతనా పన నేసం దుక్ఖసమ్పయుత్తావ హోతి. అదిన్నాదానం తివేదనం, మిచ్ఛాచారో సుఖమజ్ఝత్తవసేన ద్వివేదనో, సన్నిట్ఠాపకచిత్తే పన మజ్ఝత్తవేదనో న హోతి. ముసావాదో తివేదనో, తథా పిసుణవాచా ఫరుసవాచా దుక్ఖవేదనా, సమ్ఫప్పలాపో తివేదనో, అభిజ్ఝా సుఖమజ్ఝత్తవసేన ద్వివేదనా, తథా మిచ్ఛాదిట్ఠి. బ్యాపాదో దుక్ఖవేదనో.

మూలతోతి పాణాతిపాతో దోసమోహవసేన ద్విమూలకో హోతి, అదిన్నాదానం దోసమోహవసేన వా లోభమోహవసేన వా, మిచ్ఛాచారో లోభమోహవసేన. ముసావాదో దోసమోహవసేన వా లోభమోహవసేన వా, తథా పిసుణవాచా సమ్ఫప్పలాపో చ. ఫరుసవాచా దోసమోహవసేన, అభిజ్ఝా మోహవసేన ఏకమూలా, తథా బ్యాపాదో. మిచ్ఛాదిట్ఠి లోభమోహవసేన ద్విమూలాతి.

పాణాతిపాతా పటివిరతాతిఆదీసు పాణాతిపాతాదయో వుత్తత్థా ఏవ. యాయ పన విరతియా ఏతే పటివిరతా నామ హోన్తి, సా భేదతో తివిధా హోతి సమ్పత్తవిరతి సమాదానవిరతి సముచ్ఛేదవిరతీతి. తత్థ అసమాదిన్నసిక్ఖాపదానం అత్తనో జాతివయబాహుసచ్చాదీని పచ్చవేక్ఖిత్వా "అయుత్తం అమ్హాకం ఏవరూపం కాతు"న్తి సమ్పత్తం వత్థుం అవీతిక్కమన్తానం ఉప్పజ్జమానా విరతి **సమ్పత్తవిరతీ**తి వేదితబ్బా సీహళదీపే **చక్కనఉపాసకస్స** వియ. తస్స కిర దహరకాలేయేవ మాతు రోగో ఉప్పజ్జి. వేజ్జేన చ "అల్లససకమంసం లద్ధుం వట్టతీ"తి వుత్తం. తతో చక్కనస్స భాతా "గచ్ఛ తాత ఖేత్తం ఆహిణ్డాహీ"తి చక్కనం పేసేసి. సో తత్థ గతో. తస్మిఞ్చ సమయే ఏకో ససో తరుణసస్సం ఖాదితుం ఆగతో హోతి. సో తం దిస్వా వేగేన ధావన్తో వల్లియా బద్ధో "కిరి కిరీ"తి సద్దమకాసి . చక్కనో తేన సద్దేన గన్త్వా తం గహేత్వా చిన్తేసి "మాతు భేసజ్జం కరోమీ"తి. పున చిన్తేసి – "న మేతం పతిరూపం, య్వాహం మాతు జీవితకారణా పరం జీవితా వోరోపేయ్య"న్తి. అథ నం "గచ్ఛ అరఞ్ఞే ససేహి సద్ధిం తిణోదకం పరిభుఞ్జా"తి ముఞ్చి. భాతరా చ "కిం తాత ససో లద్ధో"తి? పుచ్ఛితో తం పవత్తిం ఆచిక్ఖి. తతో నం భాతా పరిభాసి. సో మాతు సన్తికం గన్త్వా, "యతోహం జాతో , నాభిజానామి సఞ్చిచ్చ పాణం జీవితా వోరోపేతా"తి సచ్చం వత్వా అట్ఠాసి, తావదేవ చస్స మాతా అరోగా అహోసి.

సమాదిన్నసిక్ఖాపదానం పన సిక్ఖాపదసమాదానే చ తతుత్తరి చ అత్తనో జీవితం పరిచ్చజిత్వా వత్థుం అవీతిక్కమన్తానం ఉప్పజ్జమానా విరతి **సమాదానవిరతీ**తి వేదితబ్బా, **ఉత్తరవడ్ఢమానపబ్బతవాసీఉపాసకస్స** వియ. సో కిర అమ్బరియవిహారవాసీపిఙ్గలబుద్ధరక్ఖితత్థేరస్స సన్తికే సిక్ఖాపదాని గహేత్వా ఖేత్తం కసతి. అథస్స గోణో నట్ఠో, సో తం గవేసన్తో ఉత్తరవడ్ఢమానపబ్బతం ఆరుహి, తత్ర నం మహాసప్పో అగ్గహేసి. సో చిన్తేసి – “ఇమాయ తిఖిణాయ వాసియా సీసం ఛిన్దామీ”తి. పున చిన్తేసి – “న మేతం పతిరూపం, య్వాహం భావనీయస్స గరునో సన్తికే సిక్ఖాపదం గహేత్వా భిన్దేయ్య”న్తి. ఏవం యావతతియం చిన్తేత్వా – “జీవితం పరిచ్చజామి, న సిక్ఖాపద”న్తి అంసే ఠపితం తిఖిణదణ్డవాసిం అరఞ్ఞే ఛడ్డేసి. తావదేవ మహావాళో నం ముఞ్చిత్వా అగమాసీతి.

అరియమగ్గసమ్పయుత్తా పన విరతి **సముచ్ఛేదవిరతీ**తి వేదితబ్బా, యస్సా ఉప్పత్తితో పభుతి పాణం ఘాతేస్సామీతి అరియపుగ్గలానం చిత్తమ్పి న ఉప్పజ్జతీతి.

యథా చ అకుసలానం, ఏవం ఇమేసమ్పి కుసలకమ్మపథానం ధమ్మతో కోట్ఠాసతో ఆరమ్మణతో వేదనాతో మూలతోతి పఞ్చహాకారేహి వినిచ్ఛయో వేదితబ్బో. తత్థ **ధమ్మతో**తి ఏతేసు హి పటిపాటియా సత్త చేతనాపి వట్టన్తి విరతియోపి, అన్తే తయో చేతనాసమ్పయుత్తావ.

కోట్ఠాసతోతి పటిపాటియా సత్త కమ్మపథా ఏవ, న మూలాని, అన్తే తయో కమ్మపథా చేవ మూలాని చ. అనభిజ్ఝా హి మూలం పత్వా అలోభో కుసలమూలం హోతి, అబ్యాపాదో అదోసో కుసలమూలం, సమ్మాదిట్ఠి అమోహో కుసలమూలం.

ఆరమ్మణతోతి పాణాతిపాతాదీనం. ఆరమ్మణానేవ ఏతేసం ఆరమ్మణాని. వీతిక్కమితబ్బవత్థుతోయేవ హి విరతి నామ హోతి. యథా పన నిబ్బానారమ్మణో అరియమగ్గో కిలేసే పజహతి, ఏవం జీవితిన్ద్రియాదిఆరమ్మణాపేతే కమ్మపథా పాణాతిపాతాదీని దుస్సీల్యాని పజహన్తీతి వేదితబ్బా.

వేదనాతోతి సబ్బే సుఖవేదనా వా హోన్తి మజ్ఝత్తవేదనా వా. కుసలం పత్వా హి దుక్ఖవేదనా నామ నత్థి.

మూలతోతి పటిపాటియా సత్త ఞాణసమ్పయుత్తచిత్తేన విరమన్తస్స అలోభఅదోసఅమోహవసేన తిమూలా హోన్తి, ఞాణవిప్పయుత్తచిత్తేన విరమన్తస్స ద్విమూలా. అనభిజ్ఝా ఞాణసమ్పయుత్తచిత్తేన విరమన్తస్స ద్విమూలా హోతి, ఞాణవిప్పయుత్తచిత్తేన ఏకమూలా. అలోభో పన అత్తనావ అత్తనో మూలం న హోతి. అబ్యాపాదేపి ఏసేవ నయో. సమ్మాదిట్ఠి అలోభఅదోసవసేన ద్విమూలావాతి. తతియాదీని.

౬. అట్ఠఙ్గికసుత్తవణ్ణనా

౧౧౨. ఛట్ఠం అట్ఠమగ్గఙ్గవసేన బుజ్ఝనకానం అజ్ఝాసయవసేన వుత్తం. ఛట్ఠం.

౭. దసఙ్గసుత్తవణ్ణనా

౧౧౩. సత్తమం దసమిచ్ఛత్తసమ్మత్తవసేన. తత్థ **మిచ్ఛాఞాణీనో**తి మిచ్ఛాపచ్చవేక్ఖణేన సమన్నాగతాతి అత్థో. **మిచ్ఛావిముత్తినో**తి అనియ్యానికవిముత్తినో కుసలవిముత్తీతి గహేత్వా ఠితా. **సమ్మాఞాణీనో**తి సమ్మాపచ్చవేక్ఖణా.

సమ్మావిముత్తినోతి నియ్యానికాయ ఫలవిముత్తియా సమన్నాగతాతి. సత్తమం.

కమ్మపథవగ్గో తతియో.

౪. చతుత్థవగ్గో

౧. చతుధాతుసుత్తవణ్ణనా

౧౧౪. చతుత్థవగ్గస్స పఠమే **పథవీధాతూ**తి పతిట్ఠాధాతు. **ఆపోధాతూ**తి ఆబన్ధనధాతు. **తేజోధాతూ**తి పరిపాచనధాతు. **వాయోధాతూ**తి విత్థమ్భనధాతు. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారతో పన వీసతికోట్ఠాసాదివసేన ఏతా కథేతబ్బా. పఠమం.

౨. పుబ్బేసమ్బోధసుత్తవణ్ణనా

౧౧౫. దుతియే **అయం పథవీధాతుయా అస్సాదో**తి అయం పథవీధాతునిస్సయో అస్సాదో. స్వాయం కాయం అబ్భున్నామేత్వా ఉదరం పసారేత్వా, “ఇధ మే అఙ్గులం పవేసితుం వాయమథా”తి వా హత్థం పసారేత్వా, “ఇమం నామేతుం వాయమథా”తి వా వదతి, ఏవం పవత్తానం వసేన వేదితబ్బో. **అనిచ్చా**తిఆదీసు హుత్వా అభావాకారేన అనిచ్చా, పటిపీళనాకారేన దుక్ఖా, సభావవిగమాకారేన విపరిణామధమ్మా. **అయం పథవీధాతుయా ఆదీనవో**తి యేన ఆకారేన సా అనిచ్చా దుక్ఖా విపరిణామధమ్మా, అయమాకారో పథవీధాతుయా ఆదీనవోతి అత్థో. **ఛన్దరాగవినయో ఛన్దరాగప్పహాన**న్తి నిబ్బానం ఆగమ్మ పథవీధాతుయా ఛన్దరాగో వినీయతి చేవ పహీయతి చ, తస్మా నిబ్బానమస్సా నిస్సరణం.

అయం ఆపోధాతుయా అస్సాదోతి అయం ఆపోధాతునిస్సయో అస్సాదో. స్వాయం అఞ్ఞం ఆపోధాతుయా ఉపద్దుతం దిస్వా, “కిం అయం నిపన్నకాలతో పట్ఠాయ పస్సావట్ఠానాభిముఖో నిక్ఖమతి చేవ పవిసతి చ, అప్పమత్తకమ్పిస్స కమ్మం కరోన్తస్స సేదతిన్తం వత్థం పీళేతబ్బతాకారం పాపుణాతి, అనుమోదనమత్తమ్పి కథేన్తస్స తాలవణ్టం గణ్హితబ్బం హోతి, మయం పన సాయం నిపన్నా పాతోవ ఉట్ఠహామ, మాసపుణ్ణఘటో వియ నో సరీరం, మహాకమ్మం కరోన్తానం సేదమత్తమ్పి నో న ఉప్పజ్జతి, అసనిసద్దేన వియ ధమ్మం కథేన్తానం సరీరే ఉసుమాకారమత్తమ్పి నో నత్థీ”తి ఏవం పవత్తానం వసేన వేదితబ్బో.

అయం తేజోధాతుయా అస్సాదోతి అయం తేజోధాతునిస్సయో అస్సాదో. స్వాయం సీతగహణికే దిస్వా, “కిం ఇమే కిఞ్చిదేవ యాగుభత్తఖజ్జమత్తం అజ్ఝోహరిత్వా థద్ధకుచ్ఛినో నిసీదిత్వా సబ్బరత్తిం అఙ్గారకటాహం పరియేసన్తి, ఫుసితమత్తేసుపి సరీరే పతితేసు అఙ్గారకటాహం ఓత్థరిత్వా పారుపిత్వావ నిపజ్జన్తి? మయం పన అతిథద్ధమ్పి మంసం వా పూవం వా ఖాదామ, కుచ్ఛిపూరం భత్తం భుఞ్జామ, తావదేవ నో సబ్బం ఫేణపిణ్డో వియ విలీయతి, సత్తాహవద్దలికాయ వత్తమానాయ సరీరే సీతానుదహనమత్తమ్పి నో నత్థీ”తి ఏవం పవత్తానం వసేన వేదితబ్బో.

అయం వాయోధాతుయా అస్సాదోతి అయం వాయోధాతునిస్సయో అస్సాదో. స్వాయం అఞ్ఞో వాతభీరుకే దిస్వా, “ఇమేసం అప్పమత్తకమ్పి కమ్మం కరోన్తానం అనుమోదనమత్తమ్పి కథేన్తానం సరీరం వాతో విజ్ఝతి, గావుతమత్తమ్పి అద్ధానం గతానం హత్థపాదా సీదన్తి, పిట్ఠి రుజ్జతి, కుచ్ఛివాతసీసవాతకణ్ణవాతాదీహి నిచ్చుపద్దుతా తేలఫాణితాదీని

వాతభేసజ్జానేవ కరోన్తా అతినామేన్తి, అమ్హాకం పన మహాకమ్మం కరోన్తానమ్పి తియామరత్తిం ధమ్మం కథేన్తానమ్పి ఏకదివసేనేవ దస యోజనాని గచ్ఛన్తానమ్పి హత్థపాదసంసీదనమత్తం వా పిట్ఠిరుజ్జనమత్తం వా న హోతీ”తి, ఏవం పవత్తానం వసేన వేదితబ్బో. ఏవం పవత్తా హి ఏతా ధాతుయో అస్సాదేన్తి నామ.

అబ్భఞ్ఞాసిన్తి అభివిసిట్ఠేన ఞాణేన అఞ్ఞాసిం. **అనుత్తరం సమ్మాసమ్బోధిన్తి** ఉత్తరవిరహితం సబ్బసేట్ఠం సమ్మా సామఞ్చ బోధిం, అథ వా పసత్థం సున్దరఞ్చ బోధిం. **బోధీతి** రుక్ఖోపి మగ్గోపి సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణమ్పి నిబ్బానమ్పి. “బోధిరుక్ఖమూలే పఠమాభిసమ్బుద్ధో”తి (మహావ. ౧; ఉదా. ౧) చ “అన్తరా చ బోధిం అన్తరా చ గయ”న్తి (మహావ. ౧౧; మ.ని. ౧.౨౮౫) చ ఆగతట్ఠానేసు హి రుక్ఖో బోధీతి వుచ్చతి. “బోధి వుచ్చతి చతూసు మగ్గేసు ఞాణ”న్తి (చూళని. ఖగ్గవిసాణసుత్తనిద్దేస ౧౨౧) ఆగతట్ఠానే మగ్గో. “పప్పోతి బోధిం వరభూరిమేధసో”తి (దీ. ని. ౩.౨౧౭) ఆగతట్ఠానే సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం. “పత్వాన బోధిం అమతం అసఙ్ఖత”న్తి ఆగతట్ఠానే నిబ్బానం. ఇధ పన భగవతో అరహత్తమగ్గో అధిప్పేతో.

సావకానం అరహత్తమగ్గో అనుత్తరా బోధి హోతి, న హోతీతి? న హోతి. కస్మా? అసబ్బగుణదాయకత్తా. తేసఞ్హి కస్సచి అరహత్తమగ్గో అరహత్తఫలమేవ దేతి, కస్సచి తిస్సో విజ్జా, కస్సచి ఛ అభిఞ్ఞా, కస్సచి చతస్సో పటిసమ్భిదా, కస్సచి సావకపారమీఞాణం. పచ్చేకబుద్ధానమ్పి పచ్చేకబోధిఞాణమేవ దేతి. బుద్ధానం పన సబ్బగుణసమ్పత్తిం దేతి అభిసేకో వియ రఞ్ఞో సబ్బలోకిస్సరియభావం. తస్మా అఞ్ఞస్స కస్సచిపి అనుత్తరా బోధి న హోతి.

అభిసమ్బుద్ధోతి పచ్చఞ్ఞాసిన్తి “అభిసమ్బుద్ధో అహం పత్తో పటివిజ్ఝిత్వా ఠితో”తి ఏవం పటిజానిం. **ఞాణఞ్చ పన మే దస్సనం ఉదపాదీతి** అధిగతగుణదస్సనసమత్థం పచ్చవేక్ఖణఞాణఞ్చ మే ఉదపాది. **అకుప్పా మే విముత్తీతి** “అయం మయ్హం అరహత్తఫలవిముత్తి అకుప్పా”తి ఏవం ఞాణం ఉదపాది. తత్థ ద్వీహాకారేహి అకుప్పతా వేదితబ్బా కారణతో చ ఆరమ్మణతో చ. సా హి చతూహి మగ్గేహి సముచ్ఛిన్నకిలేసానం పున అనివత్తనతాయ కారణతోపి అకుప్పా, అకుప్పధమ్మం నిబ్బానం ఆరమ్మణం కత్వా పవత్తతాయ ఆరమ్మణతోపి అకుప్పా. **అన్తిమాతి** పచ్ఛిమా. **నత్థి దాని పునబ్భవోతి** ఇదాని పున అఞ్ఞో భవో నామ నత్థీతి.

ఇమస్మిం సుత్తే చత్తారి సచ్చాని కథితాని. కథం? చతూసు హి ధాతూసు అస్సాదో సముదయసచ్చం, ఆదీనవో దుక్ఖసచ్చం, నిస్సరణం నిరోధసచ్చం, నిరోధప్పజాననో మగ్గో మగ్గసచ్చం. విత్థారవసేనపి కథేతుం వట్టతియేవ. ఏత్థ హి యం పథవీధాతుం పటిచ్చ ఉప్పజ్జతి సుఖం సోమనస్సం, అయం పథవీధాతుయా అస్సాదోతి పహానపటివేధో సముదయసచ్చం. యా పథవీధాతు అనిచ్చా దుక్ఖా విపరిణామధమ్మా, అయం పథవీధాతుయా, ఆదీనవోతి పరిఞ్ఞాపటివేధో దుక్ఖసచ్చం. యో పథవీధాతుయా ఛన్దరాగవినయో ఛన్దరాగప్పహానం, ఇదం పథవీధాతుయా నిస్సరణన్తి సచ్ఛికిరియాపటివేధో నిరోధసచ్చం. యా ఇమేసు తీసు ఠానేసు దిట్ఠి సఙ్కప్పో వాచా కమ్మన్తో ఆజీవో వాయామో సతి సమాధి, అయం భావనాపటివేధో మగ్గసచ్చన్తి. దుతియం.

౩. అచరింసుత్తవణ్ణనా

౧౧౬. తతియే **అచరిన్తి** ఞాణచారేన అచరిం, అనుభవనచారేనాతి అత్థో. **యావతాతి** యత్తకో. తతియం.

౪. నోచేదంసుత్తవణ్ణనా

౧౧౭. చతుత్థే **నిస్సటాతి**ఆదీని ఆదితో వుత్తపటిసేధేన యోజేత్వా “న నిస్సటా, న విసంయుత్తా, న విప్పముత్తా, న విమరియాదికతేన చేతసా విహరింసూ”తి ఏవం వేదితబ్బాని. దుతియనయే **విమరియాదికతేనాతి** నిమ్మరియాదికతేన. తత్థ దువిధా మరియాదా కిలేసమరియాదా వట్టమరియాదాతి. తత్థ చ యస్స ఉపడ్ఢా కిలేసా పహీనా, ఉపడ్ఢా అప్పహీనా, వట్టం వా పన ఉపడ్ఢం పహీనం, ఉపడ్ఢం అప్పహీనం, తస్స చిత్తం పహీనకిలేసే వా వట్టం వా సన్ధాయ విమరియాదికతం, అప్పహీనకిలేసే వా వట్టం వా సన్ధాయ న విమరియాదికతం. ఇధ పన ఉభయస్సాపి పహీనత్తా “విమరియాదికతేన చేతసా”తి వుత్తం, మరియాదం అకత్వా ఠితేన అతిక్కన్తమరియాదేన చేతసాతి అత్థో. ఇతి తీసుపి ఇమేసు సుత్తేసు చతుసచ్చమేవ కథితం. చతుత్థం.

౫. ఏకన్తదుక్ఖసుత్తవణ్ణనా

౧౧౮. పఞ్చమే **ఏకన్తదుక్ఖాతి** అతిక్కమిత్వా ఠితస్స తత్తకారో వియ ఏకన్తేనేవ దుక్ఖా. **దుక్ఖానుపతితాతి** దుక్ఖేన అనుపతితా. **దుక్ఖావక్కన్తాతి** దుక్ఖేన ఓక్కన్తా ఓతిణ్ణా. **సుఖాతి** సుఖవేదనాయ పచ్చయభూతా. ఏవం సబ్బత్థ అత్థో వేదితబ్బో. ఇమస్మిం సుత్తే దుక్ఖలక్ఖణం కథితం. పఞ్చమం.

౬-౧౦. అభినన్దసుత్తాదివణ్ణనా

౧౧౯-౧౨౩. ఛట్ఠసత్తమేసు వివట్టం, అవసానే తీసు చతుసచ్చమేవాతి. ఛట్ఠాదీని.

చతుత్థో వగ్గో.

ధాతుసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౪. అనమతగ్గసంయుత్తం

౧. పఠమవగ్గో

౧. తిణకట్ఠసుత్తవణ్ణనా

౧౨౪. అనమతగ్గసంయుత్తస్స పఠమే **అనమతగ్గోతి** అను అమతగ్గో, వస్ససతం వస్ససహస్సం ఞాణేన అనుగన్త్వాపి అమతగ్గో అవిదితగ్గో, నాస్స సక్కా ఇతో వా ఏత్తో వా అగ్గం జానితుం, అపరిచ్ఛిన్నపుబ్బాపరకోటికోతి అత్థో. **సంసారోతి** ఖన్ధాదీనం అవిచ్ఛిన్నప్పవత్తా పటిపాటి. **పుబ్బా కోటి న పఞ్ఞాయతీతి** పురిమమరియాదా న దిస్సతి. యదగ్గేన చస్స పురిమా కోటి న పఞ్ఞాయతి, పచ్ఛిమాపి తదగ్గేనేవ న పఞ్ఞాయతి, వేమజ్ఝేయేవ పన సత్తా సంసరన్తి. **పరియాదానం గచ్ఛేయ్యాతి** ఇదం ఉపమాయ ఖుద్దకత్తా వుత్తం. బాహిరసమయస్మిఞ్హి అత్థో పరిత్తో హోతి, ఉపమా మహతీ. ''హత్థీ వియ అయం గోణో, గోణో వియ సూకరో, సముద్దో వియ తళాక''న్తి హి వుత్తే న తేసం తాదిసం పమాణం హోతి. బుద్ధసమయే పన ఉపమా పరిత్తా, అత్థో మహా. పాళియఞ్హి ఏకో జమ్బుదీపో గహితో, ఏవరూపానం పన జమ్బుదీపానం సతేపి సహస్సేపి సతసహస్సేపి తిణాదీని తేన ఉపక్కమేన పరియాదానం గచ్ఛేయ్యుం, న త్వేవ పురిసస్స మాతు మాతరోతి. **దుక్ఖం పచ్చనుభూతన్తి** తుమ్హేహి దుక్ఖం అనుభూతం. **తిబ్బన్తి** తస్సేవ వేవచనం. **బ్యసనన్తి** ఞాతిబ్యసనాదిఅనేకవిధం. **కటసీతి** సుసానం, పథవీయేవ వా. సా హి పునప్పునం మరన్తేహి సరీరనిక్ఖేపేన వడ్ఢితా. **అలమేవాతి** యుత్తమేవ. పఠమం.

౨. పథవీసుత్తవణ్ణనా

౧౨౫. దుతియే **మహాపథవిన్తి** చక్కవాళపరియన్తం మహాపథవిం. **నిక్ఖిపేయ్యాతి** తం పథవిం భిన్దిత్వా వుత్తప్పమాణం గుళికం కరిత్వా ఏకమన్తం ఠపేయ్య. దుతియం.

౩. అస్సుసుత్తవణ్ణనా

౧౨౬. తతియే **కన్దన్తానన్తి** ససద్దం రుదమానానం. **పస్సన్నన్తి** సన్దితం పవత్తం. **చతూసు మహాసముద్దేసూతి** సినేరురస్మీహి పరిచ్ఛిన్నేసు చతూసు మహాసముద్దేసు. సినేరుస్స హి పాచీనపస్సం రజతమయం, దక్ఖిణపస్సం మణిమయం, పచ్ఛిమపస్సం ఫలికమయం, ఉత్తరపస్సం సువణ్ణమయం. పుబ్బదక్ఖిణపస్సేహి నిక్ఖన్తా రజతమణిరస్మియో ఏకతో హుత్వా మహాసముద్దపిట్ఠేన గన్త్వా చక్కవాళపబ్బతం ఆహచ్చ తిట్ఠన్తి, దక్ఖిణపచ్ఛిమపస్సేహి నిక్ఖన్తా మణిఫలికరస్మియో, పచ్ఛిముత్తరపస్సేహి నిక్ఖన్తా ఫలికసువణ్ణరస్మియో, ఉత్తరపాచీనపస్సేహి నిక్ఖన్తా సువణ్ణరజతరస్మియో ఏకతో హుత్వా మహాసముద్దపిట్ఠేన గన్త్వా చక్కవాళపబ్బతం ఆహచ్చ తిట్ఠన్తి. తాసం రస్మీనం అన్తరేసు చత్తారో మహాసముద్దా హోన్తి. తే సన్ధాయ వుత్తం ''చతూసు మహాసముద్దేసూ''తి. **ఞాతిబ్యసనన్తి**ఆదీసు **బ్యసనన్తి** వినసనం, వినాసోతి అత్థో. ఞాతీనం బ్యసనం **ఞాతిబ్యసనం,** భోగానం బ్యసనం **భోగబ్యసనం.** రోగో పన సయమేవ ఆరోగ్యం వియసతి వినాసేతీతి బ్యసనం, రోగోవ బ్యసనం **రోగబ్యసనం.** తతియం.

౪. ఖీరసుత్తవణ్ణనా

౧౨౭. చతుత్థే **మాతుథఞ్ఞన్తి** ఏకనామికాయ మనుస్సమాతు ఖీరం. ఇమేసఞ్హి సత్తానం గణ్డుప్పాదకిపిల్లికాదీసు వా మచ్ఛకచ్ఛపాదీసు వా పక్ఖిజాతేసు వా నిబ్బత్తకాలే మాతుఖీరమేవ నత్థి, అజపసుమహింసాదీసు నిబ్బత్తకాలే ఖీరం అత్థి, తథా మనుస్సేసు. తత్థ అజాదికాలే చ మనుస్సేసు చాపి "దేవీ సుమనా తిస్సా"తి ఏవం నానానామికానం కుచ్ఛియం నిబ్బత్తకాలే అగ్గహేత్వా తిస్సాతి ఏకనామికాయ ఏవ మాతు కుచ్ఛియం నిబ్బత్తకాలే పీతం థఞ్ఞం చతూసు మహాసముద్దేసు ఉదకతో బహుతరన్తి వేదితబ్బం. చతుత్థం.

౫. పబ్బతసుత్తవణ్ణనా

౧౨౮. పఞ్చమే **సక్కా పన, భన్తే**తి నో కిర భిక్ఖు చిన్తేసి – "సత్థా అనమతగ్గస్స సంసారస్స దీఘతమత్తా 'న సుకరం న సుకర'న్తి కథేతియేవ , కథం నచ్ఛిన్దతి , సక్కా ను ఖో ఉపమం కారాపేతు"న్తి. తస్మా ఏవమాహ. **కాసికేనా**తి తయో కప్పాసంసూ ఏకతో గహేత్వా కన్తితసుత్తమయేన అతిసుఖుమవత్థేన. తేన పన పరిమట్ఠే కిత్తకం ఖీయేయ్యాతి. సాసపమత్తం. పఞ్చమం.

౬. సాసపసుత్తవణ్ణనా

౧౨౯. ఛట్ఠే **ఆయసం నగర**న్తి ఆయసేన పాకారేన పరిక్ఖిత్తం నగరం, న పన అన్తో ఆయసేహి ఏకభూమికాదిపాసాదేహి ఆకిణ్ణన్తి దట్ఠబ్బం. ఛట్ఠం.

౭. సావకసుత్తవణ్ణనా

౧౩౦. సత్తమే **అనుస్సరేయ్యు**న్తి ఏకేన కప్పసతసహస్సే అనుస్సరితే అపరో తస్స ఠితట్ఠానతో అఞ్ఞం సతసహస్సం, అఞ్ఞోపి అఞ్ఞన్తి ఏవం చత్తారోపి చత్తారిసతసహస్సాని అనుస్సరేయ్యుం. సత్తమం.

౮-౯. గఙ్గాసుత్తాదివణ్ణనా

౧౩౧-౧౩౨. అట్ఠమే **యా ఏతస్మిం అన్తరే వాలికా**తి యా ఏతస్మిం ఆయామతో పఞ్చయోజనసతికే అన్తరే వాలికా. నవమే వత్తబ్బం నత్థి. అట్ఠమనవమాని.

౧౦. పుగ్గలసుత్తవణ్ణనా

౧౩౩. దసమే **అట్ఠికఙ్కలో**తిఆదీని తీణిపి రాసివేవచనానేవ. ఇమేసం పన సత్తానం సలట్ఠికాలతో అనట్ఠికాలోవ బహుతరో. గణ్డుప్పాదకాదిపాణభూతానఞ్హి ఏతేసం అట్ఠిమేవ నత్థి, మచ్ఛకచ్ఛపాదిభూతానం పన అట్ఠిమేవ బహుతరం, తస్మా అనట్ఠికాలఞ్చ బహుఅట్ఠికాలఞ్చ అగ్గహేత్వా సమట్ఠికాలోవ గహేతబ్బో. **ఉత్తరో గిజ్ఝకూటస్సా**తి గిజ్ఝకూటస్స ఉత్తరపస్సే ఠితో. **మగధానం గిరిబ్బజే**తి మగధరట్ఠస్స గిరిబ్బజే, గిరిపరిక్ఖేపే ఠితోతి అత్థో. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి. దసమం.

పఠమో వగ్గో.

౨. దుతియవగ్గో

౧. దుగ్గతసుత్తవణ్ణనా

౧౩౪. దుతియవగ్గస్స పఠమే **దుగ్గత**న్తి దలిద్దం కపణం. **దురూపేత**న్తి దుస్సణ్ఠానేహి హత్థపాదేహి ఉపేతం. పఠమం.

౨. సుఖితసుత్తవణ్ణనా

౧౩౫. దుతియే **సుఖిత**న్తి సుఖసమప్పితం మహద్ధనం మహాభోగం. **సుసజ్జిత**న్తి అలఙ్కతపటియత్తం హత్థిక్ఖన్ధగతం మహాపరివారం. దుతియం.

౩. తింసమత్తసుత్తవణ్ణనా

౧౩౬. తతియే **పావేయ్యకా**తి పావేయ్యదేసవాసినో. **సబ్బే ఆరఞ్ఞికా**తిఆదీసు ధుతఙ్గసమాదానవసేన తేసం ఆరఞ్ఞికాదిభావో వేదితబ్బో. **సబ్బే ససంయోజనా**తి సబ్బే సబన్ధనా, కేచి సోతాపన్నా, కేచి సకదాగామినో, కేచి అనాగామినో. తేసు హి పుథుజ్జనో వా ఖీణాసవో వా నత్థి. **గున్న**న్తిఆదీసు సేతకాళాదివణ్ణేసు ఏకేకవణ్ణకాలోవ గహేతబ్బో. **పారిపన్థకా**తి పరిపన్థే తిట్ఠనకా పన్థఘాతచోరా. **పారదారికా**తి పరదారచారిత్తం ఆపజ్జనకా. తతియం.

౪-౯. మాతుసుత్తాదివణ్ణనా

౧౩౭-౧౪౨. చతుత్థాదీసు లిఙ్గనియమేన చేవ చక్కవాళనియమేన చ అత్థో వేదితబ్బో. పురిసానఞ్హి మాతుగామకాలో, మాతుగామానఞ్చ పురిసకాలోతి ఏవమేత్థ లిఙ్గనియమో. ఇమమ్హా చక్కవాళా సత్తా పరచక్కవాళం, పరచక్కవాళా చ ఇమం చక్కవాళం సంసరన్తి. తేసు ఇమస్మిం చక్కవాళే మాతుగామకాలే మాతుభూతఞ్ఞేవ దస్సేన్తో **యో నమాతాభూతపుబ్బో**తి ఆహ. **యో నపితాభూతపుబ్బో**తిఆదీసుపి ఏసేవ నయో. చతుత్థాదీని.

౧౦. వేపుల్లపబ్బతసుత్తవణ్ణనా

౧౪౩. దసమే **భూతపుబ్బ**న్తి అతీతకాలే ఏకం అపదానం ఆహరిత్వా దస్సేతి. **సమఞ్ఞా ఉదపాదీ**తి పణ్ణత్తి అహోసి. **చతూహేన ఆరోహన్తీ**తి ఇదం థామమజ్ఝిమే సన్ధాయ వుత్తం. **అగ్గ**న్తి ఉత్తమం. **భద్దయుగ**న్తి సున్దరయుగలం. **తీహేన ఆరోహన్తీ**తి ఏత్తావతా కిర ద్విన్నం బుద్ధానం అన్తరే యోజనం పథవీ ఉస్సన్నా, సో పబ్బతో తియోజనుబ్బేధో జాతో.

అప్పం వా భియ్యోతి వస్ససతతో ఉత్తరిం అప్పం దస వా వీసం వా వస్సాని. పున వస్ససతమేవ జీవనకో నామ నత్థి, ఉత్తమకోటియా పన సట్ఠి వా అసీతి వా వస్సాని జీవన్తి. వస్ససతం పన అప్పత్వా పఞ్చవస్సదసవస్సాదికాలే మీయమానావ బహుకా. ఏత్థ చ కకుసన్ధో భగవా చత్తాలీసవస్ససహస్సాయుకకాలే, కోణాగమనో తింసవస్ససహస్సాయుకకాలే నిబ్బత్తోతి ఇదం అనుపుబ్బేన పరిహీనసదిసం కతం, న పన ఏవం పరిహీనం, వడ్ఢిత్వా వడ్ఢిత్వా పరిహీనన్తి వేదితబ్బం. కథం? కకుసన్ధో తావ భగవా ఇమస్మింయేవ కప్పే చత్తాలీసవస్ససహస్సాయుకకాలే నిబ్బత్తో ఆయుప్పమాణం పఞ్చ కోట్ఠాసే కత్వా చత్తారో ఠత్వా పఞ్చమే విజ్జమానేయేవ పరినిబ్బుతో. తం ఆయు పరిహాయమానం దసవస్సకాలం పత్వా పున వడ్ఢమానం అసఙ్ఖేయ్యం హుత్వా తతో పరిహాయమానం

తింసవస్ససహస్సాయుకకాలే ఠితం, తదా కోణాగమనో నిబ్బత్తో. తస్మిమ్పి తథేవ పరినిబ్బుతే తం ఆయు దసవస్సకాలం పత్వా పున వడ్ఢమానం అసఙ్ఖేయ్యం హుత్వా పరిహాయిత్వా వీసవస్ససహస్సకాలే ఠితం, తదా కస్సపో భగవా నిబ్బత్తో. తస్మిమ్పి తథేవ పరినిబ్బుతే తం ఆయు దసవస్సకాలం పత్వా పున వడ్ఢమానం అసఙ్ఖేయ్యం హుత్వా పరిహాయిత్వా వస్ససతకాలం పత్తం, అథ అమ్హాకం సమ్మాసమ్బుద్ధో నిబ్బత్తో. ఏవం అనుపుబ్బేన పరిహాయిత్వా వడ్ఢిత్వా వడ్ఢిత్వా పరిహీనన్తి వేదితబ్బం. తత్థ చ యం ఆయుపరిమాణేసు మన్దేసు బుద్ధా నిబ్బత్తన్తి, తేసమ్పి తదేవ ఆయుపరిమాణం హోతీతి. దసమం.

దుతియో వగ్గో.

అనమతగ్గసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౫. కస్సపసంయుత్తం

౧. సన్తుట్ఠసుత్తవణ్ణనా

౧౪౪. కస్సపసంయుత్తస్స పఠమే **సన్తుట్ఠాయన్తి** సన్తుట్ఠో అయం. **ఇతరీతరేనాతి** న థూలసుఖుమలూఖపణీతథిరజిణ్ణానం యేన కేనచి, అథ ఖో యథాలద్ధాదీనం ఇతరీతరేన యేన కేనచి సన్తుట్ఠోతి అత్థో. చీవరస్మిఞ్హి తయో సన్తోసా యథాలాభసన్తోసో యథాబలసన్తోసో యథాసారుప్పసన్తోసోతి. పిణ్డపాతాదీసుపి ఏసేవ నయో.

తేసం అయం పభేదసంవణ్ణనా – ఇధ భిక్ఖు చీవరం లభతి సున్దరం వా అసున్దరం వా, సో తేనేవ యాపేతి, అఞ్ఞం న పత్థేతి, లభన్తోపి న గణ్హాతి. అయమస్స చీవరే యథాలాభసన్తోసో. అథ పన పకతిదుబ్బలో వా హోతి ఆబాధజరాభిభూతో వా, గరుచీవరం పారుపన్తో కిలమతి, సో సభాగేన భిక్ఖునా సద్ధిం తం పరివత్తేత్వా లహుకేన యాపేన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి. అయమస్స చీవరే యథాబలసన్తోసో. అపరో పణీతపచ్చయలాభీ హోతి, సో పట్టచీవరాదీనం అఞ్ఞతరం మహగ్ఘచీవరం బహూని వా చీవరాని లభిత్వా – "ఇదం థేరానం చిరపబ్బజితానం, ఇదం బహుస్సుతానం అనురూపం, ఇదం గిలానానం, ఇదం అప్పలాభీనం హోతూ"తి దత్వా తేసం పురాణచీవరం వా సఙ్కారకూటాదితో వా పన నన్తకాని ఉచ్చినిత్వా తేహి సఙ్ఘాటిం కత్వా ధారేన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి. అయమస్స చీవరే యథాసారుప్పసన్తోసో.

ఇధ పన భిక్ఖు పిణ్డపాతం లభతి లూఖం వా పణీతం వా, సో తేనేవ యాపేతి, అఞ్ఞం న పత్థేతి, లభన్తోపి న గణ్హాతి. అయమస్స పిణ్డపాతే యథాలాభ సన్తోసో. యో పన అత్తనో పకతివిరుద్ధం వా బ్యాధివిరుద్ధం వా పిణ్డపాతం లభతి, యేనస్స పరిభుత్తేన అఫాసు హోతి, సో సభాగస్స భిక్ఖునో తం దత్వా తస్స హత్థతో సప్పాయభోజనం భుత్వా సమణధమ్మం కరోన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి. అయమస్స పిణ్డపాతే యథాబలసన్తోసో. అపరో బహుం పణీతం పిణ్డపాతం లభతి, సో తం చీవరం వియ చిరపబ్బజిత-బహుస్సుత-అప్పలాభగిలానానం దత్వా , తేసం వా సేసకం పిణ్డాయ వా చరిత్వా మిస్సకాహారం భుఞ్జన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి. అయమస్స పిణ్డపాతే యథాసారుప్పసన్తోసో.

ఇధ పన భిక్ఖు సేనాసనం లభతి మనాపం వా అమనాపం వా, సో తేన నేవ సోమనస్సం న పటిఘం ఉప్పాదేతి, అన్తమసో తిణసన్థారకేనాపి యథాలద్ధేనేవ తుస్సతి. అయమస్స సేనాసనే యథాలాభసన్తోసో. యో పన అత్తనో పకతివిరుద్ధం వా బ్యాధివిరుద్ధం వా సేనాసనం లభతి, యత్థస్స వసతో అఫాసు హోతి, సో తం సభాగస్స భిక్ఖునో దత్వా తస్స సన్తకే సప్పాయసేనాసనే వసన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి. అయమస్స సేనాసనే యథాబలసన్తోసో. అపరో మహాపుఞ్ఞో లేణమణ్డపకూటాగారాదీని బహూని పణీతసేనాసనాని లభతి, సో తాని చీవరాదీని వియ చిరపబ్బజితబహుస్సుతఅప్పలాభగిలానానం దత్వా యత్థ కత్థచి వసన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి. అయమస్స సేనాసనే యథాసారుప్పసన్తోసో. యోపి "ఉత్తమసేనాసనం నామ పమాదట్ఠానం, తత్థ నిసిన్నస్స థినమిద్ధం ఓక్కమతి, నిద్దాభిభూతస్స పటిబుజ్ఝతో పాపవితక్కా పాతుభవన్తీ"తి పటిసఞ్చిక్ఖిత్వా తాదిసం సేనాసనం పత్తమ్పి న సమ్పటిచ్ఛతి, సో తం పటిక్ఖిపిత్వా అబ్భోకాసరుక్ఖమూలాదీసు వసన్తో సన్తుట్ఠోవ హోతి. అయమ్పి సేనాసనే యథాసారుప్పసన్తోసో.

ఇధ పన భిక్ఖు భేసజ్జం లభతి లూఖం వా పణీతం వా, సో యం లభతి తేనేవ తుస్సతి, అఞ్ఞం న పత్థేతి, లభన్తోపి న గణ్హాతి. అయమస్స గిలానపచ్చయే యథాలాభసన్తోసో. యో పన తేలేనత్థికో ఫాణితం లభతి, సో తం సభాగస్స భిక్ఖునో

దత్వా తస్స హత్థతో తేలం గహేత్వా వా అఞ్ఞదేవ వా పరియేసిత్వా భేసజ్జం కరోన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి. అయమస్స గిలానపచ్చయే యథాబలసన్తోసో. అపరో మహాపుఞ్ఞో బహుం తేలమధుఫాణితాదిపణీతభేసజ్జం లభతి, సో తం చీవరం వియ చిరపబ్బజిత-బహుస్సుత-అప్పలాభగిలానానం దత్వా తేసం ఆభతేన యేన కేనచి యాపేన్తోపి సన్తుట్ఠోవ హోతి. యో పన ఏకస్మిం భాజనే ముత్తహరీతకం ఠపేత్వా ఏకస్మిం చతుమధురం "గణ్హ, భన్తే, యదిచ్ఛసీ"తి వుచ్చమానో సచస్స తేసు అఞ్ఞతరేనపి రోగో వూపసమ్మతి, అథ "ముత్తహరీతకం నామ బుద్ధాదీహి వణ్ణిత"న్తి చతుమధురం పటిక్ఖిపిత్వా ముత్తహరీతకేన భేసజ్జం కరోన్తో పరమసన్తుట్ఠోవ హోతి. అయమస్స గిలానపచ్చయే యథాసారుప్పసన్తోసో. ఇతి ఇమే తయో సన్తోసే సన్ధాయ "సన్తుట్ఠాయం, భిక్ఖవే, కస్సపో ఇతరీతరేన చీవరేనా"తి వుత్తం.

వణ్ణవాదీతి ఏకో సన్తుట్ఠో హోతి, సన్తోసస్స వణ్ణం న కథేతి. ఏకో న సన్తుట్ఠో హోతి, సన్తోసస్స వణ్ణం కథేతి. ఏకో నేవ సన్తుట్ఠో హోతి, న సన్తోసస్స వణ్ణం కథేతి. ఏకో సన్తుట్ఠో చ హోతి, సన్తోసస్స చ వణ్ణం కథేతి. అయం తాదిసోతి దస్సేతుం **ఇతరీతరచీవరసన్తుట్ఠియా చ వణ్ణవాదీ**తి వుత్తం. **అనేసన**న్తి దూతేయ్యపహిణగమనానుయోగప్పభేదం నానప్పకారం అనేసనం. **అలద్ధా**తి అలభిత్వా. యథా చ ఏకచ్చో "కథం ను ఖో చీవరం లభిస్సామీ"తి పుఞ్ఞవన్తేహి భిక్ఖూహి సద్ధిం ఏకతో హుత్వా కోహఞ్ఞం కరోన్తో ఉత్తసతి పరితస్సతి, అయం ఏవం అలద్ధా చ చీవరం న పరితస్సతి. **లద్ధా చా**తి ధమ్మేన సమేన లభిత్వా. **అగధితో**తి విగతలోభగేధో. **అముచ్ఛితో**తి అధిమత్తతణ్హాయ ముచ్ఛం అనాపన్నో. **అనజ్ఝాపన్నో**తి తణ్హాయ అనోత్థటో అపరియోనద్ధో. **ఆదీనవదస్సావీ**తి అనేసనాపత్తియఞ్చ గధితపరిభోగే చ ఆదీనవం పస్సమానో. **నిస్సరణపఞ్ఞో**తి, "యావదేవ సీతస్స పటిఘాతాయా"తి వుత్తనిస్సరణమేవ జానన్తో పరిభుఞ్జతీతి అత్థో. **ఇతరీతరేన పిణ్డపాతేనా**తిఆదీసుపి యథాలద్ధాదీనం యేన కేనచి పిణ్డపాతేన, యేన కేనచి సేనాసనేన, యేన కేనచి గిలానపచ్చయభేసజ్జపరిక్ఖారేనాతి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో.

కస్సపేన వా హి వో, భిక్ఖవే, ఓవదిస్సామీతి ఏత్థ యథా మహాకస్సపత్థేరో చతూసు పచ్చయేసు తీహి సన్తోసేహి సన్తుట్ఠో, తుమ్హేపి తథారూపా భవథాతి ఓవదన్తో కస్సపేన ఓవదతి నామ. **యో వా పనస్స కస్సపసదిసో**తి ఏత్థాపి యో వా పనఞ్ఞోపి కస్సపసదిసో మహాకస్సపత్థేరో వియ చతూసు పచ్చయేసు తీహి సన్తోసేహి సన్తుట్ఠో భవేయ్య, తుమ్హేపి తథారూపా భవథాతి ఓవదన్తో కస్సపసదిసేన ఓవదతి నామ. **తథత్తాయ పటిపజ్జితబ్బ**న్తి "సమ్మాసమ్బుద్ధస్స ఇమాయ ఇమస్మిం సన్తుట్ఠిసుత్తే వుత్తసల్లేఖాచారపటిపత్తియా కథనం నామ భారో, అమ్హాకమ్పి ఇమం పటిపత్తిం పరిపూరం కత్వా పూరణం భారోయేవ, ఆగతో ఖో పన భారో గహేతబ్బో"తి చిన్తేత్వా యథా మయా కథితం, తథత్తాయ తథాభావాయ తుమ్హేహిపి పటిపజ్జితబ్బన్తి. పఠమం.

౨. అనోత్తప్పీసుత్తవణ్ణనా

౧౪౫. దుతియే **అనాతాపీ**తి యం వీరియం కిలేసే ఆతపతి, తేన రహితో. **అనోత్తప్పీ**తి నిబ్బయో కిలేసుప్పత్తితో కుసలానుప్పత్తితో చ భయరహితో. **సమ్బోధాయా**తి సమ్బుజ్ఝనత్థాయ. **నిబ్బానాయా**తి నిబ్బానసచ్ఛికిరియాయ. **అనుత్తరస్స యోగక్ఖేమస్సా**తి అరహత్తస్స తఞ్హి అనుత్తరఞ్చేవ చతూహి చ యోగేహి ఖేమం.

అనుప్పన్నాతిఆదీసు యే పుబ్బే అప్పటిలద్ధపుబ్బం చీవరాదిం వా పచ్చయం ఉపట్ఠాకసద్ధివిహారిక-అన్తేవాసీనం వా అఞ్ఞతరతో మనుఞ్ఞవత్థుం పటిలభిత్వా తం సుభం సుఖన్తి అయోనిసో గణ్హన్తస్స అఞ్ఞతరం వా పన అననుభూతపుబ్బం

ఆరమ్మణం యథా తథా వా అయోనిసో ఆవజ్జేన్తస్స లోభాదయో పాపకా అకుసలా ధమ్మా ఉప్పజ్జన్తి, తే అనుప్పన్నాతి వేదితబ్బా. అఞ్ఞథా హి అనమతగ్గే సంసారే అనుప్పన్నా నామ పాపకా ధమ్మా నత్థి. అనుభూతపుబ్బేపి చ వత్థుమ్హి ఆరమ్మణే వా యస్స పకతిబుద్ధియా వా ఉద్దేసపరిపుచ్ఛాయ వా పరియత్తినవకమ్మయోనిసోమనసికారానం వా అఞ్ఞతరవసేన పుబ్బే అనుప్పజ్జిత్వా పచ్ఛా తాదిసేన పచ్చయేన సహసా ఉప్పజ్జన్తి, ఇమేపి "అనుప్పన్నా ఉప్పజ్జమానా అనత్థాయ సంవత్తేయ్యు"న్తి వేదితబ్బా. తేసుయేవ పన వత్థారమ్మణేసు పునప్పునం ఉప్పజ్జమానా నప్పహీయన్తి నామ, తే "ఉప్పన్నా అప్పహీయమానా అనత్థాయ సంవత్తేయ్యు"న్తి వేదితబ్బా. అయమేత్థ సఙ్ఖేపో, విత్థారతో పన ఉప్పన్నానుప్పన్నభేదో చ పహానప్పహానవిధానఞ్చ సబ్బం విసుద్ధిమగ్గే ఞాణదస్సనవిసుద్ధినిద్దేసే కథితం.

అనుప్పన్నా మే కుసలా ధమ్మాతి అప్పటిలద్ధాపి సీలసమాధిమగ్గఫలసఙ్ఖాతా అనవజ్జధమ్మా. **ఉప్పన్నా**తి తేయేవ పటిలద్ధా. **నిరుజ్ఝమానా అనత్థాయ సంవత్తేయ్యు**న్తి తే సీలాదిధమ్మా పరిహానివసేన పున అనుప్పత్తియా నిరుజ్ఝమానా అనత్థాయ సంవత్తేయ్యున్తి వేదితబ్బా. ఏత్థ చ లోకియా పరిహాయన్తి, లోకుత్తరానం పరిహాని నత్థీతి. "ఉప్పన్నానం కుసలానం ధమ్మానం ఠితియా"తి ఇమస్స పన సమ్మప్పధానస్స వసేనాయం దేసనా కతా. దుతియమగ్గో వా సీఘం అనుప్పజ్జమానో, పఠమమగ్గో నిరుజ్ఝమానో అనత్థాయ సంవత్తేయ్యాతి ఏవమ్పేత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో. ఇతి ఇమస్మిం సుత్తే ఇమే చత్తారో సమ్మప్పధానా పుబ్బభాగవిపస్సనావసేన కథితాతి. దుతియం.

౩. చన్దూపమసుత్తవణ్ణనా

౧౪౬. తతియే **చన్దూపమా**తి చన్దసదిసా హుత్వా. కిం పరిమణ్డలతాయ? నో, అపిచ ఖో యథా చన్దో గగనతలం పక్ఖన్దమానో న కేనచి సద్ధిం సన్థవం వా సినేహం వా ఆలయం వా నికన్తిం వా పత్థనం వా పరియుట్ఠానం వా కరోతి, న చ న హోతి మహాజనస్స పియో మనాపో, తుమ్హేపి ఏవం కేనచి సద్ధిం సన్థవాదీనం అకరణేన బహుజనస్స పియా మనాపా చన్దూపమా హుత్వా ఖత్తియకులాదీని చత్తారి కులాని ఉపసఙ్కమథాతి అత్థో. అపిచ యథా చన్దో అన్ధకారం విధమతి, ఆలోకం ఫరతి, ఏవం కిలేసన్ధకారవిధమనేన ఞాణాలోకఫరణేన చాపి చన్దూపమా హుత్వాతి ఏవమాదీహిపి నయేహి ఏత్థ అత్థో దట్ఠబ్బో.

అపకస్సేవ కాయం అపకస్స చిత్తన్తి తేనేవ సన్థవాదీనం అకరణేన కాయఞ్చ చిత్తఞ్చ అపకస్సిత్వా, అపనేత్వాతి అత్థో. యో హి భిక్ఖు అరఞ్ఞేపి న వసతి, కామవితక్కాదయోపి వితక్కేతి, అయం నేవ కాయం అపకస్సతి, న చిత్తం. యో హి అరఞ్ఞేపి ఖో విహరతి, కామవితక్కాదయో పన వితక్కేతి, అయం కాయమేవ అపకస్సతి, న చిత్తం. యో గామన్తే వసతి , కామవితక్కాదయోపి ఖో న చ వితక్కేతి, అయం చిత్తమేవ అపకస్సతి, న కాయం. యో పన అరఞ్ఞే చేవ వసతి, కామవితక్కాదయో చ న వితక్కేతి, అయం ఉభయమ్పి అపకస్సతి. ఏవరూపా హుత్వా కులాని ఉపసఙ్కమథాతి దీపేన్తో "అపకస్సేవ కాయం అపకస్స చిత్త"న్తి ఆహ.

నిచ్చనవకాతి నిచ్చం నవకావ, ఆగన్తుకసదిసా ఏవ హుత్వాతి అత్థో. ఆగన్తుకో హి పటిపాటియా సమ్పత్తగేహం పవిసిత్వా సచే నం ఘరసామికా దిస్వా, "అమ్హాకం పుత్తభాతరో విప్పవాసం గతా ఏవం విచరింసూ"తి అనుకమ్పమానా నిసీదాపేత్వా భోజేన్తి, భుత్తమత్తోయేవ "తుమ్హాకం భాజనం గణ్హథా"తి ఉట్ఠాయ పక్కమతి, న తేహి సద్ధిం సన్థవం వా కరోతి,

న కిచ్చకరణీయాని వా సంవిదహతి, ఏవం తుమ్హేపి పటిపాటియా సమ్పత్తఘరం పవిసిత్వా యం ఇరియాపథేసు పసన్నా మనుస్సా దేన్తి, తం గహేత్వా ఛిన్నసన్థవా, తేసం కిచ్చకరణీయే అబ్యావటా హుత్వా నిక్ఖమథాతి దీపేతి.

ఇమస్స పన నిచ్చనవకభావస్స ఆవిభావత్థం ద్వేభాతికవత్థు కథేతబ్బం – వసాళనగరగామతో కిర ద్వే భాతికా నిక్ఖమిత్వా పబ్బజితా, తే చూళనాగత్థేరో చ మహానాగత్థేరో చాతి పఞ్ఞాయింసు. తే చిత్తలపబ్బతే తింస వస్సాని వసిత్వా అరహత్తం పత్తా "మాతరం పస్సిస్సామా"తి ఆగన్త్వా వసాళనగరవిహారే వసిత్వా పునదివసే మాతుగామం పిణ్డాయ పవిసింసు. మాతాపి తేసం ఉళుఙ్కేన యాగుం నీహరిత్వా ఏకస్స పత్తే ఆకిరి. తస్సా తం ఓలోకయమానాయ పుత్తసినేహో ఉప్పజ్జి. అథ నం ఆహ – "త్వం, తాత, మయ్హం పుత్తో మహానాగో"తి. థేరో "పచ్ఛిమం థేరం పుచ్ఛ ఉపాసికే"తి వత్వా పక్కామి. పచ్ఛిమథేరస్సపి యాగుం దత్వా, "తాత, త్వం మయ్హం పుత్తో చూళనాగో"తి పుచ్ఛి? థేరో "కిం, ఉపాసికే, పురిమం థేరం న పుచ్ఛసీ"తి? వత్వా పక్కామి. ఏవం మాతరాపి సద్ధిం ఛిన్నసన్థవో భిక్ఖు నిచ్చనవకో నామ హోతి.

అప్పగబ్భాతి న పగబ్భా, అట్ఠట్ఠానేన కాయపాగబ్భియేన, చతుట్ఠానేన వచీపాగబ్భియేన, అనేకట్ఠానేన మనోపాగబ్భియేన చ విరహితాతి అత్థో. **అట్ఠట్ఠానం కాయపాగబ్భియం** నామ సఙ్ఘగణపుగ్గల-భోజనసాలా-జన్తాఘరనహానతిత్థ-భిక్ఖాచారమగ్గ-అన్తరఘరప్పవేసనేసు కాయేన అప్పతిరూపకరణం. సేయ్యథిదం – ఇధేకచ్చో సఙ్ఘమజ్ఝే పల్లత్థికాయ వా నిసీదతి పాదే పాదం ఆధాయిత్వా వాతి ఏవమాది (మహాని॰ ౧౬౭). తథా గణమజ్ఝే. **గణమజ్ఝే**తి చతుపరిససన్నిపాతే వా సుత్తన్తికగణాదిసన్నిపాతే వా. తథా వుడ్ఢతరే పుగ్గలే. భోజనసాలాయ పన వుడ్ఢానం ఆసనం న దేతి, నవానం ఆసనం పటిబాహతి. తథా జన్తాఘరే. వుడ్ఢే చేత్థ అనాపుచ్ఛా అగ్గిజలనాదీని కరోతి. న్హానతిత్థే చ యదిదం "దహరో వుడ్ఢోతి పమాణం అకత్వా ఆగతపటిపాటియా న్హాయితబ్బ"న్తి వుత్తం, తమ్పి అనాదియన్తో పచ్ఛా ఆగన్త్వా ఉదకం ఓతరిత్వా వుడ్ఢే చ నవే చ బాధతి. భిక్ఖాచారమగ్గే పన అగ్గాసనఅగ్గోదకఅగ్గపిణ్డానం అత్థాయ పురతో గచ్ఛతి బాహాయ బాహం పహరన్తో. అన్తరఘరప్పవేసనే వుడ్ఢేహి పఠమతరం పవిసతి, దహరేహి సద్ధిం కాయకీళనకం కరోతీతి ఏవమాది.

చతుట్ఠానం వచీపాగబ్భియం నామ సఙ్ఘగణపుగ్గలఅన్తరఘరేసు అప్పతిరూపవాచానిచ్ఛారణం. సేయ్యథిదం – ఇధేకచ్చో సఙ్ఘమజ్ఝే అనాపుచ్ఛా ధమ్మం భాసతి. తథా పుబ్బే వుత్తప్పకారస్స గణస్స మజ్ఝే పుగ్గలస్స చ సన్తికే, తత్థేవ మనుస్సేహి పఞ్హం పుట్ఠో వుడ్ఢతరం అనాపుచ్ఛా విస్సజ్జేతి. అన్తరఘరే పన "ఇత్థన్నామే కిం అత్థి? కిం యాగు, ఉదాహు ఖాదనీయం భోజనీయం? కిం మే దస్ససి? కిం అజ్జ ఖాదిస్సామ? కిం భుఞ్జిస్సామ? కిం పివిస్సామా"తిఆదీని భాసతి.

అనేకట్ఠానం మనోపాగబ్భియం నామ తేసు తేసు ఠానేసు కాయవాచాహి అజ్ఝాచారం అనాపజ్జిత్వాపి మనసావ కామవితక్కాదీనం వితక్కనం. అపిచ దుస్సీలస్సేవ సతో "సీలవాతి మం జనో జానాతూ"తి ఏవం పవత్తా పాపిచ్ఛతాపి మనోపాగబ్భియం. ఇతి సబ్బేసమ్పి ఇమేసం పాగబ్భియానం అభావేన అప్పగబ్భా హుత్వా ఉపసఙ్కమథాతి వదతి.

జరుదపానన్తి జిణ్ణకూపం. **పబ్బతవిసమ**న్తి పబ్బతే విసమం పపాతట్ఠానం. **నదీవిదుగ్గ**న్తి నదియా విదుగ్గం ఛిన్నతటట్ఠానం. **అపకస్సేవ కాయ**న్తి తాదిసాని ఠానాని యో ఖిడ్డాదిపసుతో కాయం అనపకస్స ఏకతోభారియం అకత్వావ వాయుపత్థమ్భకం అగ్గాహాపేత్వా చిత్తమ్పి అనపకస్స "ఏత్థ పతితో హత్థపాదభఞ్జనాదీని పాపుణాతీ"తి అనాదీనవదస్సావితాయ అనుబ్బేజేత్వా సమ్పియాయమానో ఓలోకేతి, సో పతిత్వా హత్థపాదభఞ్జనాదిఅనత్థం పాపుణాతి. యో పన ఉదకత్థికో వా అఞ్ఞేన వా కేనచి కిచ్చేన ఓలోకేతుకామో కాయం అపకస్స ఏకతో భారియం కత్వా

వాయుపత్థమ్భకం గాహాపేత్వా, చిత్తమ్పి అపకస్స ఆదీనవదస్సనేన సంవేజేత్వా ఓలోకేతి, సో న పతతి, యథారుచిం ఓలోకేత్వా సుఖీ యేనకామం పక్కమతి.

ఏవమేవ ఖోతి ఏత్థ ఇదం ఓపమ్మసంసన్దనం – జరుదపానాదయో వియ హి చత్తారి కులాని, ఓలోకనపురిసో వియ భిక్ఖు. యథా అనపకట్ఠకాయచిత్తో తాని ఓలోకేన్తో పురిసో తత్థ పతతి, ఏవం అరక్ఖితేహి కాయాదీహి కులాని ఉపసఙ్కమన్తో భిక్ఖు కులేసు బజ్ఝతి, తతో నానప్పకారం సీలపాదభఞ్జనాదిఅనత్థం పాపుణాతి. యథా పన అపకట్ఠకాయచిత్తో పురిసో తత్థ న పతతి, ఏవం రక్ఖితేనేవ కాయేన రక్ఖితేహి చిత్తేహి రక్ఖితాయ వాచాయ సుప్పట్ఠితాయ సతియా అపకట్ఠకాయచిత్తో హుత్వా కులాని ఉపసఙ్కమన్తో భిక్ఖు కులేసు న బజ్ఝతి. అథస్స యథా తత్థ అపతితస్స పురిసస్స, న పాదా భఞ్జన్తి, ఏవం సీలపాదో న భిజ్జతి. యథా హత్థా న భఞ్జన్తి, ఏవం సద్ధాహత్థో న భిజ్జతి. యథా కుచ్ఛి న భిజ్జతి, ఏవం సమాధికుచ్ఛి న భిజ్జతి. యథా సీసం న భిజ్జతి, ఏవం ఞాణసీసం న భిజ్జతి, యథా చ తం ఖాణుకణ్టకాదయో న విజ్ఝన్తి, ఏవమిమం రాగకణ్టకాదయో న విజ్ఝన్తి. యథా సో నిరుపద్దవో యథారుచి ఓలోకేత్వా సుఖీ యేనకామం పక్కమతి, ఏవం భిక్ఖు కులాని నిస్సాయ చీవరాదయో పచ్చయే పటిసేవన్తో కమ్మట్ఠానం వడ్ఢేత్వా సఙ్ఖారే సమ్మసన్తో అరహత్తం పత్వా లోకుత్తరసుఖేన సుఖితో యేనకామం అగతపుబ్బం నిబ్బానదిసం గచ్ఛతి.

ఇదాని యో హీనాధిముత్తికో మిచ్ఛాపటిపన్నో ఏవం వదేయ్య ''సమ్మాసమ్బుద్ధో 'తివిధం పాగబ్భియం పహాయ నిచ్చనవకత్తేన చన్దూపమా కులాని ఉపసఙ్కమథా'తి వదన్తో అట్ఠానే ఠపేతి, అసయ్హం భారం ఆరోపేతి, యం న సక్కా కాతుం తం కారేతీ''తి, తస్స వాదపథం పచ్ఛిన్దిత్వా, ''సక్కా ఏవం కాతుం, అత్థి ఏవరూపో భిక్ఖూ''తి దస్సేన్తో **కస్సపో, భిక్ఖవేతి**ఆదిమాహ.

ఆకాసే పాణిం చాలేసీతి నీలే గగనన్తరే యమకవిజ్జుతం చారయమానో వియ హేట్ఠాభాగం ఉపరిభాగం ఉభతోపస్సేసు పాణిం సఞ్చారేసి. ఇదఞ్చ పన తేపిటకే బుద్ధవచనే అసమ్భిన్నపదం నామ. **అత్తమనోతి** తుట్ఠచిత్తో సకమనో, న దోమనస్సేన పచ్ఛిన్దిత్వా గహితమనో. **కస్సపస్స, భిక్ఖవేతి** ఇదమ్పి పురిమనయేనేవ పరవాదం పచ్ఛిన్దిత్వా అత్థి ఏవరూపో భిక్ఖూతి దస్సనత్థం వుత్తం.

పసన్నాకారం కరేయ్యున్తి చీవరాదయో పచ్చయే దదేయ్యుం. **తథత్తాయ పటిపజ్జేయ్యున్తి** సీలస్స ఆగతట్ఠానే సీలం పూరయమానా, సమాధివిపస్సనా మగ్గఫలానం ఆగతట్ఠానే తాని తాని సమ్పాదయమానా తథాభావాయ పటిపజ్జేయ్యుం. **అనుదయన్తి** రక్ఖణభావం. **అనుకమ్పన్తి** ముదుచిత్తతం. ఉభయఞ్చేతం కారుఞ్ఞస్సేవ వేవచనం. **కస్సపో, భిక్ఖవేతి** ఇదమ్పి పురిమనయేనేవ పరవాదం పచ్ఛిన్దిత్వా అత్థి ఏవరూపో భిక్ఖూతి దస్సనత్థం వుత్తం. **కస్సపేన వాతి** ఏత్థ చన్దోపమాదివసేన యోజనం కత్వా పురిమనయేనేవ అత్థో వేదితబ్బో. తతియం.

౪. కులూపకసుత్తవణ్ణనా

౧౪౭. చతుత్థే **కులూపకోతి** కులఘరానం ఉపగన్తా. **దేన్తుయేవ మేతి** దదన్తుయేవ మయ్హం. **సన్దీయతీతి** అట్టీయతి పీళియతి. సేసమేత్థ వుత్తనయానుసారేనేవ వేదితబ్బం. చతుత్థం.

౫. జిణ్ణసుత్తవణ్ణనా

౧౪౮. పఞ్చమే **జిణ్ణో**తి థేరో మహల్లకో. **గరుకానీ**తి తం సత్థు సన్తికా లద్ధకాలతో పట్ఠాయ ఛిన్నభిన్నట్ఠానే సుత్తసంసిబ్బనేన చేవ అగ్గళదానేన చ అనేకాని పటలాని హుత్వా గరుకాని జాతాని. **నిబ్బసనానీ**తి పుబ్బే భగవతా నివాసేత్వా అపనీతతాయ ఏవంలద్ధనామాని. **తస్మా**తి యస్మా త్వం జిణ్ణో చేవ గరుపంసుకూలో చ. **గహపతానీ**తి పంసుకూలికఙ్గం విస్సజ్జేత్వా గహపతీహి దిన్నచీవరాని ధారేహీతి వదతి. **నిమన్తనానీ**తి పిణ్డపాతికఙ్గం విస్సజ్జేత్వా సలాకభత్తాదీని నిమన్తనాని భుఞ్జాహీతి వదతి. **మమ చ సన్తికే**తి ఆరఞ్ఞికఙ్గం విస్సజ్జేత్వా గామన్తసేనాసనేయేవ వసాహీతి వదతి.

నను చ యథా రాజా సేనాపతిం సేనాపతిట్ఠానే ఠపేత్వా తస్స రాజుపట్ఠానాదినా అత్తనో కమ్మేన ఆరాధేన్తస్సేవ తం ఠానన్తరం గహేత్వా అఞ్ఞస్స దదమానో అయుత్తం నామ కరోతి, ఏవం సత్థా మహాకస్సపత్థేరస్స పచ్చుగ్గమనత్థాయ తిగావుతం మగ్గం గన్త్వా రాజగహస్స చ నాళన్దాయ చ అన్తరే బహుపుత్తకరుక్ఖమూలే నిసిన్నో తీహి ఓవాదేహి ఉపసమ్పాదేత్వా తేన సద్ధిం అత్తనో చీవరం పరివత్తేత్వా థేరం జాతిఆరఞ్ఞికఙ్గఞ్చేవ జాతిపంసుకూలికఙ్గఞ్చ అకాసి, సో తస్మిం కత్తుకమ్యతాఛన్దేన సత్థు చిత్తం ఆరాధేన్తస్సేవ పంసుకూలాదీని విస్సజ్జాపేత్వా గహపతిచీవరపటిగ్గహణాదీసు నియోజేన్తో అయుత్తం నామ కరోతీతి. న కరోతి. కస్మా? అత్తజ్ఝాసయత్తా. న హి సత్థా ధుతఙ్గాని విస్సజ్జాపేతుకామో, యథా పన అఘట్టితా భేరిఆదయో సద్దం న విస్సజ్జేన్తి, ఏవం అఘట్టితా ఏవరూపా పుగ్గలా న సీహనాదం నదన్తీతి నదాపేతుకామో సీహనాదజ్ఝాసయేన ఏవమాహ. థేరోపి సత్థు అజ్ఝాసయానురూపేనేవ "అహం ఖో, భన్తే, దీఘరత్తం ఆరఞ్ఞికో చేవా"తిఆదినా నయేన సీహనాదం నదతి.

దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారన్తి దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారో నామ ఆరఞ్ఞికస్సేవ లబ్భతి, నో గామన్తవాసినో. గామన్తస్మిఞ్హి వసన్తో దారకసద్దం సుణాతి, అసప్పాయరూపాని పస్సతి, అసప్పాయే సద్దే సుణాతి, తేనస్స అనభిరతి ఉప్పజ్జతి. ఆరఞ్ఞికో పన గావుతం వా అడ్ఢయోజనం వా అతిక్కమిత్వా అరఞ్ఞం అజ్ఝోగాహేత్వా వసన్తో దీపిబ్యగ్ఘసీహాదీనం సద్దే సుణాతి, యేసం సవనపచ్చయా అమానుసికాసవనరతి ఉప్పజ్జతి. యం సన్ధాయ వుత్తం –

"సుఞ్ఞాగారం పవిట్ఠస్స, సన్తచిత్తస్స భిక్ఖునో;
అమానుసీ రతీ హోతి, సమ్మా ధమ్మం విపస్సతో.

"యతో యతో సమ్మసతి, ఖన్ధానం ఉదయబ్బయం;
లభతీ పీతిపామోజ్జం, అమతం తం విజానతం. (ధ. ప. ౩౭౩-౩౭౪);

"పురతో పచ్ఛతో వాపి, అపరో చే న విజ్జతి;
తత్థేవ ఫాసు భవతి, ఏకస్స రమతో వనే"తి.

తథా పిణ్డపాతికస్సేవ లబ్భతి, నో అపిణ్డపాతికస్స. అపిణ్డపాతికో హి అకాలచారీ హోతి, తురితచారం గచ్ఛతి, పరివత్తేతి, పలిబుద్ధోవ గచ్ఛతి, తత్థ చ బహుసంసయో హోతి. పిణ్డపాతికో పన న అకాలచారీ హోతి, న తురితచారం గచ్ఛతి, న పరివత్తేతి, అపలిబుద్ధోవ గచ్ఛతి, తత్థ చ న బహుసంసయో హోతి.

కథం? అపిణ్డపాతికో హి గామతో దూరవిహారే వసమానో కాలస్సేవ “యాగుం వా పారివాసికభత్తం వా లచ్ఛామి, ఆసనసాలాయ వా పన ఉద్దేసభత్తాదీసు కిఞ్చిదేవ మయ్హం పాపుణిస్సతీ”తి మక్కటకసుత్తాని ఛిన్దన్తో సయితగోరూపాని ఉట్ఠాపేన్తో పాతోవ గచ్ఛన్తో అకాలచారీ హోతి. మనుస్సే ఖేత్తకమ్మాదీనం అత్థాయ గేహా నిక్ఖన్తేయేవ సమ్పాపుణితుం మిగం అనుబన్ధన్తో వియ వేగేన గచ్ఛన్తో తురితచారీ హోతి. అన్తరా కిఞ్చిదేవ దిస్వా “అసుకఉపాసకో వా అసుకఉపాసికా వా గేహే, నో గేహే”తి పుచ్ఛతి, “నో గేహే”తి సుత్వా “ఇదాని కుతో లభిస్సామీ”తి? అగ్గిదడ్ఢో వియ పవేధతి, సయం పచ్ఛిమదిసం గన్తుకామో పాచీనదిసాయ సలాకం లభిత్వా అఞ్ఞం పచ్ఛిమదిసాయ లద్ధసలాకం ఉపసఙ్కమిత్వా, “భన్తే, అహం పచ్ఛిమదిసం గమిస్సామి, మమ సలాకం తుమ్హే గణ్హథ, తుమ్హాకం సలాకం మయ్హం దేథా”తి సలాకం పరివత్తేతి. ఏకం వా పన సలాకభత్తం ఆహరిత్వా పరిభుఞ్జన్తో “అపరస్సాపి సలాకభత్తస్స పత్తం దేథా”తి మనుస్సేహి వుత్తే, “భన్తే, తుమ్హాకం పత్తం దేథ, అహం మయ్హం పత్తే భత్తం పక్ఖిపిత్వా తుమ్హాకం పత్తం దస్సామీ”తి అఞ్ఞస్స పత్తం దాపేత్వా భత్తే ఆహటే అత్తనో పత్తే పక్ఖిపిత్వా పత్తం పటిదేన్తో పత్తం పరివత్తేతి నామ. విహారే రాజరాజమహామత్తాదయో మహాదానం దేన్తి, ఇమినా చ భియ్యో దూరగామే సలాకా లద్ధా, తత్థ అగచ్ఛన్తో పున సత్తాహం సలాకం న లభతీతి అలాభభయేన గచ్ఛతి, ఏవం గచ్ఛన్తో పలిబుద్ధో హుత్వా గచ్ఛతి నామ. యస్స చేస సలాకభత్తాదీనో అత్థాయ గచ్ఛతి, “తం దస్సన్తి ను ఖో మే, ఉదాహు న దస్సన్తి, పణీతం ను ఖో దస్సన్తి, ఉదాహు లూఖం, థోకం ను ఖో, ఉదాహు బహుకం, సీతలం ను ఖో, ఉదాహు ఉణ్హ”న్తి ఏవం తత్థ చ బహుసంసయో హోతి.

పిణ్డపాతికో పన కాలస్సేవ వుట్ఠాయ వత్తపటివత్తం కత్వా సరీరం పటిజగ్గిత్వా వసనట్ఠానం పవిసిత్వా కమ్మట్ఠానం మనసికత్వా కాలం సల్లక్ఖేత్వా మహాజనస్స ఉళుఙ్కభిక్ఖాదీని దాతుం పహోనకకాలే గచ్ఛతీతి న అకాలచారీ హోతి, ఏకేకం పదవారం ఛ కోట్ఠాసే కత్వా విపస్సన్తో గచ్ఛతీతి న తురితచారీ హోతి, అత్తనో గరుభావేన “అసుకో గేహే, న గేహే”తి న పుచ్ఛతి, సలాకభత్తాదీనియేవ న గణ్హాతి. అగణ్హన్తో కిం పరివత్తేస్సతి? న అఞ్ఞస్స వసేన పలిబుద్ధోవ హోతి , కమ్మట్ఠానం మనసికరోన్తో యథారుచి గచ్ఛతి, ఇతరో వియ న బహుసంసయో హోతి. ఏకస్మిం గామే వా వీథియా వా అలభిత్వా అఞ్ఞత్థ చరతి. తస్మిమ్పి అలభిత్వా అఞ్ఞత్థ చరన్తో మిస్సకోదనం సఙ్కడ్ఢిత్వా అమతం వియ పరిభుఞ్జిత్వా గచ్ఛతి.

పంసుకూలికస్సేవ లబ్భతి, నో అపంసుకూలికస్స. అపంసుకూలికో హి వస్సావాసికం పరియేసన్తో చరతి, న సేనాసనసప్పాయం పరియేసతి. పంసుకూలికో పన న వస్సావాసికం పరియేసన్తో చరతి, సేనాసనసప్పాయమేవ పరియేసతి. తేచీవరికస్సేవ లబ్భతి, న ఇతరస్స. అతేచీవరికో హి బహుభణ్డో బహుపరిక్ఖారో హోతి, తేనస్స ఫాసువిహారో నత్థి. అప్పిచ్ఛాదీనఞ్చేవ లబ్భతి, న ఇతరేసన్తి. తేన వుత్తం – “అత్తనో చ దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారం సమ్పస్సమానో”తి. పఞ్చమం.

౬. ఓవాదసుత్తవణ్ణనా

౧౪౯. ఛట్ఠే **అహం వాతి** కస్మా ఆహ? థేరం అత్తనో ఠానే ఠపనత్థం. కిం సారిపుత్తమోగ్గల్లానా నత్థీతి? అత్థి. ఏవం పనస్స అహోసి “ఇమే న చిరం ఠస్సన్తి, కస్సపో పన వీసవస్ససతాయుకో, సో మయి పరినిబ్బుతే సత్తపణ్ణిగుహాయం నిసీదిత్వా ధమ్మవినయసఙ్గహం కత్వా మమ సాసనం పఞ్చవస్ససహస్సపరిమాణకాలపవత్తనకం కరిస్సతి, అత్తనో తం ఠానే ఠపేమి, ఏవం భిక్ఖూ కస్సపస్స సుస్సూసితబ్బం మఞ్ఞిస్సన్తీ”తి. తస్మా ఏవమాహ. **దుబ్బచాతి** దుక్ఖేన వత్తబ్బా. **దోవచస్సకరణేహీతి** దుబ్బచభావకరణేహి. **అప్పదక్ఖిణగ్గాహినోతి** అనుసాసనిం సుత్వా పదక్ఖిణం న గణ్హన్తి యథానుసిట్ఠం న పటిపజ్జన్తి,

అప్పటిపజ్జన్తా వామగాహినో నామ జాతాతి దస్సేతి. **అచ్చావదన్తే**తి అతిక్కమ్మ వదన్తే, సుతపరియత్తిం నిస్సాయ అతివియ వాదం కరోన్తేతి అత్థో. **కో బహుతరం భాసిస్సతీ**తి ధమ్మం కథేన్తో కో బహుం భాసిస్సతి, కిం త్వం, ఉదాహు అహన్తి? **కో సున్దరతర**న్తి, ఏకో బహుం భాసన్తో అసహితం అమధురం భాసతి, ఏకో సహితం మధురం, తం సన్ధాయాహ "కో సున్దరతర"న్తి? ఏకో పన బహుఞ్చ సున్దరఞ్చ కథేన్తో చిరం న భాసతి, లహుఞ్ఞేవ ఉట్ఠాతి, ఏకో అద్ధానం పాపేతి, తం సన్ధాయాహ "కో చిరతర"న్తి? ఛట్ఠం.

౭. దుతియఓవాదసుత్తవణ్ణనా

౧౩౦. సత్తమే **సద్ధా**తి ఓకప్పనసద్ధా. **వీరియ**న్తి కాయికచేతసికం వీరియం. **పఞ్ఞా**తి కుసలధమ్మజాననపఞ్ఞా. **న సన్తి భిక్ఖూ ఓవాదకా**తి ఇమస్స పుగ్గలస్స ఓవాదకా అనుసాసకా కల్యాణమిత్తా నత్థీతి ఇదం, భన్తే, పరిహానన్తి దస్సేతి. సత్తమం.

౮. తతియఓవాదసుత్తవణ్ణనా

౧౩౧. అట్ఠమే **తథా హి పనా**తి పుబ్బే సోవచస్సతాయ, ఏతరహి చ దోవచస్సతాయ కారణపట్ఠపనే నిపాతో. **తత్రా**తి తేసు థేరేసు. **కో నామాయం భిక్ఖూ**తి కో నామో అయం భిక్ఖు? కిం తిస్సత్థేరో కిం నాగత్థేరోతి? **తత్రా**తి తస్మిం ఏవం సక్కారే కయిరమానే. **తథత్తాయా**తి తథాభావాయ, ఆరఞ్ఞికాదిభావాయాతి అత్థో. **సబ్రహ్మచారికామో**తి "ఇమే మం పరివారేత్వా చరన్తూ"తి ఏవం కామేతి ఇచ్ఛతి పత్థేతీతి సబ్రహ్మచారికామో. **తథత్తాయా**తి లాభసక్కారనిబ్బత్తనత్థాయ. **బ్రహ్మచారుపద్దవేనా**తి యో సబ్రహ్మచారీనం చతూసు పచ్చయేసు అధిమత్తచ్ఛన్దరాగో ఉపద్దవోతి వుచ్చతి, తేన ఉపద్దుతా. **అభిపత్థనా**తి అధిమత్తపత్థనా. **బ్రహ్మచారిఅభిపత్థనేనా**తి బ్రహ్మచారీనం అధిమత్తపత్థనాసఙ్ఖాతేన చతుపచ్చయభావేన. అట్ఠమం.

౯. ఝానాభిఞ్ఞసుత్తవణ్ణనా

౧౩౨. నవమే **యావదేవ ఆకఙ్ఖామీ**తి యావదేవ ఇచ్ఛామి. యాని పన ఇతో పరం **వివిచ్చేవ కామేహీ**తిఆదినా నయేన చత్తారి రూపావచరజ్ఝానాని, **సబ్బసో రూపసఞ్ఞానం సమతిక్కమా**తిఆదినా నయేన చతస్సో అరూపసమాపత్తియో, **సబ్బసో నేవసఞ్ఞానాసఞ్ఞాయతనం సమతిక్కమ్మ సఞ్ఞావేదయితనిరోధ**న్తి ఏవం నిరోధసమాపత్తి, **అనేకవిహితం ఇద్ధివిధ**న్తిఆదినా నయేన పఞ్చ లోకికాభిఞ్ఞా చ వుత్తా. తత్థ యం వత్తబ్బం సియా, తం సబ్బం అనుపదవణ్ణనాయ చేవ భావనావిధానేన చ సద్ధిం విసుద్ధిమగ్గే (విసుద్ధి॰ ౧.౬౯) విత్థారితమేవ. ఛళభిఞ్ఞాయ పన **ఆసవానం ఖయా**తి ఆసవానం ఖయేన. **అనాసవ**న్తి ఆసవానం అపచ్చయభూతం. **చేతోవిముత్తి**న్తి అరహత్తఫలసమాధిం. **పఞ్ఞావిముత్తి**న్తి అరహత్తఫలపఞ్ఞం. నవమం.

౧౦. ఉపస్సయసుత్తవణ్ణనా

౧౩౩. దసమే **ఆయామ, భన్తే**తి కస్మా భిక్ఖునీఉపస్సయగమనం యాచతి? న లాభసక్కారహేతు, కమ్మట్ఠానత్థికా పనేత్థ భిక్ఖునియో అత్థి, తా ఉస్సుక్కాపేత్వా కమ్మట్ఠానం కథాపేస్సామీతి యాచతి. నను చ సో సయమ్పి తేపిటకో బహుస్సుతో, కిం సయం కథేతుం న సక్కోతీతి? నో న సక్కోతి. బుద్ధపటిభాగస్స పన సావకస్స కథం సద్ధాతబ్బం మఞ్ఞిస్సన్తీతి యాచతి. **బహుకిచ్చో త్వం బహుకరణీయో**తి కిం థేరో నవకమ్మాదిపసుతో, యేన నం ఏవమాహాతి? నో,

సత్థరి పన పరినిబ్బుతే చతస్సో పరిసా ఆనన్దత్థేరం ఉపసఙ్కమిత్వా, “భన్తే, ఇదాని కస్స పత్తచీవరం గహేత్వా చరథ, కస్స పరివేణం సమ్మజ్జథ, కస్స ముఖోదకం దేథా”తి రోదన్తి పరిదేవన్తి. థేరో “అనిచ్చా సఙ్ఖారా, వుద్ధసరీరేపి నిల్లజ్జోవ మచ్చురాజా పహరి. ఏసా సఙ్ఖారానం ధమ్మతా, మా సోచిత్థ, మా పరిదేవిత్థా”తి పరిసం సఞ్ఞాపేతి. ఇదమస్స బహుకిచ్చం. తం సన్ధాయ థేరో ఏవమాహ. **సన్దస్సేసీ**తి పటిపత్తిగుణం దస్సేసి. **సమాదపేసీ**తి గణ్హాపేసి. **సముత్తేజేసీ**తి సముస్సాహేసి. **సమ్పహంసేసీ**తి పటిలద్ధగుణేన మోదాపేసి.

థుల్లతిస్సాతి సరీరేన థూలా, నామేన తిస్సా. **వేదేహమునినో**తి పణ్డితమునినో. పణ్డితో హి ఞాణసఙ్ఖాతేన వేదేన ఈహతి సబ్బకిచ్చాని కరోతి, తస్మా “వేదేహో”తి వుచ్చతి. వేదేహో చ సో ముని చాతి, వేదేహముని. **ధమ్మం భాసితబ్బం మఞ్ఞతీ**తి తిపిటకధరస్స ధమ్మభణ్డాగారికస్స సమ్ముఖే సయం అరఞ్ఞవాసీ పంసుకూలికో సమానో “ధమ్మకథికో అహ”న్తి ధమ్మం భాసితబ్బం మఞ్ఞతి. ఇదం కిం పన, కథం పనాతి? అవజానమానా భణతి. **అస్సోసీ**తి అఞ్ఞేన ఆగన్త్వా ఆరోచితవసేన అస్సోసి. **ఆగమేహి త్వం, ఆవుసో**తి తిట్ఠ త్వం, ఆవుసో. **మా తే సఙ్ఘో ఉత్తరి ఉపపరిక్ఖీ**తి మా భిక్ఖుసఙ్ఘో అతిరేకఓకాసే తం ఉపపరిక్ఖీతి. ఇదం వుత్తం హోతి – “ఆనన్దేన బుద్ధపటిభాగో సావకో వారితో, ఏకా భిక్ఖునీ న వారితా, తాయ సద్ధిం సన్థవో వా సినేహో వా భవిస్సతీ”తి మా తం సఙ్ఘో ఏవం అమఞ్ఞీతి.

ఇదాని అత్తనో బుద్ధపటిభాగభావం దీపేన్తో **తం కిం మఞ్ఞసి, ఆవుసో**తిఆదిమాహ? **సత్తరతన**న్తి సత్తహత్థప్పమాణం. **నాగ**న్తి హత్థిం. **అడ్ఢట్ఠరతనం వా**తి అడ్ఢరతనేన ఊనఅట్ఠరతనం, పురిమపాదతో పట్ఠాయ యావ కుమ్భా విదత్థాధికసత్తహత్థుబ్బేధన్తి అత్థో. **తాలపత్తికాయా**తి తరుణతాలపణ్ణేన. **చవిత్థా**తి చుతా, న మతా వా నట్ఠా వా, బుద్ధపటిభాగస్స పన సావకస్స ఉపవాదం వత్వా మహాకస్సపత్థేరే ఛహి అభిఞ్ఞాహి సీహనాదం నదన్తే తస్సా కాసావాని కణ్టకసాఖా వియ కచ్ఛుసాఖా వియ చ సరీరం ఖాదితుం ఆరద్ధాని, తాని హరేత్వా సేతకాని నివత్థక్ఖణేయేవస్సా చిత్తస్సాదో ఉదపాదీతి. దసమం.

౧౧. చీవరసుత్తవణ్ణనా

౧౫౪. ఏకాదసమే **దక్ఖిణాగిరిస్మి**న్తి రాజగహం పరివారేత్వా ఠితస్స గిరినో దక్ఖిణభాగే జనపదో దక్ఖిణాగిరి నామ, తస్మిం చారికం చరతీతి అత్థో. చారికా చ నామ దువిధా హోతి తురితచారికా చ అతురితచారికా చ. తత్థ యం ఏకచ్చో ఏకం కాసావం నివాసేత్వా ఏకం పారుపిత్వా పత్తచీవరం అంసే లగ్గేత్వా ఛత్తం ఆదాయ సరీరతో సేదేహి పగ్ఘరన్తేహి దివసేన సత్తట్ఠయోజనాని గచ్ఛతి, యం వా పన బుద్ధా కిఞ్చిదేవ బోధనేయ్యసత్తం దిస్వా యోజనసతమ్పి యోజనసహస్సమ్పి ఖణేన గచ్ఛన్తి, ఏసా **తురితచారికా** నామ. దేవసికం పన గావుతం అడ్ఢయోజనం తిగావుతం యోజనన్తి ఏత్తకం అద్ధానం అజ్జతనాయ నిమన్తనం అధివాసయతో జనసఙ్గహం కరోతో గమనం, ఏసా **అతురితచారికా** నామ. అయం ఇధ అధిప్పేతా.

నను చ థేరో పఞ్చవీసతి వస్సాని ఛాయా వియ దసబలస్స పచ్ఛతో పచ్ఛతో గచ్ఛన్తోవ అహోసి, “కహం ఆనన్దో”తి వచనస్స ఓకాసమేవ న అదాసి, సో కిస్మిం కాలే భిక్ఖుసఙ్ఘేన సద్ధిం చారికం చరితుం ఓకాసం లభతీతి? సత్థు పరినిబ్బానసంవచ్ఛరే. పరినిబ్బుతే కిర సత్థరి మహాకస్సపత్థేరో సత్థు పరినిబ్బానే సన్నిపతితస్స భిక్ఖుసఙ్ఘస్స మజ్ఝే నిసీదిత్వా ధమ్మవినయసఙ్గాయనత్థం పఞ్చసతే భిక్ఖూ ఉచ్చినిత్వా, “ఆవుసో, మయం రాజగహే వస్సం వసన్తా ధమ్మవినయం సఙ్గాయిస్సామ, తుమ్హే పురే వస్సూపనాయికాయ అత్తనో పలిబోధం ఉచ్ఛిన్దిత్వా రాజగహే సన్నిపతథా”తి

వత్వా అత్తనా రాజగహం గతో. ఆనన్దత్థేరోపి భగవతో పత్తచీవరం ఆదాయ మహాజనం సఞ్ఞాపేన్తో సావత్థిం గన్త్వా తతో నిక్ఖమ్మ రాజగహం గచ్ఛన్తో దక్ఖిణాగిరిస్మిం చారికం చరి. తం సన్ధాయేతం వుత్తం.

యేభుయ్యేన కుమారభూతాతి యే తే హీనాయావత్తా నామ, తే యేభుయ్యేన కుమారకా దహరా తరుణా ఏకవస్సికద్వేవస్సికా భిక్ఖూ చేవ అనుపసమ్పన్నకుమారకా చ. కస్మా పనేతే పబ్బజితా, కస్మా హీనాయావత్తాతి? తేసం కిర మాతాపితరో చిన్తేసుం – “ఆనన్దత్థేరో సత్థు విస్సాసికో అట్ఠ వరే యాచిత్వా ఉపట్ఠహతి, ఇచ్ఛితిచ్ఛితట్ఠానం సత్థారం గహేత్వా గన్తుం సక్కోతి, అమ్హాకం దారకే ఏతస్స సన్తికే పబ్బాజేమ, సో సత్థారం గహేత్వా ఆగమిస్సతి, తస్మిం ఆగతే మయం మహాసక్కారం కాతుం లభిస్సామా”తి. ఇమినా తావ కారణేన నేసం ఞాతకా తే పబ్బాజేసుం. సత్థరి పన పరినిబ్బుతే తేసం సా పత్థనా ఉపచ్ఛిన్నా, అథ తే ఏకదివసేనేవ ఉప్పబ్బాజేసుం.

యథాభిరన్తన్తి యథారుచియా యథాఅజ్ఝాసయేన. **తికభోజనం పఞ్ఞత్తన్తి**, ఇదం “గణభోజనే అఞ్ఞత్ర సమయా పాచిత్తియ”న్తి (పాచి. ౨౧౧). ఇదం సన్ధాయ వుత్తం. తత్థ హి తిణ్ణం జనానం అకప్పియనిమన్తనం సాదియిత్వా ఏకతో పటిగ్గణ్హన్తానమ్పి అనాపత్తి, తస్మా “తికభోజన”న్తి వుత్తం.

దుమ్మఙ్కూనం పుగ్గలానం నిగ్గహాయాతి దుస్సీలపుగ్గలానం నిగ్గణ్హనత్థం. **పేసలానం భిక్ఖూనం ఫాసువిహారాయాతి** దుమ్మఙ్కూనం నిగ్గహేనేవ పేసలానం ఉపోసథపవారణా వత్తన్తి, సమగ్గవాసో హోతి, అయం తేసం ఫాసువిహారో హోతి, ఇమస్స ఫాసువిహారస్స అత్థాయ. **మా పాపిచ్ఛా పక్ఖం నిస్సాయ సఙ్ఘం భిన్దేయ్యున్తి** యథా దేవదత్తో సపరిసో కులేసు విఞ్ఞాపేత్వా భుఞ్జన్తో పాపిచ్ఛే నిస్సాయ సఙ్ఘం భిన్ది, ఏవం అఞ్ఞేపి పాపిచ్ఛా గణబన్ధేన కులేసు విఞ్ఞాపేత్వా భుఞ్జమానా గణం వడ్ఢేత్వా తం పక్ఖం నిస్సాయ మా సఙ్ఘం భిన్దేయ్యున్తి, ఇతి ఇమినా కారణేన పఞ్ఞత్తన్తి అత్థో. **కులానుద్దయతాయ చాతి** భిక్ఖుసఙ్ఘే ఉపోసథపవారణం కత్వా సమగ్గవాసం వసన్తే మనుస్సా సలాకభత్తాదీని దత్వా సగ్గపరాయణా భవన్తి, ఇతి ఇమాయ కులానుద్దయతాయ చ పఞ్ఞత్తన్తి అత్థో.

సస్సఘాతం మఞ్ఞే చరసీతి సస్సం ఘాతేన్తో వియ ఆహిణ్డసి. **కులూపఘాతం మఞ్ఞే చరసీతి** కులాని ఉపఘాతేన్తో వియ హనన్తో వియ ఆహిణ్డసి. **ఓలుజ్జతీతి** విసేసేన పలుజ్జతి భిజ్జతి. **పలుజ్జన్తి ఖో తే, ఆవుసో, నవప్పాయాతి**, ఆవుసో, ఏతే తుయ్హం పాయేన యేభుయ్యేన నవకా ఏకవస్సికదువస్సికా దహరా చేవ సామణేరా చ పలుజ్జన్తి భిజ్జన్తి. **న వాయం కుమారకో మత్తమఞ్ఞాసీతి** అయం కుమారకో అత్తనో పమాణం న జానాతీతి థేరం తజ్జేన్తో ఆహ.

కుమారకవాదా న ముచ్చామాతి కుమారకవాదతో న ముచ్చామ . **తథా హి పన త్వన్తి** ఇదమస్స ఏవం వత్తబ్బతాయ కారణదస్సనత్థం వుత్తం. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో – యస్మా త్వం ఇమేహి నవేహి భిక్ఖూహి ఇన్ద్రియసంవరరహితేహి సద్ధిం విచరసి, తస్మా కుమారకేహి సద్ధిం విచరన్తో కుమారకోతి వత్తబ్బతం అరహసీతి.

అఞ్ఞతిత్థియపుబ్బో సమానోతి ఇదం యస్మా థేరస్స ఇమస్మిం సాసనే నేవ ఆచరియో న ఉపజ్ఝాయో పఞ్ఞాయతి, సయం కాసాయాని గహేత్వా నిక్ఖన్తో, తస్మా అనత్తమనతాయ అఞ్ఞతిత్థియపుబ్బతం ఆరోపయమానా ఆహ.

సహసాతి ఏత్థ రాగమోహచారోపి సహసాచారో, ఇదం పన దోసచారవసేన వుత్తం. **అప్పటిసఙ్ఖాతి** అప్పచ్చవేక్ఖిత్వా, ఇదాని అత్తనో పబ్బజ్జం సోధేన్తో **యత్వాహం, ఆవుసోతిఆదిమాహ**. తత్థ **అఞ్ఞం సత్థారం ఉద్దిసితున్తి** ఠపేత్వా భగవన్తం అఞ్ఞం

మయ్హం సత్థాతి ఏవం ఉద్దిసితుం న జానామి. **సమ్బాధో ఘరావాసో**తిఆదీసు సచేపి సట్ఠిహత్థే ఘరే యోజనసతన్తరేపి వా ద్వే జాయమ్పతికా వసన్తి, తథాపి తేసం సకిఞ్చనసపలిబోధట్ఠేన ఘరావాసో సమ్బాధోయేవ. **రజాపథో**తి రాగరజాదీనం ఉట్ఠానట్ఠానన్తి మహాఅట్ఠకథాయం వుత్తం. "ఆగమనపథో"తిపి వత్తుం వట్టతి. అలగ్గనట్ఠేన అబ్భోకాసో వియాతి **అబ్భోకాసో**. పబ్బజితో హి కూటాగారరతనమయపాసాదదేవవిమానాదీసు పిహితద్వారవాతపానేసు పటిచ్ఛన్నేసు వసన్తోపి నేవ లగ్గతి న సజ్జతి న బజ్ఝతి, తేన వుత్తం "అబ్భోకాసో పబ్బజ్జా"తి. అపిచ **సమ్బాధో ఘరావాసో** కుసలకిరియాయ ఓకాసాభావతో **రజాపథో** అసంవుతసఙ్కారట్ఠానం వియ రజానం, కిలేసరజానం సన్నిపాతట్ఠానతో, **అబ్భోకాసో పబ్బజ్జా** కుసలకిరియాయ యథా సుఖం ఓకాససబ్భావతో.

నయిదం సుకరం...పే.... పబ్బజేయ్యన్తి ఏత్థ అయం సఙ్ఖేపకథా – యదేతం సిక్ఖత్తయబ్రహ్మచరియం ఏకమ్పి దివసం అఖణ్డం కత్వా చరిమకచిత్తం పాపేతబ్బతాయ **ఏకన్తపరిపుణ్ణం** చరితబ్బం, ఏకదివసమ్పి చ కిలేసమలేన అమలీనం కత్వా చరిమకచిత్తం పాపేతబ్బతాయ **ఏకన్తపరిసుద్ధం, సఙ్ఖలిఖితం** లిఖితసఙ్ఖసదిసం ధోతసఙ్ఖసప్పటిభాగం చరితబ్బం, ఇదం న సుకరం అగారం అజ్ఝావసతా అగారమజ్ఝే వసన్తేన ఏకన్తపరిపుణ్ణం...పే.... చరితుం, యంనూనాహం కేసమస్సుం ఓహారేత్వా కసాయరసపీతతాయ కాసాయాని బ్రహ్మచరియం చరన్తానం అనుచ్ఛవికాని వత్థాని అచ్ఛాదేత్వా పరిదహిత్వా అగారస్మా నిక్ఖమిత్వా అనగారియం పబ్బజ్జేయ్యన్తి. ఏత్థ చ యస్మా అగారస్స హితం కసివణిజ్జాదికమ్మం **అగారియ**న్తి వుచ్చతి, తం పబ్బజ్జాయ నత్థి, తస్మా పబ్బజ్జా అనగారియాతి ఞాతబ్బా, తం అనగారియం. **పబ్బజేయ్య**న్తి పటిపజ్జేయ్యం.

పటపిలోతికానన్తి జిణ్ణపిలోతికానం తేరసహత్థోపి హి నవసాటకో దసానం ఛిన్నకాలతో పట్ఠాయ పిలోతికాతి వుచ్చతి. ఇతి మహారహాని వత్థాని ఛిన్దిత్వా కతం సఙ్ఘాటిం సన్ధాయ "పటపిలోతికానం సఙ్ఘాటి"న్తి వుత్తం. **అద్ధానమగ్గప్పటిపన్నో**తి అడ్ఢయోజనతో పట్ఠాయ మగ్గో అద్ధానన్తి వుచ్చతి, తం అద్ధానమగ్గం పటిపన్నో, దీఘమగ్గం పటిపన్నోతి అత్థో.

ఇదాని యథా ఏస పబ్బజితో, యథా చ అద్ధానమగ్గం పటిపన్నో, ఇమస్సత్థస్స ఆవిభావత్థం అభినీహారతో పట్ఠాయ అనుపుబ్బికథా కథేతబ్బా – అతీతే కిర కప్పసతసహస్సమత్థకే పదుముత్తరో నామ సత్థా ఉదపాది, తస్మిం హంసవతీనగరం ఉపనిస్సాయ ఖేమే మిగదాయే విహరన్తే వేదేహో నామ కుటుమ్బికో అసీతికోటిధనవిభవో పాతోవ సుభోజనం భుఞ్జిత్వా ఉపోసథఙ్గాని అధిట్ఠాయ గన్ధపుప్ఫాదీని గహేత్వా విహారం గన్త్వా సత్థారం పూజేత్వా వన్దిత్వా ఏకమన్తం నిసీది. తస్మిం ఖణే సత్థా మహానిసభత్థేరం నామ తతియసావకం "ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం ధుతవాదానం యదిదం నిసభో"తి ఏతదగ్గే ఠపేసి. ఉపాసకో తం సుత్వా పసన్నో ధమ్మకథావసానే మహాజనే ఉట్ఠాయ గతే సత్థారం వన్దిత్వా, "భన్తే, స్వే మయ్హం భిక్ఖం అధివాసేథా"తి ఆహ. మహా ఖో, ఉపాసక, భిక్ఖుసఙ్ఘోతి. కిత్తకో భగవాతి. అట్ఠసట్ఠిభిక్ఖుసతసహస్సన్తి. భన్తే, ఏకం సామణేరమ్పి విహారే అసేసేత్వా భిక్ఖం అధివాసేథాతి. సత్థా అధివాసేసి. ఉపాసకో సత్థు అధివాసనం విదిత్వా గేహం గన్త్వా మహాదానం సజ్జేత్వా పునదివసే సత్థు కాలం ఆరోచాపేసి. సత్థా పత్తచీవరమాదాయ భిక్ఖుసఙ్ఘపరివుతో ఉపాసకస్స ఘరం గన్త్వా పఞ్ఞత్తాసనే నిసిన్నో దక్ఖిణోదకావసానే యాగుభత్తాదీని సమ్పటిచ్ఛన్తో భత్తవిస్సగ్గం అకాసి. ఉపాసకోపి సత్థు సన్తికే నిసీది.

తస్మిం అన్తరే మహానిసభత్థేరో పిణ్డాయ చరన్తో తమేవ వీథిం పటిపజ్జి. ఉపాసకో దిస్వా ఉట్ఠాయ గన్త్వా థేరం వన్దిత్వా "పత్తం, భన్తే, నో దేథా"తి ఆహ. థేరో పత్తం అదాసి. భన్తే, ఇధేవ పవిసథ, సత్థాపి గేహే నిసిన్నోతి. న వట్టిస్సతి ఉపాసకాతి. ఉపాసకో థేరస్స పత్తం గహేత్వా పిణ్డపాతస్స పూరేత్వా నీహరిత్వా అదాసి. తతో థేరం అనుగన్త్వా నివత్తో సత్థు సన్తికే

నిసీదిత్వా ఏవమాహ – “భన్తే, మహానిసభత్థేరో ‘సత్థా గేహే నిసిన్నో’తి వుత్తేపి పవిసితుం న ఇచ్ఛి, అత్థి ను ఖో ఏతస్స తుమ్హాకం గుణేహి అతిరేకో గుణో”తి. బుద్ధానఞ్చ వణ్ణమచ్ఛేరం నామ నత్థి. అథ సత్థా ఏవమాహ – “ఉపాసక, మయం భిక్ఖం ఆగమయమానా గేహే నిసీదామ, సో భిక్ఖు న ఏవం నిసీదిత్వా భిక్ఖం ఉదిక్ఖతి. మయం గామన్తసేనాసనే వసామ, సో అరఞ్ఞస్మింయేవ వసతి. మయం ఛన్నే వసామ, సో అబ్భోకాసమ్హియేవ వసతి. ఇతి తస్స అయఞ్చ అయఞ్చ గుణో”తి మహాసముద్దం పూరయమానోవ కథేసి. ఉపాసకో పకతియాపి జలమానదీపో తేలేన ఆసిత్తో వియ సుట్ఠుతరం పసన్నో హుత్వా చిన్తేసి – “కిం మయ్హం అఞ్ఞాయ సమ్పత్తియా, అనాగతే ఏకస్స బుద్ధస్స సన్తికే ధుతవాదానం అగ్గభావత్థాయ పత్థనం కరిస్సామీ”తి?

సో పునపి సత్థారం నిమన్తేత్వా తేనేవ నియామేన సత్త దివసాని దానం దత్వా సత్తమే దివసే అట్ఠసట్ఠిభిక్ఖుసతసహస్సస్స తిచీవరాని దత్వా సత్థు పాదమూలే నిపజ్జిత్వా ఏవమాహ – “యం మే, భన్తే, సత్త దివసాని దానం దేన్తస్స మేత్తం కాయకమ్మం మేత్తం వచీకమ్మం మేత్తం మనోకమ్మం, ఇమినాహం న అఞ్ఞం దేవసమ్పత్తిం వా సక్కమారబ్రహ్మసమ్పత్తిం వా పత్థేమి, ఇదం పన మే కమ్మం అనాగతే ఏకస్స బుద్ధస్స సన్తికే మహానిసభత్థేరేన పత్తట్ఠానన్తరం పాపుణనత్థాయ తేరసధుతఙ్గధరానం అగ్గభావస్స పచ్చయో హోతూ”తి. సత్థా “మహన్తం ఠానం ఇమినా పత్థితం, సమిజ్ఝిస్సతి ను ఖో”తి ఓలోకేన్తో సమిజ్ఝనభావం దిస్వా ఆహ – “మనాపం తే ఠానం పత్థితం, అనాగతే సతసహస్సకప్పమత్థకే గోతమో నామ బుద్ధో ఉప్పజ్జిస్సతి, తస్స త్వం తతియసావకో మహాకస్సపత్థేరో నామ భవిస్ససీ”తి. తం సుత్వా ఉపాసకో “బుద్ధానం ద్వే కథా నామ నత్థీ”తి పునదివసే పత్తబ్బం వియ తం సమ్పత్తిం అమఞ్ఞిత్థ. సో యావతాయుకం సీలం రక్ఖిత్వా తత్థ కాలఙ్కతో సగ్గే నిబ్బత్తి.

తతో పట్ఠాయ దేవమనుస్సేసు సమ్పత్తిం అనుభవన్తో ఇతో ఏకనవుతికప్పే విపస్సిమ్హి సమ్మాసమ్బుద్ధే బన్ధుమతీనగరం నిస్సాయ ఖేమే మిగదాయే విహరన్తే దేవలోకా చవిత్వా అఞ్ఞతరస్మిం పరిజిణ్ణే బ్రాహ్మణకులే నిబ్బత్తి. తస్మిఞ్చ కాలే “విపస్సీ భగవా సత్తమే సత్తమే సంవచ్ఛరే ధమ్మం కథేతీ”తి మహన్తం కోలాహలం హోతి. సకలజమ్బుదీపే దేవతా “సత్థా ధమ్మం కథేస్సతీ”తి ఆరోచేన్తి, బ్రాహ్మణో తం సాసనం అస్సోసి. తస్స చ నివాసనసాటకో ఏకో హోతి, తథా బ్రాహ్మణియా, పారుపనం పన ద్విన్నమ్పి ఏకమేవ. సకలనగరే “ఏకసాటకబ్రాహ్మణో”తి పఞ్ఞాయతి. బ్రాహ్మణానం కేనచిదేవ కిచ్చేన సన్నిపాతే సతి బ్రాహ్మణిం గేహే ఠపేత్వా సయం గచ్ఛతి , బ్రాహ్మణీనం సన్నిపాతే సతి సయం గేహే తిట్ఠతి, బ్రాహ్మణీ తం వత్థం పారుపిత్వా గచ్ఛతి. తస్మిం పన దివసే బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణిం ఆహ – “భోతి, కిం రత్తిం ధమ్మస్సవనం సుణిస్ససి దివా”తి? “మయం మాతుగామజాతికా నామ రత్తిం సోతుం న సక్కోమ, దివా సోస్సామీ”తి బ్రాహ్మణం గేహే ఠపేత్వా వత్థం పారుపిత్వా ఉపాసికాహి సద్ధిం దివా గన్త్వా సత్థారం వన్దిత్వా ఏకమన్తే నిసిన్నా ధమ్మం సుత్వా ఉపాసికాహియేవ సద్ధిం ఆగమాసి. అథ బ్రాహ్మణో బ్రాహ్మణిం గేహే ఠపేత్వా వత్థం పారుపిత్వా విహారం గతో.

తస్మిం చ సమయే సత్థా పరిసమజ్ఝే అలఙ్కతధమ్మాసనే సన్నిసిన్నో చిత్తబీజనిం ఆదాయ ఆకాసగఙ్గం ఓతారేన్తో వియ సినేరుం మత్థం కత్వా సాగరం నిమ్మథేన్తో వియ ధమ్మకథం కథేతి. బ్రాహ్మణస్స పరిసన్తే నిసిన్నస్స ధమ్మం సుణన్తస్స పఠమయామస్మింయేవ సకలసరీరం పూరయమానా పఞ్చవణ్ణా పీతి ఉప్పజ్జి. సో పారుతవత్థం సఙ్ఘరిత్వా “దసబలస్స దస్సామీ”తి చిన్తేసి. అథస్స ఆదీనవసహస్సం దస్సయమానం మచ్ఛేరం ఉప్పజ్జి, సో “బ్రాహ్మణియా చ మయ్హఞ్చ ఏకమేవ వత్థం, అఞ్ఞం కిఞ్చి పారుపనం నత్థి, అపారుపిత్వా చ నామ బహి చరితుం న సక్కా”తి సబ్బథాపి అదాతుకామో అహోసి.

అథస్స నిక్ఖన్తే పఠమయామే మజ్ఝిమయామేపి తథేవ పీతి ఉప్పజ్జి, సో తథేవ చ చిన్తేత్వా తథేవ అదాతుకామో అహోసి. అథస్స మజ్ఝిమయామే నిక్ఖన్తే పచ్ఛిమయామేపి తథేవ పీతి ఉప్పజ్జి, సో "తరణం వా హోతు మరణం వా, పచ్ఛాపి జానిస్సామీ"తి వత్థం సఙ్ఘరిత్వా సత్థు పాదమూలే ఠపేసి. తతో వామహత్థం ఆభుజిత్వా దక్ఖిణేన హత్థేన తిక్ఖత్తుం అప్ఫోటేత్వా "జితం మే జితం మే"తి తయో వారే నది.

తస్మిఞ్చ సమయే బన్ధుమరాజా ధమ్మాసనస్స పచ్ఛతో అన్తోసాణియం నిసిన్నో ధమ్మం సుణాతి. రఞ్ఞో చ నామ "జితం మే"తి సద్దో అమనాపో హోతి. సో పురిసం పేసేసి "గచ్ఛ ఏతం పుచ్ఛ కిం వదేసీ"తి? సో తేన గన్త్వా పుచ్ఛితో ఆహ – "అవసేసా హత్థియానాదీని ఆరుయ్హ అసిచమ్మాదీని గహేత్వా పరసేనం జినన్తి, న తం అచ్ఛరియం, అహం పన పచ్ఛతో ఆగచ్ఛన్తస్స కూటగోణస్స ముగ్గరేన సీసం భిన్దిత్వా తం పలాపేన్తో వియ మచ్ఛేరచిత్తం మద్దిత్వా పారుతవత్థం దసబలస్స అదాసిం, తం మే మచ్ఛరియం జిత"న్తి ఆహ. పురిసో గన్త్వా తం పవత్తిం రఞ్ఞో ఆరోచేసి. రాజా ఆహ – "అమ్హే భణే దసబలస్స అనురూపం న జానిమ్హా, బ్రాహ్మణో పన జానీ"తి వత్థయుగమ్పి పేసేసి. తం దిస్వా బ్రాహ్మణో చిన్తేసి – "అయం మయ్హం తుణ్హీ నిసిన్నస్స పఠమం కిఞ్చి అదత్వా సత్థు గుణే కథేన్తస్స అదాసి, సత్థు గుణే పటిచ్చ ఉప్పన్నేన మయ్హం కో అత్థో"తి తమ్పి వత్థయుగం దసబలస్సేవ అదాసి. రాజా "కిం బ్రాహ్మణేన కత"న్తి? పుచ్ఛిత్వా, "తమ్పి తేన వత్థయుగం తథాగతస్సేవ దిన్న"న్తి సుత్వా అఞ్ఞాని ద్వే వత్థయుగాని పేసేసి. సో తానిపి అదాసి. రాజా అఞ్ఞానిపి చత్తారీతి ఏవం యావ ద్వత్తింస వత్థయుగాని పేసేసి. అథ బ్రాహ్మణో "ఇదం వడ్ఢేత్వా గహణం వియ హోతీ"తి అత్తనో అత్థాయ ఏకం బ్రాహ్మణియా అత్థాయ ఏకన్తి ద్వే వత్థయుగాని గహేత్వా తింస యుగాని తథాగతస్సేవ అదాసి. తతో పట్ఠాయ చ సత్థు విస్సాసికో జాతో.

అథ నం రాజా ఏకదివసం సీతసమయే సత్థు సన్తికే ధమ్మం సుణన్తం దిస్వా సతసహస్సగ్ఘనికం అత్తనో పారుతం రత్తకమ్బలం దత్వా ఆహ – "ఇతో పట్ఠాయ ఇదం పారుపిత్వా ధమ్మం సుణాహీ"తి. సో "కిం మే ఇమినా కమ్బలేన ఇమస్మిం పూతికాయే ఉపనీతేనా"తి? చిన్తేత్వా, అన్తోగన్ధకుటియం తథాగతమఞ్చస్స ఉపరి వితానం కత్వా అగమాసి. అథ ఏకదివసం రాజా పాతోవ విహారం గన్త్వా అన్తోగన్ధకుటియం సత్థు సన్తికే నిసీది. తస్మిఞ్చ సమయే ఛబ్బణ్ణా బుద్ధరస్మియో కమ్బలం పటిహఞ్ఞన్తి, కమ్బలో అతివియ విరోచతి. రాజా ఉద్ధం ఓలోకేన్తో సఞ్జానిత్వా ఆహ – "భన్తే, అమ్హాకం ఏస కమ్బలో, అమ్హేహి ఏకసాటకబ్రాహ్మణస్స దిన్నో"తి. తుమ్హేహి, మహారాజ, బ్రాహ్మణో పూజితో, బ్రాహ్మణేన అహం పూజితోతి. రాజా "బ్రాహ్మణో యుత్తకం అఞ్ఞాసి, న మయ"న్తి పసీదిత్వా యం మనుస్సానం ఉపకారభూతం, తం సబ్బం అట్ఠట్ఠకం కత్వా సబ్బట్ఠకం నామ దానం దత్వా పురోహితట్ఠానే ఠపేసి. సోపి "అట్ఠట్ఠకం నామ చతుసట్ఠి హోతీ"తి చతుసట్ఠి సలాకభత్తాని ఉపనిబన్ధాపేత్వా యావజీవం దానం దత్వా సీలం రక్ఖిత్వా తతో చుతో సగ్గే నిబ్బత్తి.

పున తతో చుతో ఇమస్మిం కప్పే కోణాగమనస్స చ భగవతో కస్సపదసబలస్స చాతి ద్విన్నం బుద్ధానం అన్తరే బారాణసియం కుటుమ్బియఘరే నిబ్బత్తో, సో వుద్ధిమన్వాయ ఘరావాసం వసన్తో ఏకదివసం అరఞ్ఞే జఙ్ఘవిహారం చరతి. తస్మిఞ్చ సమయే పచ్చేకబుద్ధో నదీతీరే చీవరకమ్మం కరోన్తో అనువాతే అప్పహోన్తే సఙ్ఘరిత్వా ఠపేతుం ఆరద్ధో. సో దిస్వా, "కస్మా, భన్తే, సఙ్ఘరిత్వా ఠపేథా"తి? ఆహ. అనువాతో నప్పహోతీతి. "ఇమినా, భన్తే, కరోథా"తి సాటకం దత్వా, "నిబ్బత్తనిబ్బత్తట్ఠానే మే కేనచి పరిహాని మా హోతూ"తి పత్థనం పట్ఠపేసి. ఘరేపిస్స భగినియా సద్ధిం భరియాయ కలహం కరోన్తియా పచ్చేకబుద్ధో పిణ్డాయ పావిసి.

అథస్స భగినీ పచ్చేకబుద్ధస్స పిణ్డపాతం దత్వా తస్స భరియం సన్ధాయ “ఏవరూపం బాలం యోజనసతేన పరివజ్జేయ్య”న్తి పత్థనం పట్ఠపేసి. సా గేహద్వారే ఠితా తం సుత్వా, “ఇమాయ దిన్నం భత్తం ఏస మా భుఞ్జతూ”తి పత్తం గహేత్వా పిణ్డపాతం ఛడ్డేత్వా కలలస్స పూరేత్వా అదాసి. ఇతరా దిస్వా, “బాలే మం తావ అక్కోస వా పహర వా. ఏవరూపస్స పన ద్వే అసఙ్ఖేయ్యాని పూరితపారమిస్స పత్తతో భత్తం ఛడ్డేత్వా కలలం దాతుం న యుత్త”న్తి ఆహ. అథస్స భరియాయ పటిసఙ్ఖానం ఉప్పజ్జి. సా “తిట్ఠథ, భన్తే”తి కలలం ఛడ్డేత్వా పత్తం ధోవిత్వా గన్ధచుణ్ణేన ఉబ్బట్టేత్వా పవరస్స చతుమధురస్స పూరేత్వా ఉపరి ఆసిత్తేన పదుమగబ్భవణ్ణేన సప్పినా విజ్జోతమానం పచ్చేకబుద్ధస్స హత్థే ఠపేత్వా, “యథా అయం పిణ్డపాతో ఓభాసజాతో, ఏవం ఓభాసజాతం మే సరీరం హోతూ”తి పత్థనం పట్ఠపేసి. పచ్చేకబుద్ధో అనుమోదిత్వా ఆకాసం పక్ఖన్ది. తేపి జాయమ్పతికా యావతాయుకం కుసలం కత్వా సగ్గే నిబ్బత్తిత్వా పున తతో చవిత్వా ఉపాసకో బారాణసియం అసీతికోటివిభవస్స సేట్ఠినో పుత్తో హుత్వా నిబ్బత్తి, ఇతరా తాదిసస్సేవ ధీతా హుత్వా నిబ్బత్తి.

తస్స వుద్ధిప్పత్తస్స తమేవ సేట్ఠిధీతరం ఆనయింసు. తస్సా పుబ్బే అదిన్నవిపాకస్స తస్స కమ్మస్స ఆనుభావేన పతికులం పవిట్ఠమత్తాయ ఉమ్మారబ్భన్తరే సకలసరీరం ఉగ్ఘాటితవచ్చకుటి వియ దుగ్గన్ధం జాతం. సేట్ఠికుమారో “కస్సాయం గన్ధో”తి పుచ్ఛిత్వా “సేట్ఠికఞ్ఞాయా”తి సుత్వా “నీహరథ నీహరథా”తి ఆభతనియామేనేవ కులఘరం పేసేసి. సా ఏతేనేవ నీహారేన సత్తసు ఠానేసు పటినివత్తితా చిన్తేసి – “అహం సత్తసు ఠానేసు పటినివత్తా. కిం మే జీవితేనా”తి? అత్తనో ఆభరణభణ్డం భఞ్జాపేత్వా సువణ్ణిట్ఠకం కారేసి రతనాయతం విదత్థివిత్థతం చతురఙ్గులుబ్బేధం. తతో హరితాలమనోసిలాపిణ్డం గహేత్వా అట్ఠ ఉప్పలహత్థకే ఆదాయ కస్సపదసబలస్స చేతియకరణట్ఠానం గతా. తస్మిఞ్చ ఖణే ఏకా ఇట్ఠకపన్తి పరిక్ఖిపిత్వా ఆగచ్ఛమానా ఘటనిట్ఠకాయ ఊనా హోతి. సేట్ఠిధీతా వడ్ఢకిం ఆహ – “ఇమం ఇట్ఠకం ఏత్థ ఠపేథా”తి. అమ్మ, భద్దకే కాలే ఆగతాసి, సయమేవ ఠపేహీతి. సా ఆరుయ్హ తేలేన హరితాలమనోసిలం యోజేత్వా తేన బన్ధనేన ఇట్ఠకం పతిట్ఠపేత్వా ఉపరి అట్ఠహి ఉప్పలహత్థకేహి పూజం కత్వా వన్దిత్వా, “నిబ్బత్తనిబ్బత్తట్ఠానే మే కాయతో చన్దనగన్ధో వాయతు, ముఖతో ఉప్పలగన్ధో”తి పత్థనం కత్వా, చేతియం వన్దిత్వా, పదక్ఖిణం కత్వా అగమాసి.

అథ తస్మింయేవ ఖణే యస్స సేట్ఠిపుత్తస్స పఠమం గేహం నీతా, తస్స తం ఆరబ్భ సతి ఉదపాది . నగరేపి నక్ఖత్తం సంఘుట్ఠం హోతి. సో ఉపట్ఠాకే ఆహ – “తదా ఇధ ఆనీతా సేట్ఠిధీతా అత్థి, కహం సా”తి? “కులగేహే సామీ”తి. “ఆనేథ నం, నక్ఖత్తం కీళిస్సామా”తి. తే గన్త్వా, తం వన్దిత్వా ఠితా “కిం, తాతా, ఆగతత్థా”తి? తాయ పుట్ఠా తం పవత్తిం ఆచిక్ఖింసు. “తాతా, మయా ఆభరణభణ్డేన చేతియం పూజితం, ఆభరణం మే నత్థీ”తి. తే గన్త్వా సేట్ఠిపుత్తస్స ఆరోచేసుం. “ఆనేథ నం, పిళన్ధనం లభిస్సామా”తి. తే ఆనయింసు. తస్సా సహ ఘరప్పవేసేన సకలగేహం చన్దనగన్ధఞ్చేవ నీలుప్పలగన్ధఞ్చ వాయి.

సేట్ఠిపుత్తో తం పుచ్ఛి – “పఠమం తవ సరీరతో దుగ్గన్ధో వాయి, ఇదాని పన తే సరీరతో చన్దనగన్ధో, ముఖతో ఉప్పలగన్ధో వాయతి. కిం ఏత”న్తి? సా ఆదితో పట్ఠాయ అత్తనో కతకమ్మం ఆరోచేసి. సేట్ఠిపుత్తో “నియ్యానికం వత బుద్ధానం సాసన”న్తి పసీదిత్వా యోజనికం సువణ్ణచేతియం కమ్బలకఞ్చుకేన పరిక్ఖిపిత్వా తత్థ తత్థ రథచక్కప్పమాణేహి సువణ్ణపదుమేహి అలఙ్కరి. తేసం ద్వాదసహత్థా ఓలమ్బకా హోన్తి. సో తత్థ యావతాయుకం ఠత్వా సగ్గే నిబ్బత్తిత్వా తతో చుతో బారాణసితో యోజనమత్తే ఠానే అఞ్ఞతరస్మిం అమచ్చకులే నిబ్బత్తి. సేట్ఠికఞ్ఞా దేవలోకతో చవిత్వా రాజకులే జేట్ఠధీతా హుత్వా నిబ్బత్తి.

తేసు వయప్పత్తేసు కుమారస్స వసనగామే నక్ఖత్తం సంఘుట్ఠం, సో మాతరం ఆహ – “సాటకం మే అమ్మ దేహి, నక్ఖత్తం కీళిస్సామీ”తి. సా ధోతవత్థం నీహరిత్వా అదాసి. “అమ్మ థూలం ఇద”న్తి. అఞ్ఞం నీహరిత్వా అదాసి, తమ్పి పటిక్ఖిపి.

అఞ్ఞం నీహరిత్వా అదాసి, తమ్పి పటిక్ఖిపి. అథ నం మాతా ఆహ – “తాత, యాదిసే గేహే మయం జాతా, నత్థి నో ఇతో సుఖుమతరస్స పటిలాభాయ పుఞ్ఞ”న్తి. “లభనట్ఠానం గచ్ఛామి అమ్మా”తి. “పుత్త అహం అజ్జేవ తుయ్హం బారాణసినగరే రజ్జపటిలాభమ్పి ఇచ్ఛామీ”తి. సో మాతరం వన్దిత్వా ఆహ – “గచ్ఛామి అమ్మా”తి. “గచ్ఛ, తాతా”తి. ఏవం కిరస్సా చిత్తం అహోసి – “కహం గమిస్సతి, ఇధ వా ఏత్థ వా గేహే నిసీదిస్సతీ”తి? సో పన పుఞ్ఞనియామేన నిక్ఖమిత్వా బారాణసిం గన్త్వా ఉయ్యానే మఙ్గలసిలాపట్టే ససీసం పారుపిత్వా నిపజ్జి. సో చ బారాణసిరఞ్ఞో కాలఙ్కతస్స సత్తమో దివసో హోతి.

అమచ్చా రఞ్ఞో సరీరకిచ్చం కత్వా రాజఙ్గణే నిసీదిత్వా మన్తయింసు – “రఞ్ఞో ఏకా ధీతావ అత్థి, పుత్తో నత్థి. అరాజకం రజ్జం న తిట్ఠతి. కో రాజా హోతీ”తి మన్తేత్వా, “త్వం హోహి, త్వం హోహీ”తి. పురోహితో ఆహ – “బహుం ఓలోకేతుం న వట్టతి, ఫుస్సరథం విస్సజ్జేమా”తి. తే కుముదవణ్ణే చత్తారో సిన్ధవే యోజేత్వా, పఞ్చవిధం రాజకకుధభణ్డం సేతచ్ఛత్తఞ్చ రథస్మింయేవ ఠపేత్వా రథం విస్సజ్జేత్వా పచ్ఛతో తూరియాని పగ్గణ్హాపేసుం. రథో పాచీనద్వారేన నిక్ఖమిత్వా ఉయ్యానాభిముఖో అహోసి, “పరిచయేన ఉయ్యానాభిముఖో గచ్ఛతి, నివత్తేమా”తి కేచి ఆహంసు. పురోహితో “మా నివత్తయిత్థా”తి ఆహ. రథో కుమారం పదక్ఖిణం కత్వా ఆరోహనసజ్జో హుత్వా అట్ఠాసి. పురోహితో పారుపనకణ్ణం అపనేత్వా పాదతలాని ఓలోకేన్తో “తిట్ఠతు అయం దీపో, ద్విసహస్సదీపపరివారేసు చతూసు దీపేసు ఏస రజ్జం కాతుం యుత్తో”తి వత్వా, “పునపి తూరియాని పగ్గణ్హథ పునపి పగ్గణ్హథా”తి తిక్ఖత్తుం తూరియాని పగ్గణ్హాపేసి.

అథ కుమారో ముఖం వివరిత్వా ఓలోకేత్వా, “కేన కమ్మేన ఆగతత్థా”తి? ఆహ. “దేవ, తుమ్హాకం రజ్జం పాపుణాతీ”తి. “రాజా కహ”న్తి. “దేవత్తం గతో సామీ”తి. “కతి దివసా అతిక్కన్తా”తి? “అజ్జ సత్తమో దివసో”తి. “పుత్తో వా ధీతా వా నత్థీ”తి. “ధీతా అత్థి దేవ, పుత్తో నత్థీ”తి. “తేన హి కరిస్సామి రజ్జ”న్తి. తే తావదేవ అభిసేకమణ్డపం కత్వా రాజధీతరం సబ్బాలఙ్కారేహి అలఙ్కరిత్వా ఉయ్యానం ఆనేత్వా కుమారస్స అభిసేకం అకంసు.

అథస్స కతాభిసేకస్స సతసహస్సగ్ఘనికం వత్థం ఉపహరింసు. సో “కిమిదం, తాతా”తి? ఆహ. “నివాసనవత్థం దేవా”తి. “నను, తాతా, థూల”న్తి. “మనుస్సానం పరిభోగవత్థేసు ఇతో సుఖుమతరం నత్థి దేవా”తి. “తుమ్హాకం రాజా ఏవరూపం నివాసేసీ”తి? “ఆమ, దేవా”తి. “న మఞ్ఞే పుఞ్ఞవా తుమ్హాకం రాజా, సువణ్ణభిఙ్గారం ఆహరథ, లభిస్సామ వత్థ”న్తి. సువణ్ణభిఙ్గారం ఆహరింసు. సో ఉట్ఠాయ హత్థే ధోవిత్వా, ముఖం విక్ఖాలేత్వా, హత్థేన ఉదకం ఆదాయ, పురత్థిమదిసాయ అబ్భుక్కిరి, ఘనపథవిం భిన్దిత్వా అట్ఠ కప్పరుక్ఖా ఉట్ఠహింసు. పున ఉదకం గహేత్వా దక్ఖిణం పచ్ఛిమం ఉత్తరన్తి ఏవం చతస్సో దిసా అబ్భుక్కిరి, సబ్బదిసాసు అట్ఠ అట్ఠ కత్వా ద్వత్తింస కప్పరుక్ఖా ఉట్ఠహింసు. సో ఏకం దిబ్బదుస్సం నివాసేత్వా ఏకం పారుపిత్వా “నన్దరఞ్ఞో విజితే సుత్తకన్తికా ఇత్థియో మా సుత్తం కన్తింసూతి ఏవం భేరిం చారాపేథా”తి వత్వా, ఛత్తం ఉస్సాపేత్వా, అలఙ్కతపటియత్తో హత్థిక్ఖన్ధవరగతో నగరం పవిసిత్వా, పాసాదం ఆరుయ్హ మహాసమ్పత్తిం అనుభవి.

ఏవం కాలే గచ్ఛన్తే ఏకదివసం దేవీ రఞ్ఞో సమ్పత్తిం దిస్వా, “అహో తపస్సీ”తి కారుఞ్ఞాకారం దస్సేసి. “కిమిదం దేవీ”తి? చ పుట్ఠా, “అతిమహతీ, దేవ, సమ్పత్తి, అతీతే బుద్ధానం సద్దహిత్వా కల్యాణం అకత్థ, ఇదాని అనాగతస్స పచ్చయం కుసలం న కరోథా”తి? ఆహ. “కస్స దస్సామి? సీలవన్తో నత్థీ”తి. “అసుఞ్ఞో, దేవ, జమ్బుదీపో అరహన్తేహి, తుమ్హే దానమేవ సజ్జేథ, అహం అరహన్తే లచ్ఛామీ”తి ఆహ. రాజా పునదివసే పాచీనద్వారే దానం సజ్జాపేసి. దేవీ పాతోవ ఉపోసథఙ్గాని అధిట్ఠాయ ఉపరిపాసాదే పురత్థాభిముఖా ఉరేన నిపజ్జిత్వా – “సచే ఏతిస్సా దిసాయ అరహన్తో అత్థి,

ఆగచ్ఛన్తు అమ్హాకం భిక్ఖం గణ్హన్తూ"తి ఆహ. తస్సం దిసాయం అరహన్తో నాహేసుం. తం సక్కారం కపణద్ధికయాచకానం అదంసు.

పునదివసే దక్ఖిణద్వారే దానం సజ్జేత్వా తథేవ అకాసి, పునదివసే పచ్ఛిమద్వారే. ఉత్తరద్వారే సజ్జితదివసే పన దేవియా తథేవ నిమన్తేన్తియా హిమవన్తే వసన్తానం పదుమవతియా పుత్తానం పఞ్చసతానం పచ్చేకబుద్ధానం జేట్ఠకో మహాపదుమపచ్చేకబుద్ధో భాతికే ఆమన్తేసి "మారిసా, నన్దరాజా తుమ్హే నిమన్తేతి, అధివాసేథ తస్సా"తి. తే అధివాసేత్వా పునదివసే అనోతత్తదహే ముఖం ధోవిత్వా ఆకాసేన ఆగన్త్వా ఉత్తరద్వారే ఓతరింసు. మనుస్సా గన్త్వా "పఞ్చసతా, దేవ, పచ్చేకబుద్ధా ఆగతా"తి రఞ్ఞో ఆరోచేసుం. రాజా సద్ధిం దేవియా గన్త్వా వన్దిత్వా పత్తం గహేత్వా పచ్చేకబుద్ధే పాసాదం ఆరోపేత్వా తేసం దానం దత్వా భత్తకిచ్చావసానే రాజా సఙ్ఘథేరస్స, దేవీ సఙ్ఘనవకస్స పాదమూలే నిపజ్జిత్వా, "అయ్యా పచ్చయేహి న కిలమిస్సన్తి, మయం పుఞ్ఞేన న హాయిస్సామ, అమ్హాకం యావజీవం ఇధ నివాసాయ పటిఞ్ఞం దేథా"తి పటిఞ్ఞం కారేత్వా ఉయ్యానే పఞ్చ పణ్ణసాలాసతాని పఞ్చ చఙ్కమనసతానీతి సబ్బాకారేన నివాసట్ఠానం సమ్పాదేత్వా తత్థ వసాపేసుం.

ఏవం కాలే గచ్ఛన్తే రఞ్ఞో పచ్చన్తో కుపితో. "అహం పచ్చన్తం వూపసమేతుం గచ్ఛామి, త్వం పచ్చేకబుద్ధేసు మా పమజ్జీ"తి దేవిం ఓవదిత్వా గతో. తస్మిం అనాగతేయేవ పచ్చేకబుద్ధానం ఆయుసఙ్ఖారా ఖీణా. మహాపదుమపచ్చేకబుద్ధో తియామరత్తిం ఝానకీళం కీళిత్వా అరుణుగ్గమనే ఆలమ్బనఫలకం ఆలమ్బిత్వా ఠితకోవ అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా పరినిబ్బాయి, ఏతేనుపాయేన సేసాపీతి సబ్బేపి పరినిబ్బుతా. పునదివసే దేవీ పచ్చేకబుద్ధానం నిసీదనట్ఠానం హరితూపలిత్తం కారేత్వా పుప్ఫాని వికిరిత్వా ధూపం దత్వా తేసం ఆగమనం ఓలోకయన్తీ నిసిన్నా ఆగమనం అపస్సన్తీ పురిసం పేసేసి – "గచ్ఛ, తాత, జానాహి, కిం అయ్యానం కిఞ్చి అఫాసుక"న్తి? సో గన్త్వా మహాపదుమస్స పణ్ణసాలాయ ద్వారం వివరిత్వా తత్థ అపస్సన్తో చఙ్కమనం గన్త్వా ఆలమ్బనఫలకం నిస్సాయ ఠితం దిస్వా వన్దిత్వా, "కాలో, భన్తే"తి ఆహ. పరినిబ్బుతసరీరం కిం కథేస్సతి? సో "నిద్దాయతి మఞ్ఞే"తి గన్త్వా పిట్ఠిపాదే హత్థేన పరామసి. పాదానం సీతలతాయ చేవ థద్ధతాయ చ పరినిబ్బుతభావం ఞత్వా దుతియస్స సన్తికం అగమాసి, ఏవం తతియస్సాతి సబ్బేసం పరినిబ్బుతభావం ఞత్వా రాజకులం గతో. "కహం, తాత, పచ్చేకబుద్ధా"తి? పుట్ఠో "పరినిబ్బుతా, దేవీ"తి ఆహ. దేవీ కన్దన్తీ రోదన్తీ నిక్ఖమిత్వా నాగరేహి సద్ధిం తత్థ గన్త్వా సాధుకీళితం కారేత్వా పచ్చేకబుద్ధానం సరీరకిచ్చం కత్వా ధాతుయో గహేత్వా చేతియం పతిట్ఠాపేసి.

రాజా పచ్చన్తం వూపసమేత్వా ఆగతో పచ్చుగ్గమనం ఆగతం దేవిం పుచ్ఛి "కిం, భద్దే, పచ్చేకబుద్ధేసు నప్పమజ్జి, నిరోగా అయ్యా"తి? "పరినిబ్బుతా దేవా"తి. రాజా చిన్తేసి – "ఏవరూపానమ్పి పణ్డితానం మరణం ఉప్పజ్జతి, అమ్హాకం కుతో మోక్ఖో"తి? సో నగరం అగన్త్వా ఉయ్యానమేవ పవిసిత్వా జేట్ఠపుత్తం పక్కోసాపేత్వా తస్స రజ్జం పటియాదేత్వా సయం సమణకపబ్బజ్జం పబ్బజి, దేవీపి "ఇమస్మిం పబ్బజితే అహం కిం కరిస్సామీ"తి? తత్థేవ ఉయ్యానే పబ్బజితా. ద్వేపి ఝానం భావేత్వా తతో చుతా బ్రహ్మలోకే నిబ్బత్తింసు.

తేసు తత్థేవ వసన్తేసు అమ్హాకం సత్థా లోకే ఉప్పజ్జిత్వా పవత్తితవరధమ్మచక్కో అనుపుబ్బేన రాజగహం పావిసి. అయం పిప్పలిమాణవో మగధరట్ఠే మహాతిత్థబ్రాహ్మణగామే కపిలబ్రాహ్మణస్స అగ్గమహేసియా కుచ్ఛిమ్హి నిబ్బత్తో, అయం భద్దా కాపిలానీ మద్దరట్ఠే సాగలనగరే కోసియగోత్తబ్రాహ్మణస్స అగ్గమహేసియా కుచ్ఛిస్మిం నిబ్బత్తా. తేసం ఖో అనుక్కమేన

వడ్ఢమానానం పిప్పలిమాణవస్స వీసతిమే వస్సే భద్దాయ సోళసమే వస్సే సమ్పత్తే మాతాపితరో పుత్తం ఓలోకేత్వా, “తాత, త్వం వయప్పత్తో, కులవంసో నామ పతిట్ఠపేతబ్బో”తి అతివియ నిప్పీళయింసు. మాణవో ఆహ – “మయ్హం సోతపథే ఏవరూపం కథం మా కథేథ. అహం యావ తుమ్హే ధరథ, తావ పటిజగ్గిస్సామి, తుమ్హాకం పచ్ఛతో నిక్ఖమిత్వా పబ్బజిస్సామీ”తి. తే కతిపాహం అతిక్కమిత్వా పున కథయింసు, సోపి తథేవ పటిక్ఖిపి. పున కథయింసు, పునపి పటిక్ఖిపి. తతో పట్ఠాయ మాతా నిరన్తరం కథేతియేవ.

మాణవో “మమ మాతరం సఞ్ఞాపేస్సామీ”తి రత్తసువణ్ణస్స నిక్ఖసహస్సం దత్వా సువణ్ణకారేహి ఏకం ఇత్థిరూపం కారాపేత్వా తస్స మజ్జనఘట్టనాదికమ్మపరియోసానే తం రత్తవత్థం నివాసాపేత్వా వణ్ణసమ్పన్నేహి పుప్ఫేహి చేవ నానాఅలఙ్కారేహి చ అలఙ్కారాపేత్వా మాతరం పక్కోసాపేత్వా ఆహ – “అమ్మ ఏవరూపం ఆరమ్మణం లభన్తో గేహే వసామి, అలభన్తో న వసామీ”తి. పణ్డితా బ్రాహ్మణీ చిన్తేసి – “మయ్హం పుత్తో పుఞ్ఞవా దిన్నదానో కతాభినీహారో, పుఞ్ఞం కరోన్తో న ఏకకోవ అకాసి, అద్ధా ఏతేన సహ కతపుఞ్ఞా సువణ్ణరూపకపటిభాగా భవిస్సతీ”తి అట్ఠ బ్రాహ్మణే పక్కోసాపేత్వా సబ్బకామేహి సన్తప్పేత్వా సువణ్ణరూపకం రథం ఆరోపేత్వా, “గచ్ఛథ, తాతా, యత్థ అమ్హాకం జాతిగోత్తభోగేహి సమానకులే ఏవరూపం దారికం పస్సథ, ఇమమేవ సువణ్ణరూపకం, పణ్ణాకారం కత్వా దేథా”తి ఉయ్యోజేసి.

తే “అమ్హాకం నామ ఏతం కమ్మ”న్తి నిక్ఖమిత్వా, “కత్థ గమిస్సామా”తి? చిన్తేత్వా, “మద్దరట్ఠం నామ ఇత్థాకరో, మద్దరట్ఠం గమిస్సామా”తి మద్దరట్ఠే సాగలనగరం అగమింసు. తత్థ తం సువణ్ణరూపకం న్హానతిత్థే ఠపేత్వా ఏకమన్తం నిసీదింసు. అథ భద్దాయ ధాతీ భద్దం న్హాపేత్వా అలఙ్కరిత్వా సిరిగబ్భే నిసీదాపేత్వా న్హాయితుం ఆగచ్ఛన్తీ తం రూపకం దిస్వా, “అయ్యధీతా మే ఇధాగతా”తి సఞ్ఞాయ తజ్జేత్వా “దుబ్బినీతే, కిం త్వం ఇధాగతా”తి? తలసత్తికం ఉగ్గిరిత్వా, “గచ్ఛ సీఘ”న్తి గణ్డపస్సే పహరి. హత్థో పాసాణే పటిహతో వియ కమ్పిత్థ. సా పటిక్కమిత్వా “ఏవం థద్ధం నామ మహాగీవం దిస్వా, ‘అయ్యధీతా మే’తి సఞ్ఞం ఉప్పాదేసిం, అయ్యధీతాయ హి మే అయం నివాసనపటిగ్గాహికాపి అయుత్తా”తి ఆహ. అథ నం తే మనుస్సా పరివారేత్వా “ఏవరూపా తే సామిధీతా”తి పుచ్ఛింసు. “కిం ఏసా, ఇమాయ సతగుణేన సహస్సగుణేన మయ్హం అయ్యా అభిరూపతరా, ద్వాదసహత్థే గబ్భే నిసిన్నాయ పదీపకిచ్చం నత్థి, సరీరోభాసేనేవ తమం విధమతీ”తి. “తేన హి ఆగచ్ఛా”తి తం ఖుజ్జం గహేత్వా సువణ్ణరూపకం రథం ఆరోపేత్వా కోసియగోత్తస్స ఘరద్వారే ఠత్వా ఆగమనం నివేదయింసు.

బ్రాహ్మణో పటిసన్థారం కత్వా, “కుతో ఆగతత్థా”తి? పుచ్ఛి. “మగధరట్ఠే మహాతిత్థగామే కపిలబ్రాహ్మణస్స ఘరతో”తి. “కిం కారణా ఆగతా”తి. “ఇమినా నామ కారణేనా”తి. “కల్యాణం, తాతా, సమజాతిగోత్తవిభవో అమ్హాకం బ్రాహ్మణో, దస్సామి దారిక”న్తి పణ్ణాకారం గణ్హి. తే కపిలబ్రాహ్మణస్స సాసనం పహిణింసు – “లద్ధా దారికా, కత్తబ్బం కరోథా”తి. తం సాసనం సుత్వా పిప్పలిమాణవస్స ఆరోచయింసు – “లద్ధా కిర దారికా”తి. మాణవో “అహం న లభిస్సామీతి చిన్తేసిం, ఇమే లద్ధాతి చ వదన్తి, అనత్థికో హుత్వా పణ్ణం పేసిస్సామీ”తి రహోగతో పణ్ణం లిఖి, “భద్దా అత్తనో జాతిగోత్తభోగానురూపం ఘరావాసం లభతు, అహం నిక్ఖమిత్వా పబ్బజిస్సామి, మా పచ్ఛా విప్పటిసారినీ అహోసీ”తి. భద్దాపి “అసుకస్స కిర మం దాతుకామా”తి సుత్వా రహోగతా పణ్ణం లిఖి, “అయ్యపుత్తో అత్తనో జాతిగోత్తభోగానురూపం ఘరావాసం లభతు. అహం నిక్ఖమిత్వా పబ్బజిస్సామి, మా పచ్ఛా విప్పటిసారీ అహోసీ”తి. ద్వేపి పణ్ణాని అన్తరామగ్గే సమాగచ్ఛింసు. “ఇదం కస్స పణ్ణ”న్తి? పిప్పలిమాణవేన భద్దాయ పహితన్తి. “ఇదం కస్స పణ్ణ”న్తి? భద్దాయ పిప్పలిమాణవస్స పహితన్తి చ వుత్తే ద్వేపి

వాచేత్వా, “పస్సథ దారకానం కమ్మ”న్తి ఫాలేత్వా అరఞ్ఞే ఛడ్డేత్వా సమానపణ్ణం లిఖిత్వా ఇతో చ ఏత్తో చ పేసేసుం. ఇతి తేసం అనిచ్ఛమానానంయేవ సమాగమో అహోసి.

తందివసంయేవ చ మాణవోపి ఏకం పుప్ఫదామం గన్థాపేసి, భద్దాపి ఏకం గన్థాపేసి. తాని ఆసనమజ్ఝే ఠపేత్వా భుత్తసాయమాసా ఉభోపి “సయనం ఆరుహిస్సామా”తి సమాగన్త్వా మాణవో దక్ఖిణపస్సేన సయనం ఆరుహి. భద్దా వామపస్సేన ఆరుహిత్వా ఆహ – “యస్స పస్సే పుప్ఫాని మిలాయన్తి, తస్స రాగచిత్తం ఉప్పన్నన్తి విజానిస్సామ, ఇమం పుప్ఫదామం న అల్లీయితబ్బ”న్తి. తే పన అఞ్ఞమఞ్ఞస్స సరీరసమ్ఫస్సభయేన తియామరత్తిం నిద్దం అనోక్కమన్తావ వీతినామేన్తి, దివా పన హసితమత్తమ్పి న హోతి. తే లోకామిసేన అసంసట్ఠా యావ మాతాపితరో ధరన్తి, తావ కుటుమ్బం అవిచారేత్వా తేసు కాలఙ్కతేసు విచారయింసు. మహతీ మాణవస్స సమ్పత్తి, ఏకదివసం సరీరం ఉబ్బట్టేత్వా ఛడ్డేతబ్బం సువణ్ణచుణ్ణమేవ మగధనాళియా ద్వాదసనాళిమత్తం లద్ధుం వట్టతి. యన్తబద్ధాని సట్ఠి మహాతళాకాని, కమ్మన్తో ద్వాదసయోజనికో, అనురాధపురప్పమాణా చుద్దస దాసగామా, చుద్దస హత్థానీకా, చుద్దస అస్సానీకా, చుద్దస రథానీకా.

సో ఏకదివసం అలఙ్కతం అస్సం ఆరుయ్హ మహాజనపరివుతో కమ్మన్తం గన్త్వా ఖేత్తకోటియం ఠితో నఙ్గలేహి భిన్నట్ఠానతో కాకాదయో సకుణే గణ్డుప్పాదకాదిపాణే ఉద్ధరిత్వా ఖాదన్తే దిస్వా, “తాతా, ఇమే కిం ఖాదన్తీ”తి పుచ్ఛి? “గణ్డుప్పాదకే అయ్యా”తి. “ఏతేహి కతం పాపం కస్స హోతీ”తి? “తుమ్హాకం, అయ్యా”తి. సో చిన్తేసి – “సచే ఏతేహి కతం పాపం మయ్హం హోతి, కిం మే కరిస్సతి సత్తఅసీతికోటిధనం? కిం ద్వాదసయోజనో కమ్మన్తో, కిం యన్తబద్ధాని సట్ఠి మహాతళాకాని, కిం చుద్దస గామా? సబ్బమేతం భద్దాయ కాపిలానియా నియ్యాతేత్వా నిక్ఖమిత్వా పబ్బజిస్సామీ”తి.

భద్దాపి కాపిలానీ తస్మిం ఖణే అబ్భన్తరవత్థుమ్హి తయో తిలకుమ్భే పత్థరాపేత్వా ధాతీహి పరివుతా నిసిన్నా కాకే తిలపాణకే ఖాదమానే దిస్వా, “అమ్మా కిం ఇమే ఖాదన్తీ”తి? పుచ్ఛి. “పాణకే అయ్యే”తి. “అకుసలం కస్స హోతీ”తి? “తుమ్హాకం అయ్యే”తి. సా చిన్తేసి – “మయ్హం చతుహత్థవత్థం నాళికోదనమత్తఞ్చ లద్ధుం వట్టతి, యది చ పనేతం ఏత్తకేన జనేన కతం అకుసలం మయ్హం హోతి, భవసహస్సేనపి వట్టతో సీసం ఉక్ఖిపితుం న సక్కా , అయ్యపుత్తే ఆగతమత్తేయేవ సబ్బం తస్స నియ్యాతేత్వా నిక్ఖమ్మ పబ్బజిస్సామీ”తి.

మాణవో ఆగన్త్వా న్హత్వా పాసాదం ఆరుయ్హ మహారహే పల్లఙ్కే నిసీది, అథస్స చక్కవత్తినో అనుచ్ఛవికం భోజనం సజ్జయింసు. ద్వేపి భుఞ్జిత్వా పరిజనే నిక్ఖన్తే రహోగతా ఫాసుకట్ఠానే నిసీదింసు. తతో మాణవో భద్దం ఆహ – “భద్దే, త్వం ఇమం ఘరం ఆగచ్ఛన్తీ కిత్తకం ధనం ఆహరీ”తి? “పఞ్చపణ్ణాస సకటసహస్సాని అయ్యా”తి. “ఏతం సబ్బం, యా చ ఇమస్మిం ఘరే సత్తఅసీతికోటియో, యన్తబద్ధా సట్ఠితళాకాదిభేదా సమ్పత్తి అత్థి, సబ్బం తుయ్హంయేవ నియ్యాతేమీ”తి. “తుమ్హే పన అయ్యా”తి. “అహం పబ్బజిస్సామీ”తి. “అయ్యా అహమ్పి తుమ్హాకంయేవ ఆగమనం ఓలోకయమానా నిసిన్నా, అహమ్పి పబ్బజిస్సామీ”తి. తేసం ఆదిత్తపణ్ణకుటి వియ తయో భవా ఉపట్ఠహింసు. తే “పబ్బజిస్సామా”తి వత్వా అన్తరాపణతో కసాయరసపీతాని వత్థాని మత్తికాపత్తే చ ఆహరాపేత్వా అఞ్ఞమఞ్ఞం కేసే ఓహారేత్వా, “యే లోకే అరహన్తో, తే ఉద్దిస్స అమ్హాకం పబ్బజ్జా”తి పబ్బజిత్వా థవికాసు పత్తే ఓసాపేత్వా అంసే లగ్గేత్వా పాసాదతో ఓతరింసు. గేహే దాసేసు చ కమ్మకారేసు చ న కోచి సఞ్జాని.

అథ నే బ్రాహ్మణగామతో నిక్ఖమ్మ దాసగామద్వారేన గచ్ఛన్తే ఆకప్పకుత్తవసేన దాసగామవాసినో సఞ్జానింసు. తే రుదన్తా పాదేసు నిపతిత్వా "కిం అమ్హే అనాథే కరోథ అయ్యా"తి? ఆహంసు. "మయం, భణే 'ఆదిత్తపణ్ణసాలా వియ తయో భవా'తి పబ్బజిమ్హా, సచే తుమ్హేసు ఏకేకం భుజిస్సం కరోమ, వస్ససతమ్పి నప్పహోతి, తుమ్హేవ తుమ్హాకం సీసం ధోవిత్వా భుజిస్సా హుత్వా జీవథా"తి వత్వా తేసం రోదన్తానంయేవ పక్కమింసు. థేరో పురతో గచ్ఛన్తో నివత్తిత్వా ఓలోకేన్తో చిన్తేసి – "అయం భద్దా కాపిలానీ సకలజమ్బుదీపగ్ఘనికా ఇత్థీ మయ్హం పచ్ఛతో ఆగచ్ఛతి. ఠానం ఖో పనేతం విజ్జతి, యం కోచిదేవ ఏవం చిన్తేయ్య 'ఇమే పబ్బజిత్వాపి వినా భవితుం న సక్కోన్తి, అననుచ్ఛవికం కరోన్తీ'"తి. "కోచి వా పన మనం పదూసేత్వా అపాయపూరకో భవేయ్య. ఇమం పహాయ మయా గన్తుం వట్టతీ"తి చిత్తం ఉప్పాదేసి.

సో పురతో గచ్ఛన్తో ద్వేధాపథం దిస్వా తస్స మత్థకే అట్ఠాసి. భద్దాపి ఆగన్త్వా వన్దిత్వా అట్ఠాసి. అథ నం ఆహ – "భద్దే, తాదిసిం ఇత్థిం మమ పచ్ఛతో ఆగచ్ఛన్తిం దిస్వా, 'ఇమే పబ్బజిత్వాపి వినా భవితుం న సక్కోన్తీ'తి చిన్తేత్వా అమ్హేసు పదుట్ఠచిత్తో మహాజనో అపాయపూరకో భవేయ్య. ఇమస్మిం ద్వేధాపథే త్వం ఏకం గణ్హ, అహం ఏకేన గమిస్సామీ"తి. "ఆమ, అయ్య, పబ్బజితానం మాతుగామో నామ మలం, 'పబ్బజిత్వాపి వినా న భవన్తీ'తి అమ్హాకం దోసం పస్సన్తి, తుమ్హే ఏకం మగ్గం గణ్హథ, వినా భవిస్సామా"తి తిక్ఖత్తుం పదక్ఖిణం కత్వా చతూసు ఠానేసు పఞ్చపతిట్ఠితేన వన్దిత్వా దసనఖసమోధానసముజ్జలం అఞ్జలిం పగ్గయ్హ, "సతసహస్సకప్పప్పమాణే అద్ధానే కతో మిత్తసన్థవో అజ్జ భిజ్జతీ"తి వత్వా, "తుమ్హే దక్ఖిణజాతికా నామ, తుమ్హాకం దక్ఖిణమగ్గో వట్టతి, మయం మాతుగామా నామ వామజాతికా, అమ్హాకం వామమగ్గో వట్టతీ"తి వన్దిత్వా మగ్గం పటిపన్నా. తేసం ద్వేధాభూతకాలే అయం మహాపథవీ "అహం చక్కవాళగిరిసినేరుపబ్బతే ధారేతుం సక్కోన్తీపి తుమ్హాకం గుణే ధారేతుం న సక్కోమీ"తి వదన్తీ వియ విరవమానా అకమ్పి, ఆకాసే అసనిసద్దో వియ పవత్తి, చక్కవాళపబ్బతో ఉన్నది.

సమ్మాసమ్బుద్ధో వేళువనమహావిహారే గన్ధకుటియం నిసిన్నో పథవీకమ్పనసద్దం సుత్వా, "కస్స ను ఖో పథవీ కమ్పతీ"తి? ఆవజ్జేన్తో "పిప్పలిమాణవో చ భద్దా చ కాపిలానీ మం ఉద్దిస్స అప్పమేయ్యం సమ్పత్తిం పహాయ పబ్బజితా, తేసం వియోగట్ఠానే ఉభిన్నమ్పి గుణబలేన అయం పథవీకమ్పో జాతో, మయాపి ఏతేసం సఙ్గహం కాతుం వట్టతీ"తి గన్ధకుటితో నిక్ఖమ్మ సయమేవ పత్తచీవరం ఆదాయ, అసీతిమహాథేరేసు కఞ్చి అనామన్తేత్వా తిగావుతం మగ్గం పచ్చుగ్గమనం కత్వా రాజగహస్స చ నాళన్దాయ చ అన్తరే బహుపుత్తకనిగ్రోధరుక్ఖమూలే పల్లఙ్కం ఆభుజిత్వా నిసీది. నిసీదన్తో పన అఞ్ఞతరో పంసుకూలికో వియ అనిసీదిత్వా బుద్ధవేసం గహేత్వా అసీతిహత్థా ఘనబుద్ధరస్మియో విస్సజ్జేన్తో నిసీది. ఇతి తస్మిం ఖణే పణ్ణఛత్తసకటచక్కకూటాగారాదిప్పమాణా బుద్ధరస్మియో ఇతో చితో చ విప్ఫన్దన్తియో విధావన్తియో చన్దిమసహస్ససూరియసహస్సఉగ్గమనకాలో వియ కురుమానా తం వనన్తరం ఏకోభాసం అకంసు. ద్వత్తింసమహాపురిసలక్ఖణానం సిరియా సముజ్జలితతారాగణం వియ గగనం, సుపుప్ఫితకమలకువలయం వియ సలిలం, వనన్తరం విరోచిత్థ. నిగ్రోధరుక్ఖస్స నామ ఖన్ధో సేతో హోతి, పత్తాని నీలాని పక్కాని రత్తాని. తస్మిం పన దివసే సతసాఖో నిగ్రోధరుక్ఖో సువణ్ణవణ్ణో అహోసి.

ఇతి యా సా **అద్ధానమగ్గప్పటిపన్నో**తి పదస్స అత్థం వత్వా, "ఇదాని యథా ఏస పబ్బజితో, యథా చ అద్ధానమగ్గం పటిపన్నో. ఇమస్స అత్థస్స ఆవిభావత్థం అభినీహారతో పట్ఠాయ అయం అనుపుబ్బికథా కథేతబ్బా"తి వుత్తా, సా ఏవం వేదితబ్బా.

అన్తరా చ రాజగహం అన్తరా చ నాళన్దన్తి రాజగహస్స చ నాళన్దాయ చ అన్తరే. **సత్థారఞ్చ వతాహం పస్సేయ్యం భగవన్తమేవ పస్సేయ్యన్తి** సచే అహం సత్థారం పస్సేయ్యం, ఇమంయేవ భగవన్తం పస్సేయ్యం. న హి మే ఇతో అఞ్ఞేన సత్థారా భవితుం సక్కాతి. **సుగతఞ్చ వతాహం పస్సేయ్యం భగవన్తమేవ పస్సేయ్యన్తి** సచే అహం సమ్మాపటిపత్తియా సుట్ఠు గతత్తా సుగతం నామ పస్సేయ్యం, ఇమంయేవ భగవన్తం పస్సేయ్యం. న హి మే ఇతో అఞ్ఞేన సుగతేన భవితుం సక్కాతి. **సమ్మాసమ్బుద్ధఞ్చ వతాహం పస్సేయ్యం భగవన్తమేవ పస్సేయ్యన్తి** సచే అహం సమ్మా సామఞ్చ సచ్చాని బుద్ధత్తా సమ్మాసమ్బుద్ధం నామ పస్సేయ్యం, ఇమంయేవ భగవన్తం పస్సేయ్యం. న హి మే ఇతో అఞ్ఞేన సమ్మాసమ్బుద్ధేన భవితుం సక్కాతి అయమేత్థ అధిప్పాయో. ఏవం దస్సనేనేవ "భగవతి 'అయం సత్థా, అయం సుగతో, అయం సమ్మాసమ్బుద్ధో'తి నిక్కఙ్ఖో అహం, ఆవుసో, అహోసి"న్తి దీపేతి. **సత్థా మే, భన్తేతి** ఇదం కిఞ్చాపి ద్వే వారే ఆగతం, తిక్ఖత్తుం పన వుత్తన్తి వేదితబ్బం. ఇమినా హి సో "ఏవం తిక్ఖత్తుం సావకత్తం సావేసిం, ఆవుసో"తి దీపేతి.

అజానఞ్ఞేవాతి అజానమానోవ. దుతియపదేపి ఏసేవ నయో. **ముద్ధాపి తస్స విపతేయ్యాతి** యస్స అఞ్ఞస్స "అజానంయేవ జానామీ"తి పటిఞ్ఞస్స బాహిరకస్స సత్థునో ఏవం సబ్బచేతసా సమన్నాగతో పసన్నచిత్తో సావకో ఏవరూపం పరమనిపచ్చకారం కరేయ్య, తస్స వణ్టఛిన్నతాలపక్కం వియ గీవతో ముద్ధాపి విపతేయ్య, సత్తధా పన ఫలేయ్యాతి అత్థో. కిం వా ఏతేన, సచే మహాకస్సపత్థేరో ఇమినా చిత్తప్పసాదేన ఇమం పరమనిపచ్చకారం మహాసముద్దస్స కరేయ్య, తత్తకపాలే పక్ఖిత్తఉదకబిన్దు వియ విలయం గచ్ఛేయ్య. సచే చక్కవాళస్స కరేయ్య, థుసముట్ఠి వియ వికిరేయ్య. సచే సినేరుపబ్బతస్స కరేయ్య, కాకతుణ్డేన పహటపిట్ఠముట్ఠి వియ విద్ధంసేయ్య . సచే మహాపథవియా కరేయ్య, వాతాహతభస్మపుఞ్జో వియ వికిరేయ్య. ఏవరూపోపి పన థేరస్స నిపచ్చాకారో సత్థు సువణ్ణవణ్ణే పాదపిట్ఠే లోమమత్తమ్పి వికోపేతుం నాసక్ఖి. తిట్ఠతు చ మహాకస్సపో, మహాకస్సపసదిసానం భిక్ఖూనం సహస్సమ్పి సతసహస్సమ్పి నిపచ్చాకారదస్సనేన నేవ దసబలస్స పాదపిట్ఠే లోమమత్తమ్పి వికోపేతుం పంసుకూలచీవరే వా అంసుమత్తమ్పి చాలేతుం సక్కోతి. ఏవం మహానుభావో హి సత్థా.

తస్మాతిహ తే కస్సపాతి యస్మా అహం జానన్తో ఏవ "జానామీ"తి, పస్సన్తో ఏవ చ "పస్సామీ"తి వదామి, తస్మా, కస్సప, తయా ఏవం సిక్ఖితబ్బం. **తిబ్బన్తి** బహలం మహన్తం. **హిరోత్తప్పన్తి** హిరీ చ ఓత్తప్పఞ్చ. **పచ్చుపట్ఠితం భవిస్సతీతి** పఠమతరమేవ ఉపట్ఠితం భవిస్సతి. యో హి థేరాదీసు హిరోత్తప్పం ఉపట్ఠపేత్వా ఉపసఙ్కమతి థేరాదయోపి తం సహిరికా సఓత్తప్పా చ హుత్వా ఉపసఙ్కమన్తీతి అయమేత్థ ఆనిసంసో. **కుసలూపసంహితన్తి** కుసలసన్నిస్సితం. **అట్ఠిం కత్వాతి** అత్తానం తేన ధమ్మేన అట్ఠికం కత్వా, తం వా ధమ్మం "ఏస మయ్హం అత్థో"తి అట్ఠిం కత్వా. **మనసి కత్వాతి** చిత్తే ఠపేత్వా. **సబ్బచేతసా సమన్నాహరిత్వాతి** చిత్తస్స థోకమ్పి బహి గన్తుం అదేన్తో సబ్బేన సమన్నాహారచిత్తేన సమన్నాహరిత్వా. **ఓహితసోతోతి** ఠపితసోతో, ఞాణసోతఞ్చ పసాదసోతఞ్చ ఓదహిత్వా మయా దేసితం ధమ్మం సక్కచ్చమేవ సుణిస్సామీతి ఏవఞ్హి తే సిక్ఖితబ్బం. **సాతసహగతా చ మే కాయగతాసతీతి** అసుభేసు చేవ ఆనాపానే చ పఠమజ్ఝానవసేన సుఖసమ్పయుత్తా కాయగతాసతి. యో చ పనాయం తివిధో ఓవాదో, థేరస్స అయమేవ పబ్బజ్జా చ ఉపసమ్పదా చ అహోసి.

సరణోతి సకిలేసో సఇణో హుత్వా. **రట్ఠపిణ్డం భుఞ్జిన్తి** సద్ధాదేయ్యం భుఞ్జిం. చత్తారో హి పరిభోగా థేయ్యపరిభోగో ఇణపరిభోగో దాయజ్జపరిభోగో సామిపరిభోగోతి. తత్థ దుస్సీలస్స సఙ్ఘమజ్ఝే నిసీదిత్వా భుఞ్జన్తస్సాపి పరిభోగో **థేయ్యపరిభోగో**

నామ. కస్మా? చతూసు పచ్చయేసు అనిస్సరతాయ. సీలవతో అపచ్చవేక్ఖితపరిభోగో **ఇణపరిభోగో** నామ. సత్తన్నం సేఖానం పరిభోగో **దాయజ్జపరిభోగో** నామ. ఖీణాసవస్స పరిభోగో **సామిపరిభోగో** నామ. ఇతి ఖీణాసవోవ సామీ హుత్వా అనణో పరిభుఞ్జతి. థేరో అత్తనా పుథుజ్జనేన హుత్వా పరిభుత్తపరిభోగం ఇణపరిభోగంయేవ కరోన్తో ఏవమాహ. **అట్ఠమియా అఞ్ఞా ఉదపాదీ**తి అట్ఠమే దివసే అరహత్తఫలం ఉప్పజ్జి.

అథ ఖో, ఆవుసో, భగవా మగ్గా ఓక్కమ్మాతి మగ్గతో ఓక్కమనం పఠమతరం తందివసేయేవ అహోసి, అరహత్తాధిగమో పచ్ఛా. దేసనావారస్స పన ఏవం ఆగతత్తా అరహత్తాధిగమో పఠమం దీపితో. కస్మా పన భగవా మగ్గా ఓక్కన్తోతి? ఏవం కిరస్స అహోసి "ఇమం భిక్ఖుం జాతిఆరఞ్ఞికం జాతిపంసుకూలికం జాతిఏకాసనికం కరిస్సామీ"తి. తస్మా ఓక్కమి.

ముదుకా ఖో త్యాయన్తి ముదుకా ఖో తే అయం. ఇమఞ్చ పన వాచం భగవా తం చీవరం పదుమపుప్ఫవణ్ణేన పాణినా అన్తన్తేన పరామసన్తో ఆహ. కస్మా ఏవమాహాతి? థేరేన సహ చీవరం పరివత్తేతుకామతాయ. కస్మా పరివత్తేతుకామో జాతోతి? థేరం అత్తనో ఠానే ఠపేతుకామతాయ. థేరో పన యస్మా చీవరస్స వా పత్తస్స వా వణ్ణే కథితే "ఇమం తుమ్హాకం గణ్హథా"తివచనం చారిత్తమేవ, తస్మా "పటిగ్గణ్హాతు మే, భన్తే, భగవా"తి ఆహ. **ధారేస్ససి పన మే త్వం, కస్సప, సాణాని పంసుకూలాని నిబ్బసనానీ**తి, కస్సప, త్వం ఇమాని పరిభోగజిణ్ణాని పంసుకూలాని పారుపితుం సక్ఖిస్ససీతి వదతి. తఞ్చ ఖో న కాయబలం సన్ధాయ, పటిపత్తిపూరణం పన సన్ధాయ ఏవమాహ. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో – అహం ఇమం చీవరం పుణ్ణం నామ దాసిం పారుపిత్వా ఆమకసుసానే ఛడ్డితం తం సుసానం పవిసిత్వా తుమ్బమత్తేహి పాణకేహి సమ్పరికిణ్ణం తే పాణకే విధునిత్వా మహాఅరియవంసే ఠత్వా అగ్గహేసిం, తస్స మే ఇమం చీవరం గహితదివసే దససహస్సచక్కవాళే మహాపథవీ మహావిరవం విరవమానా కమ్పిత్థ, ఆకాసో తటతటాయి, చక్కవాళదేవతా సాధుకారమదంసు, "ఇమం చీవరం గణ్హన్తేన భిక్ఖునా జాతిపంసుకూలికేన జాతిఆరఞ్ఞికేన జాతిఏకాసనికేన జాతిసపదానచారికేన భవితుం వట్టతి, త్వం ఇమస్స చీవరస్స అనుచ్ఛవికం కాతుం సక్ఖిస్ససీ"తి. థేరోపి అత్తనా పఞ్చన్నం హత్థీనం బలం ధారేతి, సో తం అతక్కయిత్వా "అహమేతం పటిపత్తిం పూరేస్సామీ"తి ఉస్సాహేన సుగతచీవరస్స అనుచ్ఛవికం కాతుకామో "ధారేస్సామహం, భన్తే"తి ఆహ. **పటిపజ్జిన్తి** పటిపన్నోస్మి. ఏవం పన చీవరపరివత్తనం కత్వా చ థేరేన పారుతచీవరం భగవా పారుపి, సత్థు చీవరం థేరో. తస్మిం సమయే మహాపథవీ ఉదకపరియన్తం కత్వా ఉన్నదన్తీ కమ్పిత్థ.

భగవతో పుత్తోతిఆదీసు థేరో భగవన్తం నిస్సాయ అరియాయ జాతియా జాతోతి భగవతో పుత్తో. ఉరేన వసిత్వా ముఖతో నిక్ఖన్తఓవాదవసేన పబ్బజ్జాయ చేవ ఉపసమ్పదాయ చ పతిట్ఠితత్తా **ఓరసో ముఖతో జాతో**. ఓవాదధమ్మతో జాతత్తా ఓవాదధమ్మేన చ నిమ్మితత్తా **ధమ్మజో ధమ్మనిమ్మితో**. ఓవాదధమ్మదాయాదం నవలోకుత్తరధమ్మదాయాదమేవ వా అరహతీతి **ధమ్మదాయాదో** . **పటిగ్గహితాని సాణాని పంసుకూలానీ**తి సత్థారా పారుతం పంసుకూలచీవరం పారుపనత్థాయ పటిగ్గహితం.

సమ్మా వదమానో వదేయ్యాతి యం పుగ్గలం "భగవతో పుత్తో"తిఆదీహి గుణేహి సమ్మా వదమానో వదేయ్య, మమం తం సమ్మా వదమానో వదేయ్య, అహం ఏవరూపోతి. ఏత్తావతా థేరేన పబ్బజ్జా చ పరిసోధితా హోతి. అయఞ్హేత్థ అధిప్పాయో – ఆవుసో, యస్స న ఉపజ్ఝాయో పఞ్ఞాయతి, న ఆచరియో, కిం సో అనుపజ్ఝాయో అనాచరియో న్హాపితముణ్డకో సయంగహితకాసావో "తిత్థియపక్కన్తకో"తి సఙ్ఖం గతో ఏవం తిగావుతం మగ్గం పచ్చుగ్గమనం లభతి, తీహి ఓవాదేహి పబ్బజ్జం వా ఉపసమ్పదం వా లభతి, కాయేన కాయం చీవరపరివత్తనం లభతి? పస్స యావ దుబ్భాసితం వచనం

ఖుల్లనన్దాయ భిక్ఖునియాతి. ఏవం పబ్బజ్జం సోధేత్వా ఇదాని ఛహి అభిఞ్ఞాహి సీహనాదం నదితుం **అహం ఖో, ఆవుసో**తిఆదిమాహ. సేసం పురిమనయేనేవ వేదితబ్బం. ఏకాదసమం.

౧౨. పరంమరణసుత్తవణ్ణనా

౧౫౫. ద్వాదసమే **తథాగతో**తి సత్తో. **న హేతం, ఆవుసో, అత్థసంహిత**న్తి, ఆవుసో, ఏతం దిట్ఠిగతం అత్థసన్నిస్సితం న హోతి. **నాదిబ్రహ్మచరియక**న్తి మగ్గబ్రహ్మచరియస్స పుబ్బభాగపటిపదాపి న హోతి. **ఏతఞ్హి, ఆవుసో, అత్థసంహిత**న్తి, ఆవుసో, ఏతం చతుసచ్చకమ్మట్ఠానం అత్థసన్నిస్సితం. **ఏతం ఆదిబ్రహ్మచరియక**న్తి ఏతం మగ్గబ్రహ్మచరియస్స ఆది పుబ్బభాగపటిపదా. ద్వాదసమం.

౧౩. సద్ధమ్మప్పతిరూపకసుత్తవణ్ణనా

౧౫౬. తేరసమే **అఞ్ఞాయ సణ్ఠహింసూ**తి అరహత్తే పతిట్ఠహింసు. **సద్ధమ్మప్పతిరూపక**న్తి ద్వే సద్ధమ్మప్పతిరూపకాని అధిగమసద్ధమ్మప్పతిరూపకఞ్చ పరియత్తిసద్ధమ్మప్పతిరూపకఞ్చ. తత్థ –

> “ఓభాసే చేవ ఞాణే చ, పీతియా చ వికమ్పతి;
> పస్సద్ధియా సుఖే చేవ, యేహి చిత్తం పవేధతి.
>
> “అధిమోక్ఖే చ పగ్గాహే, ఉపట్ఠానే చ కమ్పతి;
> ఉపేక్ఖావజ్జనాయ చేవ, ఉపేక్ఖాయ చ నికన్తియా.
>
> “ఇమాని దస ఠానాని, పఞ్ఞా యస్స పరిచితా;
> ధమ్ముద్ధచ్చకుసలో హోతి, న చ సమ్మోహ గచ్ఛతీ”తి. (పటి॰ మ॰ ౨.౭); –

ఇదం విపస్సనాఞాణస్స ఉపక్కిలేసజాతం **అధిగమసద్ధమ్మప్పతిరూపకం** నామ. తిస్సో పన సఙ్గీతియో అనారుళ్హం ధాతుకథా ఆరమ్మణకథా అసుభకథా ఞాణవత్థుకథా విజ్జాకరణ్డకోతి ఇమేహి పఞ్చహి కథావత్థూహి పరిబాహిరం గుళ్హవినయం గుళ్హవేస్సన్తరం గుళ్హమహోసధం వణ్ణపిటకం అఙ్గులిమాలపిటకం రట్ఠపాలగజ్జితం ఆళవకగజ్జితం వేదల్లపిటకన్తి అబుద్ధవచనం **పరియత్తిసద్ధమ్మప్పతిరూపకం** నామ.

జాతరూపప్పతిరూపకన్తి సువణ్ణరసవిధానం ఆరకూటమయం సువణ్ణవణ్ణం ఆభరణజాతం. ఛణకాలేసు హి మనుస్సా “ఆభరణభణ్డకం గణ్హిస్సామా”తి ఆపణం గచ్ఛన్తి. అథ నే ఆపణికా ఏవం వదన్తి, “సచే తుమ్హే ఆభరణత్థికా, ఇమాని గణ్హథ. ఇమాని హి ఘనాని చేవ వణ్ణవన్తాని చ అప్పగ్ఘాని చా”తి. తే తేసం సుత్వా, “కారణం ఇమే వదన్తి, ఇమాని పిళన్ధిత్వా సక్కా నక్ఖత్తం కీళితుం, సోభన్తి చేవ అప్పగ్ఘాని చా”తి తాని గహేత్వా గచ్ఛన్తి. సువణ్ణభణ్డం అవిక్కియమానం నిదహిత్వా ఠపేతబ్బం హోతి. ఏవం తం జాతరూపప్పతిరూపకే ఉప్పన్నే అన్తరధాయతి నామ.

అథ సద్ధమ్మస్స అన్తరధానం హోతీతి అధిగమసద్ధమ్మస్స పటిపత్తిసద్ధమ్మస్స పరియత్తిసద్ధమ్మస్సాతి తివిధస్సాపి సద్ధమ్మస్స అన్తరధానం హోతి. పఠమబోధియఞ్హి భిక్ఖూ పటిసమ్భిదప్పత్తా అహేసుం. అథ కాలే గచ్ఛన్తే పటిసమ్భిదా

పాపుణితుం న సక్ఖింసు, ఛళభిఞ్ఞా అహేసుం. తతో ఛ అభిఞ్ఞా పాపుణితుం అసక్కోన్తా తిస్సో విజ్జా పాపుణింసు. ఇదాని కాలే గచ్ఛన్తే తిస్సో విజ్జా పాపుణితుం అసక్కోన్తా ఆసవక్ఖయమత్తం పాపుణిస్సన్తి. తమ్పి అసక్కోన్తా అనాగామిఫలం, తమ్పి అసక్కోన్తా సకదాగామిఫలం, తమ్పి అసక్కోన్తా సోతాపత్తిఫలం. గచ్ఛన్తే కాలే సోతాపత్తిఫలమ్పి పత్తుం న సక్ఖిస్సన్తి. అథ నేసం యదా విపస్సనా ఇమేహి ఉపక్కిలేసేహి ఉపక్కిలిట్ఠా ఆరద్ధమత్తావ ఠస్సతి, తదా అధిగమసద్ధమ్మో అన్తరహితో నామ భవిస్సతి.

పఠమబోధియఞ్హి భిక్ఖూ చతున్నం పటిసమ్భిదానం అనుచ్ఛవికం పటిపత్తిం పూరయింసు. గచ్ఛన్తే కాలే తం అసక్కోన్తా ఛన్నం అభిఞ్ఞానం, తమ్పి అసక్కోన్తా తిస్సన్నం విజ్జానం, తమ్పి అసక్కోన్తా అరహత్తఫలమత్తస్స. గచ్ఛన్తే పన కాలే అరహత్తస్స అనుచ్ఛవికం పటిపత్తిం పూరేతుం అసక్కోన్తా అనాగామిఫలస్స అనుచ్ఛవికం పటిపత్తిం పూరేస్సన్తి , తమ్పి అసక్కోన్తా సకదాగామిఫలస్స, తమ్పి అసక్కోన్తా సోతాపత్తిఫలస్స. యదా పన సోతాపత్తిఫలస్సపి అనుచ్ఛవికం పటిపదం పూరేతుం అసక్కోన్తా సీలపారిసుద్ధిమత్తేవ ఠస్సన్తి, తదా పటిపత్తిసద్ధమ్మో అన్తరహితో నామ భవిస్సతి.

యావ పన తేపిటకం బుద్ధవచనం వత్తతి, న తావ సాసనం అన్తరహితన్తి వత్తుం వట్టతి. తిట్ఠన్తు తీణి వా, అభిధమ్మపిటకే అన్తరహితే ఇతరేసు ద్వీసు తిట్ఠన్తేసుపి అన్తరహితన్తి న వత్తబ్బమేవ. ద్వీసు అన్తరహితేసు వినయపిటకమత్తే ఠితేపి, తత్రాపి ఖన్ధకపరివారేసు అన్తరహితేసు ఉభతోవిభఙ్గమత్తే, మహావినయే అన్తరహితే ద్వీసు పాతిమోక్ఖేసు వత్తమానేసుపి సాసనం అనన్తరహితమేవ. యదా పన ద్వే పాతిమోక్ఖా అన్తరధాయిస్సన్తి, అథ పరియత్తిసద్ధమ్మస్స అన్తరధానం భవిస్సతి. తస్మిం అన్తరహితే సాసనం అన్తరహితం నామ హోతి. పరియత్తియా హి అన్తరహితాయ పటిపత్తి అన్తరధాయతి, పటిపత్తియా అన్తరహితాయ అధిగమో అన్తరధాయతి. కిం కారణా? అయఞ్హి పరియత్తి పటిపత్తియా పచ్చయో హోతి, పటిపత్తి అధిగమస్స. ఇతి పటిపత్తితోపి పరియత్తిమేవ పమాణం.

ననుచ కస్సపసమ్మాసమ్బుద్ధకాలే కపిలో నామ అనారాధకభిక్ఖు "పాతిమోక్ఖం ఉద్దిసిస్సామీ"తి బీజనిం గహేత్వా ఆసనే నిసిన్నో "అత్థి ఇమస్మిం వత్తన్తా"తి పుచ్ఛి, అథ తస్స భయేన యేసమ్పి పాతిమోక్ఖో వత్తతి, తేపి "మయం వత్తామా"తి అవత్వా "న వత్తామా"తి వదింసు, సో బీజనిం ఠపేత్వా ఉట్ఠాయాసనా గతో, తదా సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సాసనం ఓసక్కితన్తి? కిఞ్చాపి ఓసక్కితం, పరియత్తి పన ఏకన్తేనేవ పమాణం. యథా హి మహతో తళాకస్స పాళియా థిరాయ ఉదకం న ఠస్సతీతి న వత్తబ్బం, ఉదకే సతి పదుమాదీని పుప్ఫాని న పుప్ఫిస్సన్తీతి న వత్తబ్బం, ఏవమేవ మహాతళాకస్స థిరపాళిసదిసే తేపిటకే బుద్ధవచనే సతి మహాతళాకే ఉదకసదిసా పటిపత్తిపూరకా కులపుత్తా నత్థీతి న వత్తబ్బా, తేసు సతి మహాతళాకే పదుమాదీని పుప్ఫాని వియ సోతాపన్నాదయో అరియపుగ్గలా నత్థీతి న వత్తబ్బాతి ఏవం ఏకన్తతో పరియత్తియేవ పమాణం.

పథవీధాతూతి ద్వే సతసహస్సాని చత్తారి చ నహుతాని బహలా మహాపథవీ. **ఆపోధాతూ**తి పథవితో పట్ఠాయ యావ సుభకిణ్హబ్రహ్మలోకా ఉగ్గతం కప్పవినాసకం ఉదకం. **తేజోధాతూ**తి పథవితో పట్ఠాయ యావ ఆభస్సరబ్రహ్మలోకా ఉగ్గతో కప్పవినాసకో అగ్గి. **వాయోధాతూ**తి పథవితో పట్ఠాయ యావ వేహప్ఫలబ్రహ్మలోకా ఉగ్గతో కప్పవినాసకో వాయు. ఏతేసు హి ఏకధమ్మోపి సత్థు సాసనం అన్తరధాపేతుం న సక్కోతి, తస్మా ఏవమాహ. **ఇధేవ తే ఉప్పజ్జన్తీ**తి లోహతో లోహఖాదకం మలం వియ ఇమస్మిం మయ్హంయేవ సాసనే తే ఉప్పజ్జన్తి. **మోఘపురిసా**తి తుచ్ఛపురిసా.

ఆదికేనేవ ఓపిలవతీతి ఏత్థ **ఆదికే**నాతి ఆదానేన గహణేన. **ఓపిలవతీ**తి నిముజ్జతి. ఇదం వుత్తం హోతి – యథా ఉదకచరా నావా భణ్డం గణ్హన్తీ నిముజ్జతి, ఏవం పరియత్తిఆదీనం పూరణేన సద్ధమ్మస్స అన్తరధానం న హోతి. పరియత్తియా హి హాయమానాయ పటిపత్తి హాయతి, పటిపత్తియా హాయమానాయ అధిగమో హాయతి. పరియత్తియా పూరయమానాయ పరియత్తిధరా పుగ్గలా పటిపత్తిం పూరేన్తి, పటిపత్తిపూరకా అధిగమం పూరేన్తి. ఇతి నవచన్దో వియ పరియత్తియాదీసు వడ్ఢమానాసు మయ్హం సాసనం వడ్ఢతి యేవాతి దస్సేతి.

ఇదాని యేహి ధమ్మేహి సద్ధమ్మస్స అన్తరధానఞ్చేవ ఠితి చ హోతి, తే దస్సేన్తో **పఞ్చ ఖో**తిఆదిమాహ. తత్థ **ఓక్కమనీయా**తి అవక్కమనీయా, హేట్ఠాగమనీయాతి అత్థో. **సత్థరి అగారవా**తిఆదీసు **అగారవా**తి గారవరహితా. **అప్పతిస్సా**తి అప్పతిస్సయా అనీచవుత్తికా. తత్థ యో చేతియఙ్గణం ఆరోహన్తో ఛత్తం ధారేతి, ఉపాహనం ధారేతి, అఞ్ఞతో ఓలోకేత్వా కథం కథేన్తో గచ్ఛతి, అయం **సత్థరి అగారవో** నామ.

యో ధమ్మస్సవనస్స కాలే సఙ్ఘుట్ఠే దహరసామణేరేహి పరివారితో నిసీదతి, అఞ్ఞాని వా నవకమ్మాదీని కరోతి, ధమ్మస్సవనగ్గే నిసిన్నో నిద్దాయతి, విక్ఖిత్తో వా అఞ్ఞం కథేన్తో నిసీదతి, అయం **ధమ్మే అగారవో** నామ.

యో థేరుపట్ఠానం గన్త్వా, అవన్దిత్వా నిసీదతి, హత్థపల్లత్థికం దుస్సపల్లత్థికం కరోతి, అఞ్ఞం వా పన హత్థపాదకుక్కుచ్చం కరోతి, వుడ్ఢానం సన్తికే అనజ్ఝిట్ఠో కథేతి, అయం **సఙ్ఘే అగారవో** నామ.

తిస్సో పన సిక్ఖా అపూరేన్తోవ **సిక్ఖాయ అగారవో** నామ హోతి. అట్ఠ సమాపత్తియో అనిబ్బత్తేన్తో తాసం వా పన నిబ్బత్తనత్థాయ పయోగం అకరోన్తో **సమాధిస్మిం అగారవో** నామ. సుక్కపక్ఖో వుత్తవిపల్లాసేనేవ వేదితబ్బోతి. తేరసమం.

కస్సపసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౬. లాభసక్కారసంయుత్తం

౧. పఠమవగ్గో

౧. దారుణసుత్తవణ్ణనా

౧౫౬. లాభసక్కారసంయుత్తస్స పఠమే **దారుణో**తి థద్ధో. **లాభసక్కారసిలోకో**తి ఏత్థ **లాభో** నామ చతుపచ్చయలాభో. **సక్కారో**తి తేసంయేవ సుకతానం సుసఙ్ఖతానం లాభో. **సిలోకో**తి వణ్ణఘోసో. **కటుకో**తి తిఖిణో. **ఫరుసో**తి ఖరో. **అన్తరాయికో**తి అన్తరాయకరో. పఠమం.

౨. బళిససుత్తవణ్ణనా

౧౫౮. దుతియే **బాళిసికో**తి బళిసం గహేత్వా చరమానో మచ్ఛఘాతకో. **ఆమిసగత**న్తి ఆమిసమక్ఖితం. **ఆమిసచక్ఖూ**తి ఆమిసే చక్ఖు దస్సనం అస్సాతి ఆమిసచక్ఖు. **గిలబళిసో**తి గిలితబళిసో. **అనయం ఆపన్నో**తి దుక్ఖం పత్తో. **బ్యసనం ఆపన్నో**తి వినాసం పత్తో. **యథాకామకరణీయో**తి యథాకామేన యథారుచియా యథేవ నం బాళిసికో ఇచ్ఛతి, తథేవస్స కత్తబ్బోతి అత్థో. **యథాకామకరణీయో పాపిమతో**తి యథా కిలేసమారస్స కామో, ఏవం కత్తబ్బో, నిరయం వా తిరచ్ఛానయోనిం వా పేత్తివిసయం వా పాపేతబ్బో. దుతియం.

౩-౪. కుమ్మసుత్తాదివణ్ణనా

౧౫౯-౧౬౦. తతియే **మహాకుమ్మకుల**న్తి మహన్తం అట్ఠికచ్ఛపకులం. **అగమాసీ**తి “ఏత్థ అద్ధా కిఞ్చి ఖాదితబ్బం అత్థి, తం మచ్ఛరాయన్తో మం ఏస నివారేతీ”తి సఞ్ఞాయ అగమాసి. **పపతాయా**తి పపతా వుచ్చతి దీఘరజ్జుకబద్ధో అయకన్తకోసకే దణ్డకం పవేసేత్వా గహితో కణ్ణికసల్లసణ్ఠానో, అయకణ్టకో, యస్మిం వేగేన పతిత్వా కటాహే లగ్గమత్తే దణ్డకో నిక్ఖమతి, రజ్జుకో ఏకాబద్ధో గచ్ఛతేవ. **సో కుమ్మో**తి సో విద్ధకుమ్మో. **యేన సో కుమ్మో**తి ఉదకసద్దం సుత్వా సాసఙ్కట్ఠానం భవిస్సతీతి నివత్తిత్వా యేన సో అత్థకామో కుమ్మో. **న దాని త్వం అమ్హాక**న్తి ఇదాని త్వం అమిత్తహత్థం గతో, న అమ్హాకం సన్తకోతి అత్థో. ఏవం సల్లపన్తానంయేవ చ నేసం నావాయ ఠితో లుద్దో రజ్జుకం ఆకడ్ఢిత్వా కుమ్మం గహేత్వా యథాకామం అకాసి. సేసమేత్థ ఇతో అనన్తరసుత్తే చ ఉత్తానమేవ. తతియచతుత్థాని.

౫. మీళ్హకసుత్తవణ్ణనా

౧౬౧. పఞ్చమే **మీళ్హకా**తి గూథపాణకా. **గూథాదీ**తి గూథభక్ఖా. **గూథపూరా**తి అన్తో గూథేన భరితా. **పుణ్ణా గూథస్సా**తి ఇదం పురిమస్సేవ అత్థదీపనం. **అతిమఞ్ఞేయ్యా**తి పచ్ఛిమపాదే భూమియం ఠపేత్వా పురిమపాదే గూథస్స ఉపరి ఆరోపేత్వా ఠితా “అహమ్హి గూథాదీ”తి భణన్తీ అతిమఞ్ఞేయ్య. **పిణ్డపాతో చస్స పూరో**తి అపరోపిస్స పత్తపూరో పణీతపిణ్డపాతో భవేయ్య. పఞ్చమం.

౬. అసనిసుత్తవణ్ణనా

౧౬౨. ఛట్ఠే **కం, భిక్ఖవే, అసనివిచక్కన్తి**, భిక్ఖవే, కం పుగ్గలం మత్థకే పతిత్వా మద్దమానం సుక్కాసనిచక్కం ఆగచ్ఛతు . **అప్పత్తమానసన్తి** అనధిగతారహత్తం. ఇతి భగవా న సత్తానం దుక్ఖకామతాయ, ఆదీనవం పన దస్సేతుం ఏవమాహ. అసనిచక్కఞ్హి మత్థకే పతితం ఏకమేవ అత్తభావం నాసేతి, లాభసక్కారసిలోకేన పరియాదిణ్ణచిత్తో నిరయాదీసు అనన్తదుక్ఖం అనుభోతి. ఛట్ఠం.

౭. దిద్ధసుత్తవణ్ణనా

౧౬౩. సత్తమే **దిద్ధగతేనాతి** గతదిద్ధేన. **విసల్లేనాతి** విసమక్ఖితేన. **సల్లేనాతి** సత్తియా. సత్తమం.

౮. సిఙ్గాలసుత్తవణ్ణనా

౧౬౪. అట్ఠమే **సిఙ్గాలోతి** జరసిఙ్గాలో. యథా హి సువణ్ణవణ్ణోపి కాయో పూతికాయో త్వేవ, తంఖణం గళితమ్పి చ ముత్తం పూతిముత్తన్త్వేవ వుచ్చతి, ఏవం తదహుజాతోపి సిఙ్గాలో జరసిఙ్గాలోత్వేవ వుచ్చతి. **ఉక్కణ్డకేన నామాతి** ఏవంనామకేన రోగేన. సో కిర సీతకాలే ఉప్పజ్జతి. తస్మిం ఉప్పన్నే సకలసరీరతో లోమాని పతన్తి, సకలసరీరం నిల్లోమం హుత్వా, సమన్తతో ఫుటతి, వాతబ్భాహతా వణా రుజ్జన్తి. యథా ఉమ్మత్తకసునఖేన దట్ఠో పురిసో అనవట్ఠితోవ భమతి, ఏవం తస్మిం ఉప్పన్నే భమితబ్బో హోతి, అసుకట్ఠానే సోత్థి భవిస్సతీతి న పఞ్ఞాయతి. అట్ఠమం.

౯. వేరమ్భసుత్తవణ్ణనా

౧౬౫. నవమే **వేరమ్భవాతాతి** ఏవంనామకా మహావాతా. కీదిసే పన ఠానే తే వాతా వాయన్తీతి? యత్థ ఠితస్స చత్తారో దీపా ఉప్పలినిపత్తమత్తా హుత్వా పఞ్ఞాయన్తి. **యో పక్ఖీ గచ్ఛతీతి** నవవుట్ఠే దేవే విరవన్తో వాతసకుణో తత్థ గచ్ఛతి, తం సన్ధాయేతం వుత్తం. **అరక్ఖితేనేవ కాయేనాతిఆదీసు** హత్థపాదే కీళాపేన్తో ఖన్ధట్ఠిం వా నామేన్తో కాయం న రక్ఖతి నామ, నానావిధం దుట్ఠుల్లకథం కథేన్తో వాచం న రక్ఖతి నామ, కామవితక్కాదయో వితక్కేన్తో చిత్తం న రక్ఖతి నామ. **అనుపట్ఠితాయ సతియాతి** కాయగతాసతిం అనుపట్ఠపేత్వా. నవమం.

౧౦. సగాథకసుత్తవణ్ణనా

౧౬౬. దసమే **అసక్కారేన చూభయన్తి** అసక్కారేన చ ఉభయేన. **సమాధీతి** అరహత్తఫలసమాధి. సో హి తేన న వికమ్పతి. **అప్పమాణవిహారినోతి** అప్పమాణేన ఫలసమాధినా విహరన్తస్స. **సాతతికన్తి** సతతకారిం. **సుఖుమందిట్ఠివిపస్సకన్తి** అరహత్తమగ్గదిట్ఠియా సుఖుమదిట్ఠిఫలసమాపత్తిఅత్థాయ విపస్సనం పట్ఠపేత్వా ఆగతత్తా విపస్సకం. **ఉపాదానక్ఖయారామన్తి** ఉపాదానక్ఖయసఙ్ఖాతే నిబ్బానే రతం. **ఆహు సప్పురిసో ఇతీతి** సప్పురిసోతి కథేన్తీతి. దసమం.

పఠమో వగ్గో.

౨. దుతియవగ్గో

౧-౨. సువణ్ణపాతిసుత్తాదివణ్ణనా

౧౬౭-౧౬౮. దుతియవగ్గస్స పఠమే **సమ్పజానముసా భాసన్తన్తి** అప్పమత్తకేనపి కారణేన సమ్పజానమేవ ముసా భాసన్తం. “సీలం పూరేస్సామీ”తి సంవిహితభిక్ఖుం సినేరుమత్తోపి పచ్చయరాసి చాలేతుం న సక్కోతి. యదా పన సీలం పహాయ సక్కారనిస్సితో హోతి, తదా కుణ్డకముట్ఠిహేతుపి ముసా భాసతి, అఞ్ఞం వా అకిచ్చం కరోతి. దుతియం ఉత్తానమేవాతి. పఠమదుతియాని.

౩-౧౦. సువణ్ణనిక్ఖసుత్తాదివణ్ణనా

౧౬౯. తతియాదీసు **సువణ్ణనిక్ఖస్సాతి** ఏకస్స కఞ్చననిక్ఖస్స. **సిఙ్గీనిక్ఖస్సాతి** సిఙ్గీసువణ్ణనిక్ఖస్స. **పథవియాతి** చక్కవాళబ్భన్తరాయ మహాపథవియా. **ఆమిసకిఞ్చిక్ఖహేతూతి** కస్సచిదేవ ఆమిసస్స హేతు అన్తమసో కుణ్డకముట్ఠినోపి. **జీవితహేతూతి** అటవియం చోరేహి గహేత్వా జీవితే వోరోపియమానే తస్సపి హేతు. **జనపదకల్యాణియాతి** జనపదే ఉత్తమిత్థియా. తతియాదీని.

దుతియో వగ్గో.

౩. తతియవగ్గో

౧-౨. మాతుగామసుత్తాదివణ్ణనా

౧౭౦-౧౭౧. తతియవగ్గస్స పఠమే **న తస్స, భిక్ఖవే, మాతుగామోతి** న తస్స రహో ఏకకస్స నిసిన్నస్స తేన ధమ్మేన అత్థికోపి మాతుగామో చిత్తం పరియాదాతుం సక్కోతి, యస్స లాభసక్కారసిలోకో చిత్తం పరియాదాతుం సక్కోతీతి, అత్థో. దుతియం ఉత్తానమేవాతి. పఠమదుతియాని.

౩-౬. ఏకపుత్తకసుత్తాదివణ్ణనా

౧౭౨-౧౭౫. తతియే **సద్ధాతి** సోతాపన్నా. సేసమేత్థ ఉత్తానమేవ. తథా చతుత్థే పఞ్చమే ఛట్ఠే చ. తతియాదీని.

౭. తతియసమణబ్రాహ్మణసుత్తవణ్ణనా

౧౭౬. సత్తమే **సముదయన్తిఆదీసు** సహ పుబ్బకమ్మేన అత్తభావో కోలపుత్తియం వణ్ణపోక్ఖరతా కల్యాణవాక్కరణతా ధుతగుణావీకరణం చీవరధారణం పరివారసమ్పత్తీతి ఏవమాది లాభసక్కారస్స సముదయో నామ, తం సముదయసచ్చవసేన నప్పజానాతి, నిరోధో చ పటిపదా చ నిరోధసచ్చమగ్గసచ్చవసేనేవ వేదితబ్బా. సత్తమం.

౮. ఛవిసుత్తవణ్ణనా

౧౭౭. అట్ఠమే యస్మా లాభసక్కారసిలోకో నరకాదీసు, నిబ్బత్తేన్తో సకలమ్పి ఇమం అత్తభావం నాసేతి, ఇధాపి మరణమ్పి మరణమత్తమ్పి దుక్ఖం ఆవహతి, తస్మా **ఛవిం ఛిన్దతీతిఆది** వుత్తం. అట్ఠమం.

౯. రజ్జుసుత్తవణ్ణనా

౧౭౮. నవమే **వాళరజ్జుయా**తి సుత్తాదిమయా రజ్జు ముదుకా హోతి వాళరజ్జు ఖరా ఫరుసా, తస్మా అయమేవ గహితా. నవమం.

౧౦. భిక్ఖుసుత్తవణ్ణనా

౧౭౯. దసమే **దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారా**తి ఫలసమాపత్తిసుఖవిహారా. **తేసాహమస్సా**తి తేసం అహం అస్స . ఖీణాసవో హి లాభీ పుఞ్ఞసమ్పన్నో యాగుఖజ్జకాదీని గహేత్వా ఆగతాగతానం అనుమోదనం కరోన్తో ధమ్మం దేసేన్తో పఞ్హం విస్సజ్జేన్తో ఫలసమాపత్తిం అప్పేత్వా నిసీదితుం ఓకాసం న లభతి, తం సన్ధాయ వుత్తన్తి. దసమం.

తతియో వగ్గో.

౪. చతుత్థవగ్గో

౧-౪. భిన్దిసుత్తాదివణ్ణనా

౧౮౦-౧౮౩. చతుత్థవగ్గస్స పఠమం ఉత్తానమేవ. దుతియాదీసు **కుసలమూల**న్తి అలోభాదితివిధకుసలధమ్మో. **సుక్కో ధమ్మో**తి తస్సేవ పరియాయదేసనా . అయం పనేత్థ సఙ్ఖేపత్థో – యస్స కుసలమూలాదిసఙ్ఖాతస్స అనవజ్జధమ్మస్స అసముచ్ఛిన్నత్తా దేవదత్తో సగ్గే వా నిబ్బత్తేయ్య, మగ్గఫలాని వా అధిగచ్ఛేయ్య, స్వాస్స **సముచ్ఛేదమగమా** సబ్బసో సముచ్ఛిన్నో వినట్ఠో. పఠమాదీని.

౫. అచిరపక్కన్తసుత్తవణ్ణనా

౧౮౪. పఞ్చమే **పరాభవాయా**తి అవడ్ఢియా వినాసాయ. **అస్సతరీ**తి వళవాయ కుచ్ఛిస్మిం గద్రభస్స జాతా. **అత్తవధాయ గబ్భం గణ్హాతీ**తి తం అస్సేన సద్ధిం సమ్పయోజేన్తి, సా గబ్భం గణ్హిత్వా కాలే సమ్పత్తే విజాయితుం న సక్కోతి, పాదేహి భూమియం పహరన్తీ తిట్ఠతి, అథస్సా చత్తారో పాదే చతూసు ఖాణుకేసు బన్ధిత్వా కుచ్ఛిం ఫాలేత్వా పోతం నీహరన్తి, సా తత్థేవ మరతి. తేనేతం వుత్తం. పఞ్చమం.

౬. పఞ్చరథసతసుత్తవణ్ణనా

౧౮౫. ఛట్ఠే **భత్తాభిహారో**తి అభిహరితబ్బం భత్తం. తస్స పన పమాణం దస్సేతుం **పఞ్చ చ థాలిపాకసతానీ**తి వుత్తం. తత్థ ఏకో థాలిపాకో దసన్నం పురిసానం భత్తం గణ్హాతి. **నాసాయ పిత్తం భిన్దేయ్యు**న్తి అచ్ఛపిత్తం వా మచ్ఛపిత్తం వాస్స నాసపుటే పక్ఖిపేయ్యుం. ఛట్ఠం.

౭-౧౩. మాతుసుత్తాదివణ్ణనా

౧౮౬-౧౮౭. సత్తమే **మాతుపి హేతూ**తి “సచే ముసా భణసి, మాతరం తే విస్సజ్జేస్సామ. నో చే భణసి, న విస్సజ్జేస్సామా”తి ఏవం చోరేహి అటవియం పుచ్ఛమానో తస్సా చోరహత్థగతాయ మాతుయాపి హేతు సమ్పజానముసా న భాసేయ్యాతి అత్థో. ఇతో పరేసుపి ఏసేవ నయోతి. సత్తమాదీని.

లాభసక్కారసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౭. రాహులసంయుత్తం

౧. పఠమవగ్గో

౧-౮. చక్ఖుసుత్తాదివణ్ణనా

౧౮౮-౧౯౫. రాహులసంయుత్తస్స పఠమే **ఏకోతి** చతూసు ఇరియాపథేసు ఏకవిహారీ. **వూపకట్ఠోతి** వివేకట్ఠో నిస్సద్దో. **అప్పమత్తోతి** సతియా అవిప్పవసన్తో. **ఆతాపీతి** వీరియసమ్పన్నో. **పహితత్తో విహరేయ్యన్తి** విసేసాధిగమత్థాయ పేసితత్తో హుత్వా విహరేయ్యం. **అనిచ్చన్తి** హుత్వా అభావాకారేన అనిచ్చం. అథ వా ఉప్పాదవయవన్తతాయ తావకాలికతాయ విపరిణామకోటియా నిచ్చపటిక్ఖేపతోతి ఇమేహిపి కారణేహి అనిచ్చం. **దుక్ఖన్తి** చతూహి కారణేహి దుక్ఖం దుక్ఖమనట్ఠేన దుక్ఖవత్థుకట్ఠేన సతతసమ్పీళనట్ఠేన సుఖపటిక్ఖేపేనాతి. **కల్లన్తి** యుత్తం. **ఏతం మమాతి** తణ్హాగాహో. **ఏసోహమస్మీతి** మానగాహో. **ఏసో మే అత్తాతి** దిట్ఠిగాహో. తణ్హాగాహో చేత్థ అట్ఠసతతణ్హావిచరితవసేన, మానగాహో నవవిధమానవసేన, దిట్ఠిగాహో ద్వాసట్ఠిదిట్ఠివసేన వేదితబ్బో. **నిబ్బిన్దం విరజ్జతీతి** ఏత్థ విరాగవసేన చత్తారో మగ్గా కథితా, **విరాగా విముచ్చతీతి** ఏత్థ విముత్తివసేన చత్తారి సామఞ్ఞఫలాని.

ఏత్థ చ పఞ్చసు ద్వారేసు పసాదావ గహితా, **మనోతి** ఇమినా తేభూమకం సమ్మసనచారచిత్తం. దుతియే పఞ్చసు ద్వారేసు ఆరమ్మణమేవ. తతియే పఞ్చసు ద్వారేసు పసాదవత్థుకచిత్తమేవ, మనోవిఞ్ఞాణేన తేభూమకం సమ్మసనచారచిత్తం గహితం. ఏవం సబ్బత్థ నయో నేతబ్బో. ఛట్ఠే తేభూమకధమ్మా. అట్ఠమే పన **తణ్హాతి** తస్మిం తస్మిం ద్వారే జవనప్పత్తావ లబ్భతి. పఠమాదీని.

౯. ధాతుసుత్తవణ్ణనా

౧౯౬. నవమే విఞ్ఞాణధాతువసేన నామం, సేసాహి రూపన్తి నామరూపం కథితం. నవమం.

౧౦. ఖన్ధసుత్తవణ్ణనా

౧౯౭. దసమే రూపక్ఖన్ధో కామావచరో, సేసా చత్తారో సబ్బసఙ్గాహికపరిచ్ఛేదేన చతుభూమకా. ఇధ పన తేభూమకాతి గహేతబ్బా. దసమం.

పఠమో వగ్గో.

౨. దుతియవగ్గో

౧-౧౦. చక్ఖుసుత్తాదివణ్ణనా

౧౯౮-౧౯౯. దుతియే దస ఉత్తానత్థానేవ. పఠమాదీని.

౧౧. అనుసయసుత్తవణ్ణనా

౨౦౦. ఏకాదసమే **ఇమస్మిఞ్చ సవిఞ్ఞాణకే కాయే**తి అత్తనో సవిఞ్ఞాణకకాయం దస్సేతి, **బహిద్ధా చా**తి పరస్స సవిఞ్ఞాణకం వా అవిఞ్ఞాణకం వా. పురిమేన వా అత్తనో చ పరస్స చ విఞ్ఞాణమేవ దస్సేతి, పచ్ఛిమేన బహిద్ధా అనిన్ద్రియబద్ధరూపం. **అహఙ్కారమమఙ్కారమానానుసయా**తి అహంకారదిట్ఠి చ మమంకారతణ్హా చ మానానుసయా చ. **న హోన్తీ**తి ఏతే కిలేసా కథం జానన్తస్స ఏతేసు వత్థూసు న హోన్తీతి పుచ్ఛతి. **సమ్మప్పఞ్ఞాయ పస్సతీ**తి సహ విపస్సనాయ మగ్గపఞ్ఞాయ సుట్ఠు పస్సతి. ఏకాదసమం.

౧౨. అపగతసుత్తవణ్ణనా

౨౦౧. ద్వాదసమే **అహఙ్కారమమఙ్కారమానాపగత**న్తి అహంకారతో చ మమంకారతో చ మానతో చ అపగతం. **విధా సమతిక్కన్త**న్తి మానకోట్ఠాసే సుట్ఠు అతిక్కన్తం. **సన్తం సువిముత్త**న్తి కిలేసవూపసమేన సన్తం, కిలేసేహేవ సుట్ఠు విముత్తం. సేసం ఉత్తానమేవాతి. ద్వాదసమం.

దుతియో వగ్గో.

ద్వీసుపి అసేక్ఖభూమి కథితా. పఠమో పనేత్థ ఆయాచన్తస్స దేసితో, దుతియో అనాయాచన్తస్స. సకలేపి పన రాహులసంయుత్తే థేరస్స విముత్తిపరిపాచనీయధమ్మావ కథితాతి.

రాహులసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౮. లక్ఖణసంయుత్తం

౧. పఠమవగ్గో

౧. అట్ఠిసుత్తవణ్ణనా

౨౦౨. లక్ఖణసంయుత్తే య్వాయం **ఆయస్మా చ లక్ఖణో**తి లక్ఖణత్థేరో వుత్తో, ఏస జటిలసహస్సబ్భన్తరే ఏహిభిక్ఖూపసమ్పదాయ ఉపసమ్పన్నో ఆదిత్తపరియాయావసానే అరహత్తం పత్తో ఏకో మహాసావకోతి వేదితబ్బో. యస్మా పనేస లక్ఖణసమ్పన్నేన సబ్బాకారపరిపూరేన బ్రహ్మసమేన అత్తభావేన సమన్నాగతో, తస్మా “లక్ఖణో”తి సఙ్ఖం గతో. మహామోగ్గల్లానో పన పబ్బజితదివసతో సత్తమే దివసే అరహత్తం పత్తో దుతియో అగ్గసావకో.

సితం పాత్వాకాసీతి మన్దహసితం పాతుఅకాసి, పకాసయి దస్సేసీతి వుత్తం హోతి. కిం పన దిస్వా థేరో సితం పాత్వాకాసీతి? ఉపరి పాళియం ఆగతం అట్ఠికసఙ్ఖలికం ఏకం పేతలోకే నిబ్బత్తం సత్తం దిస్వా. తఞ్చ ఖో దిబ్బేన చక్ఖునా, న పసాదచక్ఖునా. పసాదచక్ఖుస్స హి ఏతే అత్తభావా న ఆపాథం ఆగచ్ఛన్తి. ఏవరూపం పన అత్తభావం దిస్వా కారుఞ్ఞే కత్తబ్బే కస్మా సితం పాత్వాకాసీతి? అత్తనో చ బుద్ధఞాణస్స చ సమ్పత్తిం సమనుస్సరణతో. తఞ్హి దిస్వా థేరో “అదిట్ఠసచ్చేన నామ పుగ్గలేన పటిలభితబ్బా ఏవరూపా అత్తభావా ముత్తో అహం, లాభా వత మే, సులద్ధం వత మే”తి అత్తనో చ సమ్పత్తిం అనుస్సరిత్వా – “అహో బుద్ధస్స భగవతో ఞాణసమ్పత్తి, ‘యో కమ్మవిపాకో, భిక్ఖవే, అచిన్తేయ్యో న చిన్తేతబ్బో’తి దేసేసి, పచ్చక్ఖం వత కత్వా బుద్ధా దేసేన్తి, సుప్పటివిద్ధా బుద్ధానం ధమ్మధాతూ”తి ఏవం బుద్ధఞాణసమ్పత్తిఞ్చ అనుస్సరిత్వా సితం పాత్వాకాసీతి.

అథ లక్ఖణత్థేరో కస్మా న అద్దస, కిమస్స దిబ్బచక్ఖు నత్థీతి? నో నత్థి, మహామోగ్గల్లానో పన ఆవజ్జేన్తో అద్దస, ఇతరో పన అనావజ్జనేన న అద్దస. యస్మా పన ఖీణాసవా నామ న అకారణా సితం కరోన్తి, తస్మా తం లక్ఖణత్థేరో పుచ్ఛి **కో ను ఖో, ఆవుసో మోగ్గల్లాన, హేతు, కో పచ్చయో సితస్స పాతుకమ్మాయా**తి? థేరో పన యస్మా యేహి అయం ఉపపత్తి సామం అదిట్ఠా, తే దుస్సద్ధాపయా హోన్తి, తస్మా భగవన్తం సక్ఖిం కత్వా బ్యాకాతుకామతాయ **అకాలో ఖో, ఆవుసో**తిఆదిమాహ. తతో భగవతో సన్తికే పుట్ఠో **ఇధాహం, ఆవుసో**తిఆదినా నయేన బ్యాకాసి.

తత్థ **అట్ఠికసఙ్ఖలిక**న్తి సేతం నిమ్మంసలోహితం అట్ఠిసఙ్ఘాతం. **గిజ్ఝాపి కాకాపి కులలాపీ**తి ఏతేపి యక్ఖగిజ్ఝా చేవ యక్ఖకాకా చ యక్ఖకులలా చ పచ్చేతబ్బా. పాకతికానం పన గిజ్ఝాదీనం ఆపాథమ్పి ఏతం రూపం నాగచ్ఛతి. **అనుపతిత్వా అనుపతిత్వా**తి అనుబన్ధిత్వా అనుబన్ధిత్వా. **వితుదేన్తీ**తి అసిధారూపమేహి తిఖిణేహి లోహతుణ్డకేహి విజ్ఝిత్వా విజ్ఝిత్వా ఇతో చితో చ చరన్తి గచ్ఛన్తి. **సా సుదం అట్టస్సరం కరోతీ**తి ఏత్థ **సుద**న్తి నిపాతో, సా అట్ఠికసఙ్ఖలికా అట్టస్సరం ఆతురస్సరం కరోతీతి అత్థో. అకుసలవిపాకానుభవనత్థం కిర యోజనప్పమాణాపి తాదిసా అత్తభావా నిబ్బత్తన్తి, పసాదుస్సదా చ హోన్తి పక్కగణ్డసదిసా. తస్మా సా అట్ఠికసఙ్ఖలికా బలవవేదనాతురా తాదిసం సద్దమకాసీతి.

ఏవఞ్చ పన వత్వా పున ఆయస్మా మహామోగ్గల్లానో “వట్టగామిసత్తా నామ ఏవరూపా అత్తభావా న ముచ్చన్తీ”తి సత్తేసు కారుఞ్ఞం పటిచ్చ ఉప్పన్నం ధమ్మసంవేగం దస్సేన్తో **తస్స మయ్హం, ఆవుసో, ఏతదహోసి అచ్ఛరియం వత**

భోతిఆదిమాహ. తతో భగవా థేరస్స ఆనుభావం పకాసేన్తో **చక్ఖుభూతా వత, భిక్ఖవే , సావకా విహరన్తీ**తిఆదిమాహ. తత్థ చక్ఖు భూతం జాతం ఉప్పన్నం ఏతేసన్తి **చక్ఖుభూతా,** భూతచక్ఖుకా ఉప్పన్నచక్ఖుకా చక్ఖుం ఉప్పాదేత్వా విహరన్తీతి అత్థో. దుతియపదేపి ఏసేవ నయో. **యత్ర హి నామా**తి ఏత్థ **యత్రా**తి కారణవచనం. తత్రాయం అత్థయోజనా – యస్మా నామ సావకోపి ఏవరూపం ఞస్సతి వా దక్ఖతి వా సక్ఖిం వా కరిస్సతి, తస్మా అవోచుమ్హ – “చక్ఖుభూతా వత, భిక్ఖవే, సావకా విహరన్తి, ఞాణభూతా వత, భిక్ఖవే, సావకా విహరన్తీ”తి. **పుబ్బేవ మే సో, భిక్ఖవే, సత్తో దిట్ఠో**తి బోధిమణ్డే సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణపటివేధేన అప్పమాణేసు చక్కవాళేసు అప్పమాణే సత్తనికాయే భవగతియోనిఠితినివాసే చ పచ్చక్ఖం కరోన్తేన మయా పుబ్బేవ సో సత్తో దిట్ఠోతి వదతి.

గోఘాతకోతి గావో వధిత్వా అట్ఠితో మంసం మోచేత్వా విక్కిణిత్వా జీవికం కప్పనకసత్తో. **తస్సేవ కమ్మస్స విపాకావసేసేనా**తి తస్స నానాచేతనాహి ఆయూహితస్స అపరాపరియకమ్మస్స. తత్ర హి యాయ చేతనాయ నరకే పటిసన్ధి జనితా, తస్సా విపాకే పరిక్ఖీణే అవసేసకమ్మం వా కమ్మనిమిత్తం వా ఆరమ్మణం కత్వా పున పేతాదీసు పటిసన్ధి నిబ్బత్తతి, తస్మా సా పటిసన్ధి కమ్మసభాగతాయ ఆరమ్మణసభాగతాయ వా “తస్సేవ కమ్మస్స విపాకావసేసో”తి వుచ్చతి. అయఞ్చ సత్తో ఏవం ఉప్పన్నో. తేనాహ – “తస్సేవ కమ్మస్స విపాకావసేసేనా”తి. తస్స కిర నరకా చవనకాలే నిమ్మంసకతానం గున్నం అట్ఠిరాసియేవ నిమిత్తం అహోసి. సో పటిచ్ఛన్నమ్పి తం కమ్మం విఞ్ఞూనం పాకటం వియ కరోన్తో అట్ఠిసఙ్ఖలికపేతో జాతో. పఠమం.

౨. పేసిసుత్తవణ్ణనా

౨౦౩. మంసపేసివత్థుస్మిం **గోఘాతకో**తి గోమంసపేసియో కత్వా సుక్ఖాపేత్వా వల్లూరవిక్కయేన అనేకాని వస్సాని జీవికం కప్పేసి, తేనస్స నరకా చవనకాలే మంసపేసియేవ నిమిత్తం అహోసి. సో మంసపేసిపేతో జాతో. దుతియం.

౩. పిణ్డసుత్తవణ్ణనా

౨౦౪. మంసపిణ్డవత్థుస్మిం **సాకుణికో**తి సకుణే గహేత్వా విక్కిణనకాలే నిప్పక్ఖచమ్మే మంసపిణ్డమత్తే కత్వా విక్కిణన్తో జీవికం కప్పేసి, తేనస్స నరకా చవనకాలే మంసపిణ్డోవ నిమిత్తం అహోసి. సో మంసపిణ్డపేతో జాతో. తతియం.

౪. నిచ్ఛవిసుత్తవణ్ణనా

౨౦౫. నిచ్ఛవివత్థుస్మిం తస్స ఓరబ్భికస్స ఏళకే వధిత్వా వధిత్వా నిచ్చమ్మే కత్వా కప్పితజీవికస్స పురిమనయేనేవ నిచ్చమ్మం ఏళకసరీరం నిమిత్తం అహోసి. సో నిచ్ఛవిపేతో జాతో. చతుత్థం.

౫. అసిలోమసుత్తవణ్ణనా

౨౦౬. అసిలోమవత్థుస్మిం సో సూకరికో దీఘరత్తం నివాపపుట్ఠే సూకరే అసినా వధిత్వా వధిత్వా దీఘరత్తం జీవికం కప్పేసి, తస్స ఉక్ఖిత్తాసికభావోవ నిమిత్తం అహోసి. తస్మా అసిలోమపేతో జాతో. పఞ్చమం.

౬. సత్తిసుత్తవణ్ణనా

౨౦౭. సత్తిలోమవత్థుస్మిం సో మాగవికో ఏకం మిగఞ్చ సత్తిఞ్చ గహేత్వా వనం గన్త్వా తస్స మిగస్స సమీపం ఆగతాగతే మిగే సత్తియా విజ్ఝిత్వా మారేసి, తస్స సత్తియా విజ్ఝనకభావోయేవ నిమిత్తం అహోసి. తస్మా సత్తిలోమపేతో జాతో. ఛట్ఠం.

౭. ఉసులోమసుత్తవణ్ణనా

౨౦౮. ఉసులోమవత్థుస్మిం **కారణికో**తి రాజాపరాధికే అనేకాహి కారణాహి పీళేత్వా అవసానే కణ్డేన విజ్ఝిత్వా మారణకపురిసో. సో కిర "అముకస్మిం పదేసే విద్ధో మరతీ"తి ఞత్వావ విజ్ఝతి. తస్సేవం జీవికం కప్పేత్వా నరకే ఉప్పన్నస్స తతో పక్కావసేసేన ఇధూపపత్తికాలే ఉసునా విజ్ఝనభావోయేవ నిమిత్తం అహోసి. తస్మా ఉసులోమపేతో జాతో. సత్తమం.

౮. సూచిలోమసుత్తవణ్ణనా

౨౦౯. సూచిలోమవత్థుస్మిం **సూతో**తి అస్సదమకో. గోదమకోతిపి వదన్తియేవ. తస్స పతోదసూచియా విజ్ఝనభావోయేవ నిమిత్తం అహోసి. తస్మా సూచిలోమపేతో జాతో. అట్ఠమం.

౯. దుతియసూచిలోమసుత్తవణ్ణనా

౨౧౦. దుతియే సూచిలోమవత్థుస్మిం **సూచకో**తి పేసుఞ్ఞకారకో. సో కిర మనుస్సే అఞ్ఞమఞ్ఞఞ్చ భిన్ది, రాజకులే చ "ఇమస్స ఇమం నామ అత్థి, ఇమినా ఇదం నామ కత"న్తి సూచేత్వా సూచేత్వా అనయబ్యసనం పాపేసి. తస్మా యథా తేన సూచేత్వా మనుస్సా భిన్నా, తథా సూచీహి భేదనదుక్ఖం పచ్చనుభోతుం కమ్మమేవ నిమిత్తం కత్వా సూచిలోమపేతో జాతో. నవమం.

౧౦. కుమ్భణ్డసుత్తవణ్ణనా

౨౧౧. అణ్డభారివత్థుస్మిం **గామకూటకో**తి వినిచ్ఛయామచ్చో. తస్స కమ్మసభాగతాయ కుమ్భమత్తా మహాఘటప్పమాణా అణ్డా అహేసుం. సో హి యస్మా రహో పటిచ్ఛన్నే ఠానే లఞ్జం గహేత్వా కూటవినిచ్ఛయేన పాకటం దోసం కరోన్తో సామికే అస్సామికే అకాసి, తస్మాస్స రహస్సం అఙ్గం పాకటం నిబ్బత్తం. యస్మా దణ్డం పట్ఠపేన్తో పరేసం అసయ్హం భారం ఆరోపేసి, తస్మాస్స రహస్సం అఙ్గం అసయ్హభారో హుత్వా నిబ్బత్తం. యస్మా యస్మిం ఠానే ఠితేన సమేన భవితబ్బం, తస్మిం ఠత్వా విసమో అహోసి, తస్మాస్స రహస్సఙ్గే విసమా నిసజ్జావ అహోసీతి. దసమం.

పఠమో వగ్గో.

౨. దుతియవగ్గో

౧. ససీసకసుత్తవణ్ణనా

౨౧౨. పారదారికవత్థుస్మిం సో సత్తో పరస్స రక్ఖితగోపితం సస్సామికం ఫస్సం ఫుసన్తో మీళ్హసుఖేన కామసుఖేన చిత్తం రమయిత్వా కమ్మసభాగతాయ గూథఫస్సం ఫుసన్తో దుక్ఖమనుభవితుం తత్థ నిబ్బత్తో. పఠమం.

౨. గూథఖాదసుత్తవణ్ణనా

౨౧౩. దుట్ఠబ్రాహ్మణవత్థు పాకటమేవ. దుతియం.

౩. నిచ్ఛవిత్థిసుత్తవణ్ణనా

౨౧౪. నిచ్ఛవిత్థివత్థుస్మిం యస్మా మాతుగామో నామ అత్తనో ఫస్సే అనిస్సరో, సా చ తం సామికస్స సన్తకం ఫస్సం థేనేత్వా పరేసం అభిరతిం ఉప్పాదేసి, తస్మా కమ్మసభాగతాయ సుఖసమ్ఫస్సా వట్టిత్వా దుక్ఖసమ్ఫస్సం అనుభవితుం నిచ్ఛవిత్థీ హుత్వా ఉప్పన్నా. తతియం.

౪. మఙ్గులిత్థిసుత్తవణ్ణనా

౨౧౫. మఙ్గులిత్థివత్థుస్మిం **మఙ్గులిన్తి** విరూపం దుద్దసికం బీభచ్ఛం. సా కిర యక్ఖదాసికమ్మం కరోన్తీ "ఇమినా చ ఇమినా చ ఏవం బలికమ్మే కతే అయం నామ తుమ్హాకం వడ్ఢి భవిస్సతీ"తి మహాజనస్స గన్ధపుప్ఫాదీని వఞ్చనాయ గహేత్వా మహాజనం దుద్దిట్ఠిం మిచ్ఛాదిట్ఠిం గణ్హాపేసి, తస్మా తాయ కమ్మసభాగతాయ గన్ధపుప్ఫాదీనం థేనితత్తా దుగ్గన్ధా, దుద్దస్సనస్స గాహితత్తా దుద్దసికా విరూపా బీభచ్ఛా హుత్వా నిబ్బత్తా. చతుత్థం.

౫. ఓకిలినీసుత్తవణ్ణనా

౨౧౬. ఓకిలినీవత్థుస్మిం **ఉప్పక్కం ఓకిలినిం ఓకిరినిన్తి** సా కిర అఙ్గారచితకే నిపన్నా విప్ఫన్దమానా విపరివత్తమానా పచ్చతి, తస్మా ఉప్పక్కా చేవ హోతి ఉణ్హేన అగ్గినా పక్కసరీరా, ఓకిలినీ చ కిలిన్నసరీరా, బిన్దూనిస్సా సరీరతో పగ్ఘరన్తి, ఓకిరినీ చ అఙ్గారసమ్పరికిణ్ణా. తస్సా హి హేట్ఠతోపి కింసుకపుప్ఫవణ్ణా అఙ్గారా, ఉభయపస్సేసుపి, ఆకాసతోపిస్సా ఉపరి పతన్తి. తేన వుత్తం – "ఉప్పక్కం ఓకిలినిం ఓకిరిని"న్తి. **సా ఇస్సాపకతా సపత్తిం అఙ్గారకటాహేన ఓకిరీతి** తస్స కిర రఞ్ఞో ఏకా నాటకినీ అఙ్గారకటాహం సమీపే ఠపేత్వా గత్తతో ఉదకం పుఞ్ఛతి, పాణినా చ సేదం కరోతి. రాజాపి తాయ సద్ధిం కథఞ్చ కరోతి, పరితుట్ఠాకారఞ్చ దస్సేతి. అగ్గమహేసీ తం అసహమానా ఇస్సాపకతా హుత్వా అచిరపక్కన్తస్స రఞ్ఞో తం అఙ్గారకటాహం గహేత్వా తస్సా ఉపరి అఙ్గారే ఓకిరి. సా తం కమ్మం కత్వా తాదిసంయేవ విపాకం పచ్చనుభవితుం పేతలోకే నిబ్బత్తా. పఞ్చమం.

౬. అసీసకసుత్తవణ్ణనా

౨౧౭. చోరఘాతవత్థుస్మిం సో రఞ్ఞో ఆణాయ దీఘరత్తం చోరానం సీసాని ఛిన్దిత్వా పేతలోకే నిబ్బత్తన్తో అసీసకం కబన్ధం హుత్వా నిబ్బత్తి. ఛట్ఠం.

౭-౧౧. పాపభిక్ఖుసుత్తాదివణ్ణనా

౨౧౮-౨౨౨. భిక్ఖువత్థుస్మిం **పాపభిక్ఖూతి** లామకభిక్ఖు. సో కిర లోకస్స సద్ధాదేయ్యే చత్తారో పచ్చయే పరిభుఞ్జిత్వా కాయవచీద్వారేహి అసంయతో భిన్నాజీవో చిత్తకేళిం కీళన్తో విచరి. తతో ఏకం బుద్ధన్తరం నిరయే పచ్చిత్వా పేతలోకే

నిబ్బత్తన్తో భిక్ఖుసదిసేనేవ అత్తభావేన నిబ్బత్తి. భిక్ఖునీసిక్ఖమానాసామణేరసామణేరీవత్థూసుపి అయమేవ వినిచ్ఛయో. సత్తమాదీని.

లక్ఖణసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౯. ఓపమ్మసంయుత్తం

౧. కూటసుత్తవణ్ణనా

౨౨౩. ఓపమ్మసంయుత్తస్స పఠమే కూటం గచ్ఛన్తీతి **కూటఙ్గమా**. కూటం సమోసరన్తీతి **కూటసమోసరణా. కూటసముగ్ఘాతాతి** కూటస్స సముగ్ఘాతేన. **అవిజ్జాసముగ్ఘాతాతి** అరహత్తమగ్గేన అవిజ్జాయ సముగ్ఘాతేన. **అప్పమత్తాతి** సతియా అవిప్పవాసే ఠితా హుత్వా. పఠమం.

౨. నఖసిఖసుత్తవణ్ణనా

౨౨౪. దుతియే **మనుస్సేసు పచ్చాజాయన్తీతి** యే మనుస్సలోకతో చుతా మనుస్సేసు జాయన్తి, తే ఏవం అప్పకాతి అధిప్పాయో. **అఞ్ఞత్ర మనుస్సేహీతి** యే పన మనుస్సలోకతో చుతా ఠపేత్వా మనుస్సలోకం చతూసు అపాయేసు పచ్చాజాయన్తి, తే మహాపథవియం పంసు వియ బహుతరా. ఇమస్మిఞ్చ సుత్తే దేవాపి మనుస్సేహేవ సఙ్గహితా. తస్మా యథా మనుస్సేసు జాయన్తా అప్పకా, ఏవం దేవేసుపీతి వేదితబ్బా. దుతియం.

౩. కులసుత్తవణ్ణనా

౨౨౫. తతియే **సుప్పధంసియానీతి** సువిహేఠియాని. **కుమ్భత్థేనకేహీతి** యే పరఘరం పవిసిత్వా దీపాలోకేన ఓలోకేత్వా పరభణ్డం హరితుకామా ఘటే దీపం కత్వా పవిసన్తి, తే కుమ్భత్థేనకా నామ, తేహి కుమ్భత్థేనకేహి. **సుప్పధంసియో హోతి అమనుస్సేహీతి** మేత్తాభావనారహితం పంసుపిసాచకా విధంసయన్తి, పగేవ ఉళారా అమనుస్సా. **భావితాతి** వడ్ఢితా. **బహులీకతాతి** పునప్పునం కతా. **యానీకతాతి** యుత్తయానం వియ కతా. **వత్థుకతాతి** పతిట్ఠానట్ఠేన వత్థు వియ కతా. **అనుట్ఠితాతి** అధిట్ఠితా . **పరిచితాతి** సమన్తతో చితా సువడ్ఢితా. **సుసమారద్ధాతి** చిత్తేన సుట్ఠు సమారద్ధా. తతియం.

౪. ఓక్ఖాసుత్తవణ్ణనా

౨౨౬. చతుత్థే **ఓక్ఖాసతన్తి** మహాముఖఉక్ఖలీనం సతం. **దానం దదేయ్యాతి** పణీతభోజనభరితానం మహాఉక్ఖలీనం సతం దానం దదేయ్య. "ఉక్కాసత"న్తిపి పాఠో , తస్స దణ్డదీపికాసతన్తి అత్థో. ఏకాయ పన దీపికాయ యత్తకే ఠానే ఆలోకో హోతి, తతో సతగుణం ఠానం సత్తహి రతనేహి పూరేత్వా దానం దదేయ్యాతి అత్థో. **గద్దుహనమత్తన్తి** గోదుహనమత్తం, గావియా ఏకవారం అగ్గథనాకడ్ఢనమత్తన్తి అత్థో. గన్ధఊహనమత్తం వా, ద్వీహి అఙ్గులీహి గన్ధపిణ్డం గహేత్వా ఏకవారం ఘాయనమత్తన్తి అత్థో. ఏత్తకమ్పి హి కాలం యో పన గబ్భపరివేణవిహారూపచార పరిచ్ఛేదేన వా చక్కవాళపరిచ్ఛేదేన వా అపరిమాణాసు లోకధాతూసు వా సబ్బసత్తేసు హితఫరణం మేత్తచిత్తం భావేతుం సక్కోతి, ఇదం తతో ఏకదివసం తిక్ఖత్తుం దిన్నదానతో మహప్ఫలతరం. చతుత్థం.

౫. సత్తిసుత్తవణ్ణనా

౨౨౭. పఞ్చమే **పటిలేణిస్సామీ**తిఆదీసు అగ్గే పహరిత్వా కప్పాసవట్టిం వియ నామేన్తో నియ్యాసవట్టిం వియ చ ఏకతో కత్వా అల్లియాపేన్తో **పటిలేణేతి** నామ. మజ్ఝే పహరిత్వా నామేత్వా ధారాయ వా పహరిత్వా ద్వేపి ధారా ఏకతో అల్లియాపేన్తో **పటికోట్టేతి** నామ. కప్పాసవట్టనకరణీయం వియ పవత్తేన్తో చిరకాలం సంవేల్లితకిలఞ్జం పసారేత్వా పున సంవేల్లేన్తో వియ చ **పటివట్టేతి** నామ. పఞ్చమం.

౬. ధనుగ్గహసుత్తవణ్ణనా

౨౨౮. ఛట్ఠే **దళ్హధమ్మా ధనుగ్గహా**తి దళ్హధనునో ఇస్సాసా. దళ్హధను నామ ద్విసహస్సథామం వుచ్చతి, ద్విసహస్సథామం నామ యస్స ఆరోపితస్స జియాబద్ధో లోహసీసాదీనం భారో దణ్డే గహేత్వా యావ కణ్డప్పమాణా ఉక్ఖిత్తస్స పథవితో ముచ్చతి. **సుసిక్ఖితా**తి దసద్వాదసవస్సాని ఆచరియకులే ఉగ్గహితసిప్పా. **కతహత్థా**తి యో సిప్పమేవ ఉగ్గణ్హాతి, సో కతహత్థో న హోతి, ఇమే పన కతహత్థా చిణ్ణవసీభావా. **కతూపాసనా**తి రాజకులాదీసు దస్సితసిప్పా.

తస్స పురిసస్స జవోతి ఏవరూపో అఞ్ఞో పురిసో నామ న భూతపుబ్బో, బోధిసత్తస్సేవ పన జవనహంసకాలో నామ ఆసి. తదా బోధిసత్తో చత్తారి కణ్డాని ఆహరి. తదా కిరస్స కనిట్ఠభాతరో “మయం, భాతిక, సూరియేన సద్ధిం జవిస్సామా”తి ఆరోచేసుం. బోధిసత్తో ఆహ – “సూరియో సీఘజవో, న సక్ఖిస్సథ తుమ్హే తేన సద్ధిం జవితు”న్తి. తే దుతియం తతియమ్పి తథేవ వత్వా ఏకదివసం “గచ్ఛామా”తి యుగన్ధరపబ్బతం ఆరుహిత్వా నిసీదింసు. బోధిసత్తో “కహం మే భాతరో”తి? పుచ్ఛిత్వా, “సూరియేన సద్ధిం జవితుం గతా”తి వుత్తే, “వినస్సిస్సన్తి తపస్సినో”తి తే అనుకమ్పమానో సయమ్పి గన్త్వా తేసం సన్తికే నిసీది. అథ సూరియే ఉగ్గచ్ఛన్తే ద్వేపి భాతరో సూరియేన సద్ధింయేవ ఆకాసం పక్ఖన్తా, బోధిసత్తోపి తేహి సద్ధింయేవ పక్ఖన్తో. తేసు ఏకస్స అపత్తేయేవ అన్తరభత్తసమయే పక్ఖన్తరేసు అగ్గి ఉట్ఠహి, సో భాతరం పక్కోసిత్వా “న సక్కోమీ”తి ఆహ. తమేనం బోధిసత్తో “మా భాయీ”తి సమస్సాసేత్వా పక్ఖపఞ్జరేన పలివేఠేత్వా దరథం వినోదేత్వా “గచ్ఛా”తి పేసేసి.

దుతియో యావ అన్తరభత్తా జవిత్వా పక్ఖన్తరేసు అగ్గిమ్హి ఉట్ఠహితే తథేవాహ. తమ్పి సో తథేవ కత్వా “గచ్ఛా”తి పేసేసి. సయం పన యావ మజ్ఝన్హికా జవిత్వా, “ఏతే బాలాతి మయాపి బాలేన న భవితబ్బ”న్తి నివత్తిత్వా – “అదిట్ఠసహాయకం బారాణసిరాజం పస్సిస్సామీ”తి బారాణసిం అగమాసి. తస్మిం నగరమత్థకే పరిబ్భమన్తే ద్వాదసయోజనం నగరం పత్తకటాహేన ఓత్థటపత్తో వియ అహోసి. అథ పరిబ్భమన్తస్స పరిబ్భమన్తస్స తత్థ తత్థ ఛిద్దాని పఞ్ఞాయింసు. సయమ్పి అనేకహంససహస్ససదిసో పఞ్ఞాయి. సో వేగం పటిసంహరిత్వా రాజగేహాభిముఖో అహోసి. రాజా ఓలోకేత్వా – “ఆగతో కిర మే పియసహాయో జవనహంసో”తి వాతపానం వివరిత్వా రతనపీఠం పఞ్ఞాపేత్వా ఓలోకేన్తో అట్ఠాసి. బోధిసత్తో రతనపీఠే నిసీది.

అథస్స రాజా సహస్సపాకేన తేలేన పక్ఖన్తరాని మక్ఖేత్వా, మధులాజే చేవ మధురపానకఞ్చ అదాసి. తతో నం కతపరిభోగం “సమ్మ, కహం అగమాసీ”తి? పుచ్ఛి. సో తం పవత్తిం ఆరోచేత్వా “అథాహం, మహారాజ, యావ మజ్ఝన్హికా జవిత్వా – ‘నత్థి జవితేన అత్థో’తి నివత్తో”తి ఆచిక్ఖి. అథ రాజా ఆహ – “అహం, సామి, తుమ్హాకం సూరియేన సద్ధిం జవనవేగం పస్సితుకామో”తి . దుక్కరం, మహారాజ, న సక్కా తయా పస్సితున్తి. తేన హి, సామి, సరిక్ఖకమత్తమ్పి దస్సేహీతి. ఆమ, మహారాజ, ధనుగ్గహే సన్నిపాతేహీతి. రాజా సన్నిపాతేసి. హంసో తతో చత్తారో గహేత్వా నగరమజ్ఝే

తోరణం కారేత్వా అత్తనో గీవాయ ఘణ్డం పిళన్ధాపేత్వా తోరణస్స ఉపరి నిసీదిత్వా – “చత్తారో జనా తోరణం నిస్సాయ చతుదిసాభిముఖా ఏకేకం కణ్డం ఖిపన్తూ”తి వత్వా, సయం పఠమకణ్డేనేవ సద్ధిం ఉప్పతిత్వా, తం కణ్డం అగ్గహేత్వావ, దక్ఖిణాభిముఖం గతకణ్డం ధనుతో రతనమత్తాపగతం గణ్హి. దుతియం ద్విరతనమత్తాపగతం, తతియం తిరతనమత్తాపగతం, చతుత్థం భూమిం అప్పత్తమేవ గణ్హి. అథ నం చత్తారి కణ్డాని గహేత్వా తోరణే నిసిన్నకాలేయేవ అద్దసంసు. సో రాజానం ఆహ – “పస్స, మహారాజ, ఏవంసీఘో అమ్హాకం జవో”తి. ఏవం బోధిసత్తేనేవ జవనహంసకాలే తాని కణ్డాని ఆహరితానీతి వేదితబ్బాని.

పురతో ధావన్తీతి అగ్గతో జవన్తి. న పనేతా సబ్బకాలం పురతోవ హోన్తి, కదాచి పురతో, కదాచి పచ్ఛతో హోన్తి. ఆకాసట్ఠకవిమానేసు హి ఉయ్యానానిపి హోన్తి పోక్ఖరణియోపి, తా తత్థ నహాయన్తి, ఉదకకీళం కీళమానా పచ్ఛతోపి హోన్తి, వేగేన పన గన్త్వా పున పురతోవ ధావన్తి. **ఆయుసఙ్ఖారా**తి రూపజీవితిన్ద్రియం సన్ధాయ వుత్తం. తఞ్హి తతో సీఘతరం ఖీయతి. అరూపధమ్మానం పన భేదో న సక్కా పఞ్ఞాపేతుం. ఛట్ఠం.

౭. ఆణిసుత్తవణ్ణనా

౨౨౯. సత్తమే **దసారహాన**న్తి ఏవంనామకానం ఖత్తియానం. తే కిర సతతో దసభాగం గణ్హింసు, తస్మా “దసారహా”తి పఞ్ఞాయింసు. **ఆనకో**తి ఏవంలద్ధనామో ముదిఙ్గో. హిమవన్తే కిర మహాకుళీరదహో అహోసి. తత్థ మహన్తో కుళీరో ఓతిణ్ణోతిణ్ణం హత్థిం ఖాదతి. అథ హత్థీ ఉపద్దుతా ఏకం కరేణుం సక్కరింసు “ఇమిస్సా పుత్తం నిస్సాయ అమ్హాకం సోత్థి భవిస్సతీ”తి. సాపి మహేసక్ఖం పుత్తం విజాయి. తే తమ్పి సక్కరింసు. సో వుద్ధిప్పత్తో మాతరం పుచ్ఛి, “కస్మా మం ఏతే సక్కరోన్తీ”తి? సా తం పవత్తిమాచిక్ఖి. సో “కిం మయ్హం కుళీరో పహోతి? ఏథ గచ్ఛామా”తి మహాహత్థిపరివారో తత్థ గన్త్వా పఠమమేవ ఓతరి. కుళీరో ఉదకసద్దేనేవ ఆగన్త్వా తం అగ్గహేసి. మహన్తో కుళీరస్స అళో, సో తం ఇతో వా ఏత్తో వా చాలేతుం అసక్కోన్తో ముఖే సోణ్డం పక్ఖిపిత్వా విరవి. హత్థినో “యంనిస్సాయ మయం ‘సోత్థి భవిస్సతీ’తి అమఞ్ఞిమ్హా, సో పఠమతరం గహితో”తి తతో తతో పలాయింసు.

అథస్స మాతా అవిదూరే ఠత్వా “మయం థలనాగా, తుమ్హే ఉదకనాగా నామ, నాగేహి నాగో న విహేఠేతబ్బో”తి కుళీరం పియవచనేన వత్వా ఇమం గాథమాహ –

> “యే కుళీరా సముద్దస్మిం, గఙ్గాయ యమునాయ చ;
> తేసం త్వం వారిజో సేట్ఠో, ముఞ్చ రోదన్తియా పజ”న్తి.

మాతుగామసద్దో నామ పురిసే ఖోభేత్వా తిట్ఠతి, తస్మా సో గహణం సిథిలమకాసి. హత్థిపోతో వేగేన ఉభో పాదే ఉక్ఖిపిత్వా తం పిట్ఠియం అక్కమి. సహ అక్కమనా పిట్ఠి మత్తికభాజనం వియ భిజ్జి. అథ నం దన్తేహి విజ్ఝిత్వా ఉక్ఖిపిత్వా థలే ఛడ్డేత్వా తుట్ఠరవం రవి. అథ నం హత్థీ ఇతో చితో చ ఆగన్త్వా మద్దింసు. తస్స ఏకో అళో పటిక్కమిత్వా పతి, తం సక్కో దేవరాజా గహేత్వా గతో.

ఇతరో పన అళో వాతాతపేన సుక్ఖిత్వా పక్కలాఖారసవణ్ణో అహోసి, సో దేవే వుట్ఠే ఉదకోఘేన వుయ్హన్తో దసభాతికానం రాజూనం ఉపరిసోతే జాలం పసారాపేత్వా గఙ్గాయ కీళన్తానం ఆగన్త్వా జాలే లగ్గి. తే కీళాపరియోసానే జాలమ్హి ఉక్ఖిపియమానే

తం దిస్వా పుచ్ఛింసు “కిం ఏత”న్తి? “కుళీరఅళో సామీ”తి. “న సక్కా ఏస ఆభరణత్థాయ ఉపనేతుం, పరియోనన్ధాపేత్వా భేరిం కరిస్సామా”తి? పరియోనన్ధాపేత్వా పహరింసు. సద్దో ద్వాదసయోజనం నగరం అవత్థరి. తతో ఆహంసు – “న సక్కా ఇదం దివసే దివసే వాదేతుం, ఛణదివసత్థాయ మఙ్గలభేరీ హోతూ”తి మఙ్గలభేరిం అకంసు. తస్మిం వాదితే మహాజనో అన్హాయిత్వా అపిళన్ధిత్వా హత్థియానాదీని ఆరుయ్హ సీఘం సన్నిపతన్తి. ఇతి మహాజనం పక్కోసిత్వా వియ ఆనేతీతి **ఆనకో** త్వేవస్స నామం అహోసి.

అఞ్ఞం ఆణిం ఓదహింసూతి అఞ్ఞం సువణ్ణరజతాదిమయం ఆణిం ఘటయింసు. **ఆణిసఙ్ఘాటోవ అవసిస్సీ**తి సువణ్ణాదిమయానం ఆణీనం సఙ్ఘాటమత్తమేవ అవసేసం అహోసి. అథస్స ద్వాదసయోజనప్పమాణో సద్దో అన్తోసాలాయమ్పి దుక్ఖేన సుయ్యిత్థ.

గమ్భీరాతి పాళివసేన గమ్భీరా సల్లసుత్తసదిసా. **గమ్భీరత్థా**తి అత్థవసేన గమ్భీరా మహావేదల్లసుత్తసదిసా (మ॰ ని॰ ౧.౪౪౯ ఆదయో). **లోకుత్తరా**తి లోకుత్తరఅత్థదీపకా. **సుఞ్ఞతప్పటిసంయుత్తా**తి సత్తసుఞ్ఞతధమ్మమత్తమేవ పకాసకా సంఖిత్తసంయుత్తసదిసా. **ఉగ్గహేతబ్బం పరియాపుణితబ్బ**న్తి ఉగ్గహేతబ్బే చ పరియాపుణితబ్బే చ. **కవికతా**తి కవీహి కతా. ఇతరం తస్సేవ వేవచనం. **చిత్తక్ఖరా**తి విచిత్రఅక్ఖరా. ఇతరం తస్సేవ వేవచనం. **బాహిరకా**తి సాసనతో బహిభూతా. **సావకభాసితా**తి తేసం తేసం సావకేహి భాసితా. **సుస్సూసిస్సన్తీ**తి అక్ఖరచిత్తతాయ చేవ సవనసమ్పత్తియా చ అత్తమనా హుత్వా సామణేరదహరభిక్ఖుమాతుగామమహాగహపతికాదయో “ఏస ధమ్మకథికో”తి సన్నిపతిత్వా సోతుకామా భవిస్సన్తి. **తస్మా**తి యస్మా తథాగతభాసితా సుత్తన్తా అనుగ్గయ్హమానా అన్తరధాయన్తి, తస్మా. సత్తమం.

౮. కలిఙ్గరసుత్తవణ్ణనా

౨౩౦. అట్ఠమే **కలిఙ్గరూపధానా**తి కలిఙ్గరఘటికం సీసూపధానఞ్చేవ పాదూపధానఞ్చ కత్వా. **అప్పమత్తా**తి సిప్పుగ్గహణే అప్పమత్తా. **ఆతాపినో**తి ఉట్ఠానవీరియాతాపేన యుత్తా. **ఉపాసనస్మి**న్తి సిప్పానం అభియోగే ఆచరియానఞ్చ పయిరుపాసనే. తే కిర తదా పాతోవ ఉట్ఠాయ సిప్పసాలం గచ్ఛన్తి, తత్థ సిప్పం ఉగ్గహేత్వా సజ్ఝాయాదీహి అభియోగం కత్వా ముఖం ధోవిత్వా యాగుపానాయ గచ్ఛన్తి. యాగుం పివిత్వా పున సిప్పసాలం గన్త్వా సిప్పం గణ్హిత్వా సజ్ఝాయం కరోన్తా పాతరాసాయ గచ్ఛన్తి. కతపాతరాసా సమానా “మా పమాదేన చిరం నిద్దోక్కమనం అహోసీ”తి ఖదిరఘటికాసు సీసే చ పాదే చ ఉపదహిత్వా థోకం నిపజ్జిత్వా పున సిప్పసాలం గన్త్వా సిప్పం గహేత్వా సజ్ఝాయన్తి. సాయం సజ్ఝాయం కరోన్తా చ గేహం గన్త్వా భుత్తసాయమాసా పఠమయామం సజ్ఝాయం కత్వా సయనకాలే తథేవ కలిఙ్గరం ఉపధానం కత్వా సయన్తి. ఏవం తే అక్ఖణవేధినో వాలవేధినో చ అహేసుం. ఇదం సన్ధాయేతం వుత్తం.

ఓతారన్తి వివరం. **ఆరమ్మణ**న్తి పచ్చయం. **పధానస్మి**న్తి పధానభూమియం వీరియం కురుమానా. పఠమబోధియం కిర భిక్ఖూ భత్తకిచ్చం కత్వావ కమ్మట్ఠానం మనసి కరోన్తి. తేసం మనసికరోన్తానంయేవ సూరియో అత్థం గచ్ఛతి. తే న్హాయిత్వా పున చఙ్కమం ఓతరిత్వా పఠమయామం చఙ్కమన్తి. తతో “మా చిరం నిద్దాయిమ్హా”తి సరీరదరథవినోదనత్థం నిపజ్జన్తా కట్ఠఖణ్డం ఉపదహిత్వా నిపజ్జన్తి, తే పున పచ్ఛిమయామే వుట్ఠాయ చఙ్కమం ఓతరన్తి. తే సన్ధాయ ఇదం వుత్తం. అయమ్పి దీపో తిణ్ణం రాజూనం కాలే ఏకఘుణ్డినిగ్గోసో ఏకపధానభూమి అహోసి. నానాముఖే పహటఘుణ్డి పిలిచ్ఛికోళియం ఓసరతి, కల్యాణియం పహటఘుణ్డి నాగదీపే ఓసరతి . “అయం భిక్ఖు పుథుజ్జనో, అయం పుథుజ్జనో”తి అఙ్గులిం పసారేత్వా దస్సేతబ్బో

అహోసి. ఏకదివసం సబ్బే అరహన్తోవ అహేసుం. **తస్మాతి** యస్మా కలిఙ్గరూపధానానం మారో ఆరమ్మణం న లభతి, తస్మా. అట్ఠమం.

౯. నాగసుత్తవణ్ణనా

౨౩౧. నవమే **అతివేలన్తి** అతిక్కన్తవేలం కాలం అతిక్కన్తప్పమాణం కాలం. **కిమఙ్గం పనాహన్తి** అహం పన కింకారణా న ఉపసఙ్కమిస్సామి? **భిసముళాలన్తి** భిసఞ్చేవ ముళాలఞ్చ. **అబ్బుహేత్వాతి** ఉద్ధరిత్వా. **భిఙ్కచ్ఛాపాతి** హత్థిపోతకా. తే కిర అభిణ్హం భిఙ్కారసద్దం కరోన్తి, తస్మా భిఙ్కచ్ఛాపాతి వుచ్చన్తి. **పసన్నాకారం కరోన్తీతి** పసన్నేహి కత్తబ్బాకారం కరోన్తి, చత్తారో పచ్చయే దేన్తి. **ధమ్మం భాసన్తీతి** ఏకం ద్వే జాతకాని వా సుత్తన్తే వా ఉగ్గణ్హిత్వా అసమ్భిన్నేన సరేన ధమ్మం దేసేన్తి. **పసన్నాకారం కరోన్తీతి** తేసం తాయ దేసనాయ పసన్నా గిహీ పచ్చయే దేన్తి. **నేవ వణ్ణాయ హోతి న బలాయాతి** నేవ గుణవణ్ణాయ, న ఞాణబలాయ హోతి, గుణవణ్ణే పన పరిహాయన్తే సరీరవణ్ణోపి సరీరబలమ్పి పరిహాయతి, తస్మా సరీరస్స నేవ వణ్ణాయ న బలాయ హోతి. నవమం.

౧౦. బిళారసుత్తవణ్ణనా

౨౩౨. దసమే **సన్ధిసమలసంకటీరేతి** ఏత్థ **సన్ధీతి** భిన్నఘరానం సన్ధి, **సమలోతి** గామతో గూథనిక్ఖమనమగ్గో, **సంకటీరన్తి** సఙ్కారట్ఠానం. **ముదుమూసిన్తి** ముదుకం మూసికం. **వుట్ఠానం పఞ్ఞాయతీతి** దేసనా పఞ్ఞాయతి. దసమం.

౧౧. సిఙ్గాలసుత్తవణ్ణనా

౨౩౩. ఏకాదసమే **యేన యేన ఇచ్ఛతీతి** సో జరసిఙ్గాలో ఇచ్ఛితిచ్ఛితట్ఠానే ఇరియాపథకప్పనేన సీతవాతూపవాయనేన చ అన్తరన్తరా చిత్తస్సాదమ్పి లభతీతి దస్సేతి. **సక్యపుత్తియపటిఞ్ఞోతి** ఇదం దేవదత్తం సన్ధాయ వుత్తం. సో హి ఏత్తకమ్పి చిత్తస్సాదం అనాగతే అత్తభావే న లభిస్సతీతి. ఏకాదసమం.

౧౨. దుతియసిఙ్గాలసుత్తవణ్ణనా

౨౩౪. ద్వాదసమే **కతఞ్ఞుతాతి** కతజాననం. **కతవేదితాతి** కతవిసేసజాననం. తత్రిదం జరసిఙ్గాలస్స కతఞ్ఞుతాయ వత్థు – సత్త కిర భాతరో ఖేత్తం కసన్తి. తేసం సబ్బకనిట్ఠో ఖేత్తపరియన్తే ఠత్వా గావో రక్ఖతి. అథేకం జరసిఙ్గాలం అజగరో గణ్హి, సో తం దిస్వా యట్ఠియా పోథేత్వా విస్సజ్జాపేసి. అజగరో సిఙ్గాలం విస్సజ్జేత్వా తమేవ గణ్హి. సిఙ్గాలో చిన్తేసి – “మయ్హం ఇమినా జీవితం దిన్నం, అహమ్పి ఇమస్స దస్సామీ”తి యాగుఘటస్స ఉపరి ఠపితం వాసిం ముఖేన డంసిత్వా తస్స సన్తికం అగమాసి. ఇతరే భాతరో దిస్వా, “సిఙ్గాలో వాసిం హరతీ”తి అనుబన్ధింసు. సో తేహి దిట్ఠభావం ఞత్వా వాసిం తస్స సన్తికే ఛడ్డేత్వా పలాయి. ఇతరే ఆగన్త్వా కనిట్ఠం అజగరేన గహితం దిస్వా వాసియా అజగరం ఛిన్దిత్వా తం గహేత్వా అగమంసు. ఏవం జరసిఙ్గాలే సియా యా కాచి కతఞ్ఞుతా కతవేదితా. **సక్యపుత్తియపటిఞ్ఞోతి** ఇదమ్పి దేవదత్తస్స ఆచారమేవ సన్ధాయ వుత్తన్తి. ద్వాదసమం.

ఓపమ్మసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

౧౦. భిక్ఖుసంయుత్తం

౧. కోలితసుత్తవణ్ణనా

౨౩౫. భిక్ఖుసంయుత్తస్స పఠమే, **ఆవుసో**తి సావకానం ఆలాపో. బుద్ధా హి భగవన్తో సావకే ఆలపన్తా, "భిక్ఖవే"తి ఆలపన్తి, సావకా పన "బుద్ధేహి సదిసా మా హోమా"తి, "ఆవుసో"తి పఠమం వత్వా పచ్ఛా, "భిక్ఖవే"తి భణన్తి. బుద్ధేహి చ ఆలపితే భిక్ఖుసఙ్ఘో, "భన్తే"తి పటివచనం దేతి సావకేహి, "ఆవుసో"తి. **అయం వుచ్చతీ**తి యస్మా దుతియజ్ఝానే వితక్కవిచారా నిరుజ్ఝన్తి, యేసం నిరోధా సద్దాయతనం అప్పవత్తిం గచ్ఛతి, తస్మా యదేతం దుతియం ఝానం నామ, అయం వుచ్చతి "అరియానం తుణ్హీభావో"తి. అయమేత్థ యోజనా. "ధమ్మీ వా కథా అరియో వా తుణ్హీభావో"తి ఏత్థ పన కమ్మట్ఠానమనసికారోపి పఠమజ్ఝానాదీనిపి అరియో తుణ్హీభావోత్వేవ సఙ్ఖం గతాని.

వితక్కసహగతాతి వితక్కారమ్మణా. **సఞ్ఞామనసికారా**తి సఞ్ఞా చ మనసికారో చ. **సముదాచరన్తీ**తి పవత్తన్తి. థేరస్స కిర దుతియజ్ఝానం న పగుణం. అథస్స తతో వుట్ఠితస్స వితక్కవిచారా న సన్తతో ఉపట్ఠహింసు. ఇచ్చస్స దుతియజ్ఝానమ్పి సఞ్ఞామనసికారాపి హానభాగియావ అహేసుం, తం దస్సేన్తో ఏవమాహ. **సణ్ఠపేహీ**తి సమ్మా ఠపేహి. **ఏకోదిభావం కరోహీ**తి ఏకగ్గం కరోహి. **సమాదహా**తి సమ్మా ఆదహ ఆరోపేహి. **మహాభిఞ్ఞత**న్తి ఛళభిఞ్ఞతం. సత్థా కిర ఇమినా ఉపాయేన సత్త దివసే థేరస్స హానభాగియం సమాధిం వడ్ఢేత్వా థేరం ఛళభిఞ్ఞతం పాపేసి. పఠమం.

౨. ఉపతిస్ససుత్తవణ్ణనా

౨౩౬. దుతియే **అత్థి ను ఖో తం కిఞ్చి లోకస్మి**న్తి ఇదం అతిఉళారమ్పి సత్తం వా సఙ్ఖారం వా సన్ధాయ వుత్తం. **సత్థుపి ఖో**తి ఇదం యస్మా ఆనన్దత్థేరస్స సత్థరి అధిమత్తో ఛన్దో చ పేమఞ్చ, తస్మా "కిం ను ఖో ఇమస్స థేరస్స సత్థు విపరిణామేనపి సోకాదయో నుప్పజ్జేయ్యు"న్తి జాననత్థం పుచ్ఛతి? **దీఘరత్త**న్తి సూకరఖతలేణద్వారే దీఘనఖపరిబ్బాజకస్స వేదనాపరిగ్గహసుత్తన్తం దేసితదివసతో పట్ఠాయ అతిక్కన్తకాలం సన్ధాయాహ. తస్మిఞ్హి దివసే థేరస్స ఇమే వట్టానుగతకిలేసా సమూహతాతి. దుతియం.

౩. ఘటసుత్తవణ్ణనా

౨౩౭. తతియే **ఏకవిహారే**తి ఏకస్మిం గబ్భే. తదా కిర బహూ ఆగన్తుకా భిక్ఖూ సన్నిపతింసు. తస్మిం పరివేణగ్గేన వా విహారగ్గేన వా సేనాసనేసు అపాపుణన్తేసు ద్విన్నం థేరానం ఏకో గబ్భో సమ్పత్తో. తే దివా పాటియేక్కేసు ఠానేసు నిసీదన్తి, రత్తిం పన నేసం అన్తరే చీవరసాణిం పసారేన్తి. తే అత్తనో అత్తనో పత్తపత్తట్ఠానేయేవ నిసీదన్తి. తేన వుత్తం "ఏకవిహారే"తి. **ఓళారికేనా**తి ఇదం ఓళారికారమ్మణతం సన్ధాయ వుత్తం. దిబ్బచక్ఖుదిబ్బసోతధాతువిహారేన హి సో విహాసి, తేసఞ్చ రూపాయతనసద్దాయతనసఙ్ఖాతం ఓళారికం ఆరమ్మణం. ఇతి దిబ్బచక్ఖునా రూపస్స దిట్ఠత్తా దిబ్బాయ చ సోతధాతుయా సద్దస్స సుతత్తా సో విహారో ఓళారికో నామ జాతో. **దిబ్బచక్ఖు విసుజ్ఝీ**తి భగవతో రూపదస్సనత్థాయ విసుద్ధం అహోసి. **దిబ్బా చ సోతధాతూ**తి సాపి భగవతో సద్దసుణనత్థం విసుజ్ఝి . భగవతోపి థేరస్స రూపదస్సనత్థఞ్చేవ సద్దసుణనత్థఞ్చ తదుభయం విసుజ్ఝి. తదా కిర థేరో "కథం ను ఖో ఏతరహి సత్థా విహరతీ"తి ఆలోకం వడ్ఢేత్వా దిబ్బేన చక్ఖునా సత్థారం

జేతవనే విహారే గన్ధకుటియం నిసిన్నం దిస్వా తస్స దిబ్బాయ సోతధాతుయా సద్దం సుణి. సత్థాపి తథేవ అకాసి. ఏవం తే అఞ్ఞమఞ్ఞం పస్సింసు చేవ, సద్దఞ్చ అస్సోసుం.

ఆరద్ధవీరియోతి పరిపుణ్ణవీరియో పగ్గహితవీరియో. **యావదేవ ఉపనిక్ఖేపనమత్తాయాతి** తియోజనసహస్సవిత్థారస్స హిమవతో సన్తికే ఠపితా సాసపమత్తా పాసాణసక్ఖరా "హిమవా ను ఖో మహా, అయం ను ఖో పాసాణసక్ఖరా"తి ఏవం యావ ఉపనిక్ఖేపనమత్తస్సేవ అత్థాయ భవేయ్యాతి వుత్తం హోతి. పరతోపి ఏసేవ నయో. **కప్పన్తి** ఆయుకప్పం. **లోణఘటాయాతి** చక్కవాళముఖవట్టియా ఆధారకం కత్వా ముఖవట్టియా బ్రహ్మలోకం ఆహచ్చ ఠితాయ లోణచాటియాతి దస్సేతి.

ఇమే పన థేరా ఉపమం ఆహరన్తా సరిక్ఖకేనేవ చ విజ్జమానగుణేన చ ఆహరింసు. కథం? అయఞ్హి ఇద్ధి నామ అచ్చుగ్గతట్ఠేన చేవ విపులట్ఠేన చ హిమవన్తసదిసా, పఞ్ఞా చతుభూమకధమ్మే అనుపవిసిత్వా ఠితట్ఠేన సబ్బబ్యఞ్జనేసు అనుపవిట్ఠలోణరససదిసా. ఏవం తావ సరిక్ఖకట్ఠేన ఆహరింసు. సమాధిలక్ఖణం పన మహామోగ్గల్లానత్థేరస్స విభూతం పాకటం. కిఞ్చాపి సారిపుత్తత్థేరస్స అవిజ్జమానఇద్ధి నామ నత్థి, భగవతా పన "ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం ఇద్ధిమన్తానం యదిదం మహామోగ్గల్లానో"తి అయమేవ ఏతదగ్గే ఠపితో. విపస్సనాలక్ఖణం పన సారిపుత్తత్థేరస్స విభూతం పాకటం. కిఞ్చాపి మహామోగ్గల్లానత్థేరస్సాపి పఞ్ఞా అత్థి, భగవతా పన "ఏతదగ్గం, భిక్ఖవే, మమ సావకానం భిక్ఖూనం మహాపఞ్ఞానం యదిదం సారిపుత్తో"తి (అ. ని. ౧.౧౮౯) అయమేవ ఏతదగ్గే ఠపితో. తస్మా యథా ఏతే అఞ్ఞమఞ్ఞస్స ధురం న పాపుణన్తి, ఏవం విజ్జమానగుణేన ఆహరింసు. సమాధిలక్ఖణస్మిఞ్హి మహామోగ్గల్లానో నిప్ఫత్తిం గతో, విపస్సనాలక్ఖణే సారిపుత్తత్థేరో, ద్వీసుపి ఏతేసు సమ్మాసమ్బుద్ధోతి. తతియం.

౪. నవసుత్తవణ్ణనా

౨౩౮. చతుత్థే **అప్పోస్సుక్కోతి** నిరుస్సుక్కో. **సఙ్కసాయతీతి** విహరతి. **వేయ్యావచ్చన్తి** చీవరే కత్తబ్బకిచ్చం. **ఆభిచేతసికానన్తి** అభిచిత్తం ఉత్తమచిత్తం నిస్సితానం. **నికామలాభీతి** ఇచ్ఛితిచ్ఛితక్ఖణే సమాపజ్జనసమత్థతాయ నికామలాభీ. **అకిచ్ఛలాభీతి** ఝానపారిపన్థికే సుఖేన విక్ఖమ్భేత్వా సమాపజ్జనసమత్థతాయ అదుక్ఖలాభీ. **అకసిరలాభీతి** యథాపరిచ్ఛేదేన వుట్ఠానసమత్థతాయ విపులలాభీ, పగుణజ్ఝానోతి అత్థో. **సిథిలమారబ్భాతి** సిథిలవీరియం పవత్తేత్వా. చతుత్థం.

౫. సుజాతసుత్తవణ్ణనా

౨౩౯. పఞ్చమే **అభిరూపోతి** అఞ్ఞాని రూపాని అతిక్కన్తరూపో. **దస్సనీయోతి** దట్ఠబ్బయుత్తో. **పాసాదికోతి** దస్సనేన చిత్తం పసాదేతుం సమత్థో. **వణ్ణపోక్ఖరతాయాతి** ఛవివణ్ణసున్దరతాయ. పఞ్చమం.

౬. లకుణ్డకభద్దియసుత్తవణ్ణనా

౨౪౦. ఛట్ఠే **దుబ్బణ్ణన్తి** విరూపసరీరవణ్ణం. **ఓకోటిమకన్తి** రస్సం. **పరిభూతరూపన్తి** పమాణవసేన పరిభూతజాతికం. తం కిర ఛబ్బగ్గియా భిక్ఖూ, "ఆవుసో భద్దియ, ఆవుసో, భద్దియా"తి తత్థ తత్థ పరామసిత్వా నానప్పకారం కీళన్తి ఆకడ్ఢన్తి పరికడ్ఢన్తి. తేన వుత్తం "పరిభూతరూప"న్తి. కస్మా పనేస ఏవరూపో జాతో? అయం కిర అతీతే ఏకో మహారాజా అహోసి, తస్స

మహల్లకా చ మహల్లకిత్థియో చ పటికూలా హోన్తి. సో సచే మహల్లకే పస్సతి, తేసం చూళం ఠపాపేత్వా కచ్ఛం బన్ధాపేత్వా యథారుచి కీళాపేతి. మహల్లకిత్థియోపి దిస్వా తాసమ్పి ఇచ్ఛితిచ్ఛితం విప్పకారం కత్వా యథారుచి కీళాపేతి. తేసం పుత్తధీతాదీనం సన్తికే మహాసారజ్జం ఉప్పజ్జతి. తస్స పాపకిరియా పథవితో పట్ఠాయ ఛదేవలోకే ఏకకోలాహలం అకాసి.

అథ సక్కో చిన్తేసి – “అయం అన్ధబాలో మహాజనం విహేఠేతి, కరిస్సామిస్స నిగ్గహ”న్తి. సో మహల్లకగామియవణ్ణం కత్వా యానకే ఏకం తక్కచాటిం ఆరోపేత్వా యానం పేసేన్తో నగరం పవిసతి. రాజాపి హత్థిం ఆరుయ్హ నగరతో నిక్ఖన్తో తం దిస్వా – “అయం మహల్లకో తక్కయానకేన అమ్హాకం అభిముఖో ఆగచ్ఛతి, వారేథ వారేథా”తి ఆహ. మనుస్సా ఇతో చితో చ పక్ఖన్దన్తాపి న పస్సన్తి. సక్కో హి “రాజావ మం పస్సతు, మా అఞ్ఞే”తి ఏవం అధిట్ఠహి. అథ తేసు మనుస్సేసు “కహం, దేవ, కహం దేవా”తి వదన్తేసు ఏవ రాజా సహ హత్థినా వచ్చో వియ ధేనుయా యానస్స హేట్ఠా పావిసి. సక్కో తక్కచాటిం భిన్ది.

రాజా సీసతో పట్ఠాయ తక్కేన కిలిన్నసరీరో అహోసి. సో సరీరం ఉబ్బట్టాపేత్వా ఉయ్యానపోక్ఖరణియం న్హత్వా అలఙ్కతసరీరో నగరం పవిసన్తో పున తం అద్దస. దిస్వా “అయం సో అమ్హేహి దిట్ఠమహల్లకో పున దిస్సతి. వారేథ వారేథ న”న్తి ఆహ. మనుస్సా “కహం, దేవ, కహం, దేవా”తి ఇతో చితో చ విధావింసు. సో పఠమవిప్పకారమేవ పున పాపుణి. తస్మిం ఖణే సక్కో గోణే చ యానఞ్చ అన్తరధాపేత్వా ఆకాసే ఠత్వా ఆహ, “అన్ధబాల, త్వం మయి తక్కవాణిజకో ఏసో”తి సఞ్ఞం కరోసి, సక్కోహం దేవరాజా, “తవేతం పాపకిరియం నివారేస్సామీ”తి ఆగతో, “మా పున ఏవరూపం అకాసీ”తి సన్తజ్జేత్వా అగమాసి. ఇమినా కమ్మేన సో దుబ్బణ్ణో అహోసి.

విపస్సిసమ్మాసమ్బుద్ధకాలే పనేస చిత్తపత్తకోకిలో నామ హుత్వా ఖేమే మిగదాయే వసన్తో ఏకదివసం హిమవన్తం గన్త్వా మధురం అమ్బఫలం తుణ్డేన గహేత్వా ఆగచ్ఛన్తో భిక్ఖుసఙ్ఘపరివారం సత్థారం దిస్వా చిన్తేసి – “అహం అఞ్ఞేసు దివసేసు రిత్తకో తథాగతం పస్సామి. అజ్జ పన మే ఇమం అమ్బపక్కం అత్థి, దసబలస్స తం దస్సామీ”తి ఓతరిత్వా ఆకాసే చరతి. సత్థా తస్స చిత్తం ఞత్వా ఉపట్ఠాకం ఓలోకేసి. సో పత్తం నీహరిత్వా దసబలం వన్దిత్వా సత్థు హత్థే ఠపేసి. కోకిలో దసబలస్స పత్తే అమ్బపక్కం పతిట్ఠాపేసి. సత్థా తత్థేవ నిసీదిత్వా తం పరిభుఞ్జి. కోకిలో పసన్నచిత్తో పునప్పునం దసబలస్స గుణే ఆవజ్జేత్వా దసబలం వన్దిత్వా అత్తనో కులావకం గన్త్వా సత్తాహం పీతిసుఖేనేవ వీతినామేసి. ఇమినా కమ్మేన సరో మధురో అహోసి.

కస్సపసమ్మాసమ్బుద్ధకాలే పన చేతియే ఆరద్ధే “కింపమాణం కరోమ? సత్తయోజనప్పమాణం. అతిమహన్తం ఏతం, ఛయోజనప్పమాణం కరోమ. ఇదమ్పి అతిమహన్తం, పఞ్చయోజనం కరోమ, చతుయోజనం, తియోజనం, ద్వియోజన”న్తి. అయం తదా జేట్ఠకవడ్ఢకీ హుత్వా, “ఏవం, భో, అనాగతే సుఖపటిజగ్గితం కాతుం వట్టతీ”తి వత్వా రజ్జుం ఆదాయ పరిక్ఖిపన్తో గావుతమత్తకే ఠత్వా, “ఏకేకం ముఖం గావుతం హోతు, చేతియం యోజనావట్టం యోజనుబ్బేధం భవిస్సతీ”తి ఆహ. తే తస్స వచనే అట్ఠంసు. చేతియం సత్తదివససత్తమాసాధికేహి సత్తహి సంవచ్ఛరేహి నిట్ఠితం. ఇతి అప్పమాణస్స బుద్ధస్స పమాణం అకాసీతి. తేన కమ్మేన ఓకోటిమకో జాతో.

హత్థియో పసదా మిగాతి హత్థినో చ పసదమిగా చ. **నత్థి కాయస్మిం తుల్యతాతి** కాయస్మిం పమాణం నామ నత్థి, అకారణం కాయపమాణన్తి అత్థో. ఛట్ఠం.

౭. విసాఖసుత్తవణ్ణనా

౨౪౧. సత్తమే **పోరియా వాచాయాతి** పురవాసీనం నగరమనుస్సానం వాచాసదిసాయ అపరిహీనక్ఖరపదాయ మధురవాచాయ. **విస్సట్ఠాయాతి** అసన్దిద్ధాయ అపలిబుద్ధాయ, పిత్తసేమ్హేహి అనుపహతాయాతి అత్థో. **అనేలగలాయాతి** యథా దన్ధమనుస్సా ముఖేన ఖేళం గళన్తేన వాచం భాసన్తి, న ఏవరూపాయ, అథ ఖో నిద్దోసాయ విసదవాచాయ. **పరియాపన్నాయాతి** చతుసచ్చపరియాపన్నాయ చత్తారి సచ్చాని అముఞ్చిత్వా పవత్తాయ. **అనిస్సితాయాతి** వట్టనిస్సితం కత్వా అకథితాయ. **ధమ్మో హి ఇసినం ధజోతి** నవవిధలోకుత్తరధమ్మో ఇసీనం ధజో నామాతి. సత్తమం.

౮. నన్దసుత్తవణ్ణనా

౨౪౨. అట్ఠమే **ఆకోటితపచ్చాకోటితానీతి** ఏకస్మిం పస్సే పాణినా వా ముగ్గరేన వా ఆకోటనేన ఆకోటితాని, పరివత్తేత్వా ఆకోటనేన పచ్చాకోటితాని. **అఞ్జేత్వాతి** అఞ్జనేన పూరేత్వా. **అచ్ఛం పత్తన్తి** విప్పసన్నవణ్ణం మత్తికాపత్తం. కస్మా పన థేరో ఏవమకాసీతి? సత్థు అజ్ఝాసయజాననత్థం. ఏవం కిరస్స అహోసి ''సచే సత్థా 'సోభతి వత మే అయం కనిట్ఠభాతికో'తి వక్ఖతి, యావజీవం ఇమినా వాకారేన చరిస్సామి. సచే ఏత్థ దోసం దస్సతి, ఇమం ఆకారం పహాయ సఙ్కారచోళం గహేత్వా చీవరం కత్వా ధారేన్తో పరియన్తసేనాసనే వసన్తో చరిస్సామీ''తి. **అస్ససీతి** భవిస్ససి.

అఞ్ఞాతుఞ్ఛేనాతి అభిలక్ఖితేసు ఇస్సరజనగేహేసు కటుకభణ్డసమ్భారం సుగన్ధం భోజనం పరియేసన్తస్స ఉఞ్ఛో ఞాతుఞ్ఛో నామ. ఘరపటిపాటియా పన ద్వారే ఠితేన లద్ధం మిస్సకభోజనం అఞ్ఞాతుఞ్ఛో నామ. అయమిధ అధిప్పేతో. **కామేసు అనపేక్ఖినన్తి** వత్థుకామకిలేసకామేసు నిరపేక్ఖం. **ఆరఞ్ఞికో చాతిఆది** సబ్బం సమాదానవసేనేవ వుత్తం. **కామేసు చ అనపేక్ఖోతి** ఇదం సుత్తం దేవలోకే అచ్ఛరాయో దస్సేత్వా ఆగతేన అపరభాగే కథితం. ఇమస్స కథితదివసతో పట్ఠాయ థేరో ఘటేన్తో వాయమన్తో కతిపాహేనేవ అరహత్తే పతిట్ఠాయ సదేవకే లోకే అగ్గదక్ఖిణేయ్యో జాతో. అట్ఠమం.

౯. తిస్ససుత్తవణ్ణనా

౨౪౩. నవమే **దుమ్మనోతి** ఉప్పన్నదోమనస్సో. కస్మా పనాయం ఏవం దుక్ఖీ దుమ్మనో జాతోతి? ఖత్తియపబ్బజితో హేస, తేన నం పబ్బాజేత్వా దుపట్టసాటకం నివాసాపేత్వా వరచీవరం పారుపేత్వా అక్ఖీని అఞ్జేత్వా మనోసిలాతేలేన సీసం మక్ఖేసుం. సో భిక్ఖూసు రత్తిట్ఠానదివాట్ఠానం గతేసు ''భిక్ఖునా నామ వివిత్తోకాసే నిసీదితబ్బ''న్తి అజానన్తో భోజనసాలం గన్త్వా మహాపీఠం ఆరుహిత్వా నిసీది. దిసావచరా ఆగన్తుకా పంసుకూలికా భిక్ఖూ ఆగన్త్వా, ''ఇమినావ నీహారేన రజోకిణ్ణేహి గత్తేహి న సక్కా దసబలం పస్సితుం. భణ్డకం తావ ఠపేస్సామా''తి భోజనసాలం అగమంసు. సో తేసు మహాథేరేసు ఆగచ్ఛన్తేసు నిచ్చలో నిసీదియేవ. అఞ్ఞే భిక్ఖూ ''పాదవత్తం కరోమ, తాలవణ్టేన బీజామా''తి ఆపుచ్ఛన్తి. అయం పన నిసిన్నకోవ ''కతివస్సత్థా''తి? పుచ్ఛిత్వా, ''మయం అవస్సికా. తుమ్హే పన కతివస్సత్థా''తి? వుత్తే, ''మయం అజ్జ పబ్బజితా''తి ఆహ. అథ నం భిక్ఖూ, ''ఆవుసో, అధునా ఛిన్నచూళోసి, అజ్జాపి తే సీసమూలే ఊకాగన్ధో వాయతియేవ, త్వం నామ ఏత్తకేసు వుడ్ఢతరేసు వత్తం ఆపుచ్ఛన్తేసు నిస్సద్దో నిచ్చలో నిసిన్నో, అపచితిమత్తమ్పి తే నత్థి, కస్స సాసనే పబ్బజితోసీ''తి? పరివారేత్వా తం వాచాసత్తీహి పహరన్తా ''కిం త్వం ఇణట్టో వా భయట్టో వా జీవితుం అసక్కోన్తో పబ్బజితో''తి? ఆహంసు. సో ఏకమ్పి థేరం ఓలోకేసి, తేన ''కిం మం ఓలోకేసి మహల్లకా''తి? వుత్తే అఞ్ఞం ఓలోకేసి, తేనపి తథేవ వుత్తే అథస్స ''ఇమే మం పరివారేత్వా వాచాసత్తీహి విజ్ఝన్తీ''తి ఖత్తియమానో ఉప్పజ్జి. అక్ఖీసు మణివణ్ణాని అస్సూని సఞ్చరింసు. తతో నే ఆహ –

“కస్స సన్తికం ఆగతత్థా”తి. తే “కిం పన త్వం ‘మయ్హం సన్తికం ఆగతా’తి? అమ్హే మఞ్ఞసి గిహిబ్యఞ్జనభట్ఠకా”తి వత్వా, “సదేవకే లోకే అగ్గపుగ్గలస్స సత్థు సన్తికం ఆగతమ్హా”తి ఆహంసు. సో “మయ్హం భాతు సన్తికే ఆగతా తుమ్హే, యది ఏవం ఇదాని వో ఆగతమగ్గేనేవ గమనం కరిస్సామీ”తి కుజ్ఝిత్వా నిక్ఖన్తో అన్తరామగ్గే చిన్తేసి – “మయి ఇమినావ నీహారేన గతే సత్థా ఏతే న నీహరాపేస్సతీ”తి దుక్ఖీ దుమ్మనో అస్సూని పవత్తయమానో అగమాసి. ఇమినా కారణేన ఏస ఏవం జాతోతి.

వాచాసన్నితోదకేనాతి వచనపతోదేన. **సఞ్జమ్భరిమకంసూ**తి సఞ్జమ్భరితం నిరన్తరం ఫుటం అకంసు, ఉపరి విజ్ఝింసూతి వుత్తం హోతి. **వత్తా**తి పరే యదిచ్ఛకం వదతియేవ. **నో చ వచనక్ఖమో**తి పరేసం వచనం ఖమితుం న సక్కోతి. ఇదాని తావ త్వం ఇమినా కోపేన ఇమినా వుత్తవాచాసన్నితోదకేన విద్ధో. అతీతే పన రట్ఠతో చ పబ్బాజితోతి. ఏవం వుత్తే, “కతరస్మిం కాలే భగవా”తి? భిక్ఖూ భగవన్తం యాచింసు.

సత్థా ఆహ – అతీతే బారాణసియం బారాణసిరాజా రజ్జం కారేసి. అథేకో జాతిమా, ఏకో మాతఙ్గోతి ద్వే ఇసయో బారాణసిం అగమంసు. తేసు జాతిమా పురేతరం గన్త్వా కుమ్భకారసాలాయం నిసీది. మాతఙ్గో తాపసో పచ్ఛా గన్త్వా తత్థ ఓకాసం యాచి కుమ్భకారో “అత్థేత్థ పఠమతరం పవిట్ఠో పబ్బజితో, తం పుచ్ఛా”తి ఆహ. సో అత్తనో పరిక్ఖారం గహేత్వా సాలాయ ద్వారమూలే ఠత్వా, “అమ్హాకమ్పి ఆచరియ ఏకరత్తివాసాయ ఓకాసం దేథా”తి ఆహ. “పవిస, భో”తి. పవిసిత్వా నిసిన్నం, “భో, కిం గోత్తోసీ”తి? పుచ్ఛి. “చణ్డాలగోత్తోమ్హీ”తి. “న సక్కా తయా సద్ధిం ఏకట్ఠానే నిసీదితుం, ఏకమన్తం గచ్ఛా”తి. సో చ తత్థేవ తిణసన్థారకం పత్థరిత్వా నిపజ్జి, జాతిమా ద్వారం నిస్సాయ నిపజ్జి. ఇతరో పస్సావత్థాయ నిక్ఖమన్తో తం ఉరస్మిం అక్కమి. “కో ఏసో”తి చ వుత్తే? “అహం ఆచరియా”తి ఆహ. “రే చణ్డాల, కిం అఞ్ఞతో మగ్గం న పస్ససి? అథ మే ఆగన్త్వా అక్కమసీ”తి. “ఆచరియ, అదిస్వా మే అక్కన్తోసి, ఖమ మయ్హ”న్తి. సో మహాపురిసే బహి నిక్ఖన్తే చిన్తేసి – “అయం పచ్చాగచ్ఛన్తోపి ఇతోవ ఆగమిస్సతీ”తి పరివత్తేత్వా నిపజ్జి. మహాపురిసోపి “ఆచరియో ఇతో సీసం కత్వా నిపన్నో, పాదసమీపేన గమిస్సామీ”తి పవిసన్తో పున ఉరస్మింయేవ అక్కమి. “కో ఏసో”తి చ వుత్తే? “అహం ఆచరియా”తి ఆహ. “పఠమం తావ తే అజానన్తేన కతం, ఇదాని మం ఘటేన్తోవ అకాసి, సూరియే తే ఉగ్గచ్ఛన్తే సత్తధా ముద్ధా ఫలతూ”తి సపి. మహాపురిసో కిఞ్చి అవత్వా పురేఅరుణేయేవ సూరియం గణ్హి, నాస్స ఉగ్గన్తుం అదాసి. మనుస్సా చ హత్థిఅస్సాదయో చ పటుజ్ఝింసు.

మనుస్సా రాజకులం గన్త్వా, “దేవ, సకలనగరే అప్పబుద్ధో నామ నత్థి, న చ అరుణుగ్గం పఞ్ఞాయతి, కిన్ను ఖో ఏత”న్తి? తేన హి నగరం పరివీమంసథాతి. తే పరివీమంసన్తా కుమ్భకారసాలాయం ద్వే తాపసే దిస్వా, “ఇమేసం ఏతం కమ్మం భవిస్సతీ”తి గన్త్వా రఞ్ఞో ఆరోచేసుం. రఞ్ఞా చ “పుచ్ఛథ నే”తి వుత్తా ఆగన్త్వా జాతిమన్తం పుచ్ఛింసు – “తుమ్హేహి అన్ధకారం కత”న్తి. “న మయా కతం, ఏస పన కూటజటిలో ఛవో అనన్తమాయో, తం పుచ్ఛథా”తి. తే ఆగన్త్వా మహాపురిసం పుచ్ఛింసు – “తుమ్హేహి, భన్తే, అన్ధకారం కత”న్తి. “ఆమ అయం ఆచరియో మం అభిసపి, తస్మా మయా కత”న్తి. తే గన్త్వా రఞ్ఞో ఆరోచేసుం. రాజాపి ఆగన్త్వా మహాపురిసం “తుమ్హేహి కతం, భన్తే”తి? పుచ్ఛి. “ఆమ, మహారాజా”తి. “కస్మా భన్తే”తి? “ఇమినా అభిసపితోమ్హి, సచే మం ఏసో ఖమాపేస్సతి, సూరియం విస్సజ్జేస్సామీ”తి. రాజా “ఖమాపేథ, భన్తే, ఏత”న్తి ఆహ. ఇతరో “మాదిసో జాతిమా కిం ఏవరూపం చణ్డాలం ఖమాపేస్సతి? న ఖమాపేమీ”తి.

అథ నం మనుస్సా “న కిం త్వం అత్తనో రుచియా ఖమాపేస్ససీ”తి? వత్వా హత్థేసు చ పాదేసు చ గహేత్వా పాదమూలే నిపజ్జాపేత్వా “ఖమాపేహీ”తి ఆహంసు. సో నిస్సద్దో నిపజ్జి. పునపి నం “ఖమాపేహీ”తి ఆహంసు. తతో “ఖమ

మయ్హం, ఆచరియా”తి ఆహ. మహాపురిసో “అహం తావ తుయ్హం ఖమిత్వా సూరియం విస్సజ్జేస్సామి, సూరియే పన ఉగ్గతే తవ సీసం సత్తధా ఫలిస్సతీ”తి వత్వా, “ఇమస్స సీసప్పమాణం మత్తికాపిణ్డం మత్థకే ఠపేత్వా ఏతం నదియా గలప్పమాణే ఉదకే ఠపేథా”తి ఆహ. మనుస్సా తథా అకంసు. ఏత్తావతా సరట్ఠకం రాజబలం సన్నిపతి. మహాపురిసో సూరియం ముఞ్చి. సూరియరస్మి ఆగన్త్వా మత్తికాపిణ్డం పహరి. సో సత్తధా భిజ్జి. తావదేవ సో నిముజ్జిత్వా ఏకేన తిత్థేన ఉత్తరిత్వా పలాయి. సత్థా ఇమం వత్థుం ఆహరిత్వా, “ఇదాని తావ త్వం భిక్ఖూనం సన్తికే పరిభాసం లభసి, పుబ్బేపి ఇమం కోధం నిస్సాయ రట్ఠతో పబ్బాజితో”తి అనుసన్ధిం ఘటేత్వా అథ నం ఓవదన్తో **న ఖో తే తం తిస్స పతిరూప**న్తిఆదిమాహ. నవమం.

౧౦. థేరనామకసుత్తవణ్ణనా

౨౪౪. దసమే **వణ్ణవాదీ**తి ఆనిసంసవాదీ. **యం అతీతం తం పహీన**న్తి అతీతే ఖన్ధపఞ్చకే ఛన్దరాగప్పహానేన తం పహీనం నామ హోతి. **అనాగత**న్తి అనాగతమ్పి ఖన్ధపఞ్చకం తత్థ ఛన్దరాగపటినిస్సగ్గేన పటినిస్సట్ఠం నామ హోతి . **సబ్బాభిభు**న్తి సబ్బా ఖన్ధాయతనధాతుయో చ తయో భవే చ అభిభవిత్వా ఠితం. **సబ్బవిదు**న్తి తం వుత్తప్పకారం సబ్బం విదితం పాకటం కత్వా ఠితం. **సబ్బేసు ధమ్మేసూ**తి తేస్వేవ ధమ్మేసు తణ్హాదిట్ఠిలేపేహి అనుపలిత్తం. **సబ్బఞ్జహ**న్తి తదేవ సబ్బం తత్థ ఛన్దరాగప్పహానేన జహిత్వా ఠితం. **తణ్హక్ఖయే విముత్త**న్తి తణ్హక్ఖయసఙ్ఖాతే నిబ్బానే తదారమ్మణాయ విముత్తియా విముత్తం. దసమం.

౧౧. మహాకప్పినసుత్తవణ్ణనా

౨౪౫. ఏకాదసమే **మహాకప్పినో**తి ఏవంనామకో అభిఞ్ఞాబలప్పత్తో అసీతిమహాసావకానం అబ్భన్తరో మహాథేరో. సో కిర గిహికాలే కుక్కుటవతీనగరే తియోజనసతికం రజ్జం అకాసి. పచ్ఛిమభవికత్తా పన తథారూపం సాసనం సోతుం ఓహితసోతో విచరతి. అథేకదివసం అమచ్చసహస్సపరివుతో ఉయ్యానకీళికం అగమాసి. తదా చ మజ్ఝిమదేసతో జఙ్ఘవాణిజా తం నగరం గన్త్వా, భణ్డం పటిసామేత్వా, “రాజానం పస్సిస్సామా”తి పణ్ణాకారహత్థా రాజకులద్వారం గన్త్వా, “రాజా ఉయ్యానం గతో”తి సుత్వా, ఉయ్యానం గన్త్వా, ద్వారే ఠితా, పటిహారస్స ఆరోచయింసు. అథ రఞ్ఞో నివేదితే రాజా పక్కోసాపేత్వా నియ్యాతితపణ్ణాకారే వన్దిత్వా ఠితే, “తాతా, కుతో ఆగతత్థా”తి? పుచ్ఛి. “సావత్థితో దేవా”తి. “కచ్చి వో రట్ఠం సుభిక్ఖం, ధమ్మికో రాజా”తి? “ఆమ, దేవా”తి. “అత్థి పన తుమ్హాకం దేసే కిఞ్చి సాసన”న్తి? “అత్థి, దేవ, న పన సక్కా ఉచ్ఛిట్ఠముఖేహి కథేతు”న్తి. రాజా సువణ్ణభిఙ్గారేన ఉదకం దాపేసి. తే ముఖం విక్ఖాలేత్వా దసబలాభిముఖా అఞ్జలిం పగ్గణ్హిత్వా, “దేవ, అమ్హాకం దేసే బుద్ధరతనం నామ ఉప్పన్న”న్తి ఆహంసు. రఞ్ఞో “బుద్ధో”తి వచనే సుతమత్తే సకలసరీరం ఫరమానా పీతి ఉప్పజ్జి. తతో “బుద్ధోతి, తాతా, వదథా”తి? ఆహ. “బుద్ధోతి దేవ వదామా”తి. ఏవం తిక్ఖత్తుం వదాపేత్వా, “బుద్ధోతి పదం అపరిమాణం, నాస్స సక్కా పరిమాణం కాతు”న్తి తస్మింయేవ పసన్నో సతసహస్సం దత్వా పున “అఞ్ఞం కిం సాసన”న్తి? పుచ్ఛి. “దేవ ధమ్మరతనం నామ ఉప్పన్న”న్తి. తమ్పి సుత్వా తథేవ తిక్ఖత్తుం పటిఞ్ఞం గహేత్వా అపరమ్పి సతసహస్సం దత్వా పున “అఞ్ఞం కిం సాసన”న్తి? పుచ్ఛి. “సఙ్ఘరతనం దేవ ఉప్పన్న”న్తి. తమ్పి సుత్వా తథేవ తిక్ఖత్తుం పటిఞ్ఞం గహేత్వా అపరమ్పి సతసహస్సం దత్వా దిన్నభావం పణ్ణే లిఖిత్వా, “తాతా, దేవియా సన్తికం గచ్ఛథా”తి పేసేసి. తేసు గతేసు అమచ్చే పుచ్ఛి, “తాతా, బుద్ధో లోకే ఉప్పన్నో, తుమ్హే కిం కరిస్సథా”తి? “దేవ తుమ్హే కిం కత్తుకామా”తి? “అహం పబ్బజిస్సామీ”తి. “మయమ్పి పబ్బజిస్సామా”తి. తే సబ్బేపి ఘరం వా కుటుమ్బం వా అనపలోకేత్వా యే అస్సే ఆరుయ్హ గతా, తేహేవ నిక్ఖమింసు.

వాణిజా అనోజాదేవియా సన్తికం గన్త్వా పణ్ణం దస్సేసుం. సా వాచేత్వా “రఞ్ఞా తుమ్హాకం బహూ కహాపణా దిన్నా, కిం తుమ్హేహి కతం, తాతా”తి? పుచ్ఛి. “పియసాసనం దేవి ఆనీత”న్తి. “అమ్హేపి సక్కా, తాతా, సుణాపేతు”న్తి. “సక్కా దేవి, ఉచ్ఛిట్ఠముఖేహి పన వత్తుం న సక్కా”తి. సా సువణ్ణభిఙ్గారేన ఉదకం దాపేసి. తే ముఖం విక్ఖాలేత్వా రఞ్ఞో ఆరోచితనయేనేవ ఆరోచేసుం. సాపి సుత్వా ఉప్పన్నపామోజ్జా తేనేవ నయేన ఏకేకస్మిం పదే తిక్ఖత్తుం పటిఞ్ఞం గహేత్వా పటిఞ్ఞాగణనాయ తీణి తీణి కత్వా నవసతసహస్సాని అదాసి. వాణిజా సబ్బానిపి ద్వాదససతసహస్సాని లభింసు. అథ నే “రాజా కహం, తాతా”తి, పుచ్ఛి. “పబ్బజిస్సామీతి నిక్ఖన్తో దేవీ”తి. “తేన హి, తాతా, తుమ్హే గచ్ఛథా”తి తే ఉయ్యోజేత్వా రఞ్ఞా సద్ధిం గతానం అమచ్చానం మాతుగామే పక్కోసాపేత్వా, “తుమ్హే అత్తనో సామికానం గతట్ఠానం జానాథ అమ్మా”తి పుచ్ఛి. “జానామ అయ్యే, రఞ్ఞా సద్ధిం ఉయ్యానకీళికం గతా”తి. ఆమ గతా, తత్థ పన గన్త్వా, “బుద్ధో ఉప్పన్నో, ధమ్మో ఉప్పన్నో, సఙ్ఘో ఉప్పన్నో”తి సుత్వా, “దసబలస్స సన్తికే పబ్బజిస్సామా”తి గతా. “తుమ్హే కిం కరిస్సథా”తి? “తుమ్హే పన అయ్యే కిం కత్తుకామా”తి? “అహం పబ్బజిస్సామి, న తేహి వన్తవమనం జివ్హగ్గే ఠపేయ్య”న్తి. “యది ఏవం, మయమ్పి పబ్బజిస్సామా”తి సబ్బా రథే యోజాపేత్వా నిక్ఖమింసు.

రాజాపి అమచ్చసహస్సేన సద్ధిం గఙ్గాయ తీరం పాపుణి. తస్మిఞ్చ సమయే గఙ్గా పూరా హోతి. అథ నం దిస్వా, “అయం గఙ్గా పూరా చణ్డమచ్ఛాకిణ్ణా, అమ్హేహి సద్ధిం ఆగతా దాసా వా మనుస్సా వా నత్థి, యే నో నావం వా ఉళుమ్పం వా కత్వా దదేయ్యుం, ఏతస్స పన సత్థు గుణా నామ హేట్ఠా అవీచితో ఉపరి యావ భవగ్గా పత్థటా, సచే ఏస సత్థా సమ్మాసమ్బుద్ధో, ఇమేసం అస్సానం ఖురపిట్ఠాని మా తేమేన్తూ”తి ఉదకపిట్ఠేన అస్సే పక్ఖన్దాపేసుం . ఏకఅస్సస్సాపి ఖురపిట్ఠమత్తం న తేమి, రాజమగ్గేన గచ్ఛన్తా వియ పరతీరం పత్వా పురతో అఞ్ఞం మహానదిం పాపుణింసు. తత్థ అఞ్ఞా సచ్చకిరియా నత్థి, తాయ ఏవ సచ్చకిరియాయ తమ్పి అడ్ఢయోజనవిత్థారం నదిం అతిక్కమింసు. అథ తతియం చన్దభాగం నామ మహానదిం పత్వా తమ్పి తాయ ఏవ సచ్చకిరియాయ అతిక్కమింసు.

సత్థాపి తందివసం పచ్చూససమయే మహాకరుణాసమాపత్తితో వుట్ఠాయ లోకం ఓలోకేన్తో “అజ్జ మహాకప్పినో తియోజనసతికం రజ్జం పహాయ అమచ్చసహస్సపరివారో మమ సన్తికే పబ్బజితుం ఆగచ్ఛతీ”తి దిస్వా, “మయా తేసం పచ్చుగ్గమనం కాతుం యుత్త”న్తి పాతోవ సరీరపటిజగ్గనం కత్వా, భిక్ఖుసఙ్ఘపరివారో సావత్థియం పిణ్డాయ చరిత్వా, పచ్ఛాభత్తం పిణ్డపాతపటిక్కన్తో సయమేవ పత్తచీవరం గహేత్వా, ఆకాసే ఉప్పతిత్వా చన్దభాగాయ నదియా తీరే తేసం ఉత్తరణతిత్థస్స అభిముఖే ఠానే మహానిగ్రోధరుక్ఖో అత్థి, తత్థ పల్లఙ్కేన నిసీదిత్వా పరిముఖం సతిం ఉపట్ఠపేత్వా ఛబ్బణ్ణబుద్ధరస్మియో విస్సజ్జేసి. తే తేన తిత్థేన ఉత్తరన్తా చ ఛబ్బణ్ణబుద్ధరస్మియో ఇతో చితో చ విధావన్తియో ఓలోకేన్తా దసబలస్స పుణ్ణచన్దసస్సిరికం ముఖం దిస్వా, “యం సత్థారం ఉద్దిస్స మయం పబ్బజితా, అద్ధా సో ఏసో”తి దస్సనేనేవ నిట్ఠం గన్త్వా దిట్ఠట్ఠానతో పట్ఠాయ ఓనతా వన్దమానా ఆగమ్మ సత్థారం వన్దింసు. రాజా గోప్ఫకేసు గహేత్వా సత్థారం వన్దిత్వా ఏకమన్తం నిసీది సద్ధిం అమచ్చసహస్సేన. సత్థా తేసం ధమ్మం కథేసి. దేసనాపరియోసానే సబ్బే అరహత్తే పతిట్ఠాయ సత్థారం పబ్బజ్జం యాచింసు. సత్థా “పుబ్బే ఇమే చీవరదానస్స దిన్నత్తా అత్తనో చీవరాని గహేత్వావ ఆగతా”తి సువణ్ణవణ్ణం హత్థం పసారేత్వా, “ఏథ భిక్ఖవో స్వాక్ఖాతో ధమ్మో, చరథ బ్రహ్మచరియం సమ్మా దుక్ఖస్స అన్తకిరియాయా”తి ఆహ. సావ తేసం ఆయస్మన్తానం పబ్బజ్జా చ ఉపసమ్పదా చ అహోసి, వస్ససట్ఠికత్థేరా వియ సత్థారం పరివారయింసు.

అనోజాపి దేవీ రథసహస్సపరివారా గఙ్గాతీరం పత్వా రఞ్ఞో అత్థాయ ఆభతం నావం వా ఉళుమ్పం వా అదిస్వా అత్తనో బ్యత్తతాయ చిన్తేసి – "రాజా సచ్చకిరియం కత్వా గతో భవిస్సతి, సో పన సత్థా న కేవలం తేసంయేవ అత్థాయ నిబ్బత్తో, సచే సో సత్థా సమ్మాసమ్బుద్ధో, అమ్హాకం రథా మా ఉదకే నిముజ్జింసూ"తి ఉదకపిట్ఠే రథే పక్ఖన్దాపేసి. రథానం నేమివట్టిమత్తమ్పి న తేమి. దుతియతతియనదీపి తేనేవ సచ్చకారేన ఉత్తరమానాయేవ నిగ్రోధరుక్ఖమూలే సత్థారం అద్దస. సత్థా "ఇమాసం అత్తనో సామికే పస్సన్తీనం ఛన్దరాగో ఉప్పజ్జిత్వా మగ్గఫలానం అన్తరాయం కరేయ్య, సో ఏవం కాతుం న సక్ఖిస్సతీ"తి యథా అఞ్ఞమఞ్ఞే న పస్సన్తి, తథా అకాసి. తా సబ్బాపి తిత్థతో ఉత్తరిత్వా దసబలం వన్దిత్వా నిసీదింసు. సత్థా తాసం ధమ్మం కథేసి, దేసనాపరియోసానే సబ్బాపి సోతాపత్తిఫలే పతిట్ఠాయ అఞ్ఞమఞ్ఞే పస్సింసు. సత్థా "ఉప్పలవణ్ణా ఆగచ్ఛతూ"తి చిన్తేసి. థేరీ ఆగన్త్వా సబ్బా పబ్బాజేత్వా ఆదాయ భిక్ఖునీనం ఉపస్సయం గతా. సత్థా భిక్ఖుసహస్సం గహేత్వా ఆకాసేన జేతవనం అగమాసి. ఇమం సన్ధాయేతం వుత్తం – "మహాకప్పినోతి ఏవం నామకో అభిఞ్ఞాబలప్పత్తో అసీతిమహాసావకానం అబ్భన్తరో మహాథేరో"తి.

జనేతస్మిన్తి జనితే పజాయాతి అత్థో. **యే గోత్తపటిసారినోతి** యే "మయం వాసేట్ఠా గోతమా"తి గోత్తం పటిసరన్తి పటిజానన్తి, తేసం ఖత్తియో సేట్ఠోతి అత్థో. **విజ్జాచరణసమ్పన్నోతి** అట్ఠహి విజ్జాహి చేవ పన్నరసధమ్మభేదేన చరణేన చ సమన్నాగతో. **తపతీతి** విరోచతి. **ఝాయీ తపతి బ్రాహ్మణోతి** ఖీణాసవబ్రాహ్మణో దువిధేన ఝానేన ఝాయమానో తపతి విరోచతి. తస్మిం పన ఖణే కాలుదాయిత్థేరో దువిధేన ఝానేన ఝాయమానో అవిదూరే నిసిన్నో హోతి. **బుద్ధో తపతీతి** సబ్బఞ్ఞుబుద్ధో విరోచతి. సబ్బమఙ్గలగాథా కిరేసా. భాతికరాజా కిర ఏకం పూజం కారేత్వా ఆచరియకం ఆహ – "తీహి రతనేహి అముత్తం ఏకం జయమఙ్గలం వదథా"తి. సో తేపిటకం బుద్ధవచనం సమ్మసిత్వా ఇమం గాథం వదన్తో "దివా తపతి ఆదిచ్చో"తి వత్వా అత్థఙ్గమేన్తస్స సూరియస్స అఞ్జలిం పగ్గణ్హి. "రత్తిమాభాతి చన్దిమా"తి, ఉట్ఠహన్తస్స చన్దస్స అఞ్జలిం పగ్గణ్హి. "సన్నద్ధో ఖత్తియో తపతీ"తి రఞ్ఞో అఞ్జలిం పగ్గణ్హి. "ఝాయీ తపతి బ్రాహ్మణో"తి భిక్ఖుసఙ్ఘస్స అఞ్జలిం పగ్గణ్హి. "బుద్ధో తపతి తేజసా"తి వత్వా పన మహాచేతియస్స అఞ్జలిం పగ్గణ్హి. అథ నం రాజా "మా హత్థం ఓతారేహీ"తి ఉక్ఖిత్తస్మింయేవ హత్థే సహస్సం ఠపేసి. ఏకాదసమం.

౧౨. సహాయకసుత్తవణ్ణనా

౨౪౬. ద్వాదసమే **చిరరత్తంసమేతికాతి** దీఘరత్తం సంసన్దిత్వా సమేత్వా ఠితలద్ధినో. తే కిర పఞ్చజాతిసతాని ఏకతోవ విచరింసు. **సమేతి నేసం సద్ధమ్మోతి** ఇదాని ఇమేసం అయం సాసనధమ్మో సంసన్దతి సమేతి. **ధమ్మే బుద్ధప్పవేదితేతి** బుద్ధేన పవేదితే ధమ్మే ఏతేసం సాసనధమ్మో సోభతీతి అత్థో. **సువినీతా కప్పినేనాతి** అత్తనో ఉపజ్ఝాయేన అరియప్పవేదితే ధమ్మే సుట్ఠు వినీతా. సేసం సబ్బత్థ ఉత్తానమేవాతి. ద్వాదసమం.

భిక్ఖుసంయుత్తవణ్ణనా నిట్ఠితా.

ఇతి సారత్థప్పకాసినియా సంయుత్తనికాయ-అట్ఠకథాయ

నిదానవగ్గవణ్ణనా నిట్ఠితా.